اکر اکر آرسي

(استاد بخاري جي شاعريءَ جي لغت)

عزيز ڪنگراڻي

سنڌي لئنگئيج اٿارٽي، حيدرآباد

اَڪراَڪرآرسي

(استاد بخاريءَ جي شاعريءَ جي لغت)

عزيز ڪنگراڻي

سنڌي لئنگئيج اٿارٽي

حيدرآباد، سنڌ

2009ع

سنڌي لئنگئيج اٿارٽي حيدرآباد جو ڪتاب نمبر (126)
سڀ حق ۽ واسطا محفوظ

اکر اکر آرسي (لغت)

ليکڪ: عزيز ڪنگراڻي

ڇاپو: پهريون

سال: جون 2009ع

تعداد: 1000

قيمت: 100/= روپيا

Catalogue Reference
Ustad Bukhari
Aziz Kingrani
Dictionary of ustad Bukhari's Poetry
Sindhi Language
Sindhi Language Authority,
Hyderabad Sindh.
ISBN: 978-969-8194-94-9

Akhar-u- Akhar-u- Aarsi

By:	Aziz Kingrani
Edition:	June, 2009
Quantity:	1000
Price:	Rs. 100 /=
Composed by:	Sakhawat Ali Jatoi
Title:	Muhammad Ramzan Turk
Printed by:	Sindhica Academy, Karachi
Published by:	Taj Joyo, Secretary, Sindhi Language Authority Hyderabad, National Highway, Hyderabad, Sindh, Pakistan 71000
Tel:	022-9240050-53
Fax:	022-9240051
E-mail:	sindhila@yahoo.com
Website:	www.sindhila.org

پاران ايم ايڇ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.
Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

ارپنا

سنڌي ٻوليءَ جي نامور اديب، تاريخدان ۽ محقق
پروفيسر عبدالله مگسي جي نالي
جنهن مون کي تاريخ ۽ تحقيق جي ميدان ۾ ڪم
ڪرڻ لاءِ همٿايو.

عزيز ڪنگراڻي

ناشر پاران

”اکر اکر آرسي“ جيئن نالي مان ظاھر آھي، سنڌ جي ناماري شاعر استاد بخاريءَ جي شاعريءَ جو اھڃو آئينو آھي، جنھن جي مدد سان اسين سنڌس شاعريءَ ۾ استعمال ٿيل اکر اکر (لفظ لفظ) کي ڏسي سگھون ٿا، بلڪ ان جي ذريعي سنڌس شاعريءَ کي سمجھي بہ سگھون ٿا.

سنڌي ٻولي اٿارٽيءَ جي پبليڪيشن ڪميٽيءَ پاران فيصلو ڪيو ويو آھي تہ سنڌ جي قديم ڪلاسيڪي شاعرن وانگر سنڌ جي جديد شاعرن جي شاعريءَ جي لغت بہ ضرور ھئڻ گھرجي، جن ۾ شيخ اياز کان اياز گل تائين ھڪ وڏي فھرست شامل آھي.

قديم شاعرن جي لغت جي ضرورت ان ڪري پوندي آھي، جو وقت گذرڻ سان ڪي لفظ ۽ اصطلاح متروڪ يا گھٽ استعمال ھيٺ، تہ ڪي پاڻ تبديل ٿي ويندا آھن يا انھن جو معنائون بدلجي وينديون آھن؛ ان ڪري پوءِ جي زمانن ۾ انھن کي سمجھڻ ڏکيو ٿي پوندو آھي. جديد شاعرن جي لغت ڇپرائڻ جو جواز ھيءُ آھي تہ سنڌ ايتري وسيع آھي ۽ ان جي مختلف خطن جي لھجن ۾ ايترا تہ مختلف لفظ ۽ اصطلاح موجود آھن، جو ھڪ خطي يا لھجي وارو ماڻھو ٻئي لھجي جي ڪن لفظن کي سمجھڻ ۾ دقت محسوس ڪندو آھي يا ڪٿي ڪٿي ڪا ابتڙ معنيٰ بہ سمجھي ويھندو آھي. انھن لفظن مان ڪي تہ ھو ٻين عام لغتن ۾ ڳولي وٺندو آھي، پر ڪي وري انھن ۾ موجود ڪونہ ھوندا آھن. ان ڪري ڪنھن شاعر جي شاعريءَ جي لغت جي ذريعي نہ صرف انھن لفظن يا اصطلاحن جون معنائون ڄاڻي سگھبيون بلڪ ان ريت سنڌ جي مختلف خطن ۾ مروج لفظن جو ذخيرو (Vocabulary) بہ ھڪ ھنڌ گڏ ٿي سگھندو.

استاد بخاريءَ جو پنهنجو نرالو ڊڪشن آهي، سنڌس شاعريءَ ۾ پنهنجي تر يعني ڪاڇي ۽ ڪڇي جي ٻوليءَ جا ڪيترائي خوبصورت لفظ استعمال ٿيل آهن، جن کي هن لغت ۾ آندو ويو آهي. اسان کي اميد آهي ته هن لغت مان پڙهندڙ ته لاڀ پرائيندا، پر ان ۾ آيل لفظ ۽ اصطلاح هڪ هنڌ رڪارڊ ٿيڻ ڪري سنڌي ٻوليءَ جي وسعت ۽ شاهوڪاريءَ ۾ پڻ واڌارو ڪندا ۽ اسان جي لغت ۾ به واڌاري طور شامل ڪري سگهبا.

ڊاڪٽر فهميده حسين

چيئرپرسن

10 جون 2009ع

حيدرآباد_سنڌ

پنهنجي پاران

سنڌي ٻوليءَ کي جن شاعرن ۽ تخليقڪارن تي ناز رهندو، انهن ۾ سيد احمد شاهه استاد بخاري سر فهرست آهي. سنڌي شاعري ۾ روايتي فارسي اثر جي پُڄاڻي کان پوءِ سنڌي شاعري کي جيڪي اعليٰ ۽ روشن خيال ذات ڏٺي نصيب ٿيا ۽ جن پنهنجي بي پناهه تخليقي صلاحيت، ذات، ڏانءُ ۽ تخيل کي سنڌي ٻوليءَ جي جهولي پرڻ لاءِ نهايت خوبصورتي،حُسناڪي ۽ ڪماليت سان ڪم آندو ۽ سنڌي ٻوليءَ جي زرخيزي ۾ اضافو ڪيو، انهن ۾ استاد بخاري مٿانهون مقام رکي ٿو.

ورهاڱي کان پوءِ جيڪي شاعر سنڌيءَ ۾ پنهنجي پوري تخليقي سگهه سان سامهون آيا ۽ سنڌي ٻوليءَ ۾ صحيح معنيٰ ۾ جديد ڪلاسڪ جو درجو رکندڙ، شعري رستا جوڙيا، تن ۾ شيخ اياز، امداد حُسيني، تنوير عباسي، شمشيرالحيدري سان گڏ استاد بخاري به اهم حيثيت جو حامل شاعر آهي،جنهن پنهنجي شعر ذريعي سنڌي شاعري ۽ سنڌي ٻولي کي زرخيزي عطا ڪئي. استاد بخاري پنهنجي هم عصر شاعرن ۾ اڪيلواهم ۽ منفرد شاعر آهي، جنهن پنهنجي شعر جو رشتو هڪ طرف ڪلاسيڪل شاعري سان ڳنڍيو ته ٻئي پاسي هم عصر دور جي مسئلن، حالتن، ماحول، جذبات ۽ موضوعن کي اهڙي رنگ ڍنگ ۽ انداز ۾ بيان ڪيو جو سنڌي شاعري پنهنجي تخليقي، تعميري، فني، ۽ فڪري معيار کي قائم رکندي، ڊرائنگ رومن، مشاعرن ۽ خاص طبقي جي محفلن مان ٻاهر نڪري، عوام، ان ۾ به عام ماڻهن ۽ انهن جي ٻولي، جذبن ۽ احساسن جي ترجماني جو اعليٰ مظهر بڻجي پئي. اهو ئي بنيادي ڪارڻ آهي جو استاد بخاري منفرد ۽ مقبول شاعرن ۾ شمار ٿئي ٿو. استاد بخاري سنڌي ٻولي جو اهڙو شاعر آهي جنهن جي شاعري ۾ سادگي، نرالپ، منفرد انداز بيان ۽ اسلوب، فڪري گهرائين، اعليٰ

فني پهلوئن، اڇوتن موضوعن، ڪردارن ۽ تخليقي سچائين جي خوشبوءِ شامل آهي. سندس شاعري جي گهڻ رخي خاصيتن جي ڇنڊڇاڻ ۽ تفصيلي اڀياس سان جديد سنڌي شاعري کي سمجهڻ ۽ ان جي ڪٿ ڪرڻ ۾ اَوَس مددگار ثابت ٿي سگهي ٿي پر سندس عوامي ٻولي جيڪا خوبين جي هڪ خزاني کان گهٽ ناهي سا وڌي وٺ به آهي ته سنڌ، سنڌي ٻولي، تاريخ، سنڌي سماج ۽ سنڌي عوام جي تشخيص به آهي.

شاهه لطيف، مرزا غالب ۽ ٻين اهم شاعرن جي شاعريءَ جون لغتون ترتيب ڏنل آهن. انهيءَ اهميت کي ذهن ۾ رکندي مون استاد بخاري جي شاعريءَ جي لغت تي پئي ويچاريو آهي. سندس شاعري جي شايع ٿيل اٽڪل 22 ڪتابن مان لفظ ميڙڻ، چونڊڻ ۽ ترتيب ڏيڻ شروع ڪيا. استاد بخاري جي شاعريءَ جي لغت ترتيب ڏيڻ وقت هيٺ ڄاڻايل لغتون منهنجي مطالعي ۾ رهيون.

1، لغات سنڌي، عبدالڪريم سنديلو.
2، سنڌي- انگريزي لغت، پرمانند ميوارام.
3، نئين جامع سنڌي لغات، ته جُلدي، ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ.
4، هندي اردو لغت، راجا راجيسور راءُ اصغر.
5، فرهنگ فارسي، ڊاڪٽر محمد عبداللطيف.
6، فيروزاللغات اردو، مولوي فيروزالدين.

شاهه لطيف جو لاڳاپو لاڙ واري علائقي سان هو، جنهن ڪري سندس شاعري ۾ لاڙ جي لب لهجي ۽ ٻوليءَ جو اثر نمايان آهي. سچل سرمست جو واسطو سنڌ جي سري يا اتر واري ڀاڱي سان هئو، ان ڪري سندس شاعريءَ ۾ اترادي لهجي ۽ ٻوليءَ جو رس جهلڪندي نظر اچي ٿو. وچولي ۾ جلال ڪٽي پڻ ذڪر لائق شاعر آهي پر استاد بخاري سنڌي ٻوليءَ جو واحد اهم ۽ وڏو شاعر آهي جنهن جو، سنڌ جي وچولي واري حصي سان تعلق آهي. استاد بخاري ٻين وڏن شاعرن وانگر لاڙ توڙي اترادي لب لهجو به ڪم آندو آهي پر استاد جي شاعري تي وچولي جو اثر واضح نظر اچي

تو. اُنهيءَ جي ڪري اسين استاد بخاري جي شاعريءَ ۾ ڪم آيل ٻولي ۽ لب لهجي وسيلي جهڙوڪر پهريون پيرو وچولي واري ٻولي ۽ لب لهجي ڪان روشناس ٿيون پيا.

استاد بخاريءَ، سنڌي ٻوليءَ جا مروج لفظ ۽ اصطلاح به ڪم آندا آهن، پر هن اڪثر مروج لفظن کي نيون معنائون ڏئي پنهنجي شاعريءَ ۾ ڪم به آندو آهي ته نوان لفظ ۽ اصطلاح به تخليق ڪري سنڌي ٻوليءَ کي ضخيم بڻايو آهي. استاد بخاريءَ جي شاعريءَ ۾ ڪم آيل ٻولي جي وڏي خوبي ۽ خوبصورتي اها آهي، جو هن گهڻو ٺٽو عوامي ٻوليءَ کي اظهار جو وسيلو بڻايو آهي. استاد بخاري، تخليقي سطح تي به ٻوليءَ جو گهڻو استعمال ڪيو آهي. ٻين وڏن شاعرن جيان استاد بخاري به شاعريءَ ۾ ٻن لغتن کي ڪتب ۾ آندو آهي. هڪ اصل يا درست ۽ ٻي غلط العام واري، جنهن کي اسين ٻوليءَ جو سماجي ۽ تهذيبي استعمال به چئي سگهون ٿا. مثال طور استاد بخاري لفظ ”يا حُسين“ کي اصلي صورت بجاءِ غلط العام يا عوامي لب لهجي ۾ ”يانحسي“ طور ڪم آندو آهي.

استاد بخاري جي شاعريءَ جي ترتيب ڏنل هن لُغت ۾ اصطلاحن، فقرن يا لفظن جون جيڪي معنائون درج ڪيون ويون آهن، انهن سان اختلاف ٻهه، تي سگهن ٿا. هيءُ ڪم حتمي نه پر شروعاتي سمجهڻ کپي، ڇاڪاڻ ته استاد بخاريءَ جهڙن وڏن شاعرن جي شاعريءَ ۽ ٻوليءَ تي هن سلسلي ۾ ڪم ڪرڻ جي گنجائش سدائين رهندي. مون کي اميد آهي ته منهنجو هي پورهيو رائگان نه ويندو.

15 اپريل، 2009ع
گورنمينٽ ڪاليج جوهي

عزيز ڪنگراڻي

الف

آبيسي. ج آبيسي: ذ (آويشي) دل وارو، جُنون يا عشق وارو محبتي، هڪ هنڌ ٽڪاءُ ڪندڙ خوش اخلاق.

آهيان آبيسي، آديسي اوڇي نہ چئو!

آيارَ. ج آيارُون: ث. آٿت، هُشي، ٽيڪ، ساراهہ.

"سعيا، سانگا، ڪانگ ڪيم،

آيارون ڏئي روز اُڏاريان."

آياسَ. ج آياسُون: ث. روشني، چمڪ، تجلو صورت، عڪس.

"اونداهي آڪاس ۾، سوياري آياس"

آترويلا. ج آترويلائون: ث. آنڌ مانڌ، اُڻ تُڻ، لُچ پُچ، هُرڪُر.

"اِيءَ آترويلا، ايئن ڪيئن سلي سگهان"

آتِش ڦينڪ. ج آتِش ڦينڪ: ذ. آتش فشان، آگ اوڳاڇيندڙ.

"آتش ڦينڪ پهاڙ جي، پر ۾ جهومي جهنگ"

آٿ. ج آٿُون: ث. انگل، آٿو آرو تاڌر، سِيٿ، ڏنگائي، ضد، آڪڙ، هوڏ

ٽيڙن ۾ ٽڙڪات،

ڏاڍن زورن سان پڳي،

اونداهيءَ جي آٿ.

آٿِي. ج آٿِيُون: ث. ويڙهي (سُٿَ جي) ڍيري، سوچ، سُجاڳي، تحرڪ جو سامان، تبديلي جون اٽڪلون.

"چُربو چرخو پيو چَلي ڪتيون ڪي آٿيون"

آپٽو. ج آپٽا. (سرائڪي): ذ. پنهنجو منفرد، نرالو الڳ

"تنهن هوندي پڻ تو جوڙيو جيون آپٽو"

آجڪو. ج آجڪا: ذ. خوشحال، آسودو آباد. توشو ملڪيت، آڌار.

"ويندا ويرانا، آجا ٿيندا آجڪا"

آجائِي: آزادي

هر ڏات سچيءَ کي ڏنپ ڏيو۔

هُو پنهنجا پر ڦهلائي ڇو؟

آجائِي جاڳائي ڇو؟

آجِ. ج آجُون: ث. اُدم. سعيو ڪوشش، جاکوڙ.

"آج بہ آجي اَوج بہ آجا، سپنو ساپيا جهڙو سوچيم"

آجو. ج آجا: ذ. ڪاپو (ڪنارو)، اَولو اَوکو ڏُکيو.

"اوسيئڙو ءِ آئون، آجو بيڙو پار ۾"

آجهارُ. ج آجهارَ: ذ. لاهو گهرائِي (سمنڊ يا درياهہ جي) اندران لِڪ، اندر ۾، دل ۾.

"آجهاران انڪار بخاري، اوران اقرار"

آچارو. ج آچارا: ذ. وهڪرا، گهيرا، بارش جا اوهيرا، لهرن جي لس ليٿ جو وهڪرو تڪليف ڏيندڙ.

"بيچيني بيمار چولي چاچر ٿي لڇيا،

هُوڪ ہنهيءَ ۾ هيڪڙي، آچارا آزار

آچار ۽ ويچار سُرپُر سيم سچيءَ ۾"

آديسِي. ج آديسِي: ذ. مڃيندڙ فرمانبردار

پنڌڪندڙ جوڳي. بي وطن. رولاڪ.

"آهيان آبيسي، آديسي اوڇي نہ ڇئو"

آرُ ج آرَ: ذ. وهڪرو تيز وهڪري جي ڇڪ، لهر جي اُٿل پُٿل، جوش، جذبو تيزي، زور.

"ويروتار وَهان، اهڙو آر اچي ڪو"

آرُ ج آرَ : ذ.هن پار هِن پاسي،اورينءَ پرِ يا ڪناري.

"آءٌ ءِ آهُون آر لچون پيا،پريتم تڙپيا پار"

آرُ ج آرَ : ذ. پيار، هيج، تانگهہ، چاڳ. لاڙو آئو.

"دل خزان،چوٽي بهارن تي مرين؟
ويءَ تي ويران آر ايڏو نہ ڪر"

آرزُو: اُميد، تمنا

"آڏو رهبر آرزو پويان رهزن پٽ"

آرنڀُ ج آرنڀَ: ذ. مُنڍ، شروعات، مُهاڳ، اول.

"آرنڀ رب الک، جنهن جي لک نہ ليک"

آرو ج آرا: ذ. ڪرٽ،وڍيندڙ.

"الا! عشق آرو ڪپي پوءِ بہ پيارو"

آروهہ: چاڙهہ، چوٽ، بلند، موسيقيءَ جو چاڙهہ وارو سُر، پيار پري لوڏ، جوش.[1]

"اُيرن تہ آروهہ، اُلهن تان امروهہ"

آرهڙُ ج آرهڙَ: ذ. اونهارو گرمي، توانائي.

"اجهل اعتماد، آرهڙ جو اوتر ٿئي"

"آرهڙ جهڙي آهہ سرديءَ کي ساڙي رکي"

آريچو ج آريچا: ذ.درياهہ جي هِن پر وارا، درياهہ جي اورئين پاسي وارا.

آريچو پاريچو. ج آريچا پاريچا: ذ. سنڌو درياهہ جي اورئين پاسي ۽ پرئين پاسي رهندڙ(سمورا سنڌ واسي).

"آريچا پاريچا پرچي، ڌرتيءَ جا پرپُور سهارا،
ڌوڌارا ڌونڌاڙي وجهندا"

آڙنگُ ج آڙنگ: ذ. اُب، گرمي، گهُٽ پُوسٽ، رُڳهہ.

"اُهميءَ ۾ اوتر، آڙنگ ۾ آگم جئين"

آسارو. ج آسارا: ذ. آسوند، اُجارا

"آساري اڌرات، اوسر جا احساس"

آسارو: ذ. پسارڪو وکر، دوا، علاج، خوش ڪندڙ.

"آسارو اڪسير،هڪ تِڪ هيجُ حبيب جو"[2]

آسانگو ج آسانگا: ذ. آسرو تعلق، ڳانڍاپو سهارو

"آهن آسانگا، يا، سارا سانگ رُسِي چُڪا؟"

آس : اُميد، تمنا

"آس اُجي استاد جي،رُج اچا رمندي"

آس اُلڻ: اصطلاح. اُميد جوڙڻ، پروسو ڪرڻ، اتساهہ جاڳائڻ.

"آس اُلڻ جو هينئڙو اهڙو ماهر آ.
ويني وينو بيني بينو اُلندو هان"

آس وڏائڻ: اصطلاح. اُميد يا پروسو ختم ڪرائڻ،تمنا ٽوڙائڻ.

" اميد آس وڏائي ڇڏيو اگر وڏجي"

---

[1]. **آروهي:** مٿيان سر. **امروهي:** هيٺيان سر

[2]. **آسارا:** آسارا، اُجارا،
اسارا اسارا، ڪينجهر جا ڪنارا (اياز)

آفتاب آٿائڻ: اصطلاح. روشني ڦهلائڻ، سجاڳي پيدا ڪرائڻ، شعور جاڳائڻ، انقلاب برپا ڪرائڻ.

"سنڌ ڇا، پنهنجو نئون سنسار چمڪائي ڇڏيان
ڏيئي ڏيئي جي جڳهه تي آفتاب آٿائي ڇڏيان"

آڪارُ. ج آڪارُون: شڪل، صورت.

"ڪڻ ڪڻ جي آڪار مان، اوريڪون آيون"

آڪيرا آڪڻ: اصطلاح. آڪيرا تڪڻ، گهر اڪ ۾ ڪرڻ.

" نيري ڪاري رنگ، اَڪيا آڪيرا گهٽا"

آڪيڙو. ج آڪيڙا: ذ. ڪش، ڇڪ، وٽ، وڪُڙ، هٿ سان هلائڻ واري جنڊ جي مٿئين پُڙ ۾ ڦاٿل مڪڙي ۽ جنڊ جي ڪِير کي مٿان ايندڙ مڪڙيءَ کي ملائيندڙ اڳڙيءَ ڪشڻ لاءِ ڪم ايندڙ ڪاٺي.

"اڪين اڪين کي ڏنا استاد آڪيڙا"

آڪاٽي. ج آڪاٽيون: ث. ٻُڌل ڳالهه، فرضي قصو ڪهاڻي.

"دنيا هيڏي پياري سهڻي،
عُقبا ڪيڏي نالي واري،
"هيءَ هِڪ ناٽڪ، هُوَ آڪاٽي"

آڪاهِي. ج آڪاهِيون: ث. ڄاڻ، معلومات، واقفيت.

"آڪاهيون 'استاد' ڇئي، ساگر ڪان ساحل"

آڪو ج آڪا: ذ. مالڪ، خالق، وس وارو، مرضي وارو، آغا، آقا.

"امن توڙي جنگ جو آڪو آ انسان"

آڳ: ج ذ. باهه، ڳاڙهاڻ، سُرخي، لالاڻ.

زنگي جو وڏو گل آ،
لالي جو ننڍو گل آ،
..... پر آڳ گهٽي ڪنهن ۾.

آڳانجهو. ج آڳانجها: ذ آڳاٽو اوائلي، اڳي، تمام گهٽو.

"آڳانجها آگاهه سورج تنهنجي سَجَ ڪان"

"آچيينديون استاد ڪي، آڳانجها آلاپ"

آڳ اُڇلڻ: اصطلاح. باهه ڏيڻ، جلائڻ، تباهي مچائڻ، بم بارود اڇلڻ.

"جتي جو بہ چاهي، اتي آڳ اڇلي،
هي پرمار مارا نڏٽڪا نہ آهن"

آڳ ڏڳڻ: اصطلاح. باهه ٻرڻ، اندر ۾ غمن جا مچ مچڻ.

"باغ بن بن تي ڪِري وِڄ لڪائي نہ سگهي،
آڳِ رڳ رڳ ۾ ڏڳي ڍڪي بيٺو هان"

آڳ سوگهي رکڻ: اصطلاح. درد دٻائڻ، ڏک لڪائڻ، تڪليف بيان نہ ڪرڻ.

ڇا لکان ٻڌ تان ڍڪڻ لاهي ڇڏيان؟
آڳ سوگهي ٿو رکان، دونهون ڪيڏان"

آڳ لڳڻ: اصطلاح. باهه لڳڻ، مچ مچڻ.

"ڪنهن ريت ڪنن ۾ جاڳ جلي،
شل آڳ لڳي ڪا غزلن ڪي"

آڳ ۾ گهمڻ: اصطلاح. باهه مان گذري وڃڻ، سڙڻ ۾ سُرور ملڻ، تڪليف عبور ڪرڻ.

"محبت جو معجزو يا ڪرامت شباب جي،
استاد عشق۔آڳ ۾ گهمندو ڏنو اٿم"

آلاڻي. ج آلاڻيون: ث. ڇُوڇڙي،

چِئانتي، چاتڙي، درد/ ڏک جي باهہ.

".آلانپيون آڙاهہ پسين پوءِ پتو پوي"

آمِي قاپِي ج آمِيُون قاپِيُون: ث.(عورتن جا نالا، آمنہ ۽ فاطمہ) نتي جي ہن مظلوم عورتن جا ڪردار جيڪي عربن جي هَوس جو شڪار بڻيون، عام ڳوناٽيون، بيوس ڳوناٽيون، سِنڌ جون عام نياٽيون.

"شڪاري ٽا تاڙين آميون ۽ قاپيون، هي ڪينجهر ڪنارا نڌٽڪا نہ آهن"

آنڊا وِڃڻ: اصطلاح. سخت بک لڳڻ، بک جا چڪ لڳڻ.

"شاعر تنهنجون سڀ تشريحون ٽانڊا، وِڃن آنڊا، داد ڏيان ڪهڙا؟"

آنڊو. ج آنڊا: ذ. عضوو رت جو رشتو عزيز مت مائٽ.

"نڪي هُو تنهنجو هڏ ها، نڪي ها آنڊا"

آنهَري ج. آنهَريُون: ث. آرسي، آئينو مستقبل جي چاڻ ڏيندڙ اهڃاڻ، سڌ ڏيندڙ روشنيون.

"آهي ڪو آٽي، اڳي پوءِ جون آنهَريُون"

"اندر ۾ آهِينَ عجب جهڙيون آنهَريون"

آئِـي: اچ نہ! (اُتر سنڌ، شڪارپور وغيره علائقي ۾ ڪم ايندڙ "اچڻ" جو امري صيغو.

"عشق عقل آ! ني، سِرسلو سلجهاءِ هي"!

"چوڦير بهارون آيون، هاڻ تہ هليو آ ني"

آوازُ جاڳائڻ: اصطلاح. ماڻهن ۾ حق گهرڻ جو حوصلو پيدا ڪرڻ، حق گهرڻ جي همت پيدا ڪرڻ، آواز پيدا ڪرڻ.

"ڪيئن بہ ڪري پر آوازن کي جاڳايو
ماڻهن سان نہ تہ ڳلين سان ڳالهايو"

آواندو (آوانڏو). ج آواندا: ذ. ڳنڍيو بند، (اَڏَ ٻنڊيو). اَڏ جو آوانڏو لوڙهڻ، اَڏ جو پاٽي چورائڻ.

" جو تنهنجو آواندو ٿو لوڙهي سو رهزن، جو مهراڻ جو منهن ٿي موڙي اهو ڇا؟

آهہ اُڏارڻ اصطلاح. دانهن، ڪُوڪَ، فرياد ڪرڻ.

"پهتي نہ توڙ تائين، جا آهہ مون اڏاري"

آهُن جو آڙاهہ ٿيڻ: اصطلاح. سراپا احتجاج ٿيڻ، دانهن جو مچُ.

"پونءِ بخاري تي وئي آهُن جو آڙاهہ"

آهوڙو. ج آهوڙا: ذ. جنڊ آهوڙيندڙ پٽر ڦُڪيندڙ محنتڪش، انسان، ويڙهاڪ، انقلابي.

"مترڪا چيٽيون ڪٽي، اُتيا آهوڙا"

آهيرو. ج آهيرا: ذ. واهيرو آڪيرو بسيرو ٽاڪ.

"ائين آهيرو اُن جو منهنجي آس ۾"

آيتن جي ڇانءَ ۾: اصطلاح. مذهبي آڙ وٺڻ، ڌرمي سهارو وٺڻ

"هر زماني آيتن جي ڇانءَ ۾،
جو بہ ظالم سو ظلِ سبحاني ٿيو"

اُبتو سُبتو: ذ. اڳتي پٺتي [دودو نالي جا پد اڳتي پٺتي يا ڪابي ساڄي ڪري پڙهڻ سان بہ ساڳيو دودو ئي رهندو- پڙهبو].

"توڙي اُبتو توڙي سُبتو دودو آ دودو"

اُبتِي. ج **اُبتِيون:** ث. اُلٽي، اونڌي، بيڪار، نقصانڪار.

"پوکي ڏي سُبتيون صديون اُبتيون چڏ پيهين"

ابوالهول: مصر جو قديم دور وارو پٿرائون بت، سڪٽي ڏيک وارو ظاهر ۾ مضبوط

"ڏاڍن جو ڏهڪاءُ، آهي ابوالهول جان"

اُباڻ: صفت. اُباڻڪو، اُداس، مايوس، غمگين.

"جهڙو سانجهي ڏاري صحرا اهڙو آءٌ اُباڻ"

"چوڏهينءَ جو چنڊ آهه اُباڻ"

اُٻ. ج **اُٻون:** ث. گرمي، سوڙهه.

"پِيچ زار ڪان مون آڳ جو ساگر اُڪريو

هي اُٻ تہ برسات جو اوبر آهي"

اُٻون ڪيڻ: اصطلاح. ٻاڦ ڪيڻ، گرمي ڪيڻ، شُوڪارا پرڻ.

"اندر ٻري آڳ، ٻاهر ٻاڦ اُٻون ڪيدان"

اُپامڻ: اصطلاح. اُٿلڻ، هارجڻ، نہ ماپڻ.

"خوشيءَ ۾ اُپامي، غميءَ ۾ اُجهامي"

اُپ ٽپڻ: ڏکيو ڪم سرانجام ڏيڻ، ناممڪن کي ممڪن بنائڻ.

"چا جا جهنگ جبل آءٌ تان اُپ ٽپي وڃان"

اَپوو. ج **اَپوا:** ذ. بي ڊپو بي خوف، بهادر.

"اپوا انبوهہ، سوين ساڻ ڪنيو وتو!"

اُپو. ج **اُپا:** ذ. اونچو مٿانهون، نہ جهُڪڻ وارو سرڪش.

"جو اُپو ڳاٽو اهو ناهي جهُڪيو"

اُپو: مٿيون، اتر، سَرو اتر سنڌ وارو علائقو.

"ڪچي پڪي تائين، اُپي ڪان لَمي تائين"

اُپو ڳاٽو. ج **اُپا ڳاٽا:** ذ. اوچو ڳاٽ، مُهايون، سر_ اوچو بهادر.

"جو اُپو ڳاٽو اُهو ناهي جهُڪيو"

اُتارُ. ج **اُتارَ.** اُتارڻ (مصدر) وهہ پريو مخموري جامُ.

"وقت ڏني واها، اوتيو ڏات اُتار ٿئي"

"ڳلئين وِهہ جي ڪاٽ، اوتيون بات اُتار جي"

"اوتج ڪو اوتار، پيتي پيڙ مري نہ ٿي"

اِتحاد: ٻڌي.

"مون ناد ٿي اتحادُ وَڄايو

هِن ديس جو هر فرد جاڳايو"

آتوتِي. ج **اُتوتِي:** ذ. ساڙ سڙيو آڪرو عداوتي، هوڏي، حاسد، رقيب، هڪ ٻئي مٿان، هڪ ٻئي پويان چاول (ٻار).

"استاد سان آتُوتي، ايڏو نہ ٿي زمانا!"

"پاپي پراوا، اتوتِي پنهنجا بہ ها"

آتور: جنهن جا ڳڻ نہ توري سگهجن، ترڻ کان مٿي، بي مثال، وڏين وصفن وارو (آري/ پنهون)

"ڀڳڻ بيا بہ گهڻا، پر آرِي آهہ اتور"

"ڪِن ٿي ڪور، ڪسور ڪن ٿي تور اتور چو؟"

اتيتو. اتيت (ذ) جوڳي، رمتو فقير، سچو مهمان.

"اتيتن جي آهہ توکي تڙپايو رکي"

اٿو. مٿو. ج. بلو پيٽي، ٽاڪ، دنگہ

"نڪِي عشق تنهنجا اتا ءِ مٿا"

اُٽ. ج **اُٽون:** ث. اُڏام پرواز طاقت، سگهہ.

”وينو ڪانگ تڪي، تڪي اُت عُقاب جي“

اُتاٽڻ: اصطلاح. دل ڪٽي ڇڏڻ، ڪنو ٿيڻ، مزو نہ اچڻ، چاهہ نڪري وڃڻ.

”اجل ڪيئن آجهل جيڪو ڪنهن ڪر روڪيو؟
آيو اُتاٽيو وجي، آوس آهہ اٽل“

اَتـرُ. نہ ترندڙ اٽموٽ، پڪو پختو.

”اٽئون عزم اتر، صاف ڪنداسين سيم کي“

اَنسَنُو. ج اَنسَنا: ذ. اٽڪل، نرڙڪ نڳي، تل.

”انقلاب انسنو متان سمجهين،
انقلاب انتظام سان ايندو آ“

اُٽِي اُٽِيون: ث. ڏاچي، اَبوجهہ نارِيءَ ڏانهن اشارو بي شعور عورت.

”سوچو ڪُونهان ڦندرون، اٽئون پٽ اُٽيون“

اُٽيون اُٽَ: ڏاچيون اُٽَ. بي سمجهہ عوام مرد عورتون.

”هي فيصلو هرڻ، گڊ، ڦاڙها، سها ڪندا،
ٻڪريون رڍون اُٽيون اُٺ، ڳايون ڍڳا ڪند“

اَپچَرُ. ج. اَپچَرَ: ذ. سهٽي يا سهٽو، خوبصورت، سهاجهڙو.

”متارا مزدور اپچر تو در آئيا“

اُپڙڻ: اصطلاح. وڌڻ ويجهڻ، اُسرڻ، ايرڻ.

”اُڪڙيو اُڪڙيو اُپڙيو اُپڙيو تيڪ ڏني آ
ڪنهن کي تاٽي؟“

اَجيتُ. ج اَجِيتَ. ذ. جنهن کي فتح ڪري نہ سگهجي، نا قابل فتح يا شڪست.

”اوت استاد تنهنجي امرت ڇو
جوت تر جي اجيت جهڙي آ“

اَجيتو (اَجِيت). ج اَجيتا: ذ.ناقابل فتح يا شڪست، جنهن کي کٽي يا هارائي نہ سگهجي، آڻ نہ مڃيندڙ.

”دودي دريا خان جو اَجيتو اولاد“

اُجامر: آبحيات، امرت، لازوال.

”اوتج اُجامر. اِتان ٿي ٿي اورتي“

اَڄ ۾ ٽڙڳڻ: اصطلاح: حال ۾ جاڪوڙڻ، وقت تي تدبير ڪرڻ.

”اڄ ۾ ٽڙڳون آنہ سنسا لاهہ سُپاڻ جا“

اَڄ وَڄائڻ: حال ملهائڻ، هلندڙ وقت ۾ مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ جاڪوڙڻ.

”ڪُلهي لاٿم ڪالهہ کي، اُٿيو اڄ وَڄايان“

اُڇهڻ: نبرڻ، اُڪلجڻ، گذرڻ، ساپيان ٿيڻ.

”جيڪي اُڇهي اڄ، اوجيلا!
سيان ساپيان ٿئي نہ ٿئي“

اُڇهندو. ج اُڇهندا: ذ. اوندهہ ظلم ڏاڍ جو اُهڃاڻ، سُڇهندي جو ضد.

”اُڇهندو ڪيڏو انڌ ڪري تہ بہ.
سُڇهندو استاد آهي سُڄاڻ“

اُچاٽُ. ج اُچاٽون: ث. اُداس، نِراس، مايوس، بيقرار.

”جيڏا تاهہ جهان ۾، ايڏا چاهہ اُچاٽ“

اَچال. ج اَچالون: ذ. اڏنگي روش، خراب هلت، غلط رسم.

”اها چال اَچال، آهي آدجُڳاد جي“

اِچڙي پِچڙي ج اِچڙيون پِچڙيون: ث. ذري پُرزي، ننڍي کان ننڍي شيءِ.

”اِچڙي پِچڙي چِٽِين تہ سٽايان،
ٿوري ۾ نہ تہ کوڙ ڪتايان“

اِڇا. ج اِڇائون: ث. تمنا، خواهش.
"اِڇا عرشان فرشان اڳتي ووجو منهنجو وَسُ"
آچُ. ج آچُون: ث. پاڻيءَ جي اڇاڻ، چمڪ.
"اوتر اُتي اچ، متيون چتيون چوليون"
"اُيريا متان آچ، هي چو ڳاڙها بلبلا"
اِحساس اوپارڻ: اصطلاح. احساسن/ جذبن جو جلائڻ، اذيت سهڻ، عشق جا تاوَ سهڻ، ڪاڙهڻ.
"اوپاري اِحساس کي، رڳون روح رڌي"
اُدم= عزم، پڪو ارادو پڪو پهه، اٽڪ ڪوشش.
اِدارو. ج اِدارا: ذ. مڪمل ڪاتو انسٽيٽيوٽ.
"شوق شعبو گهُريو تو اِدارو ڏنو"
آڏائڻ: اڏو واڏ ڪرائڻ، ٻه اڏ ڪرائڻ.
"سرتيون مان هي سينڌ ڏيان تي، دهشتڪارَ آڏايان. سسئي پوءِ سڏايان"
آڏجڻ: وڌجڻ، اڏو واڏ ٿيڻ، ڳيا ڳيا ٿيڻ.
"اجل جيئن آڏي، اُمنگ انگ عُشاق جا"
"رُڳو سورهيه هاڻ، عقل ريءَ اڏجيو پوي"
اڏرات. ث. رات جو اڌ/آڌي رات، اونداهيءَ جي علامت، غُلامي جو دور.
"آءَ وڏيون اڌ رات کي، آيو جاڻ اَسُور"
اُڏمڻ: اُڌما پيدا ٿيڻ، جنبش جاڳڻ.
"سيني اُڏميو سِڪ، اکين مان اٿليو پوي"
اُڏو. ذ. وڏيو متي چڙهيو جاڳيو.
"دار تي رهندو اُڏو جهُڪيو ناهي"
"روز ارادو عزم اُڏو تي، شاعر تو چو ڪجهه نه ڪُڇيو تي"
اُڏارڻ: اُڏائڻ، پکيڙڻ، وکيرڻ.
"انڌارن ۾ شعلا اُڏاري چڏيئه"
اُڏرڻ: اصطلاح. (امر: اُڏو)، اڏامڻ، ڀڄي وڃڻ.
"اُڏر اوراتا پُهتا آئت اوچتو"
اُڏ ٻُڏ. ج اُڏ ٻُڏون : ذ. اُڻ تُڻ، پريشاني، هورا ڪورا.
"تو ٻنڌاڻ سيسم جي اُڏ ٻُڏ ٻُڏي"
اُڏڪو. ج اُڏڪا: ذ. اُلڪو هُرکُر، اٽڪُڻ، کُٽڪو.
"ڇهري تي ڇهه ٻهه مڇي، اندر ۾ اُڏڪو"
اُرُ. ج اُرَ: ذ. روح، من، هِردو سينو شوق، چاهه.
"مشڪل ۾ مون اُرُ مُرڪايو تانبن تي ٿهڪايو"
اُرُ ج اُرَ: ذ. تانگهه، اُلر، چِڪ، موهه.
"هٿ ۾ سوگهو هٿ، اِڇا اڳتي اُرُ"
اِرُ. ج اِرَ. ذ. لِڪ، آڙ، راز، ڳُجهه.
"اکين اکين کان رکيو ناهه بخاري اِرُ"
اَرتو روئڻ: رت روئڻ، ڳاڙها ڳوڙها ڳاڙڻ.
"ارتو روئن اوندهون، شُعاع ٿين شل"!
ارٿاڪ. ج ارٿاڪون: ث. شاهدي، نشاني، علامت، اهڃاڻ، اُمارو.
"عرشان فرشان ڪششان، اچي ڪا ارٿاڪ"
ارٿُ. ج ارٿَ. ذ. مطلب، معني، مفهوم، ڳجهه راز.
"لکين رکيل ڪک، انهيءَ اونهي ارٿ تي"
"اندر ارٿ علاجَ ۾ اندر درد اڏا"
آرداس. ج ارداسون: ث. گُذارش، عرض،

پڪار صدا، منٿ.

"يا خُدا اُستاد جي آرداس ٻُڌ"

آرڳ. ج ارڳ: ذ. عرق، ڳَرُ، رَس.

"اُن جي ارڳ اُمنگ سان ڌرتي رنگ رتي"

اُرڙي ج اُرڙيون. ث. بيماري، اهنج، آزار (ٻار کي منهن ۽ جسم تي داڻ داڻ ٿيڻ).

"گهمنديون گهتين ۾ وتن، اڻ روڪيون اُرڙيون"

آرو. ج آرا. ذ. نارَ جي چڪر جو ڏندو وارو لبيٽ، وڪڙ آڪيڙو.

"ٻار آيئہ چڪر جي آري روبرو"

اڙد. ج اُڙدَ: ذ. هشام، گهٽا، لشڪر، (ترڪي لفظ اڙد: لشڪر)

"ڪهي اڙد تي اڙد ڪڪرن جا آيا"

آسِنڌي ج آسِنڌيِ: ذ. غير سِنڌي، ڌاريو ٻيءَ ٻوليءَ وارو.

"آسِنڌي عورت سان نيٺ سدورو ٻاهر نِڪتو"

آسوچ. ج آسوچون. ث. نہ سوچ، ٻي سمجهي، ناسمجهي، ٻي ڏياني.

"وينا سوچ آسوچ ۾ تاڪ ڪري تاٽا"

آسُور: آسُر، باک، پرهہ ڦُٽي، روشني (انقلاب جي).

"آءَ وڏيون اڏرات کي، آيو جاڻ آسُور"

آسُونهون. ج آسُونهان. ذ. اڻ واقف، بي خبر.

"اونداهي اونداهہ پاڻ آسُونهان اڻ ڀُوان"

آڪارت: بيڪار، فضول، بي مقصد، اجايو.

"صالح صحت ساڻ ٿئي، فاضل ٿئي فرصت، ٻئي غنيمت، اڪارت اُجلين متان"

اُڪاس. ج اُڪاسون: ث. اُساٽ، تاس، اُڃ، اُڪير، اُڪنڊ، تانگهہ.

"ايڏي عشق اُڪاس ساري سونهن سهيڙيان"

"ڪنهن اڻ ڏٺي لقا جي لئہ استاد تي اُڪاس آهي"

اُڪاڻ. ج اُڪاڻو: ث. وسي پورو ٿيڻ. (تر ۾ مينهن وسي پورو ٿيندو آهي تہ چئبو آهي تہ اپ اوڪاڻو آهي). مينهن بند ٿيڻ، مڪمل ٿيڻ.

"ڪلهہ ريج، ٻج، اڄ لاب، گاهہ، واڻُ، ڪلهہ ديد هُئي ڪڪر ۾ اڄ اڪ اُڪاڻ ۾"

اڪ جي تارِي هُجڻ: اصطلاح. پورو هجڻ، خالي هجڻ، (آڪ جي تاري اندران پوري هوندي آهي).

"ڪيڪر خيرو مُرڪڻ موتيو اندر اڪ جي تاري"

اُڪنڊيو. ج اُڪنڊيا: ذ. اُڪير وارو سڪ وند.

"آءُ اُڪنڊيو بہ تدارڪ تي نہ سگهيو"

اُڪي ج اُڪيون: ث. يَڪي، لاڳيتي، مڪمل.

"اُڪِي ناهہ اوندهہ اُجالا بہ آهن"

اُڪيهي ج اُڪيهيون: ث. ٻوٽي جو قسم (جيڪا نشي آور ۽ زهريلي ٿيندي) زهر، وِهُ.

"سياڻي ۽ سچار سقراط کي،
اُڪيهي پياري چڙي پاڳلن"

اڪرن کي اُوجارڻ: اصطلاح. لفظن کي سنوارڻ، چٽي ڳالهہ چوڻ، لفظن جو مرتبو وڌائڻ.

"تاڪاٽا تچڪايان پيو ٿو
اڪرن کي اوجاريان پيو ٿو"

آکيا: نظريا، ڏڪيا، تڪيا.

"نيري ڪاري رنگ، اکيا آکيرا گهٽا"

اکين مان اُٿلڻ: اصطلاح. روئڻ، ڳوڙها ڳاڙڻ، نيڻن مان نار وهڻ.

"سيني اُڌميو سِڪَ، اکين مان اٿليو پوان"

اگر مگر: نت نتاءُ، ٻڌتر، بي عملي، مُونجهہ

"ڪٿڪ اُتي پيو اَجهل عمل جو
اجل اچي ويو اگر مگر جو"

اُگاڇڻ: اوڳاڇڻ. پيٽ مان ٻاهر ڪيڻ، اندر جي ڳالهہ ظاهر ڪرڻ.

"اُلا پُونءِ پڙڪي اُگاڇا، اُگاڇا"

اُگڙي: ج اگڙيون. ث. ڪپڙو لٽواوڇڻ، لباس، پهراءُ.

"جيئڻ جي لاءِ ڍڳڙي
اگڙي سان گڏ جهوپڙي گهُرجي"

اڳنان: اڳيان، اجا بہ اڳتي.

"منگل زُهرو محفل منزل اڳنا ماٺيون منزل"

"پُڇيم دل کان پيار ۾ اڳنان يا پاهُون"

اڳهٽئون. (سرائڪي): سوير، تورو اڳ ۾

"اڳهٽئون اُڳهڻ، چُميم چِيهہ اکين سين"

اُڳهڻ: اصطلاح. سج يا چنڊ جو اُيرڻ، ظاهر ٿيڻ، اُسرڻ، نيجڻ.

"ڳُڻ ڳچي اُونچي، اُڳهڻ توڙي آڳ ۾"

اڳيون دور: ماضي، گُذريل وقت.

"اڳئين دور استاد نياپو مُڪو پوئين دور تائين پُڪاري چڏيان"

اُگهڙڻ: نروار ٿيڻ، ظاهر ٿيڻ، چِٽو ٿيڻ.

"جمُور عقيدو اُڌڙي پيو آ
عقل جو انو اُگهڙي پيو آ"

اُگهوري: گهرو گهاتو جنهن ۾ ڏسي نہ سگهجي. اهڙي اوندهہ.

"اڳياڙي پچاڙي اگهوري انڌارو"

اُلَ: ٻُوچاڙ حملو.

"مهڙو هاجو ڙي لِلهنگ گولين اُلَ ۾"

اُلا : شعلا، مچ، پيٽر.

"يا تہ جهاڳي وئي جبل، دريا، اُلا،
يا تہ ويڙهي وهم ڳُڻتين ۾ ڳري"

الڙي پوڻ: اُڪڙي پوڻ، ڍرو ٿيڻ.

"اُتي پال پَري، اُتي ئي الڙي پيو"

اُلڪا پڙهڻ: ڳڻتيون سمجهڻ، انتظار ڪي جاڻڻ.

"اونهو اچي اندر جا اُلڪا تہ ڪو پڙهي"

آلوَ ج الوَ: ذ. موج، مزو عيش.

"عاشق عشق عذاب ۾ ماڻن عيش آلوَ"

اِلهو: اِتي ڏکر راند جو لفظ. هڪ، اِتي کي پهريون ڏڪ.

"اِلهو تي ٻلهو ءِ ٻِلهو تي تِلهو"

آلي ويڄڻ: ڦري ويڄڻ، مُڪرڻ.

"تون تہ استاد کان آلي ٿو وڃين، تنهنجو سينگار ڪجهہ ٻڌائي ٿو"

اُلي ج اُليون: ث. گهٽي اُڄ جي بيماري، نہ ڍاپڻ واري تاس، اسات.

"سائِي اُليءَ سيم تي، سمراجي آئِي"

اُماسي: اونداهي، ڪاراڻ، مهيني جي پچاڙي واري اونداهي.

"اڳيان اُٿ جوار جي، آچٽي اُماسي"

آمرسُ ج امرسُون: ٿ.انب جي رس، آبِ حياتِ
"امرت، امرس، سوم رس، هڙني اِهو هنڌ"

امروهہ: لاٽ، هيناهين، سُر يا لهر جي لاٽ.
"اُيرن تان آروهہ، اُلهن تان امروهہ"

اُمڙُ ج اُمڙَ: ذ. اُماڙي، شعلو اُلو.
"استاد اندَ ڏُنڌ کي ڏاڍا ڏنا اُمڙَ"

اِمڪان ڏيڻ: اُتساهہ ڏيڻ، آسرو وڏائڻ، انديشا ظاهر ڪرڻ، تي سگهڻ جهڙا اهڃاڻ ڏيکارڻ.
"انهي عشق امڪان اهڙا ڏنا،
بخاري مري پوءِ بہ جي تو سگهان.

آمولُ ج آمولَ: اَمُلهہ، قيمتي.
"تيئي تول آمول، عشق، عقل ۽ مان"

اُمهائجڻ: نڪر جي نئين ٿانوَ کي پاڻي سان پُسائڻ/ڪم آڻڻ، استعمال لائق بنائڻ.
"نڪور ٿانءُ تہ آهين اُمهائجي نہ وڃين"

اُميدون ڳائڻ: آسرا وڏائڻ، آرزو پکيڙڻ، اتساهہ وڌائڻ.
"استاد اميدون ڳايون، چوڦير بهارون آيون"

اَناسرت: ٻوڏڙو غشي، اوچتو اڻ سرت، اتفاقاً
"اَناسرت اڻ هُوند مان هُوند تي"

آنانُ ج انانَ: ذ. مست الست، ڏُوپار چريو آلُ، مدهوش.
"اُڪو عشق مهاچڙو اُڪو عشق انانُ"

آنبُور: اصطلاح: انبوري، هڪ قسم جو لوهي اوزار، چُيندڙ اوزار
"جي غاصب نظرون پالن تا
تن دوڏن لئہ انبُور تيون"

آنت ڪال: موت جو پوبون دَمُ، وڇون جُڳ، وڇون وقت.
"هيءُ آنت ڪال جو قِصو"

آنڃَرُ ج آنڃَرَ: ذ. تمام گهٽو بي انت، بي انداز مَٺو.
"متارا مزدور اپڃر تو در آيا،
تو در آيا انڃر آيا"

اندر ڪاتيون هجڻ: اصطلاح: اندر جهِير هجڻ، شديد تڪليف ۾ هجڻ.
اندر ڪاتيون ڪپ، ٻاهر اوتيان گيت پيو"

انڌاري ج انڌاريون: ٿ. اونده، اوندهہ واري جهڪ، ظلم جو دور.
"تاريخي انڌارين ۾ لاڏيون ڇڇوليون،
لڳاتار ٻوڏن ۾ ٻاگهيون ڇڇوليون"

انڌو ج انڌا: ذ. بي نُور بي سمجهہ، عقُل کان آري.
"اديون عشق انڌي، مون کي نُور نئون ڏنو"

انڌو اُپ: اونداهو آسمان، بي خبر آسمان، بي حس دنيا.
"آڌو انڌي اُپَ جي اک روئي اوريڪ"

انڌيري کي آڳ لائڻ: اصطلاح. روشني ڦهلائڻ، جهالت ۾ سُجاڳي ۽ شعُور آڻڻ.
"آڳ انڌيرن کي لاتائين. ستم پڇرن پيا،
زلزلو ظلمن ۾ آنڌائين، ڦهر لرزن پيا"

انگاسُ ج انگاسَ: ذ. مٿاهون، بلند، اوچو عَلَمُ
"انگاس ارادن ۾، شعرن جي ڦرين ۾، اعلان اجهل ڦرڪي"

انگجڻ: جُڙڻ، جُڙجڻ، ڳنڍجڻ، انگ انگ ملڻ اُپي ڪاني جو لڳڻ، زخمي ٿيڻ

"تِير ڇِنيڻ ٻه چوڙبن تا،
ونگجڻ انگجڻ سامهون"

اُنگرڻ: وَهَر ۾ ٻولڻ، گهُوڪڻ.

"ڳيرو ڳيرِيءَ آڏو اُنگري"

انگڻ: جوڙڻ، ڳنڍڻ، سلهاڙڻ.

"پنهنجي عشق اُمنگ کي آجاٽِيءَ سان انگ"

انگُورَ ج انگُورَ: ذ وڏي ڪشمش گونچ، گوش.

"تازا ڏاڙهون هٿ ۾، چپن تي انگور"

"انگوري انگي مُغي، سري جوتون سَر"

اَنگهُه ج انگهَه. ذ. ڪُتِ، زخم، گهاءُ، آزار، تڪليف.

"رهڙيو روح رڳون وڃن، اوڪا ڏُکن انگهه"

انگهو ج انگها: ذ. ڪُتِ، انگهدار ڪاني.

"اُمنگ توڙي آس، انگها بوکر ٻَنڊ جا"

اِنگهُه. ث. طوالت، اينگهه، ڊيگهه.

"ڏاها ڪرٽا ڏاڪٽيون، ڏاڪا اوڪا اِنگهه"

اڻ پُوو ج اڻ پُوان: ذ. اڻ پونئون، ڏاريو آسونهون، اڻ واقف، اَجاڻ.

"اونداهي - اونداهه، پاڻ اسونهان اڻ پوان"

اڻ کِيلُ. اگهو بيمار، بي مزي.

"عشق برابر بيماري پر، اُن بن آنءُ ٻنهه اڻ کِيل"

اٽنگهُ ج اٽنگ: ذ اٽانگا، ڏکيا، ارڏا.

"آمر کان مارُو گهٽا، ارڏا اٽنگ اهنڊ"

آواهُه: ذ. بي واهه، رستي يا واٽ، کان سواءِ، آواٽ.

"حيلا حال ڏسِي ڏکن، واهون پاڻ آواهه"

آوَهاڳُ ج آوَهاڳ. ذ. تمام گهڻو بي انت، حد کان وڌيڪ.

"اندر اج آوَهاڳ، چپن سُرڪ چڪِي"
"تانگهڻ، تڙپڻ، تاڻ، اوهاڳين اُڇلي ويا"

اوٻڙ ج اوٻڙ: ذ. گهٽ، گرمي، ڪاوڙ نفرت.

"ٻُچ زار کان مون آڳ جو ساگر اُڪريو
هي اُبَ ته برسات جو اوٻر آهي"

اوٻارو ج اوٻارا: ذ. اندر جي اورَ اندر جي ٻاهه، ڪاوڙ جو اظهار.

"اوٻارو ٿِيِي اور سٽن سيڻ سٽڻ ريءَ"

اوپارو ج اوپارا: ذ. مٿانهون، مٿي ايري ايندڙ مٿاهينءَ طرف.

"اوپارو طوفان اُٿي ۽ واهُڙ لهوارو"
"اُپـــڙان اولـــيان اوپـــارو"

اوتارُ ج اوتارَ. ذ.ڇوٽڪارو ڏيندڙ حاذق، ظلم کان ڇوٽڪارو ڏياريندڙ ترياق، هندن جي عقيدي موجب انساني جامي ۾ ايشور جو روپ، ديوتا.

"آٽيو ڪو اوتار بخاري،
تاڪي تاڪي توڙي سُور"

اوٿارو ج اوٿارا: ذ. ڊيڄڙو ڏيکارو ڊپ ڏياريندڙ سپنو.

"نازڪ نار ڏسي جيئن ننڊ ۾، اوجهڙ اوٿارو"

اوٽرَ(1). ج اوٽرَ: ذ. تمام تکو واءُ، طوفان، واڄ، ولولو.

"استاد اوٽر سامهان، ڊونڊا ٿي ڊوڙين"
"ليٿيو لوڪ لُڇي، اُٿيو اوٽر ناهه ڇو؟"

اوٿر اُٿرائڻ: اصطلاح. ولولو پيدا ڪرائڻ، طوفان مچارائڻ. احتجاج اُيارائڻ.

"وڪ وڪ تي بدبوءِ وڏي وئي، اوٿر اُٿرايون"

اوٿر اُٿارڻ: طوفان پيدا ڪرڻ. هلچل پيدا ڪرڻ. جدوجهد اپارڻ.

اوٿر ٿا استاد اُٿاريون، ڪيرايون پرمار الا ووا

اوٿر ڪٽڻ: اصطلاح. وڏوجوش ڏارڻ. ولولي سان وڌڻ. جُنون ڏيکارڻ.

"گند سان آهي مُهاڏو
هِير سُرهي کي رکو اوٿر ڪٽو"

اوجهراٽي. ج **اوجهراٽيون:** ث. جهُوتو ننڊ، پنڪي.

"اُونگهه وِگهرِي وئي، اوجهراٽيون اُڏيون"

اوجهرو. ج **اوجهرا:** ذ. اونداهه (سوجهري جو ضد)

"پينر پونءِ پران، اي در اُودر اوجهرو.

اوجهڙ ج **اوجهڙ:** ذ ڏکيو رستو بي واٽو.

"نازڪ نار ڏسي جيئن ننڊ ۾، اوجهڙ اوٿارو"

اوجهو: ويجهو: بلڪل ويجهو صفا ويجهڙو.

"تنهنجو منهنجو اوجهو ويجهو
ديد ۽ دل جي در تي دنگ"

اوچتو: اچانڪ. امالڪ.

"اچي اوچتو ڦرندو سير ڪندو سوين"

اوچ ج **اوچُون:** ذ. ڪميڻائي، بد ڳالهه. اوچي ڳالهه خسيسپائي.

"استاد اوچ نہ چيڙجان، چئجئين چيز چڱي"

اوچو. ج **اوچا:** ذ. بيڪار. خراب. ڪِنو ڪانئر.

"چو پوءِ اوچو تي مري بهادر پُونگر"

اوچُون چيڙُون: خسيس ڳالهيُون.

"چـڏ اوچُون چيڙُون،
تو چو چاهه جون ڳليون جهليون"

اُوڙي. ج **اُوڏيون:** ث. ڪاري ميري رنگ ڦتل.

"پُوريون حُور پرِيون، اُوڏيون اُس ڪري وِڏيون"

اوراتو. ج **اوراتا:** ذ. ماتم. روڄ. ڏوراپو غم. ڏک. مصيبت.

"ڪنگرو ڪنگرو پينو مُرڪي پِٽ پِٽ آهي اوراتو"
"اُڏر اوراتا، پُهتا آٿت اوچتو"

اوراران: ويجهي ڪان. اورئين پار ڪان.

"آجهاران انڪار بخاري، اوراران اقرار"

اورانيو ج **اورانيا:** ذ. ٽيڪ. جهلو پناهه. قرب. سڪ. پريت.

"انسان تي اُياريو انسان ۾ اورانيو"
"مائِن، مينهُن مال سان، اونها اورانيا"

اورنگزيبي: اورنگزيب مُغل حُڪمران واري آمراڻي، غاصباڻي.

"اورنگزيبي حڪم حلن ۾، سرمد سِنڌ سٽائين ها"

اوريڪ. ج **اوريڪون:** ث. سخت برسات. اوڙڪ. وڏو مينهن. طوفان سان گڏ مينهن. چوهو.

"آڏو اندي اُپ جي، اڪ رُئي اوريڪ"

اُور: جلهه. حملو ڪاهه. زور.

"اڪئين اُرهه اُورڪري ڪير بچي بہ چو؟"

اُوري پُوري: ڏِوَ پُورت.

"ڪائي عشق ڪمايُم دل جي پوءِ بہ نہ اُوري پُوري"

اوڙاپو. ج اوڙاپا: ذ. سهاپو ڏوراپو مهٽو.
"ڏاڍا ڏوراپا ڏئي پوءِ اوکا اوڙاپا ڏئي پوءِ
پرتا سرتا پاٿهي پاڻ"
"ڏوراپن ڏنبي وڏو اوڙاپا آڙاهه"
اوسارڻ: پڪارڻ، ڪوڪڻ، آواز اُٿارڻ،
رڙيون ڪرڻ، اوچنگارون ڪرڻ.
"اوساريو آ آسي پاسي،
ڪوڪاريو ڪارونجهر ڪاچي"
اوسرُ: ث. ارتقا، ترقيءَ، واڌ ويجهه.
"آساري اڌرات، اوسر جا اِحساس"
اوسَرُ. ج اوسَرَ: ذ. ماتم، روج راڙو پٽڪو.
"لوئياري جي لاءِ اوسر اولهه، اوير تيو"
اوسني. ج اوسنيون: ث. پاروٿو بي
سوادو اڻ وڻندڙ بدبودار بي لذت. سواد
ڦريل، ڏپ وارو.
"بدوءَ منجهان بانس، اپريو اچي اوسني"
اوسو: تاس، تپش، گهٽي اُسات.
"هاڙهي جيڏو هانءُ
جر ٿر جهڙو ٿانئڙو
اوسو هوندس آنءُ!"
اوڪاس: انتظار، اوسيئڙو.
"جُوهه تڪي جيڪي اکين جي اوڪاس مان"
اوڪڻ: آت ڏيڻ، اوڪارڻ، واتان ڪيڻ.
"رات رتائين روشني، اوڪي آڪاسن"
اوکَ. ج اوکُون: ث. کوج، جاچ، تلاش،
ڳولا، تحقيقات.
"اڄان جاڻ اَجاڻ، اُنهي اِنهيءَ اوک ۾"
اوگن: خراب لڳڻ، اَوَگُڻ.
"اُگري ۾ اوگن، اڳئين کان اڳرا گهٽا"
اوڳو. ج اوڳا: ذ. نا سمجهه، گڳدام، بي شعور.
"آئون اوڳو هُيس حيوان،
تنهنجي عشق اُجاري آ،
بنايو انسان"
اولاڪو. ج اولاڪا: ذ. ساڻ پيچ، الڪو
اوسيئڙو فڪر، ڳڻتي.
"جمندي سار جمار سٽي پئي اولاڪا اولاٽا"
"اُڪريا اولاڪا هانءَ نه هاريو ساٽيو"
اولانبي. ج اولابيون: ث. ڇُٽائنتي، اُماڙي،
اُلو عشق جي آڳ.
"ماتامين ماريون، اولانبيون انڌير ڪي"
اولو. ج اولا: ذ. ڍڪ، پناهه، اوٽ.
"پلپل پَسائين، اولن ڏوران اولڙا"
اُونداهيون اورانگهڻ: اصطلاح. گمراهيون
ختم ڪرڻ، ڏاڍ متائڻ، اونده مان گذري
وڃڻ.
"جاٽيُون ڪري جاڻ اونداهيون اورانگهي هلو"
اُونداهه ڪي تيلي هڻڻ: اصطلاح. روشني
آڻڻ، سُجاڳي پيدا ڪرڻ جهالت ختم ڪرڻ.
"جهل جي اونداهه ڪي تيلي هڻو
علم جون ۾ جاڻ جون جاٽيون ڪڻو"
اُونگهه. ج اُونگهون: ث. ننڊ جو گهيرٽ،
ننڊ جو خمار، ڳهر.
"اُونگهه وِگهرِي وِئي، اوجهراٽيون اُڏيُون"
اونو. ج اونا: ذ. اُلڪو اوسيئڙو انديشو
انتظار.
"اونو اونداهه جو الڪو اولهه جو پوباڙي کان پو"

اونهارو ڪرڻ: اصطلاح. ولولو وڌائڻ، جذبو اُڀارڻ، گرمي پيدا ڪرڻ.
"ماٺ تي ويٺين تہ پارو پيو چمي،
جي اُٿي ڪوٺين تہ اونهارو ڪري"
اوهيرو ج اوهيرا: بارش جي پلٽ، گهٽي برسات، واءَ جي زور سان مينهن جو وسڪارو.
"اوهيرا اُلفت، اندر آڳ اجا ڏڳي"
اُهڃُ ج اُهڃ. ذ. اهڃاڻ، ڏَس، پار پتو پار.
"اديون ڙي استاد جا اِيهي اهم اُهڃ"
اُهس: تجلو چمڪ، روشني، سڪ، پيار، عشق.
"چوري چنڙي جڳ ۾ چاهي آهي آس اُهس"
"اوسيئڙو اُهس منجهس جرڪ مُراد جي"
اُهڳہ ج اُهڳ: ذ. سڳنڌ، هڳاءُ، سُرهو تيل، خوشبوءِ.
"جهنگل ڳولين جوت، اندر اُهڳ اُهاءُ"
آهَلُ ج آهَلُون: ث. لاڙو موٽ، جُهڪاءُ.
"جيئن منهنجي جانب جو گهر اوڏهن ڪر اهل"
اُهمِي: گرميءَ جي گهٽ، ٻوسٽ، اُڪرس.
اهنجي. ج اهنجيُون[اهنجايُون]: ث. ڏُکيائِي، اوکائِي، مُشڪلات.
"اهنجيءَ ۾ استاد لئہ ساجو تنهنجو نانءُ"
آهورُ ج: بنا هورَ بنا ڪنهن خدشي ۽ ڊپ جي.
"اُنا مينهن آهورَ منجهر اڳيئي بند تي"
اج اُنا استاد تي، اوسِيئڙا، اهور۔ ووا
ڪنهن سان سليان سُور.

آهُوند: اڻ هُوند، کوٽ، ڪمِي، گهٽتائِي، بدحالي.
"ٻاهر هُوند آهُوند جا، ملهالا موجُود"
اِهيئين: اِئين ئي.
"چا تي ويٺہ جو ايترو اچ تيز تي وئين،
استاد بس اِهيئين طبيعت اچي وئي"
آئيٺہ ج ائيٺون: ث. ڇيلِي، جوان ٻڪري
"سوچيو ڪُونهان ڦندرون، ائنون ٻَٺ اُنيون"
ائونت: انت، دنگ، راز ڳُجهہ.
"ساهہ استاد جو اِئين سمجهيئہ،
ايترو ائونت اعتبار نہ ڪر"
آئينٽرو ج ائينٽرا: ذ. ڪيچلا، ڏنگو اهنڊ.
اوهان جا ائينٽرا ڇهرا، ڇو ياسن تا روڻهارا
مان تون تون مان ائنترا جاچي وجهہ جهاتي
ايرو گهيرو: ايرو غيرو، جهڙو تهڙو.
"سانگي ساڳيا سُنگ سنگايا،
ايرو گهيرو اڏجي ويو آ"
ايڪن ۾ اڙجڻ: اصطلاح. انگن اکرن ۾ ڦاسي پوڻ.
"لکن جي هستي، ايڪن ۾ اڙجي وئي"
ايلاهہ ج ايلاهُون: رڙ دانهن، ايلاز آزي، منٿ.
"استاد ايلاهون ڪري، سسئي هوت سڏي هئہ هئہ"
اِيلُ: ذ. آزي، زاري، توبهہ، هيناهين، ڪاڻ ڪڍڻ.
"ڪوبہ ڪري ڇو ڪنهن جي اِيل"
ايلچي. ج ايلچي: ذ. عيوضي، وڪيل،

قاصد، نمائندو سفير.
"آئون لطيفي ايلچي تنهنجي مسڪن تي اچي
پنهنجي اکين سان اِهو بينو ڏسان،
موت هيئان ۾ تون آهين مٿان"
(انگريزي شاعر ڪيٽس سان مخاطب)
اِيل ڪرڻ: اصطلاح. هار مڃڻ، زاري
ڪرڻ، آڻ مڃڻ.

"عشق عقل جو بحث بخاري،
ڪو بہ ڪري ڇو ڪنهن جي اِيل"
اِينڊو. ج اِينڊا. ذ. دشمن، (سينڊو جو ضد).
"سَويرو سينڊو هوند لڪ لنگهي ويو
آويرو اينڊو سڙيو منهنجي سامهون"

ب

بابُ. ج بابَ: ذ. حصو، ڀاڱو، قصو.
عشق رِيءَ استاد بيشڪ الف - بي،
برهہ ڪان پوءِ هُو بہ هڪڙو باب هو
بارِي: ج بارِي: ذ. ڳرو بار کڻندڙ.
"باري ڪان باري ڳمٽا، بانڪا پلو يل"
بازار. ج بازارون: ث. گهٽي، سَرِعام.
"بازارُن ۾ عشق ڪُٺو تي،
ديوارن ۾ حُسن لُڇو تي"
بازر. ج بازرُون: ث. گهٽي، دنيا، تخليق
جو جهانُ، دنيا جو ڪاروبار.
"بازر بند نہ ٿيٽي آ، ذات وَرائي ڏِٺي آ"
بازُو بندوقون ڪرڻ: ٻانهن کي ٻل وارو
ڪرڻ، هٿن ۾ هٿيار کڻڻ.
"بازُو بندوقون ڪيو ٻوليون سي گوليون،
ٽولين جون ٽوليون ڪڙڪي ڪوٽن تي پئو"
بازيگر. ج. بازيگر: تماشو ڪندڙ
مداري، نٽ، نوان نات ڪري نڇيندڙ.
"دلنگ ڏوڪيباز ونيِ ووٹ وڏو ٺٽيين،
هر ٻيري انداز . بازيگر تنهنجا نوان"

باشو. ج باشا: ذ. هڪ قسم جو شڪاري
پکي (بشين باز جي مادي)
"ڇڪر ۾ ڪو ڳيرو آهي ڇڪر ۾ ڪو باشو باز"
باغُ. ج باغَ: ذ. باغيچو، گلن ڦلن سان
جهنجهيل ڌرتي، ديس، سنڌ ڏانهن اشارو.
"هي باغ ٻئائي جو آهي"
"مگر پوءِ بہ باغن ۾ ٿُوهر ڏسون ٿا،
ڏسون ڇا ٿا آٽي هٿن سان هٿون ٿا"
باغُ. ج باغَ: ذ. گلن، ٻوٽن جي جاءِ،
سونهن، رونق، محبُوب.
"باغيچو تنهنجو بدن، بلبل دل جا ٻُل،
اهڙي مهل امُل، باغ بخاري جهول ۾"
باغنامو. ج باغناما: ذ. باغ جو بيان،
سندرتا جو اهڃاڻ.

"گلزار حُسن سامهون،
انگ انگ باغنامو.
پن پن کي مون پڙهيو هو"

باغِي پڙڪائڻ: اصطلاح. ظلم خلاف
ويڙهاڪ پيدا ڪرڻ.

"اُتي ڪو استاد جو باغي پڙڪائي"

باندو. ج باندا: ذ. غلام، ٻانهون، ٻروس.

"آدمي جيڪي بہ ٽين سو ٿيءَ، جيءَ،

بس فقط بيوس نہ ٿي، باندو نہ ٿيءَ"

بانس. ج بانسُون: ث. ڏپ، بدبُوءِ.

"بانس ڪري تو بيٺل پاڻي، دنيا آ دريا،

ڇوليون ڏئي ايندا رهندا فڪر نوان تازا"

بان ڪرڻ: اصطلاح. بس ڪرڻ، توبهہ ڪرڻ، هٿ ڪڍي وڃڻ.

"تون ڇو دور ڇڏين،جيتر جابر بان نہ ڪن"

بانگ وانگُر وڃڻ: اصطلاح. واڪو ڪرڻ، آواز ڪرڻ سجاڳيءَ جا سڏ ڪرڻ.

"مون لئہ ملڪ مسيت، وانگي بانگ وڃان"

ٻاهہ: آڳ، شديد گرمي، ڏرٽيي، نتهڻ اس ساڙيندڙ اُس.

"خان ڪٽ تي تاس جي رس ۾ رُتو

ٻاهہ ٻاهو باهہ ۾ ٻاهي پيو"

ٻاهہ ٽڪڻ: اصطلاح. ڏک ڏسڻ، درد پوڳڻ

"مريم، رينب، ٻاگمی، ٻنجي.

ٻاهہ ٽڪي تہ ٻيري ٻيري"

ٻيُر. ج ٻيُر: ذ. سينو ڇاتي.

"ٻُجن ٻيا تا ٿُلا دلين ۾ ٻيير ٻير ۾ ڄجهڙ ٻرن تا"

ٻُتُ. ج ٻُتَ: ذ. مٽيءَ جو بوتو سارهہ جا ٻکيا، خودپرست.

"جيڪي ٻڌجي ٻُت، پوڄائن پنهنجو پندو"

ٻتائِي. ج ٻتائُون: ث. اَنَ جي ورهاست.

"اُتي هُل هوبا،جِتَ ٻتائُون ٻي ڍنگيون"

ٻُتِي ج. ٻتيون: قبر، ٻتي ٻڌجڻ، اصطلاح: قبر وانگر ٿيڻ، وات بند ڪرڻ، خاموش ٿيڻ.

"جيڻري ڪائو جُوجَڪِيون ٻڌجو ڪِينَ ٻُتيون"

ٻج. ج ٻَجَ: ذ. لَٽ جهڙي ڪاني جيڪا اُٿ جي پلاڻ يا پلڻ جي پاسن ۾ ڪم اچي.

"آر ڏاڳا، هڙ ٽيڙ، آن ٻوريون، ٻُج ٻانا ڪِيڻ

ڏاٽا، ڪپ ڪُهاڙيون ڪوڏرون"

بدبُوءِ ٻچڻ: اصطلاح. ارڻ وٽندڙ شيءِ آڇڻ، پانءِ نہ پوندڙ ڳالهہ ڇوڻ.

"مون کي ڪنهن غير جي بدبُوءِ ڇو ٻچيو تا زوري

مان تہ محبوب جي خوشبُوءِ کي پکي بينو هان!

بدبُوءِ ڪرڻ: اصطلاح. ارڻ وٽندڙ بنائڻ، خراب ڪرڻ.

"هي باغ پتائيءَ جو آهي.....،

بدبُوءِ نہ ڪريو خوشبُوءِ تہ سنگهيو"

بدبُوءِ ڪنديڙڻ: اصطلاح. ڏپ ٿهلائڻ، ناانصافي پکيڙڻ.

"اوهين بدبوءِ ڪنديڙيندو تہ تي طوفان اٿنداسين"

ٻَري ج ٻَري: ذ. ميداني علائقي جو رهواسي، صحرائِي.

"لاڙيچا ارڏا وڏا، بانڪا مڙس ٻَري"

برف. ج برفُون: ث. برف، جُمود، خاموشي.

"جتي برف ڏاڍي ۾ ڏاڍي ڄمي ٿي،

اتان ئي تہ درياهہ وهندا ڏسون ٿا"

برف ڄمائڻ: اصطلاح. نارڻ، ٺڏو ڪرڻ، خاموش بنائڻ.

"مون شوق جا هر دل ۾ مچايا شعلا،
ماحول مٿان برف ڇمائي نہ وجي"
برف مٿان باهہ ٻارڻ: اصطلاح. اجائي ڪوشش ڪرڻ، اجائي سَڌ ڪرڻ.
"برف مٿان هي باهہ ٻارين بيٺي زور تي"
ٻِرُ. ج ٻِرَ: ذ. بيزار، ناراض،غصي وارو خفا، تنگ
"پرچي مور نچايئي، ٻِرُ تي باز بچايئي"
بُرقعو. ج بُرقعا: ذ. پردو، اوڍڻ لِڪ.
"بيگاهہ جي برقعي ۾
هت جان جي جوکي ۾
ڪنهن عشق تہ آندي آن"
بَرڇُ. ج بَرڇَ: ذ. هٿيار جو قسم، برڇي، ڀالو.
"اڄ، ريڇ رنديا ها تہ ڪٿي بَرڇ اُٿون ها"
بسنت: بهار سرهائيءَ جي مند.
"ورندا سرها واءُ، ايندي مند بسنت جي"
بَغاغو. ج بَغاغا: ذ. بغاوت، فساد، دنگو، شور گوڙ.
"بينا ڪن اغيار بَغاغا، اورن يار عيار"
ٻُڪُ. ج ٻُڪَ: ذ. ٺونٺ کان ٺي ڪلهي تائين ٻانهن جو حصو.
"رَڳُون جن جون رُڪ، پٿر ٻازُو ٻُڪ"
ٻُگري. ج ٻُگريُون: ڪپڙي جي ڳوٿري، جنهن ۾ سيڌو سامان کڻجي، فقير جي ڳوٿري
"ٻُگريءَ ۾ پونچال ٻمن جا"
ٻگهڙُ. ٻگهڙَ: ذ. وحشي جانور جو قسم، ناهر، گرگ.
"ٻگهڙ ٽُڪرا، چيتا ڳِترا، ڏٽڪا جن وٽ ڏرڻ"
بَلا. ج بلائُون: ٺ. مصيبت، آفت، آپدا، مادي سپ
"تو ريءَ منهنجو روح خلا ۾،
باقي بُت آ وات ۔ بلا ۾"
بِلالي: بلالي رابطو هجڻ، انقلابي رابطو هجڻ، مخدوم بلاول وارو رابطو هجڻ.
"سنڌ ڌرتيءَ سان ۽ سرتيءَ سان بخاريءَ جو ڪجهہ بلالي ڪجهہ لطيفي رابطو آهي"
بنگلو. ج بنگلا: ذ. ڪشادي ۽ وڏن ورانڊن واري عمارت، اميرن جو گهر.
بنگلا هوندا پَٽَڳ برابر، پونگا ڪاٽي پَٽَ
بَنسِي. ج بَنسيون: بانسري (مُرلي)
"بنسِي ڪنهن جي ٻاڪ،
شفق ڪنهن جي شاعري"
بوتو. ج بوتا: ذ. اُٺُ (بت بنيل ماڻهو خاموش فرد)
"بوتي پَلِيءَ پٽ،سئونڪو سمجهيو ٿِي نہ هو"
"جن بانا ڪاڏا بوتا تي،
تن توڏن موڏن جي آهي.
هي سنڌ سپُوتن جي آهي"
بورائو. ج بوراوا: ذ.اڳواڻ، جاڻُو سُونهون، رستو ڏيکاريندڙ رهنما.
"بورائي جي پيرَ ۾ رهزن راتاها"
"سجڻ جو سُڳنڌ، بر ۾ بورائو ٿيو"
ٻُوشُ. ج ٻُوشَ: ذ. بوز (ٻڪري)، ڇت.
"ٻُچڙو بوش بدو سسئيءَ سَت تڪي ڇُڪو"

بوڪڙ. ج بوڪڙ: ذ. پراڻو جهونو پُتو (ڪاٺ) اندران خالي.

"اُمنگ توڙي انگ،آنگها بوڪر بُنڊ جا"

بوهيارو. بوهيارا: هڪل، هُوڪرو شور.

"جهُوپي جهُوپي ۾ جهُونگارون،
لانڍي لانڍي جون للڪارون،
پونگي پونگي ڪئين بوهيارا"

بهارَ: ث. موسم، بسنت رت، آزاديءَ جي منڊ.

"اها بهار جي پهچي تہ پو خزان ناهي،
انهيءَ بهار ڪان اڳ ۾ اجاڙجي نہ وڃو"

بهارِي پوکڻ: اصطلاح. خوشحالي آڻڻ لاءِ ڪوشش ڪرڻ، تبديلي آڻڻ لاءِ جتن ڪرڻ.

"لوڏ انڌاري، ڪوٽ ڏياري،
ڪاٽ خزان ڪي پوک بهاري"

بُهہ ٹُهہ ٹيڻ: بهہ ۽ تهہ (چلڪي) وانگر ٹيڻ، ذرا ذرا ٹيڻ.

"ڪيترن جا ڏڙ سِريون ٹي ويا بُهہ ٹُهہ آتا"

بهيرُ. ج بهيرَ: ذ. قافلو ۽ گهٽا، بي انت.

"خيرپور ناٿن شاهہ تي، جُتا بَست بهيرَ"

بٺونٺ(بٺنٺ): هلڪي ڪٽس، تپش، بُخار.

"باهر بٺونٺ بدن تي،اندر باهہ بنو"

بيباڪِي: بهادري، مردانگي.

بيباڪي سان رنگڻ: اصطلاح.بهادري سان ادا ڪرڻ، همت سان ڪم ڪرڻ.

"بيباڪيءَ سان رنگ، پڪا پنهنجا فيصلا"

بيبانُ. بيبانَ: ذ. بيابان،رُج، ڏوڪو.

"سائنسي هن دور ۾ ايڏي انڌي،
آ اجا ڪو پرم جي بيبان ۾"

بيتالو. ج بيتالا: ذ. بنا تال، ڇُڙواڳ، بي ارڪان، بي وڙو بگڙيل، بيڪار بي سُرو.

"بُڻ ٿِي بيتالو بڻيل سام سماج جو"

بي پاڙو. ج بي پاڙا: ذ. پاڙ کان سواءِ، بي بنياد، ڏاريا.

"تيڙن کي تيڳر، توڙي آهن توڙ کان -
بـــي پــــاڙا بـــــي گهــــر"

بي ڏٿو: اڻ ڏٺل، اڻ ميساريل.

"تصوير عُمِر پنهنجي سڄي جي مري ڏٺم،
جڻ پير هو ڪو ڏاڳ تي سو بي ڏٿو ڏٺم"

بي ڪئينت: بي قيد، بي ڪاٿي، اڻ ڳڻيا، قاعدي کان سواءِ.

"انقلابي عزم جا، اندازا بي ڪئينت"

بيگاهہ: اويرو وقت

"پنيُون تنهنجي پيپ ۾،بغل ۾ بيگاهہ"

بي ڳاڻُ. ذ. اڻ ڳڻيا، بي شمار، لاتعداد.

"درد خوشيون بي ڳاڻ بخاري،
رُئڻ کِلڻ جو هرڪو خان"

بيانن جا صدقا ڪيڻ : نالو ڳڻائڻ، عمل بدران لفاظيءَ کان ڪم وٺڻ، لفظن جي قرباني ڪرڻ.

"نہ شهر آهي جِئرو، نہ ڪو تو مري،
بہ تي بيا بيانن جا صدقا ڪيو"

ٻ

ٻاٻو. ج ٻاٻا: ذ. جھونو وڏڙو پوڙھو پراڻن خيالن وارو پوتار.

"ٻيڙي ٻوڙي جُوءِ جي، ٻاٻن جي ٻوڙاڻ"

ٻاتائڻ: ٻاتو ڳالھائڻ، چتو نہ ڳالھائڻ.

"ٻوليءَ تي جا ٻاتائي پئي،
لوليءَ تي جا لِيلائي پئي"

ٻات ولوڙڻ: اصطلاح. اوندھہ ۾ سوجھرو ڪرڻ جي ڪوشش ڪرڻ.

"رات ولوڙيم ٻات،نڪتو مکڻ سج تي"

ٻاتي. ج ٻاتيُون: ث. ٻونگر، مُڪڙي،ڳونچ، ٻُور.

"مھڪي ماڪ منيءَ جي،ٻاتيُن تي ٻُرٻُر"

ٻالپُ. ج ٻالپ: ذ. ننڍپڻ،ٻالڪپڻ،ٻاروتڻ.

"ٻالپ چٽنگ ٻرينَ، جوين جان جَلينَ،
هوندا درد وندا هُو"

ٻاچ. ج ٻاچُون: ث. چوندَ، انتخابُ، ورچ، مرضي، خواهش.

"ڀڳُڙ تنهنجي ٻاچ، منهنجورُوح رڱي چڏيو"

ٻارڻ: ٻاھہ (ٻاھہ لاءِ ڪانيون) ڦجُ. ٻائيتالُ، هل، بکيڙو، شور، جهيڙو، تڪرار.

"ٻارڻ ٻائيتال،ڀلئي جا ڀليو ٻڌي"

ٻاڪ. ج ٻاڪُون: ث. ڪُڙڪ، آواز،ڪُوڪ، رڙ.

"پوپٽن جي تي ججهائي هر جڳھہ تي، آھہ پروانن جي ڏاڍي ٻاڪ جاني"!

ٻانُ. ج ٻانَ: ذ. گِروي، قيد، ٻاندو، نظر بند.

"ازل کان آهن اِهي، ٻيئِي تو وٽ ٻانَ"

ٻانيڻُ. ج ٻانيڻ: ذ. برهمڻ، ٻائو ڦورو.

"شاهہ جي سسئِي هينئر آهي سُجاڳ،
ڏير، ڏاگھن ڪي ڳڏي ٻانيڻ ٻڌو"

ٻانڌُ. ج ٻانڌَ: ذ. درياهہ ۾ لڙهندڙ بند، سُڪل پورو ڪاٺ.

"دوستو ٻانڌ ٻري پوندو آ،پر هر هر نہ"

ٻانڊوڪو. ج ٻانڊوڪا: ذ. ڳنڍ،آواندو رُڪاوٽ.

"ٻيلي ٻيلاري ڪي چوڪو ٻانڊوڪو ٻوڙي"

ٻاڳهي. ج ٻاڳهيُون: ث. دودي سومري جي ڀيڻ، سنڌي سياڻي عورت.

"لڳاتار ٻوڏن ۾ ٻاڳهيون ڇڇوليون"

ٻانها ٻارڻ: اصطلاح. خلقِ خُدا کي تپائڻ، عام ماڻهن کي آزارڻ.

"ٻانها ٻاري جنگ ـ جهنم ۾ تون حاضر ناظُر آهين؟"

ٻاڻِي. ج ٻاڻِيُون: ث. وائي، ڳالھہ.

"بخاري بس گھٽي پاڳي،ہ تي ٻاڻيون اهي جاڻي"

ٻائُو ٻائُو: مصيبت، بلا، ڏپ، ڪابہ ڊيڄاريندڙ شيءِ.

"واءِ وڏائي هائُو هائُو ٻات بجائي ٻائُو ٻائُو"

ٻتاڙُ. ج ٻتاڙَ: ذ. گوڙ ڏمچر، هُل، ٻائيتال، مانڌاڻ.

"آٽي جيون آرُ ينيٺ ٻار تہ ٻتاڙ ٿئي"

ٻجَجڻ: اصطلاح. ٻجن سان پرجڻ، آباد

ٽيڻ ٻيجارو ڪرڻ.

"اڄ جا جُوءِ سڄي وٺي ٻڄجي، ٻوڪي ڪالھ ٻڪي"

ٻ. ڏڪي ج ٻ. ڏڪيون: ٿ. ٻن ڏڪن واري، دونالي بندُوق.

"چورن ڪارڻ، سُورن ڪارڻ،

ٻ ڏڪيون ڏارڻ وارا آهيون"

ٻر ٻر: اجائي بڪ، چِسِي ڳالھ.

"ماريو تنھنجي ميندڙا، ٻاراٽي ٻر ٻر"

ٻرڻُ: سڙڻُ، ساڙ ۾ جلڻُ، تپڻ.

"ھڪبُئي کي گھُرن تا تہ ٻري چو ٿو ٻھرتو"

ٻرُوتو ج ٻرُوتا: ذ. ڪچڙو ٻوتو ننڍا ٻوتا، نئون شعور (اصطلاحي معنيٰ)

"اڙي وقت مون کي وڏيندين تہ چا،

ٻرُوتا ٻھُون پوکيو ٿو وڃان"

"ٻرُوتو تہ ناھين جو پتجي وڃين"

ٻڙھ ٻرڻ: سخت تپ تيڻ، شدِيد بُخار.

"ٻاھر ٻڙھ ٻران، اندر ڊانيد اُلا"

ٻس: گھٽ، ٻوست، مونجھ، بي زيبائي.

"پاسي ۾ کھڙي نھي تنھنجي مون سان رُس، بُخاريءَ جي ٻُس، ويھي يار ڪري وئين"

ٻلھانگ ج ٻلھانگون: ٿ. (سرائڪي) ٻرانگھ. وڏي وِک، قدم.

"ڏينھن جو تارو ڪٽي تڪڙي ٻلھانگ"

ٻلھو: اِتي ڏڪر راند ۾ ڏڪر کي ٻ ڏڪ.

"اِلھو تي ٻلھوءِ ٻلھو تي تِلھو"

ٻنُ ج ٻنَ: ذ. قيد، گروي، ھٿيڪو بند ۾.

"ڀھڳُڻ اُتي ٻن، ويو ڪين وريو جتان"

ٻوٻو ج ٻوٻا: ٻيٺو اگھ گھٽي انداز ۾ رقم، رشوت.

"وٽن پاٽي وقت تي، ٻيٺا ڏئي ٻوٻا"

ٻُوتاڙيلُ ج ٻُوتاڙيلَ: ذ. ٻوٽ، ٻدَلُ، منھن تي چڪو ڏنل، ٻيوس، پروس، غلام.

"ٻُوت ٻُوتاڙيل، ڳچئين ڳارا ٻڌل

ڳاھ ڳاھيندڙ ڊِگو ڊانڊو نہ ٿي"

ٻُوجھ: سمجھ، ساڃاھ. شعُور.

ٻُوجھ جو ٻيج: شعُور جو اھڃاڻ، عقل جو ٻج.

"تنھنجا ساٿي سِڄُ،

سج اُھو جيڪو،

ٻُوجھ جو آھي ٻِج"

ٻوڏو ج. ٻوڏا: ذ. اٻوجھ، ٻيوس.

"اڳيان تنھنجي ھو ٻار ٻوڏو اٻل"

"جماپا جھُور جھاز ٻيا ٻوڏا ۽ ٻوڙا"

ٻوڏ: ڦوت، ڦِتڪار لعنت، "جيءُ" جو ضد.

"چو تي لڙڪين ٻوڏ ڏي، ٻوڙج جيڏي جِيءُ"

"ڏُونگر ھيڏِي ھوڏ، ڪُوڪاريان پئي ڏير ڏس - ٻوڙا، جِيءُ نہ ٻوڏ"

ٻوڏ ج ٻوڏون: ٿ. سيلاب، ٻوڙ ٻوڙان، ڪاھ، حملا.

"لڳاتار ٻوڏن ۾ ٻاگھيون ڇڇوليون"

ٻوڏ ڪرڻ: اصطلاح. زارو قطار روئڻ، بي انداز لُڙڪ لاڙڻ.

"ڪر نہ ڪنارا ٻيتم ٻيارا ٻوڏ ڪري ٻاڏايان"

ٻول ٻارڻ: اصطلاح. لفظن/ٻولن رستي شعور پکيڙڻ، سڄاڳي آڻڻ.

"ڏسو ڪو تر وارو اُٽيو يا نہ.

شعور شوق ٻول ٻارياسين"

ٻول ٻُرائڻ: اصطلاح.شعر گونجائڻ، آواز اُٿارڻ.

"سنڌي ٻولي قومي ٻولي، ٻول ٻُرائين زنده باد"

ٻولي ج ٻوليون: ث. وعدو اقرار وچن، زبان.

"جنهن سان لايون توڙ نڀايون،
آهــي پــنــهــنــجي ٻــولي"

ٻوليون گوليون: (ترڪيب). آواز کي سگهہ ڏيڻ.

"بازو بندُوقون ڪيو ٻوليون سي گوليون"

ٻُونگرُ. ج ٻُونگرَ: ذ. ٻُور، ڪچڙا گونچ.

"وارين ٻُونگ ٻُوراپچر تو در آئيا"

ٻهباٽِي ج ٻهباٽِيون: ث. خوشبوءِ، سُرهاڻ، سگندڌ، خوشي.

"چمڪي چاندوڪيءَ جيان، ٻهڪي ٻهباٽي"

ٻهرتو ج ٻهرتا: ذ. ڏاريوباهريون،غير.

"هڪبئي کي گھُرن ٽا تہ ٻري ڇو تو ٻهرتو"

ٻهڪي ٻارڻ: اصطلاح.بيباڪِيءَ سان ڪري ڏيکارڻ، خوشيءَ سان ڪري ڏيکارڻ.

"الفت سان استاد مان، پٽ پيو پاريان.
ٻهڪِي ٿو باريان، جيڏيون جند اُجهامندي"

ٻهَلُ ج ٻهَلَ: ذ. ٻرگهل، سوراخ، ڪشادو ويڪرو.

"ويلو ويلي کي وڍيءِ ساعت سٺ ٻهَلَ"

ٻهَلَڻ: اصطلاح. سوئر پاران زمين اکيلڻ، ماري مڃائڻ (اصطلاحي معنيٰ)

"ڪي هُوڙهيا سُورهيہ ڳرڪي ويو
جو ٻهڳڙ ٻهلي ميچ متو سو منهنجو ادو"

ٻهَلِيو ج ٻهَلِيا: ذ. اڏو اڏ، وڊيل، ڏُکِي، دردمند.

"ٻارڻ ٻائيتال، ٻهَليئي جا ٻهَلِيو ٻڌي"

ٻهُون: گهڻو زياده، وڌيڪ.

"ٻنگي ڪير ٻهُون، روڪيئي ڪين رهُون"

ٻيجڻ: اصطلاح. پوکڻ، ٻج هڻڻ، پکيڙڻ.

"ڪڙمي پيو ٿو جٽ ڪٽ، ريجي ۽ ٻيجي"

ٻيڙِي ج ٻيڙيون: ث زنجير، سنگهر، ڏنڍا ٻيڙِي

"جيئڻ ڪارڻ ٻيڙيون پاڪَر،
جيئڻ ڪارڻ ٽاندا ٽانگر"

ٻيلارو ج ٻيلارا: ذ. ٻيٽ واري زمين،درياهہ جي ٻن وهڪرن يا ٻن واهن جي وچ واري زمين.

"ٻيلي ٻيلاري کي ڇو ڪو ٻانڌو ڪو ٻوڙي"

ٻيلا ڪٽڻ: اصطلاح. وڻ وڍڻ، ماڻهو مارڻ، سرڪش ماڻهو ڪُهڻ.

"چيائين تہ ٻيلا ڪٽيندا وتون ٽا،
چيم ڇيڇڪن کي ڇٽيندا وتون ٽا"

ٻيلائِي ج ٻيلائِي: ذ. ٻيلي وارو (ٻيلي واري شينهن ڏانهن اشارو)، بهادر بيباڪ.

"ٻالائِي ٻيلي گجي، ٻلي کان ٻيٽو"

ٻيٽو ٽيٽو ٻرڻ: اصطلاح. سخت ڪشالا ڪيڻ، حد کان وڌيڪ محنت ڪري روشني پيدا ڪرڻ.

"هٿ ۾ سوگهو هٿ ڏئي،سوچ ٻخاري سُر،
محبت جي ميدان ۾ ٻيٽو ٽيٽو ٻَر"

پ

پاڙِ ج پاڙُون: ث. ڪَڏ، ڪاهي.

"پاڙ وڏيءَ آڏو ڪيڏن جيڏا جيڏيون"

پارُ ج پارَ: ذ. پاءُ، ادو.

"پاڳ نہ پڳي پارَاسين سنبرون عشق ۾"

پارُوني. ج پارُونيون: ث.هُرلي يا نار جي ڪاٺي جنهن ۾ مُهري جي هيٺين چوٽي ڦِري.

"پارُوني تر نار جي،ڪينجهر ۾ ڪُوٽي"

پاڳ جُهار: نندي وڏي وِير يا لهر، ننڍو وڏو يا عام خاص ماڻهو.

"جيڪا پاڳ جُهار ۾، للڪارون لولي"

پاڳ. ج پاڳو: ث. نندي وِير يا لهر، پيرو ڦيرو.

"پاڳ نہ پڳي پاراسين سنبرون عشق ۾"

پالا چيڙڻ: اصطلاح. جنگ جوٽڻ، لڙڻ.

"چرڪايون چچ، چيڙي پالا بڙچيون"

پال پڙڪائڻ: اصطلاح. احسان يا مهربانيون ختم ڪرڻ، قُرب وارو هٿ ڪڍڻ، پويان پير ڪرڻ.

"پال نہ پڙڪايو جيتر جان جهان ۾"

پانئيڊ ج پانيَ، برگهل، پاڳو: ذ. پاڳو حصو، پيٽ.

"جوتون جهتيندو وجي پانيَ نہ پرجي بول"

پانُ ج پانَ: ذ. پٽ فقير، ڳائي ساراهہ ڪندڙ فقير.

"تاري تاري پونرا پُٽڪن پٽ پٽ ڳائن پان"

پان پان: مينهن يا ڳئون وغيره جي رنڀڻ جو آواز.

"راڳي ڪتان راڙ ڪئي،پاٽي ۾ پان پان"

پان پان: سڪٽو خالي، خالي ٿانوَ پان پان جا آواز ڪندو آهي.

"منڙو ماندو،دلڙي واندي،پاندو پان پان"

پانپُوري: پنپوري، اجائي پُون پُون ڪندڙ اجائي سيٽ يا آڪڙ ڪندڙ.

"بي سُوريون پانپوريُون، مُنهن موڙيندڙيون وتنديون"

پانئڻ: اصطلاح. پاڻ کي ڪجهہ سمجهڻ، خودي اختيار ڪرڻ.

"پانئڻ بولاتيون،ڪاڏيون خلا ڪيڙ ۾"

پاڻُ ج پاڻَ: پاٽو ماڳ، هٺ، تڪبر، وڏائي.

"پريل پاڻ پڙاس سان،ڪوڪا ڪاٽا ڪر"

پِٽ ج پِٽون: ث. واري جو دڙو چاتيءَ جو اُپار اُرهہ.

"سيني تي پِٽون سهٽيون،
چولي تي وليون سهٽيون"

پِيڙُ ج پِيڙَ: ذ. باهہ جو پنيت، شعلو چمڪ سان پرپور.

"پيڙ پيڙ مُنهن، جهجهڙ جهجهڙ دل،
ڪا بہ نہ آ هُن پُوريءَ جهڙي"

پِيُٽِي. ج پيُٽيون: ث.گهُگهِي (پاٽيءَ جي صراحي)

"پيدي ٻڄي اوچتي،پُٽڪِي پئي پَيِئي"

پٽرِ: ٻوٽيءَ جو قسم. جيڪا سيلابي زمين تي اُپري، جنهن جا پيلا گل ٿين ٿا. ۽ ان مان اچوءِ ڳاڙهو ڪير جهڙو رس نڪري.

"پِٽرِ پيلا گل، سُرهي سَرهي،
ڪوتڪ ڪانڌيري بہ نہ ارهي"

پُڄ ڏيڻ: اصطلاح. پڄڻ مان متعدي بالواسط (ترڻ، سيڪڻ) سيڪ، ٿوَ يا تڪليف ڏيڻ.

"بخاريءَ کي برهہ جون باهيون ڏين پُڄ"

پڏَرُ ج پڏَرَ: ذ. هڏائون پيچرو سڪٽا هڏا.

"پڏر پانڊو پسمر تي،پنپ اونڌهہ تي،وڃي تنهن ڪان،
ڪڏهن ڏيلون ڪڏهن دلڙي ڪڏهن جيرو جلايون ٿا"

پُرڙڻ: اصطلاح. پُڄڻُ، ساڙي پچائڻ.

"تڙڪا ٿيا ٽوڙيءَ،بندُوقُن پُرڙي چڙِي"

پرمائڻ: وهم ۾ مبتلا ڪرڻ، ڊوهڻ.

"خيرپوراڻي ڪوهہ، پِرمايا ماٺهو گهڻا"

پرمِي ج پرمِي: وهمي،سنسائِي،ڊيڄو وسوسي ۾ پئي.

"چسو هانءَ چُلي،پرمِي هر بيمار جو"

پرون ڏاٽا هُجڻ: اصطلاح. گهائيندڙ پرون هجڻ، وٽندڙيا دلڪش پِرون هجڻ.

"نيڻ لاهيارا، پِرون ڏاٽا تِکا"

پڙاس ج پڙاسُون: گرمي، ڪاوڙ بُغض، حسد، ساڙ.

"ريل پاڻ پڙاس سان ڪوڪا ڪاٽا ڪر"

پڙڳ: صفت: سُڪل (ڪانيون).

"بنگلا هوندا پڙڳ برابر،پونگا ڪاتي پڙ"

پڪَ ج پڪون: ث. درياهہ جي پاڻي وقت ڪناري جي وڏي گولائين پڪ، جيڪا پاڻيءَ ۾ ڪري، ڪوهہ يا واهہ جو ڪرندڙ ڪپر.

"عشق اٿاريون چوهيون چوليون،
پيرون پيرون پِڪ"

پُڪائڻ (سرائڪي): زور سان هڻڻ، ڦهڪائي ڪيڻ.

"ميڪون تير پُڪيندا پيا هَئِين"

"اک والا تير پُڪا چا"

پڳو توڙو ٿيڻ: اصطلاح. پڳي توڙي (جبل جو نالو) جبل وانگر ٿيڻ، اٽل هجڻ.

"پُونءِ جا پُٽ ڪِٿ پڳو توڙو بہ ٿي"

پنپي. ج پنپيون: صفت. ڳاڙهي، لال گهاٽي ڳاڙهي.

"ميندي لاتي مُنڌ، پنپي هٿ پنيور ۾"

پن: ڦتل نشان، پراڻي شهر جا ڦتل آثار پگهل جايون.

"پليون پٽون پن،گهور باغ بهشت جا"

پنيو پُور: گهاٽو روشن، خوبصورت، چمڪندڙ.

"آرنپ رند آننت،آخر اينگهہ اگهُور،
باقي وڄ بڇيو سوبيشڪ پنيو پُور"

پنيُوري ج پنيُوريون: ث. هڪ اڏامندڙ جيت جو قسم (dragon fly)، مينهن جي رت ۾ نڪرندڙ سهڻو جيت.

"بعضي آئون پڪو پروانو
بعضي دل پنيُوريءَ وانگر"

پنيَ. ج پنيُون: ٽُپ اوندهه. ڪاري اوندهه. پنپ اوندهه.

"ڪاري ڪارونيار ۾ پنيون، رنيون، پئو"

"پنيون تنهنجي پيٽ ۾، بغل ۾ بيگاهه"

پنيلجڻ: ورغلائجڻ، ڏوڪي ۾ اچڻ، سمجهي يا ڏسي نه سگهڻ.

"ڪنهن جي تجليءَ تي هرڪياسين،
ڪنهن جي پيڪي تي پنيلياسين"

پنوَ: پنواتي، پُور، خيال، ڊپ، چَڪر.

"توڙي پنوَ بهُور اڳتي تاڻ اُمنگ جي"

پُنئرڪا: پونر جا، پؤنرن جا.

"ڪوئلِي ڪُو پُنئرڪا پُٽڪا ٽيون"

پُوتُ. ج پُوتَ: ذ. هستي (جن، ديوُ)، سراپ، خيالي پَئو ڊپ، خوف.

"ايڏو ڪونهي غم، جيڏو اُن جو پُوت آ"

پُوتاڙيو. ج پُوتاڙيا: ذ. جِن ورتل، وهمي، ڊيڄُو ديوانو چِتو ڪاوڙيل

"وينجهارن سان ويجهڙو پوتاڙن کان پيچ"

پُونڦاڙُ. ج پُونڦاڙَ: ذ. زلزلو برپا ڪندڙ ڪاياپلٽ ڪندڙ زمين ڦاڙي نڪرندڙ بهادر.

"آزادي استاد رَسي پئي، پُون جايا پونڦاڙ"

پُون ڪپُ. ج پُون ڪپ: ذ. زلزلو، پونچال.

"ڏيل نه ڪنهن جو ڏوهه،
ڪنبي جي پُون ڪپ ۾"

پولڙو. ج پولڙا: ذ. جانور جو قسم، پُڇ لتڪائُو اشاري تي نچندڙ.

"بعضي مڙس ببر، بعضي جهڙو پولڙو"

پُونگو. ج. پُونگا: ذ. پکو ڪکائون گهر.

"بنگلا هوندا پڙڳ برابر، پونگا ڪاتي پڙ"

پئونرو. ج پئورا: ذ. پئونر، عاشق.

"هن گل کي اهو پئونرو
چاهت مان اچي چنبڙيو
هيءُ ڪائون ڦيرو"

پئيمانُ. ج پئيمانَ: ذ. ڊنل، خوفزده، پئو ۾ ورتل.

"هٺ هٺ هول انهيءَ اڻ جهل جو پيم ٿئم پئيمان"

پيڙو ٽيڻ: گڏ ٽيڻ. ويجهو ٽيڻ، همراه ٽيڻ.

"پائر پينر پيڙا ٽيو جوڪو ٽو بينو ڪوٽ ڪتي"

پيلا اڳ پيڄڻ: اصطلاح. ميرا انگ سرها ڪرڻ، سک لاهڻ.

"سرهي تنهنجي سگ سان، پيلا اڳ پيڄان"

پيمُ. ج پيمَ: ذ. شهتير، ڪام، پاڏبون جي پنجن پائرن مان پيو نمبر پيم.

"هٺ هٺ هول انهيءَ اڻ جهل جو پيم ٿئم پئيمان"

ت

تاتاري ج تاتاري: ذ. تاتار (ترڪستان) ملڪ جو رهاڪو غاصب، حملي آور.

"تربو تاتاري ڪُرڙين جيئن ڪٽاهه ۾"

تاتاريت: ث. تاتارين وارا عمل، جارحيت.

"جسم تي پاپائيت، آمرانا، رُوح
۾ تاتاريت وحشيپڻا"

تاپولي ج تاپوليون: ث. موسمي بخار تپ.

"تر ۾ تاپولي، سرءُ سيم سَڙهي وِڏي"

تاچِرو ج تاچِرا: ذ. اُچاترو سطحي.

"پيڙ نہ پٽن پاڙ تاڙن ملم تاچِرا"

تار: ث. سهارو آسرو.

تار ترڻ: اجهاڳ پاڻيءَ مان تري پار پوڻ، مشڪل پار ڪرڻ.

"اوندهہ عدم بحر ۾ تنهنجيءَ تار تران"

تارا ڳهڻ: اونداهي ڪرڻ، روشن گهر ڪرڻ.

"ڪڪريون حسين چلڪنا تارا ڳهڻ لڳيون"

تاڙي: کجِيءَ جو شراب، شراب لاءِ کجِيءَ جو رَسُ.

"کجيءَ ونجن ڪارڪون، تاڙن ڪي تاڙي"

تازا ڏاڙهون: ميوي جو نالو اُرهہ.

"تازا ڏاڙهون هٿ ۾ چپن تي انگور"

تازو تُورُ ج تازا تُورَ: ذ. نئون نسل، نئين ٽهي.

"تڙپي تازو تُور تہ ڪو نُور نئون مچي"

تيمُور: تيمورلنگ ڏي اشارو وقت جو جابِر ۽ غاصب، نئين دؤر جو اج جو ڊڪٽيٽر.

"تون تازو تيمور، عمر اڳ اسان ڏنا"

تارون تار: ڪنا تار بي حد، پرپور.

"تانگهون تارون تار،
جاچُڪ پنهنجي جيءُ ۾"

تاريخ اُجهامڻ: اصطلاح. تاريخ ميسارجڻ، قوم جي تاريخ خلاف عمل ٿيڻ.

"پرقوم تي وِڪامي، تاريخ ٿي اُجهامي،
ڪيڏو نہ حادثو آ"

تاريخ ڪنجڻ: اصطلاح. اتهاس بگڙڻ، تاريخ ختم ٿيڻ.

"ديوان ٿا ڇپجن پيا،
اشعار ٿا پڙهجن پيا،
تاريخ تہ ڪنجي پئي"

تاريخ کي ڪارائڻ: اصطلاح. تاريخي فرض پورو ڪرڻ، تاريخي عمل دوران قرباني ڏيڻ.

"تحريڪون نہ تہ تدبيرون نہ تہ تجويزون،
ڪجهہ تہ بکارين تاريخن کي ڪارايو"

تاريخ کي ميندي لائڻ: اصطلاح. قومي ڪارج ۾ شهادت ماڻڻ، تاريخي ڪاميابي حاصل ڪرڻ.

"ڪنهن تہ لپڪي تلوار سان لاٿون لڏيون،
ڪنهن تہ ميندي نئين تاريخ کي لاتي هوندي"

تاڪ ج تاڪون: ٿ. نظر، تڪ، نهار نگاهه، تاڙ.

تاڪُو: تڪيندڙ اک ۾ رکندڙ.

"زنجير ۾ زندان، تاڪُو بينا تاڪ ۾"

تانگهه تنبور ٿيڻ: اصطلاح. سِڪ ۾ شدت اچڻ، يادگيري/سڪ جو وڌڻ.

"اتي تانگهه تنبور، اتي انگ انبور ۾"

تاٽي سُمهڻ: اصطلاح. بي ـ فڪر ٿي سُمهڻ، غافل رهڻ، خاموش ٿي ويهڻ.

"تون رِلي تاٽي سُتين، دنيا اُٿي وئي"

تائڻُ ج تائڻَ: ذ. ڳُهڻ جو قِسم، سڳو ڦيڻو تعويذ.

"ڏاڳا تائڻ ڏوڏ جا، ڳانا ڳچيءَ ڳٽ"

تبرو ج تبرا: ذ. ملامت، ڦِٽڪار.

"ظالم زار تبرو توتي، عام تہ چا الله وڏو آ"

تحقيق ڏي تاڻڻ: اصطلاح. سچ سُڃاڻڻ، حقيقت پسندي ڏي مائل ٿيڻ.

حق، وهم ڏي تو ورين"

تحريڪ ٿيڻ: اصطلاح. اجتماعي قوت بڻجڻ، هلچل جي علامت بنجڻ.

"تاريخ تنهنجي سنگت،
تهذيب منهنجي غيرت،
تحريڪ تي ويس مان"

تدبيرون تيز ڪرڻ: تيز ڪوشش ڪرڻ

"تيز ڪريون ٿا تدبيرن کي،
ساڻ کڻون ٿا تقديرن کي"

تڏو: اصطلاح. پٿر، شهادت/ وفات وقت وڇايل تڏو.

"ڏرتي سڄي شهيد جي در تي تڏو لڳي"

تڏڻ پڏڻ: نهہ پهہ. تڏڻ= تڏ ڏيڻ، زور ڏيڻ.

"هي عشق اسم اعظم آ اهڙو تڏي پڏي،
آڏو پهاڙ آفتون آيون تري ويون"

ترڪٽُ ج ترڪٽَ: ذ. ڏوڪو نٽڳي، فريب، ويساهہ گهاتي.

"دولت دهشت زنده باد، ترڪٽ طاقت زنده باد"

ٽُرمُ ج ٽُرمَ: ذ. قيدخانو جيل.

"ٽُرم ۾ تڙپيو بہ، جهُوميو چنڊ تي،
ڪيترو سوگهو سگهو انسان هو"

ٽُرمتي ج ٽُرمتي: ذ. شڪاري پکي، ظالم، ترمچي باز جو هڪ قسم.

"ترمتي تاڙ ۾، ڪِيهہ تي ۽ ڪتان؟"

ٽُر ۾ ٽُرڻ: اصطلاح. پوري ديس ۾ عزت پائڻ، سڄي علائقي ۾ مقبوليت ماڻڻ.

"ساري تر ۾ ٽُر، پُڙ ۾ پوندين ڪيترو"

ٽرهٽ ج ٽرهٽون: پاڇاريءَ جي هيٺين ڪاني، ڳاٽ، لَڦون.

"تکي اڳتي تاڻ، توڙي پيرين ترهٽون"

ٽرهٽ: ذ. ڳِسڪو آهٽ، آواز.

"تانگهڻ جو ترهٽ، سَرلي سونهن سُٽِي سگهي"

ترِياقُ. تِرياقَ: ذ. زهر توڙ زهرجو علاج، چوٽڪارو.

"ٽُوتيئي مان ترياق ٿيا، پاڻ پاران پُڄ"

"طبيعت ئي وِهہ وڏو طبيعت ئي ترياق"

"پياري زهر زبان سان، تڪيائين ترياق"

ٽُرڻُ: مچتا ماڻڻ، عزت پائڻ، مقبول ٿيڻ.

وزن ٿيڻ، تور ٿيڻ.

"ساري ٽَرَ ۾ ٽُر،ٽُڙ ۾ پوندين ڪيترو"

ٽِري ج ٽِريُ: ذ. جوئر جو مِنو ڪانو مِنو ماٽهو.

"ڪي ڪي ڪانگڙ ڪي تہ ٽِري"

ٽڙڪڻ: تڙپڻ،لُڇڻ،لرزڻ، ڦتڪڻ.

"پيار پکيئڙا کوڙيو کنيڙا،ٽڙڪن ۾ تڙڦن"

ٽِڙڪو اُٿڻ: گرمي پيدا ڪرڻ، جوش پيدا ڪرڻ

"مون جو توڪيومانس نڪمو گذرين پيو ڏينهن چيو مان چانءِ ۾ ٽِڙڪو اُٿندو هان"

ٽَسُ ج ٽَسَ: ذ. تسرو وٽو پيالو وڏو ويڪرو ٿانءُ.

"پيتم رات سهاڳ جا تسن متان تس"

"تسن متان تس، منزل منزل تي پئن"

ٽسجڻ: بُخارجڻ، تاسارو ٿيڻ، خشڪ ٿيڻ.

"وِصل سين وچڙڻ جيئن ٽُڙڳڻ سين تسجڻ"

ٽُسڻ: پرچڻ، راضي ٿيڻ، مهربان ٿيڻ.

"سرهايون ساريو سجڻ،ٽُسڻ ناهن ٽُل"

ٽَسو ج ٽَسا: ذ. اُجارو بياسو اُڄ، تڪليف.

"تو ساگر تي ڪهڙو سهارو ڏنو

ٽَسي تر ڪي ڪارو ڪنارو ڏنو"

ٽَسِي ڏيڻ: اصطلاح. تڪليف. هلاڪي

"هر نظر سان هر نظاري کي ٽَسِي ڏيندو وجان"

ٽَسبي رُوپ: مذهبي ويس، مذهبي آڙ.

"تير ۽ تلوار تسبِي روپ ۾"

ٽُڪا: ذ. درگاهہ تي مُريدن جي ڏَونرن تي ڏنبي ڏيِي هنيل مُهر، داغ، ڏنبي، ٽُڪا

"تعدي پانءِ ٽُڪا، ڏُنئرا ڏڌ ڏنپينَ جي"

ٽَڪَ ج ٽَڪُون: جُوهہ، نهار نگاهہ، خراب نظر، ويچار واري جاچ

"اُتي تنهنجي ٽَڪَ،جتي جرڪ جهان ۾"

ٽِڪَ ج ٽِڪُون: ث. ڏِڪ، ڳِيت، يڪ ساهي پيئڻ جو عمل.

"ساهن ۾ سرڪي پئي،تات ٽَئيءَ جي ٽِڪَ"

ٽَڪڙا سپنا جمڻ: اصطلاح. اوچتا خواب

"پرهہ ڦُٽِي پريات ٽُبِي پئي،

تان تہ جمي پيا ٽڪڙا سپنا"

ٽُڪ ٽُڪ: مُرليءَ جو موهيندڙ آواز جنهن تي نانگ بہ نچڻ لڳن.

"ٽُڪ ٽُڪ تنهنجي جهُونا جوڳي،

نيرا نانگ نچايا"

ٽُڪِي ج ٽُڪيون: ث. ڪاٺيءَ مان نهيل گز بنا ڇهنب وارو تير.

"جا سچي سِٽ بخاري لکي،

سا ٽُڪي تي ککر ۾ کُتي"

ٽُڪِي ڪرڻ: سِڌو گز ڪرڻ، سيکت ڏيڻ.

"ڊاڪو بڪتيتر، توکي لوڪ ٽُڪِي ڪندا"

ٽُلُ ج ٽُلَ: ذ. برابر،جوڙ،جيُس، مَٽُ.

ڪو بہ نہ تنهنجو ٽُل،جرڪڻ مهڪڻ بي بها

"سرهايون ساريو سجڻ،ٽُسڻ ناهن ٽُلَ"

ٽِلِي ج ٽِليون: ث. هٿ جي تري، سئين سڌي زمين

"هو گهاٽي،هو گهر، هي ڇانهين ڇا نئي ٽِلِي"

تلوار سان لائون لهڻ: اصطلاح. شهيد

تيغ، وڙهندي قربان ٿيڻ، مقابلو ڪرڻ.
"ڪنهن تہ لپڪي تڪي تلوار سان لائون لڏيون"
تمُر: ختم ٿيڻ،پورو ٿيڻ،مري وڃڻ.
"تنهنجو رهندو تذڪرو تون يان ٿيندين تمُر"
تُمَنَ. ج تُمَنَ: ذ. سردار نواب.
"يا تو ۾ ڪو طائفو يا طرحدار تُمنُ"
تنبڙ: ث . شڪاري پکيءَ جو هڪ قِسم.
تَنبَڙُ: هوا ۾ لٽڪندو رهڻ، لمڻ، گونجارڻ، ڪنبي ٿرڪائڻ.
"ڏسو هوءَ تنبڙڻ ڪيئن نہ تَنبي ٿي،
گهُوري گهُوري گهُمِتِ هٽي ٿي"
"تون بِي تنب تنّهن صاحب سوپ پري سُجهي"
تَـڱڙُ: تانگهڻ،چڪجڻ،سٽ ڪائڻ.
"ڪيڏو تڱان ٿو توڏي، او آسرا ڪٽي آن؟"
تُودو. ج تُودا: ذ. چپ، مٽيءَ جو ڍڳ، وزندارڳرو پٿر، هڪ جاءِ تي بيٺل، غير متحرڪ چپ.
"طوفانن ۾ جو بہ نہ تڙپيو، تُودو هوندو"
توڏو. ج توڏا: ذ. ڪنواٽُ،نوجوان،ڳڀرُو.
"جن بانا ڪاڏا بوتا ٿي تن توڏن موٺن جي آهي"
تور: ث. بار،بد هضمي.
"هانءَ تي تور آهي توريءَ زندگي"
تورارو: ساهمي، وزن ڪندڙ شيءِ.
"ڪو شُمار آهي نہ لفظن جو بلاشڪ بي شُمار،
ڪو بہ تورارو نہ لفظن جو جسامت ڏار ڏار"
تورزنُ. ج تورزنَ: ذ.تارزن. طاقت جي علامت، بهادر.
"پرواهہ ناهي ٿيندو ڇا؟
جيڪي اسان کي تاڙن ٿا.
ڪهڙا هي تورزن آهن"
تُورُ. ج تُورَ: ذ. نسُل،ٿُهي، پوچ.
"تون تان نُور نَئين جي تُور، پراڻا تمَرَ"
توشو. ج توشا: ذ.سفر جو سامان،سمر.
"هي مقتل يا محفل،هي شوشا يا توشا"
توهہ: ذ. آٿت،آسرو خوشي.
"جيڪو بہ سچو آهہ وطن دوست بخاري،
سو تر کي ڏئي توهہ، اهو ڏوهہ تہ ناهي"
توهي: راضي ٿي،خوش ٿي.
"عشق استاد وٹ آتور آتو
توئي توهي اها رتي بخشي"
تهبارُون: ث. تڪرا تڪرا، ذرا ذرا، ليڙون ليڙون.
"سورج ڪنئين ساک،تارا تهبارُون ڪبا"
"ملندي منارن ٿيون،تپشُون تهبارُون"
تهذيب: سڀيتا، ثقافت
"ڪجهہ گيت ٽا گونجن پيا،
بدمست ٽا جهُومن پيا،
تهذيب تہ تڙپي پئي"
تئونڪرو. ج تئونڪرا: ذ انتظاراوسيئڙو اُلڪو.
"خوشيون منهنجيون ڪاڻ، تنهنجو ايڏو تئونڪرو"
تيڙُون: ث. ڪونون،ڪانيڊون ,نينيڊون.
"تانگهن جون تيڙُون موڪينديون مِهرون ڪري"
تيڙُو: ذ.ڪوٺ ڏيندڙ نينڊ ڏيندڙ دعوت ڏيندڙ.
"تانگهہ ڪري تيڙُو مڪم موسم سان گڏي"

تيل ڦُليل: هار سينگار سرهايون.

”ڳوٺ سڏيئي ٽاٽي، گهوٽ وِڏئي گهاٽي،
سيڪو تو ڇاٽي، تون ڇا تيل ڦُليل وندبيندين“

تينوار: تين وال، وڪرو.

جنهن جي وڳن جي خوشبوءِ
تي ڪنهن کي نور بخشي،
سو حسن عام سامهون ٿيو تينوار آهي.

تيوَرُ. ج تيوَرَ: ترشيءَ سان ڏسڻ جو انداز ٺهري ديد.

تيوَرو. ج تيوَرا: ذ. صاف ڪندڙ ملڪاسہ

”پنبڙين مان پيڪان، تيوَر تنهنجا تيورا“

ٿ

ٿاٿروڻ: ترسڻ، ٿٿرڻ، ٿارڻ، ٿٿائڻ، ريجهائڻ.

”ٿڪي جڏهن ٿاٿريو هٽي، ڳَجُ ڳَئِي“

ٿانهَرِ. ج ٿانهَرُون: ث. ڌيرج، صبر، تحمل، سانت، ماٺ، نچتائي.

”سوچ صبر ٿانهر، سڀ ڪجھ تي سويا ڪري“

ٿاڻُ. ج ٿاڻَ: ذ. جاءِ، ماڳ مڪان، نڪاٽو بينڪ

”ٿهڪن ٿهڪن ٿاڻ، ٿڙڪن ٿڙڪن ٿاڻ“

ٿٿان ڦٿان: ٿڙ پکڙ، واوڪر، حيران پريشان، واٺڙي

”محفل تي وئي ٿـٿان ڦـٿان،
ماريو تنهنجي نہ مان نہ مان.“

ٿٿروڻُ: ترسڻ، رڪجڻ، بيهڻ، ساهہ کڻڻ.

آدمزادو آهيان آخر، تڙپي تڙپي ٿٿران ٿو“

ٿر ٿر ڪرڻ: اصطلاح. ڏڪڻ، لرزڻ، رقڻ.

”منهنجا ٿر ٿر هٿ، تنهنجي ٿر ٿر نَٽِ“

ٿڙڪو. ج ٿڙڪا: ذ. زلزلو لرزش، ڏڪٽي، رقٽي.

”جر جُوالا پاليئي، ٿر ۾ ٿڙڪا ٿَمُ“

ٿڙمُ: گَڏ، ڪني، سٽا، ٿانيڪا.

”تي ويا تنهنجي ٿانَ تي، ڪيئي وهم ٿڙم“

”جرڪ جتي ڪا برڪ بخاري،
ٿـڙم تـتي ئي تيندا آهيون“

ٿُڪ اُڇلائڻ: نفرت ڪرڻ، ڪاوڙ جو اظهار ڪرڻ.

”پاپي ڏسندي پيو نہ پٽ تي ٿُڪ نہ اُڇلايو“

ٿَمُ. ج ٿَمَ: ذ. لڪڻ جي جاءِ، چوري لڪائڻ وارو هنڌ. (سُوئر جو ٿَمُ) لڪل.

”جر جُوالا پاليئي، ٿر ۾ ٿڙڪا ٿَمَ“

ٿُوٽيون ٿَنبَ. امير غريب، ننڍا وڏا، عام

ٿوٽيون ٿنبُ: تيڪ ڏيندڙ ڪانيون ۽ ٿنيا، تيڪون/ اصطلاحي معنيٰ: خاموش ماٺهو هر ماڳ مڪان.

”مئخانا مڪتب، ٿوٽيون ٿنبُ اُتي پيا“

ٿُوهَرُ. ج ٿُوهرَ: ذ. هڪ قسم جو ڪنڊن وارو زهريلو ٻوٽو ڪارو ٻوٽو.

”مگر پوءِ بہ باغن ۾ ٿُوهر ڏسون ٿا،
ڏسون ڇا ٿا، هٿ ساڻ آٽي هٽون ٿا“

"وقت هجي روهيلو رڻ پٽ،
ڏينهن ضرور تہ ٿُوهر هوندا"

ٿهَرُ: ٽِڪاءُ، ٽانيڪو ٽيڪ، رڪجڻ.

"ڌهر ٿهر جو دنگ،
ڪنهن کي ڪل ڪِٿي ميان؟"

ٿهمَرُ. ج ٿهمَرَ: ذ. سڪون، آرام، صبر.

"خوشيون موجون جام، ٿهمر ٿام ڪٿي هئا؟"

ٿيڙُ ج ٿيڙَ: ذ. ٺُڏو ٿابو ضرب، ٿيلهو ڏِڪو ڏڪ

"ڏوهہ وڏا ڏيڍيءَ ٿيندا پر ڪنهن ٿيڙ سان"

ٽ

ٽاپرُو. ج ٽاپرُو: ذ. زور يا پيڙون ڏيندڙ ننڍو گهٽ، غريب.

"ڪلڪ قادر جو لکيو ڪو ٽالپر ڪو ٽاپرُو"

ٽاٽائِي. ج ٽاٽايُون: ٿ. مضبوطي، خوشي، سڪون.

"ڪٿِي ٽاٽايون ٽوڙيون ٽاٽي،
ڪنهن جي پيڙا ڪو بہ نہ ڄاڻي"

ٽارِي ٽارِي: شاخ شاخ، انگ انگ، سنڌ سنڌ.

"تنهنجي باغ بدن جي، ٽاري ٽاري جيئي"

ٽاڏ. ج ٽاڏُون: ٿ. رنيون، پيٽ پرائي يا ڪاوڙ ۾ ڪيل ڍڳي جي رنڀ. کهرو ۽ تيز آواز.

"تيڙُو ڏين ٽاڏ،
ڍاوَن ڍورن جان مگر
آڏو ايندن پاڏ"

ٽارِي. ج ٽاريون: ٿ. ڏاري، شاخ، ٽار واهيرو.

"گولي ڪڙڪي، ڳيرو ٿُورو
موڳي ٽارِي جهُومي پئي ٿِي"

ٽارين، ڪاٽ: مرڪب لفظ ٽارين جي واڍي، ٽارين جي ڪٽائي.

"ڪيڏي ٽارين ڪاٽ ٿي ڪيڏي چوٽن چِل"

ٽاڙهو ٽاڙهہ رُئڻ: زارو قطار رُئڻ .اونڇگار ڏئي رُئڻ.

"ٽڏڙا ساهہ پريندي سهٽا، رُئندي ٽاڙهو ٽاڙهہ"

ٽاڪاٽا: غلطيون، سهوون

ٽاڪاٽا ٽچڪائڻ: اصطلاح. غلطيون درست ڪرڻ، هيڪ ختم ڪرڻ، همت

ٽاڪاٽا ٽچڪايان پيو ٿو
اکرن کي اوجاريان پيو ٿو

ٽالپور: قبيلو سنڌ جو حُڪمران گهراڻو وڏو امير.

"ڪلڪ قادر جو لکيو ڪو ٽالپر، ڪو ٽاپرو"

ٽانڊو [1]. ج ٽانڊا: ذ. ٻرندڙ اڱر،

ٽانڊا اکين تي رکڻ: اصطلاح: بي آرامي، لُچ پُچ، ساڙيندڙ انتظار.

"اکين تي رکي ويا، توکي رات ٽانڊا"

ٽانڊو [2]. ج ٽانڊا: ذ. باهہ، تو خوف، خطرو، مصيبت، موت جو ڊپ.

"ٽارِي نينهن نيائي جاٽي،
ٽانڊن ۾ ٽِڙ ماٽي جاٽي"

تانڊاڻو: ڪتڙ ڪپيتو

تانڊاڻو ٿي اچڻ: اصطلاح. روشنيءَ جي علامت بڻجڻ، سُڄاڳيءَ جو اهڃاڻ ٿيڻ.

تانڊاڻو ٿيڻُ: اصطلاح. پنهنجي روشني پاڻ پيدا ڪرڻ، ڪتڙڪپيتي وانگر پنهنجي روشني پاڻ پيدا ڪرڻ.

"تانڊاڻو ٿي آڻ، پنهنجا اُلا پاڻ سين"

تانڊا ٽڪورڻ: اصطلاح. تانڊن تي پاڻي وجهڻ، زخم ناڙڻ، سيڪو ڏيڻ.

"آڙاهہ اُجهاڻو بہ تہ تانڊا تہ ٽڪوريو"

تانڊن مٿان ٽپ ڏيڻُ: اصطلاح. درد جي شدت ۾ لُڇڻ، بي آرامي، لُڇ پُڇ.

"ادا ڙي اُستاد جا، تانڊن مٿان ٽپ"

تانڊن ۾ تڙڙڻُ: اصطلاح. مصيبت ۾ مُرڪڻ، تڪليف سهڻ، درد ۾ بہ لطف ماڻڻ.

"چاهہ چريو ئي چئو تانڊن ۾ تڙندو وتي"

تاڻُ ج تاڻَ: ذ. تاڻو ماڳ، هنڌ.

"ٿهڪن ٿهڪن تاڻ، تڙڪن تڙڪن تاڻ"

تاڻو ج تاڻا: ذ. وقت، زمانو.

"هستيءَ ڪي ڪنهن جي هتي،
تاڻي ڪنهن جي ٽيڪ"

تاڻو تورڻُ: اصطلاح. وقت کي هلائڻ، منفرد هلڻ، غير روايتي ڪم ڪرڻ.

"تاڻي ساڻ تُرڻ جي بدران، تاڻي کي تورِينَ"

تاڻي تاڻي طور سوچڻ: اصطلاح. وقت ۽ حالتن مطابق سوچڻ يا حڪمت عملي جوڙڻ.

تاهَڙُ ج تاهَڙَ: ذ. ٿهندڙُ ڀڄندڙُ.

"ڪيترا انسان جڻ تاهڙ تتر،
ڪيترا انسان جڻ پاليل تتر"

ترالي ج ٽراليون: ث. ٽريڪٽر وغيره جي ٽرالي، تمام گهٽي، بي انداز ججهي.

"پري هلو لوڪ ڏي ٿهڪن جون ٽراليون"

ٽُرڙُ ج ٽُرڙَ: ذ. نوڙهي، پنن ڪان سواءِ ٽونيي، تارين ڪان خالي، ڇانگيل.

"بينيون آهن بند تي، ٽُرڙہ تي تالهيون"

ٽڪر ٿي اُٿڻ: اصطلاح. پهاڙ تي بيهڻ، جمي مقابلو ڪرڻ، مضبوط ٿي بيهڻ.

"پٿرن سامهون ٽڪر ٿي اُٿو
جُوز حملو ڪن تہ هٽلر ٿي اُٿو"

ٽڪ ج ٽڪون: ث. حد، نشان، دنگ، توڙ پُڄاڻي.

" تاڻي وانگر ناهہ ڇا، ٽڪر توکي ٽڪ"

ٽُڪ ٽُڪڻ: اصطلاح. ڇٽ ڪيڻ، چٽسالي ڪرڻ، گهڙڻ، جوڙڻ، خوبصورت بنائڻ.

"حسن هُن جي لاءِ ٻيو مان ڇا چوان؟
خود خُدا ويهي ٽُڪي آ پاڻ ٽُڪ"

ٽَلَ ٽَلَڻ: اصطلاح. رِٿ رِٿڻ، تدبير جوڙڻ، اٽڪل سوچڻ، منصوبا بندي ڪرڻ.

"بانڪا بانڪا ٻاهڙيا، ٽِلن بيٺا ٽَل"

ٽَلو ج ٽلا: ذ. ولر، وڳر، ٽولو گروهہ، جٿو.

"ڪنهن جي ٽور ٽلا هَنجهن جا؟"

ٽَلڻ: غور ويچار ڪرڻ، سوچڻ.

"گهڙيون چار سي هڻ هٽان ۾ هَجي ويون،
بخاري ٽَليون ڇا سَليون ڇا..الا لا!"

ٽِلهو: اِٽيءَ کي ڏڪر جا ٽي ڏڪ.

"اِلهو ٽي پِلهو ۽ پِلهو ٽي ٽِلهو"

ٽِنبِ. ج ٽِنبُون: ث. آڪڙ، وڏائي، فخر، ڦونڊِ.

"ٽَڪي ڪاٽي ٽِنبِ، آگهن اهنج ـ انگورجي"

ٽِڻُ: وجهه، موقعو مهل، واعدو.

"نارِي نينهن نيائي ڄاٽي،

ٽاندن ۾ ٽِڻِ ماٽي ڄاٽي"

ٽور. ج ٽورُون: ث. چال، هلٽي، پنڌ.

"ڪنهن جي ٽور ٽلا هَنجهن جا"

ٽُورو. ج ٽُورا: ذ. اونڌو مٽيل، ڏنگو.

"گولِي ڪڙڪي ڳيرو ٽُورو"

ٽوڙُ. ج ٽوڙُ: ذ. ٽوڙيندڙ ڀڃندڙ.

"پٽ نہ هو پالهو جتي ٽوڙ ٽلا نہ ها"

ٽوڙو. ج ٽوڙا: ذ ڀڳو ٽوڙو (لڪيءَ پرسان هڪ مشهور جبل جو نالو)

"جي ڪي ٽُو ڳڱاٽيو تہ ٽوڙو ڄُوالو"

ٽوڪو. ج ٽوڪا: ذ. اَنُ جو ماڻ يا ماپو (ٻن مٽن ۽ سورهن سيرن برابر)

"پنڌو ٽوڪو ڪٽڪ جو پلڪ جنڊ جا پڙ"

ٽولاڪا ٽوڙڻُ: مصيبتون مِٽائڻ، جبل ٽوڙڻ، ڏاڍ ڏارڻ.

"اُٽ وجهُو استاد بخاري ٽولاڪا ٽوڙي"

ٽولاڪو. ج . ڏُک: ڏاڪڙو اهنج، ايذاءُ، مصيبت.

"اُٽ وجهُون استاد بخاري ٽولاڪا ٽوڙي"

ٽُوهہ ٽيڻ: اصطلاح. ڪڙو ٽيڻ، ڪسارو ٽيڻ، زهر ٽيڻ.

"غاصبن لئہ ٽُوهہ ٽي، ڪوڙو بہ ٽي"

ٽوهڻ: ڳولڻ، رولڻ، تلاش ڪرڻ.

"ٽهڪن مان ٽوهي سگهن، پاٽيءَ جيڏا پُور"

ٽُهَڙ: پَکِيءَ جو نالو پاٽيءَ جي پکيءَ جو قسم، ميرانجهو ڳيري جي قد جو پکي، پاٽيءَ جا جيت کائيندڙ پکي، ڍِٽڻو پڇڻو.

"ٽُهَڙ کَمُونءَ کان کائي ٽاهہ"

ٽهڪ ٽُٽڻ: اصطلاح. خوشي ختم ٿيڻ، سُڪون ختم ٿيڻ.

"مُرڪ مري وئي، ٽهڪ ٽُٽي ويا"

ٽَهلڙيو. ج ٽهلڙيا: ذ. ٽهل ٽڪور وارو ملازم، نوڪر، بارڪٽندڙ ملازم.

"پيرُ اي سِي ۾ سُتو ڊوڙ اُس ۾ ٽَهلڙيو پائي پيو"

ٽِهہ: ج (سِرائڪي) اُڃ، پياس.

"ڪلالڻ تہ ڪُپڙي بہ ڪُرڪي ڪنئي پر، متارن جي ٽِهہ ناهہ لاٿي مَٽن"

ٽيٽ. ج ٽيٽُون: ث. نظرداري، تاڙ، چوڪسِي، نهار.

"ٽيٽ ٽُڪر ٽوتا، گهُورُون موتيون گهائجي"

ٽيرو. ج ٽيرا: ذ جهڳ جو گڏجي ڳوڙهو ناهڻ، ڳوڙهو چاٽو.

"وهڙا، ڊانڊيا، ڳاڙها تارا، واڇُون جهڳ ٽيرا"

ٽِيرُ مٽِيرُ: ايرو غيرو فضول، اجايو غير.

"ٽوڪن ٽِير مٽِير پرين، دل لائي دلگير نہ ٿي"

ٽيڙو. ج ٽيڙا: ذ. ڦِڏو ڏنگو اڙٻاڙ ٽيڏو.

"ٽيڙن کي ٽيگر،

ٽوڙي آهن ٽوڙ ڪان،

بي پاڙا بي گهر."

ٽيڱر. ج ٽيڱرون: ث هُشِي، آڪڙ، مستي، ڦوندِ

"ٽيڙن کي ٽيڱر،
توڙي آهن توڙ ڪان،
بي پاڙا بي گھر.

ٽيهو. ج ٽيها: ذ. ڇٽڪار، ڇنڊڪار
پاڻيءَ جا ڇنڊا هڻڻ، ڦوڪارو
"اَسر سان ماڪ ٽيهو ٽي ڏٺي آهستي آهستي"

ٽي هٿ رسِي اصطلاح: ڦاهي ڪائڻ لاءِ رسي (ٽي هٿ، ڏيڍ فوٽ رسي).
"نہ ڪا عزت نہ ڪا عظمت، نہ ڪو مطلب نہ ڪو مقصد
اِنهيءِ شعرءِ سُخن کان شاعرو ٽي هٿ رسِي گهُرجي"

ٽي لفظ ڏيڻ: ترڪ ڪرڻ، ڇڏڻ، ڇڏي ڏيڻ، طلاق ڏيڻ.

"تن من کان بيزار ٿيان،
ءِ جِيون کي ٽي لفظ ڏيان"

ٽِيڱَرُ. ج ٽيڱَرَ: ذ. ٽپُ بخار، ٻرو جيڪو هر ٽئين ڏينهن اچي، مصيبت.
"گند گهنائي مند مَٿائي ٽيڱَرُ ٽارڻ وارا آهيون"

ٿ

ٿاٺُ. ج ٿاٺَ: ذ. مانداڻ، گهاٽ.
"ٿُڪ ٿُڪ ٿُڪ ٿُڪ ـ ٿاٺا، ٿاهيان ٿاٺ مُحبت جا"

ٿاٺارو. ج. ٿاٺارو: ذ. ٿاٺو ٿاهيندڙ شاعرُ.

"ٿُڪ ٿُڪ ٿُڪ ٿُڪ ٿاٺا،
ٿاهيان ٿاٺ محبت جا،
آءٌ بہ آهيان ٿاٺارو!"

ٿالهہ(ٿال): ث. گهڻِي ٿڌِ، سخت سردي
"پارو پوي پوهہ، چَنو ٿالهہ ٿِيي ڇڏيو"

ٿامُ. ج ٿامَ: ذ. ماٺ، سانت، خاموشي، سين، ميلاپ جو هنڌ، ٿڪاڻو.

نٽ ٿام: نٽ ناٽگر، ناٽ مزا، ادمبر، سينگار.

"هيءُ نٽ ٿام تنهنجي ٿام،
آءٌ مُدام تنهنجي ٿام"

ٿَپ: بند ڪرڻ، ماٺِ، خاموشي.
"ٿهي نہ ٿي ٿپ، کُلن قرب ڪتاب جي"

ٿَرو. ج ٿَرا: ذ. ديسي شراب.
"ڪشتو جوڙيون ڪنتري، ٿاهيون نيڪ ٿرو"

ٿڪورڻ: سنوارڻ، ٺڪ هڻي سڌو ڪرڻ، ضربڻ، چوٽ لڳائڻ.

ٿلها ٿاٺ: اجايا ڏيک، بي ربط انسٽا، اجايا مانداڻ، فضول سينگار.

"تحقيق جي مضبوط هٿوڙي سان ٿڪوري،
وهمن جا ٿلها ٿاٺ پيجون ٿا سو پيجون ٿا"

ٿَنيپ: ث. سخت ٿڌ، شديد سردي

"ٿري نہ ٿو ٿَنيپ ۾، اندر جو اوٻرُ"

ٿوبرُ. ج ٿوبرَ: ذ. خالي ٿانءُ، کوکو سکڻو بيڪار.

" دل ۾ دلبر ناهہ تہ ٿوبر آ، ٿلهي آ"

ٿوگرو. ج ٿوگرا: ذ. پادر، ڪلتر، موچڙو چيتر.
"جيسين جهُڪن سِيس تيسين وسن ٿوگرا"

ٿَهرو: سانت، ٿانهہ، خاموشي، ڌيرج.

ٿهرڻ: ترسڻ.
"ٿَهري جي رات مِهينو ٿي ساعت نہ ڄڻ هفتو ٿي"

پ

پاٽي. ج پاٽيون: ث. اَنُ جو ماڻُ (هڪڙي ٽوپي ۾ چار پاٽيون ٿين).

"بخاريءَ جي ٺهڪ ۾ پاٽيءَ جيڏا پُور"

پاٽيءَ جيڏا پُور: ججهيون پچارون، وڏيون سوچون.

پاپائيت: ث. Pope لفظ مان نڪتل، مُلائيت، فسطائيت، Popery عيسائين جي فرقي جي پادرين جي روش، آمريت وارو انداز.

"جسم تي پاپائيت آمرانا،
روح ۾ تاتاريت وحشيپڻا"

پاپڙو: پلڙو ٻير جي وڻ جي ڦري

"تارا اُڀ تي پاپڙا، رات سڄي روڙينَ"

پاپڙي پڪڙڻ: ڪن جي ٻوٽ پڪڙڻ، تنبيهه ڪرڻ.

"پڪڙيئين پاپڙي، ڳهيُم ڪائون پير آ"

پاپي چنبا: ويڙهاڪ هٿ، جهيڙيندڙ هٿ.

"ڀهڪن ٻاٻيها تہ چيا، هوڪارن چا هنج،
پالين ها "بابا" وڏا، پاپي چنبا پنج،

پاچاري ج پاچاريون: ث. ڪاٺ جو نهيل چونڪو جيڪا ڏاندن کي ڳچيءَ ۾ وجهي هر يا نار ۾ جوٽبو آهي، پانجاري، ڪنڌات، غلامي (اصطلاحي معنيٰ).

ڏوٽي ٿيا ڏاند، ڏاڍن پاچاريون وڌيون.

پاچاريون پياريون ڪرڻ: اصطلاح. غلامي قبول ڪرڻ، ڳٽ قبول ڪرڻ.

"ڦيٿا ڦتڪائين، پاچاريون پياريون ڪري"

پاچاري وِجهڻ: اصطلاح ڳچيءَ ۾ ڳٽ وجهڻ، محڪوم بنائڻ، غلام بنائڻ

"ڏوٽي ٿيا ڏاند، ڏاڍن پاچاريون وڌيون"

پاڏو پُٺِيءَ پُورڻ: اصطلاح. مضبوط ٿيڻ، سگهارو ٿيڻ.

"ٿلهو ٿيءَ هنيان هڻج، پُور پُٺِيءَ پاڏو"

پاراپو. ج پاراپا: ذ. نياپو سنيهو پيغام، سَڏُ، طعنو.

"پاراپا آيا، پهچو پوءِ پريتڻو"

پارانيو. ج پارانيا: ذ. نياپو سنيهو ڏوراپو مهڻو پيغام.

"پنهنجا پارانيا، ڪيڙن پوڪن، سي ڪٽن"

پارو جمڻ: اصطلاح. خاموش ٿيڻ، چُپ ٿيڻ، خاموشي ڇانئجڻ، ماحول، سانت ٿيڻ

"مات تي ويٺين تہ پيو پارو ڄمِي"

پاري جي پيالي ٿيڻ: اصطلاح. لُڇندڙ يا تڙپندڙ هئڻ.

"پاري جي پيالي اٿئي دل استاد جي"

"ٻي چين بخاريءَ کي،
پاري جي پياليءَ کي،
تڙپائي نہ تيلي ڏي"

پاريچو. ج پاريچا: ذ. پار وارا، درياهہ جي ٻيءَ پر وارا.

"آريچا پاريچا پرچي، ڌرتي جا پرپور سهارا،
ڏوڏارا ڏونـــڏاڙي وجهـــندا"

پاشا: باشا، باد شاھ، وڏا.

"گُنهگار چا پير پاشا هضم"

پاکَر: زرھ نما پوشاڪ، ڪڙول، قيدبند.

"جيئڻ ڪارڻ بيڙيون پاکر،

جيئڻ ڪارڻ تاندا تانگر".

پالَ وِجهڻ: اصطلاح. ميوو پال وجهڻ، پچائڻ، پڪو ڪرڻ، پُور پَچائڻ.

"وِجهان پنهنجي سمجھ ۾ پُور بخاري پال"

پانءُ: پير قدم، پانءُ، پڳ.

پنهونءَ پانءِ پنرو: پنهونءَ جي سهڻن پيرن وارو شهزادو لاڏو.

"گذريو آهي گس تان، پُنهون پانءُ پُنرو"

پانو ج پانا: ذ. هڪ قسم جو لوھ جو اوزار جنهن سان نٽ، بلٽ، ڪسبا آهن.

"هر قلم پانا، اُتو وَٽُون هٿ ڪيون"

پاهتُ ج پاهتَ: ذ. شاديءَ وقت رسم طور روڪ، رقم ڏيڻ، خوشيءَ جي موقعي تي ڏنل وٿ.

"پهتا پاهت تي اچي ماڻهو محنتي"

پاڻي: جياپي جو سامان، وسيلو زندگي.

"پاڻي منهنجو ساڻ نيو تا، ڪُرڙي ڪيئن جيانءُ؟"

پَپُڙُ ج پَپُڙَ: ذ پپڙ جي تِڪي جيڪا مخروطي ٽيندي آهي چاتين ڏانهن اشارو اُرھ

"چنريءَ تي ڪنول چاپيل چولي ۾ پپڙ ياڻيل"

پتائتي ج پتائتيون: ث. پَتِ واري، سچي، اعتبار جوڳي.

"پتائتي پريت سان پورهيو سچو سُر تيو

سچڻ سهڻو سچڻ سهڻو"

پتي پتي ٽيڻ: اصطلاح. پنڪڙي پنڪڙي ٽيڻ، ذري ذري ٽيڻ، وکري وڃڻ.

پيار ۾ تي پتي پتي هوندي،

ها اها منهنجي زندگي هوندي

پٿر ج پٿر: ذ. سخت، ڏاڍو، مضبوط

"پٿرن سامهون تڪر تي اُتو،

جُوز حملو ڪن تہ هتلر تي اُتو"

پٿر ۾ چٽنگ اوتڻ: پٿرن ۾ باھ پڙڪائڻ، اصلاح: بت بڻيل ماڻهن ۾ جوش پيدا ڪرڻ.

"مون لُچ پُچ آچي لهرن کي،

مون چٽنگون اوتيون پٿرن ۾"

پٽُ ج پٽَ: ذ. واٽ، چارو دڳ، گس، رستو مارڳ، راج.

"پنهون پنهون پَٽ، آري آري واءَ ۾"

پٽُ ج پٽَ: ميدان، ماڳ مڪان، علائقا.

"آزاديءَ اُستاد ها، پنهنجا آچا پٽ"

پٽ: جام، پيالا.

"پئندي پٽ بہ تي وسڪي چپ چتي وِجهي"

"پيئندي پَٽ بہ تي، چاهت چوتئين اوچتو"

"پاٿر ڪاٿر پَٽ، منچَرُ ڪينجهر منڌ چئو"

پٽ: ث. ميدان، علائقا، اڻ ڪٽ رستا.

"آڏو رهبر آرزُوپويان رهزن پَٽ"

پٽُ ج پٽُ: ذ. ريشمُ، ريشمي پٽيون.

"متان پَٽ بڌل، هينان ڇُپيل ڇَٽَ"

پنڪو ٽيڻ: اصطلاح. عزت وارو ٽيڻ، لڄدار ٽيڻ، شان وارو ٽيڻ، پڳ وارو ٽيڻ.

"پوت تي پهراڻ تي پَنڪو بہ تيءُ"

پٽڪو ڪنڌڙڻ: اصطلاح. عزت وڃڻ، بيستو ٿيڻ، مانُ وڃڻ.

"لُٽجن لويون، ڪنڌڙن پٽڪا"

پٽوڪُ ج پٽوڪَ: ذ. جبل، پٿرائين زمين.

"جنهن جا پير پٽوڪ تي، بخمل ٽا ياسن"

پٺڙ ج پٺون: ث. جَوانُ ٻڪري، ائٺ.

"سوچو ڪونهان، ڦنبرون، ائٺون، پٺَ، اُنيون"

پِپَ ٻاٽ: گماٽي يا ڪاري اوندهہ، گهگهُہ اونده.

"پِپَ ٻاٽ،لاٽ جا چمڪاٽ جا،
ڏونهات ٿي ڏسجي نہ ٿو"

پِڃرا لوڏڻ: اصطلاح. رُڪاوٽون ٽوڙڻ، قيد بند ٽوڙڻ.

"پَڪ پَڪ تي ڏڪ پڃرا لوڏي،
آڪيري ڏي اُڏندو آهيان"

پِڃڻ: ٽُنبڻ، ڪُٽڻ، مارڻ، هلڪو ڪرڻ.

"پاپ کي پڪڙي، پڃي پرزا ڪيان"

پُڄُ ج پُڄَ: ذ. ثواب، نيڪ ڪم، پيار.

"ٿُوٽئي ما تِرياق ٿيا،پاپن پاران پُڄَ"

پڄَ: ڇڪتاڻ، پڄرَ، رَنجهہ، تڪليف.

"پاٻوهيندي پڄَ، سڪڻ سهجئين سونهن لئہ"

پُڇڻ ڪي تاڪا لڳڻ: اصطلاح. ڳالهائڻ تي بندش پوڻ.

"ڪُڇڻ کي ڪوڪا لڳا،پُڇڻ کي تاڪا"

پراپت: حاصلات، مقصد، نتيجو.

"جسم سڀ ڪنهن جو جُدا،و پر پراپت آ ڪٺي"

پربت ڪٽڻ: اصطلاح. وڏو بار ڪٽڻ، ڏکئي ڪم کي منهن ڏيڻ.

دوستيءَ جو دم هٽڻ ڏاڍو ڏکيو،
ڪنڌ تي پربت ڪٽڻ ڏاڍو ڏکيو.

پرياتِ: پرهہ ڦُٽي، ٻاک، پرهہ (آجپو انقلاب: اصلاحي معنيٰ)

"چاٽيون، ڇپيون شعلا، اڌ رات جي تقاضا

پُرجهہ پُرزا ٿيڻ: عقل خطا ٿيڻ، متيون مُنجهي پوڻ.

"ديد ٽُڪرا،پُرجهہ پُرزا ٿي وئي"

پرچا پڙهڻ: اصطلاح: احوال معلوم ڪرڻ.

"منهنجي سِڪ سچيت جا، پرچا تہ ڪو پڙهي"

پرچارُ ج پرچارَ: ذ. مشهوري، ڦهلاءُ، اشاعت، اظهار، اعلان، تبليغ.

"پيار سچو پرچار،پاڻ پڌاري پاڻ پساري"

پر ڏر: ڌاريو ڌيڌڙو حملي آورجو رعب، غاصب جو خوف، پرائي جو ڊپ.

"متان چئين پر ڏر ڪونڌر ڪينهن سنڌ ۾"

پُرڻ: متيءَ ۾ دسڻ، ڪيرائڻ، پُورو ڪرڻ، دفن ڪرڻ.

ڪوڙ جي ڪوهيڙ ۾ ڪرڻا ڪڙي،
پرهہ جي پيغام کي پُرڙيو ويو

پر ڦهلائڻ: اصطلاح. اڏام لاءِ تيار ٿيڻ، اڳتي وڌڻ جو عزم ڪرڻ.

هر سوچ تِکِيءَ جا کنڀ وڌيو،
هُو پنهنجا پر ڦهلائي چو؟

پُرلُو ج پُرلُو: ذ. پوئلڳ، چاڙتو ايجنٽ.

"تنهنجا پُرلُو پڌرا تي پيا، هنڌ هنڌ تي هاٽي"

پرمارِي پاڄارِي: ث. ڌارين جي غُلامي

۾ محڪومي.

"ڪونڌر ڪنڌ منجهان ڪيد هاٺي،
پرٺي ماري پاڇاري"

پُرڻ: ڇُرڻ،رِڙهڻ، اڳتي وڌڻ.

"مُيون ڪِينَ مُڙيون،پُريون پوءِ بہ پرينءَ ڏي"

پرواز ڦٿجڻ: اڏام زخمي ٿيڻ،ڇُرپُر تي بندش هجڻ.

"بازار ۾ پيجرو آ، شهر آهہ تماشائي،
پرواز ڦٽيو پيو آ"

پروانو ٿي پچڻ: اصطلاح. پتنگ وانگر باهہ ۾ ٽپڻ، بهادريءَ سان سِر گهورڻ، همت سان لڙڻ.

"تانڊاٺو ٿي اچ يا پروانو ٿي پچ"

پَرو. ج پَرا: ذ. ڏس پتو حد، نشان، اهڃاڻ، دنگ.

"اڻ ڳڇيو اڻ ڪٽيو زندگيءَ جو پَرو"

پَرويز: ث. ريت، رسم، روش.

"پَنَ ڇٽِڻي پَرويز ۾، گُلبُوئِي گانا"

پُنڌ: رت، هلڻ چَلت

پـرِيتُ: جن ڀُوت، ڊپ ڊاءُ، وهم وسوسا.

"ڇا جا ڀُوت پَرِيت ۾ ڇا جا دي دِگران"

پَريون دَور: پري وارو وقت، ايندڙ زمانو مستقبل.

"اڳئين دور استاد نياپو مُڪو
پرئين دور تائين پُڪاري ڇڏيان"

پڙاڏي مان پڙاڏو اُٿڻ: اصطلاح. سڏ مان سڏ اچڻ، آواز مان آواز اٿڻ.

" اُٿن اچا بہ پڙاڏي منجهان پڙاڏا پيا
ڪري پُڪار بخاري يڪو سڏيو هوندو"

پَڙڇُ. ج پَڙڇَ: ذ. تڏو نَک، ڏاتوءَ جي چادر

"پَڙڇ وِڇائي راند رهين پيو"

پِڙُ. ج پِڙَ: ذ. نار جو پِڙُ ميدان، ماڳ، مڪان.

"ساڳيا پِڙ پر جوڳون متجن،
لوڻا اِرڙيون ٻيا ٻيا ٻڏجن"

پُڙَدَ: ٿهہ، پُڙ.

"مٿان پُڙدَ تي پُڙد ڇمرن جا ڇايا"

پِڙُ : پرت، پلڙو تارازيءَ، ٿهہ ڍَڪُ.

"ساري تر ۾ تُر، پُڙ ۾ پوندين ڪيترو"

پڙهو: اعلان، پڌرائي، ڍنڍورو.

"پڙهيو رات پڙهو سِڄ پڌو سوگهو ڪري"

پسارڻ: ظاهر ٿيڻ، پڌرو ٿيڻ، سير سفر ڪرڻ، پکيڙڻ، وڌائڻ.

"پيار سچو پرچاڻ پاڻ پڌاري، پاڻ پساري"

پسارو. ج پسارا: ذ. ڪنڊيڙ پکيڙ، نظارو مشاهدو.

"پيئڻ کائڻ پهريان، پاڇي پوءِ پسارا"

پڪڙ: جڪڙ.

"تي پڪوڙي ازل ۾ ابد جي پڪڙ"

پَڪُ. ج پَڪَ: ذ. ڪنپ، پرَ (مطلب پکي).

"آهيڙيءَ جي هٿ ۾، پِيجرا توڙي پَڪَ"

پڪ پڪ: هنڌ هنڌ، ڇپو ڇپو ڊگ ڊگ، پر پر.

"پک پک تي دک پيجرا لوڏيو
آکيري ڏي اُڏندو آهيان"

پکِي: ث. زمين جي ڦِتِيل، زمين جو ننڍو ٽُڪرو (پوکيل)

"اچ جا جُوءِ سچي وئي ٻجڙي،
پوکِي ڪالهہ پکِي"

پڳ پڳ: هند هند، ماڳ ماڳ، چپي چپي.

"باک پڳ پڳ ماڪ چٽڪاري تي"

پڳڙي ٻڇڻ: اصطلاح. عهدو ٻڇڻ، ڪرسي قائم رهڻ.

"خان خوش، مخدوم خوش، ڪرسي بچي،
جُوءِ جي پوتي لٿي، پڳڙي ٻچي"

پلٽو. ج پلٽا: ذ. هٿن تي ڦري وڃڻ، تلوار بازيءَ جو فن.

"پيتي سان پلٽو لڳي، پيئڻ ٻن پستي"

پل پگهرڻ: اصطلاح. زماني کي پگهر اچڻ، گهڙين جو گهوماتجڻ.

"سُوسٹ پرن صديون، پگهري پون پل"

پنُ. ج پنَ: ذ. پردو امانُ، لڄ، پتِ.

"نينهن ننگي کي کهڙي پروا،
تنهنجو منهنجو رهجي پن"

پن پن: پتو مُراد. سند سند. انگ انگ عُضوو عُضوو.

"تنهنجي باغ بهار بدن جي
تاري تاري پن پن جيئي"

پُنُ. ج پُنَ: ذ. ثواب. نيڪي، ڀلائيءَ جو ڪم.

"پيئڻ پيارڻ پُن، جيئڻ پاپ پيئڻ ريءَ"

پنبڻ: مشڪل ڪم ۾ هٿ وجهڻ، نچڻ، جهومڻ.

"واسيو آس وِجُود کي، پنبان پاٺهي پاڻ"

پنجوڙ. ث. مُڄ يا ڪاپار جو ڄار وحشي جانور/سوئر ڦاسائبا آهن.

"پنجوڙون سوتا، ڏڦا طنابون بہ تيار"

پنَ چرڻو. ج پنَ چرڻا: ذ. چوپايو مال، گاهہ چرندڙ پن کائيندڙ.

"پوکُن، پُوتن، پن چرڻن سان"

پندِ: صلاح، مَتِ، نصيحت، مشورو.

"سوتون صحتمند، جي تون پرينءَ پندِ سين"

پرينءَ—پند: پرين جي صلاح، پرين جو راضپو.

پندي پرستي: خود پرستي، خود غرضي، خودثنائي، پاڻ پُوڄا.

"پندي پرستي، ماڻهن کي موڳو ڪيو،
لکن جي هيتي ڳيڪن ۾ اڙجي وئي"

پنهنجا ڀهراڻ ڦاڙڻ: اصطلاح. پاڻ ۾ لڙڻ، پنهنجن سان جهيڙو ڪرڻ

"رُڳو پنهنجا ڀهراڻ ڦاڙيا اٿو
ٻڳون هُو ٻڌيو تا دنگن پاڳلو"!

پنئسٽ: ڀهرينءَ سٽ، جلدي، بنا دير.

"پرين ور پنئسٽ، آءُ تان اڏ ڪُني مُنِي"

پٽُن پارهن: ٻيڙا پار سيَ سٽائي، ٻن ڇڪن جو داءُ (ڏاري راند ۾).

"پيار اڳهامي، پو پٽُن پارهن"

پٽڪي ج پٽڪيون: ث. اَنُ جو ماپو پاتي.

"ڪسجي پاپ مٽين ويو باقي پٽڪي پاءُ"

پوت تيڻ: اصطلاح. پوتي تيڻ، لڄ تيڻ، عزت بنجڻ.

"پوت تي ڀهراڻ تي پٽڪو بہ تيءُ"

پوتي لهڻ: اصطلاح. عزت وڃڻ، ننگو تيڻ، بربادي تيڻ.

"خان خوش، مخدوم خوش ڪرسي بچي،
جُوءِ جي پوتي لٿي، پڳڙي بچي"

پوٽ: پستڪ، ڪتاب.

"پنهنجي گهَري پيار جو وينو پوٽ پَٽي"

پوپٽڙو. ج پَٽڙا: رنگين سهڻو نازڪ اُڏامندڙ جيت، نرم احساس، رنگين خيال، سهڻي سوچ.

"تو طرز وتي ٻي ڪا، هر شعر ۾ پوپٽڙا"

پوپو. ج پوپا: ذ. ڇوسيل ڳنو خالي، سڪل پوزو ڪانو

"آ پيار ٻِنا ماڻهو پوپو"

پورالو. ج پورالا: ذ. پُورن وارو سودائِي، ريچڪ وارو بہ چِتيو.

"پريم تون پورالو چئہ چئہ"!

پورُ. ج پورَ: ذ. نشان، آثار، اهڃاڻ، نپو ڇاپو مُهر.

"تارا، ماڪ، ڪتُوري لاتيون،
عرشين فرشين تنهنجا پورَ"

پُونجَهہ: ث. پوءِ، پڇاڙي، آخر.

"ڪير پرُوڙي پُرجهي پُونجَهہ،
ڪنهن کي معلوم آهہ مُهاڳ"

پُونگ: ذ. ننڍا ٻچا، ڪچا پونگڙا.

"پرڙ بلائُن پُونگ وڌائِي،
چو تہ اچي تي اهڙي ڇَٽ"

ٻُهہ: ماڪ

ٻُهہ پٽي: ماڪ جي ڦڙي جيتري، ٻنهہ ٿوري.

"پنهنجي ٻُهہ پٽي سمجهيم سرس سموند کان"

پُهتو ڪرڻ: اصطلاح. سڏ ۾ سڏ ڏيڻ، ورنائڻ، پهتو پهتو جو آواز ڪرڻ، آيو آيو جو آواز ڪرڻ.

"ٻُڪان ڳُوڪان ڪيترو، پُهتو ڪئي نہ پُنهل"

پَهَرَ: ث. وانگي ماڻهو چٽو شخص.

پَهَرُ. ج پَهَرَ: ذ. وقت، ڏينهن جو چوٿون حصو ٽن ڪلاڪن جو عرصو.

"پگهر پگهر منهن پَهَر پَهَر جو"

پَٽُن بارهن: سَبَّ سٽائي.

"پيار آگهامي پوءِ پَٽُن بارهن"

پئينڊُ. ج پئينڊَ: ذ. پيڪڙ، ڏاوڻ، ونگہ

"پهہ کي روڪ نہ پئينڊ جي،
ڳهَہ کي کهڙي ڳٽُ"

پيار پاڙهڻ: اصطلاح. پابوهہ جي پرچار ڪرڻ، محبت ونڊڻ.

پِيلاڻ پڙهڻ: اصطلاح مايوسي معلوم ڪرڻ، ڏک سور محسوس ڪرڻ.

"جو پن پن جي پِيلاڻ پڙهي، سو منهنجو ادوا!"

پيلهُون. ج پِيلهُون (سرائڪي): ذ. پيرُون (ڄار جو ميوو).

"ڪاڇي جا پِيلهُون مِنا، ماڻهو پڻ منڙا"!

پِينگهہ. ج پِينگهُون: ث. جهُولو (انڊلٺ ڏانهن اشارو)، انڊلٺ.

"پينگهہ ڳگن تي، ڳج بدن تي،
ڪنوڻ ڪنوي پئي ڪِلَ!"

ج

جاچڪُ: ذ. صفت جَاجڪ رڳندڙ ڳائڻو منگتو /چنگ/سرندو وڄائيندڙ

"تانگهُون تارون تار جاچُڪ تنهنجي جيءُ ۾"

جارُ: ذ. جل، ساڙ كام، ذڪ، فڪر، عشق، شوق، جُستجُو جوش.

"اوتي آتشدان مان،جامن ۾روجهہ جار"

"جوهر جار پساءِ،لوهر پوءِ چواءِ تون"

جارُ: ذڪ، فڪر، جلَ، ساڙ كام.

"سڄي اڏ صدي،جاليان ها ڪيئن جار ري"

جاڙيُون ٽڪريُون: ٻِٽيُون پهاڙيُون، (اُرهَن ڏي اشارو)، اُرهہ.

"تنهنجو سِينو جاڙيون ٽڪريُون،
منهنجون نظرُون ڪاريُون ڪڪريُون"

جاڳ. ج **جاڳُون:** ث. سُجاڳي، بي آرامي، لُڇ پُڇ.

"ها باغ بہ جاڳي تو ۽ داغ بہ جاڳي تو
پر جاڳ گهٽي ڪنهن ۾"!

جاڳ جَلڻ: سُجاڳي اچڻ، بيداري پيڙڪڻ سُرت اچڻ.

"ڪنهن ريت ڪنن ۾ جاڳ جلي،
شل آڳ لڳي ڪا غزلن ڪي"

جاڳ جو راڳ ڳائڻ: اصطلاح. سجاڳيءَ جي پرچار ڪرڻ، سُجاڳ ڪرڻ.

"اچو جاڳ جو راڳ استاد ڳايون،
نشا نند وارا نياڳا نياڳا"

جانيو. ج **جانيا:** ذ. ڍنگر، سُڪل ڍنگريون

"جوين جوين گڏجي جهُومن
جوان پرن چو جانا"!

جانا پرڻ: نيزاري ڪرڻ، مٺ ڪرڻ، پشيمان ٿيڻ، نڪ تي آڱر رکي پڇتائڻ.

جوين جوين گڏجي جهُومن جوان پرن چو جانا

جَبرو. ج **جَبرا:** ذ. زبرو زور وارو سگهارو.

"ڳهيو ڳڙڪايو وجن،جبرا جناور"

جتن: جَتَ (جمع) سسئيءَ جا ڏير، سسئي جي

"جيڏيون جس جتن کي جتان وورڙ وَڏي"

جتن جو جمالو: ذ. عوامي راڳ، شاعري، جمالو (خاص عوامي راڳ). عوام جي خوشيءَ، خوشحاليءَ ۽ فتح جو راڳ، جمالو چون ٿا تہ جتن جو راڳ آهي.

قصيدا نہ چئجن وڏيرن وڏن جا،
جتن جو جمالو وڏو ڪارناموا

جِڄَ. ج **جِڄُون:** ث. مَچڏُو ڳڪَ. جِجا، پندُ، لالچي، حريص.

"منهن ڪارو موذي مري،تر ۾ جِڄَ نہ جاءِ"

جِجائُو. ج **جِجائُو:** خيالي خوفناڪ شيءِ ٻائُو الائو ٻلائُو .

"ٻاٽ ٻجائي ٻائُو ٻائُو جام جِجائُو وهمن وارا"

جُڄَ. ج **جُڄَ:** ذ ڪاڄ، شاديءَ جي مجلس، ڏڄ(ڪاڏي جو).

"سمجهُون سمو سڄ، رهندو جُڄ جهانُ جو"

جِدت شُعارُ. ج **جدت شُعارَ:** ذ. نواڻ وارو

جدت جو شعور رکندڙ جدت وارو. جدت جو مظهر.

"شهريت جي نقش ۾ جدت شُعار
ارتقا جو ان سمي جو شاهڪار"

جَڏو ج جَڏا: ذ. ڪمزور، معزُور، وهم ۾ ورتل، ڊِنل.

جذبن جون تاڙيون وڄڻ: اصطلاح. جذبن جو جهُومڻ، خوشي ملڻ.

"جذبن جون وڳيون تاڙيون،
جهُومڻ جون جهُليون جهاڙيون،
ڏک درد اُڏامــي ويـــا."

جذبو اُڀرڻ: اصطلاح. جذبن کي ملائڻ، احساس کي.

"تنهنجو جلوو پنهنجو جذبو اُڀندو هان"

جذبو پانگ هُجڻ: اصطلاح. جذبو سڪڻ، جذبو ختم ٿيڻ.

"بعضي جذبا پانگ بعضي جوش جُهار"

جذبو پڙهڻ: اصطلاح. اِحساس پرکڻ، جذبا لکڻ، سوچون سمجهڻ.

"مون کي ڏيو منڏيئڙو مون ۾ رکيوئي ڇاهي
ڪنهن جا جوان جيئرا جذبا تہ ڪو پڙهي"

جذبو جهولِيءَ پائڻ: اصطلاح: جذبن/ احساسن کي اندر ۾ سمائڻ.

"نِرت، نظاري ۾ ڇو وِيرِي،
جلوا جذبا جهولِيءَ پاءِ"

جَرجَلو ج جَرجَلا: زلزلو ماتم، ملهالو.

"جيون تنهنجا جرجلا جُوالا، جَنجار"

جَر ڇَر: باهہ پاڻي، گرمي سردي، ڏک سک، غمي خوشي.

"تون منهنجي جر، ڇر جو جاڻُو
توکي ڏيان ڪهڙا تفصيل"

جَرڪَ ج جَرڪُون: ث. چمڪ، تجلو سُونهن، رونق، خوبصورتي.

"جرڪ جتي ڪا برک بخاري،
تڙم تِتي ئي ٿيندا آهيون"

جَرڪارُ: جَرڪارَ: ذ. تجلو چمڪار.

"ها نُورِيءَ جو جرڪار هن سان،
سونيتيءَ جو سينگار هن سان"

جر ۾ ٿُربت جُڙڻ: اصطلاح. بي فائدو عمل ڪرڻ، اجائي ڪوشش ڪرڻ.

آس نہ ڳوڙهن ۾ ٻُڏڻ ڏي،
جر ۾ جُڙندي ٿُربت ڪهڙي؟"

جَرِي: جواني، ڇوڙ، جوان، بهادر سگهارو زور وارو جوان.

"مئخانو ماڻي،هاڻي جوان جَرِي هليا"

"ڪاڇيلا پائر پلا،جوڙا جوان جَرِي"

جُڙتُو: هتراڏو، جڙتو خليفو: هتراڏو خليفو (انسان، خدا جو نائب يا خليفو آهي، پر هتي جڙتو خليفو ڪميڻن شخصن ڏانهن اشارو آهي).

"ڏوڙ جــو ڪـهــڙو دلـيـــل،
فرش تي جُڙتُو خليفو خود خسِيس،
خـــود غـــرض ظالم ذليـل"

جَفاوَرُ ج جَفاوَرَ: ستمگر،ظالم،پاپي.

"ڳهيو ڳڙڪايو ويجن،جَبرا جفاور"

جُکَ: ث. تڪليف،درد،ڏک،ڏولاوو.

"جِيٽي ڏاڻي جٽ بہ جڪائي،
سُور تہ سڀ جو ساھ لُڄائي جُڪ جيٽي ڪيٽي"

جَڳت اُجارڻ: اصطلاح. دنيا اُجارڻ، ڏرتي سنوارڻ.

"نڪٽ نهاري، جڳت اُجاري،
الڳ الڳ دڳ نظر نظر جو"

جُڳ: زمانو دور، جڳ جڳ جهول: زمانا جهوليءَ ۾.

"جُڳ جُڳ منهنجا جهول ڪائناتون ڪشڪول
آءُ وس وارو آءُ ويچارو"

جُڳن جي گُفتگُو: اصطلاح. صدين جي ڳالھ، زمانن جو گفتگو.

"گيت ۾ گونجي جُڳن جي گفتگو"

جَل: جر، پاڻي، شراب.

"مُرڪي مهمانن کي، جرڪي پيارين جَلَ"

جَلَ: ذ. سڪر ءِ پيچ، اوپر، پڙاس.

"جي تو دل جا جَلَ بُخاري پڙڪي ڪيان"

جلوو اُٿڻ: اصطلاح. سونهن پيدا ڪرڻ، خوبصورتي اٿڻ.

"تنهنجو جلوو، پنهنجو جذبو اُٿندو هان"

جَمالا لڏڻ: اصطلاح. خوشيون ختم ٿيڻ، روايتون ختم ٿيڻ.

"ماڳ مان ميڙا جمالا ويا لڏي"

جَمُ. ج جَمَ: ذ. جمدوت (موت جو ديوتا)، ملڪ الموت، موت، اجلُ.

جَمُ کي جَمُ ڏيڻ: اصطلاح. موت کي مارڻ.

"جيئندو جيڪو جيئڙو جَم کي ڏيندو جَم"

جَمدُوتُ: موت جو فرشتو موت جو ديوتا، ڪال ديوتا.

"جاني تئي جمدُوت، ڪيي ڪاتي ڪُڪ مان"

جُملن ۾ جان وِجھڻُ: اصطلاح. ستن ۾ سگھہ سمائڻ لفظن ۾ سگھہ پرڻ.

"تو لاش جياريان لفظن جا،
مان جان وجهان تو جملن ۾"

جَمَنُ. ج جَمَنُ: ذ. جست، پتلُ يا اسٽيل جو وَٽو پُڪُ، ڪشتو.

"جهَلي هٿ جَمنُ، اُٿيو خيال خام ڏي"

جَناوَرُ. ج جناوَرَ: ذ. جانور. ظالم، سفاڪ، وحشي.

"ڦتن ڦاڙن پاڻ کي، جهنگلِي جَناور"

جَنَتُ ج جَنَتُون: بهشت، (خوشحال سنڌ/ دنيا ڏانهن اشارو).

"وحشت ءِ دهشت، جنت ۾ پکڙي پئي،
ڪاري قيامت، هتي حشر ٿي ويو"
"ڦهر ٿيو جنت متان دوزخ ڪريو
هيروشما ناگا ساڪي ڏي ڏسو"

جَنت ٽچڪڻ: اصطلاح. بهشت اُجڙڻ، خوشحالي ختم ٿيڻ، رونق برباد ٿيڻ.

"متان سڀ جنتون ٽچڪي جهنم ٿين،
هُجو شاهد مُئا جيئرا نہ ٿو پڙڪان"

جَنجارُ. ج جَنجارَ: ذ. جنجال آزار، اهنج.

"جوين تنهنجا جرجلا، جُوالا جَنجار"

جَنڊ ۾ جَمڻ: اصطلاح. آزارن ۾ پيدا ٿيڻ، غلاميءَ ۾ اک کولڻ.

"ڪنهن سان اوريان سُور،
جيڪو ڄائو جنڊ ۾"

جَنبُو. ج جَنبُا: ذ. تالو ڪُلف، ڪُنڍو.
”گهو گهائين ٿو گهمٽ، وِجهي جنبُا وات تي“
جُنگ: بهادر ويڙ. وڏو جنگ جهاز اميدون: وڏيون جهاز جيڏيون اميدون.
”جُنگ۔ جهاز اُميدون ايندون“
جَنگاهہ ج جَنگاهہ: ذ. جنگ جو ميدان، جنگ، جهيڙو وڏي ويڙهہ. وڏي لڙائي.
”جيون جي جنگاهہ سنگِينُن ۾ سوگهو ڪيو“
جنگمُ. ج جنگمَ: ذ. فقيرن جو ٽولو جيڪو ڪيڏانهن به ويندو آهي، گهنڊڻيون وڄائيندو رهندو آهي. محترڪ، چرندڙ.
”جنگم تي جمدُوت جَلن تا،
موت اڳيان ڪن مرد الوليون“
جُنگ: ج وڏا (پيالا).
”پچي لال ٿين جُنگ جُو نگا جڏهن،
تڏهن سُرخ سهٽن چپن سان لڳن“
جُوارِ: ث. وڏي وِير يا لهر، اوپاڪ، اندر جي اُٿل.
”جڏهن ڪڏهن جُوار اکيون يار اُڪنديون“
جوت اوتڻ: اصطلاح. روشني/سگهہ ڏيڻ جلوا پرڻ.
”اوتي جوت اُستاد تي،جاني تنهنجي جوت“
جوت پوکڻ: اصطلاح. خوبصورتي پکيڙڻ، روشني/ شعور/ساجاهہ ڦهلائڻ.
”سرنهن جي کيتن کان پُڇ،
ٿو جوت پوکيندو وتان“
جوت جنيڻ: اصطلاح. روشنيون جهپڻ، خوبصورتيون کسڻ
”جوتون جنيپندو وڃي، پاڻي نہ پرجي بول“
جوت جيارڻ: اصطلاح. شعور اُجاگر ڪرڻ، سوچ جي روشني پکيڙڻ.
”جيئڙا جرڪن هينئڙا پاريو
جوت جياريو جيءُ جيارا“
جوت جهمڻ: اصطلاح. روشني کسڻ.
”سمجهُو ماري ست، وِڇان جوت جهَمتي ويا“
جوت چٽڻ: اصطلاح. سجاڳي ڦهلائڻ، شعور جي روشني پکيڙڻ
”جوت مون ڏاڍي چِٽي،اونداهہ جي پيٽن ۾ آ“
جوت ڏيڻ: اصطلاح. روشني ڏيڻ، شعور جو سُهائو ڏيڻ.
”پيلِي آهہ پَڌِي،جيڪا تي جوتُون ڏئي“
جوت وندائڻ: اصطلاح. سُڄاڳي ورڇڻ، روشني/ شعور ورهائڻ.
”ذات اسان جي جيتر جيئندي،
جيئندي جوت وندائڻ ڪارڻ“
جوت. گوڏو گوڏي جو متيون حصو جيڪو گود طور ڪم ايندو آهي. ويجهڙائي، قُربت، ساٿ.
”اوتي جوت اُستاد تي، جاني تنهنجي جوت“
جوپُ. ج جوپَ: ذ. مضبوط سگهارو ٻلوان.
”هٽي پيار مُهُرون، ڪريو مون کي قابُو
پلي محب مون تي جڙيو جوپ جادو“
جُوجڪي ميڙڻ: اصطلاح. ريچڪ پور، موج جولان گڏ ڪرڻ، موج ميڙڻ

"سمنڊ کان ڇوليون ڇني ڏهرن کي ڏٺي،
اهڙي سياڻي جُوجڪي ميڙيان تو پيو"

جُوڌُ: تڪڙ، جلدي، درياه دلي، بخشش، سخاوت.

"جُود ڪري جاڳون، ونون واڳون وقت جون"

جوڙ پَڏڻ: اصطلاح. ڳنڍڻ، سميٽڻ، ملائڻ.

"او دوست اُداسايون ڪنيو ڪوڙ وتان تو،
ڏاري ٿيون وجهن هاڻ جڏهن جوڙ پَڏان تو"

جوش جاري رکڻ: اصطلاح. جذبو قائم رکڻ، ولولو دائم رکڻ.

"جا وِک وڌي جڻ لال لڏي،
هي جوش بہ جاري رکٹو آ"

جوش جرڪڻ: اصطلاح. جذبا جرڪڻ، احساس اُجرا ٿيڻ.

"عشق اعظم جي پاسي ۾ استاد جا،
هوش روشن ٿيا جوش جرڪي پيا"

جوش جُهار هُجڻ: اصطلاح. جوش، وڏڻ، جذبن ۾ چاڙهہ اچڻ.

"بعضي جذبا پانگ، بعضي جوش جُهار"

جوڳَ. ج جوڳون: ث. نار يا هُرلي ۾ اُٺ يا ڏاند بہ پهر وهڻ، وقت، مهل، گهڙي

"جوڳ تنهنجي ڄُٽي، موڪ ٺُڪڃي ٽُٽي"
"ساڳيا پڙَ پر جوڳون مَتجن"

جوڳون جوٽڻ: اصطلاح. نار يا هُرلي ۾ ڏاند جو جوتجڻ، ڪوشش ۾ جُنبي وڃڻ، محنت ڪرڻ).

"چاهت وارا چشما ڪوٺي جيوت واريون جوگون جوتي
پئندو امرت آهيان پيارا پورهيت آهيان"

جوڳي [1]. ج جوڳِي: ذ. مُرلي وڄائيندڙ سيلاني فقير (هتي مراد: اڳواڻ، رهبر)

"موڳيون مُرليون جوڳي ڇٽ،
ڳِلِي ڳِلِي کي سوگها ڳِٽ".

"يڪتاري جي ٽُڻ ٽُڻ تي، ماٺهو ٿي ويا ميڙ،
او جوڳي جهٽ ڪر ڇيڙُون ڇيڙ"

جوڙ جوڙڻ: اصطلاح. تقدير جوڙڻ، زيب زينت وڌائڻ، سنوارڻ.

"پيچ پٽائي پيچ قلندر جوڙيو سنڌ جي جوڙ"

جول: جاپانُ، ويتنام ۽ لبنانُ جو مُخفف. (ج-و-ل)

"ڏٺا ڏيهَن جول ۾ ڊوها تنهنجا ڊول"

جُوسُ. ج جُوسَ: ذ. رس، عرق، ارڳ، شراب.

فردوسِي ۽ طوس،
وسريو يار خيام پيو.
جاني جيون جُوس.

جُونگو. ج جُونگا: ذ. جُنگرُو پيالو ڪُپو.

"ڪينجهر ڪپ تي پن جي جهُوپي،
هٿ ۾ جُونگو ڪڇ ۾ گهُوگهِي"

جُوٽي. ج جُوٽيون: ث. جُوڻ، پُنر جنم، ٻيو جنم.

"جي جزا جا آسرا: جيوتون جُوٽيون نيُون"

جوهَرُ. ج جوهَرَ: ذ. اصُل، جوت، سگهہ، ستُ، نچوڙ تخيُل جي اُڏام.

"وينجهر وڍياوانُ قدر جوهرُ جو ڪندا"

جُوهہ: نظر، تاڙ گهري نظر.

"جهَلي ويهو جُوهہ سان گهڙِيءَ گهڙِيءَ جو گهَٽَ"

جُوءِ جيارو. ج جُوءِ جيارا: ذ. ڌرتي

جياريندڙ ديس بچائيندڙ.

”جيئڙا جر ڪن، هينئڙا ٻريو
جوت جياريو جُوءِ جيارا“

جُهد جهاز ٽيڻ: اصطلاح. ڪوشش تيز ٽيڻ، وڌو ولولو پيدا ٽيڻ.

”تان پوءِ تيز ترون، جان ڪو جُهد جهاز ٽئي“

جُهد نامو. جُهد ناما: ذ. جدوجهد جو بيان، ڪوششن جو داستان.

”جُهد نامو جنگ نامو شاعري
شاهہ قاسِم جو ڪيڏارو شاعري“

جِيلُ ج جِيلُون: لوهي ٻيڙي جيڪا ڳچيءَ ڪان پيرن تائين پيل هُجي، ڏنڊا ٻيڙي.

”اُتي جي استاد پيا، جهوري وجهندا جِيل“

جِيٽو ج جِيٽا: ذ. ساڄو ساڄي پاسي وارو.

”محفل سارِي گهُورن گهيري،
ڏهڪن ڏاوا، جهرڪن جِيٽا“

جِيون جَڙُون: زندگي جون پاڙون، جيون جو جڙون.

”سُونهن سچائُون پال پلائُون،
جاني جيون جَڙُون جَڙُون“

جيون جُونجهارو ڪرڻُ: اصطلاح. حياتي جُهد مسلسل ۾ گهارڻ، زندگي جاکوڙ ۾ گُذارڻ.

”او جُوءِ! مون جيون، تو لئہ جُونجهارو ڪيو“

جيئڻ جو جام چکڻ: اصطلاح. امرت چکڻ، لازوال ڪم وسيلي امرتا ماڻڻ.

”موت جي پيالي کان اڳ جيئڙا،
جام جيئڻ جو چَکَ“

ڄ

ڄاٽي ج ڄاٽيون: ث. ڏياٽي، مشعل، روشني، سجاڳي، روشن خيالي، ساڄاهہ.

”ڄاٽيون ڪري ڄاڻ، اوندهہ اورانگهي هلو“

ڄاٽيون ڪڍڻ: اصطلاح. روشني ڦهلائڻ، سوچ وڌائڻ، سجاڳي ساڻ ڪرڻ.

”جهل جي اونداهہ ۾ تيلي هڻو
علم جون، ڄاڻ جون ڄاٽيون ڪڍو“

ڄپي ج ڄپيون: ث. آلانبي، ڇِٽاٽڙِي، اُماڙِي، روشني، سُجاڳي.

”ڄاٽيون، ڄپيون ۽ شعلا، اڌرات جي تقاضا“

ڄَر ج ڄَرُون: ث. باهہ، تَوُ، تپش.

”ڄَرِ ۾ ڄَمر ڄَرم، اوڇو ٽي اڇلين متان“

ڄَر ڄايو ج ڄَر ڄايا: ذ. باهہ جو ڄاول، جوشيلو سر ڦريو سورهيہ.

”پُهتا ڄر ڄايا، ساڄارا ٿيا سُرخرُو“

ڄَر ڄَٽِي (ڄر ڄائِي) ج. ڄَر ڄَٽيون: باهہ جي ڄائي، پُر جوش، ڇٽگيلِي، بهادر (عورت)

”جي ڏرتيءَ جي ڏيءَ آهي ۽ ڄَر ڄٽِي آ“

ڄر ڄمڻُ: اصطلاح. باهہ ٻرڻ، آڳ اُٿڻ، ظلم برپا ٿيڻ، (نئون ظالم دور اچڻ).

"ڄر مُئي، ڄر جائي، اسان ساڳيا آڳ ۾"

ڄرَمُ. ج ڄرَمَ: ذ. ڄمار، حياتي، ٻُڻ ٻٽياد.

"ڄر ۾ ڄمر ڄرم، اوچو تي اچلين متان"

ڄر مرڻ: اصطلاح. باهہ وسامڻ، ظلم ختم

ڄلهہ: سُستي، ڪاهلي، آرس.

ڄَلهو. ج ڄَلها: ذ. ڪاهل، سُست، نِڪمو، غافل، آرسي، بي همت

"جيڪو ڄَلهو ڄت، هاٿو هٿ هجي ويو"

ڄمر ڄرم: اصطلاح. حياءُ، شرم، لڄ، ٻڻ ٻٽياد.

"ڄر ۾ ڄمر ڄرم، اوچو تي اچلين متان"

ڄماندرَ: ث. ڄمار، حياتي، عُمر.

"ڄاٽڻ لاءِ ڄماندر تائين، ڄاڻ نہ ڇوڙي ڄول"

ڄول: ڪن جي پاپڙي، ڄور (سرائڪي: ڄول)

"ڄاٽڻ لاءِ ڄماندر تائين، ڄاڻ نہ ڇوڙي ڄول"

ڄيرو. ج ڄيرا: ذ. ڄر، باهہ، آڳ، تَوَ سيڪ.

"ڄمر ڄمر ڄيرا، رمر ڄهمر ،ڄيرا،
ڄَن ڄَن ڇيڏڪ ڇا نہ"!

جهہ

جهاپو. ج جهاپا: ذ. جهانورو، گهٽ نظر وارو، چنجهو ٽيڙو.

"جهاپا جُهور جراح، ٻيا ٻوڏا ۽ ٻوڙا"

جهاڙ. ج جهاڙُون: ث . ڦِيٽو ڦوڪ، منتر، دعا ڏاگو.

"جاچڻ جراحن ڇڏيو جهوتيو وِجهن جهاڙ"

جهاتِ. ج جهاتُون: ث جهاتِي، ليئو.

"هِن ڳوٺ ۾ ماڙي نہ دِري جهاتِ ڪِتان ٿئي"

جهجهڙُ. ج جهجهڙَ: ذ. باهہ جو مچ، ڀيڙ.

"ڀيڙ ڀيڙ مُنهن، جهجهڙ جهجهڙ دل"

جهجهڪڻ: هٻڪڻ، لرزڻ، ڊڄڻ، ٿَهڻ.

"جهجهڪن جهُونا جهُونا جوڳي،
جهُولن ڪارا وار ڪلهن تي"

جهر جَهنگ جِنجهوڙڻ: اصطلاح. ڪنڊ ڪڙڇ ڪي ڏونڏاڙيو گهر گهر ڪي جاڳايو.

"طوفان تکو ٻٽجي جهر جهَنگ جنجهوڙيو ٿم"

جهرڪڻ: اصطلاح. چمڪڻ، جاڳڻ، خوشحال ٿيڻ.

" تارن جون تلاشون ڪيتريون، جهنگ جهر جهرڪي وجي پوءِ ڇا ڪپي"

جهرٽا: چشما، آبشار **جهرٽا ڪرٽا:** چشما ۽ ڪرٽا (شعاع) جهرٽا ڪرٽا پائڻ: سينگار ڪرڻ، رنگبرنگي ويس پائڻ.

"جهرٽا ڪرٽا پائي، ست ئي رنگ سجائي،
پنهنجو پاڻ سنواري ايندو آهين تون"

جهروڪ: جارِي، دِري

"جهاتي پاءِ جَهروڪ مان جُوءِ سڄي جَهرڪي"

جُهڙ: ڪڪر، بادل ڇانئجڻ واري حالت.

"ماتامن جي جُهڙ مان اُيري،
عزم عظيم جون عيدون ايندئون"

جَهڙڪڻ: ڏڪجڻ، ٿيلهجڻ، گهلجڻ، تڙپڻ، پڙڪڻ.

"هِن ڇَن ڇيرُون،هُن ڇَن ريهُون،
جُهومون يا جَهڙڪون"

جهڙڻ: ساڙڻ، لُوساڻجڻ.

"آجي سهج سِوا،هَوا هانءُ جَهڙيو ڇڏي"

جُهڪ: ث. هيڻانهين، جُهڪاءُ (جهڪڻ)

"جبل ٻيلا جُهڪ، سکيا ناهن سِندّ جا"

جُهڪڻ: اصطلاح، آڻ مڃڻ، غلامي قبول ڪرڻ، نيچو ٿيڻ.

"جُهرڻ ڪان استاد چئي ڪوجهو آهه جُهڪڻ"

جُهمر: ذ. جُهوم، جنبش، شور.

"جلوا جذبا جُهمر،تو مون ميل متو رکيو"

جُهنجهار جُڙڻ: جوڏا مِڙڻ، بهادر گڏ ٿيڻ

"متان گيدي ٿي مُڙو جُڙو سپ جُهنجهار"

جهنجهڪ: لرزش، جنبش.

"ڏرٽي ڏڪٽي ناهه هي جهجهڙ آهه جهنجهڪ"

جهوٽڻ: جهاتي پائڻ، نهارڻ، تيز نظر سان ڏسڻ.

"جاچڻ جراحن ڇڏيو جهوتيو وِجهن جهاڙ"

جهوراٽا جهورڻ: اصطلاح، ڳڻتيون، ڳارڻ.

"پور تہ پوريون هور بخاري جهوريون جهوراٽا"

جهوڪ: ٽاڪ، ٽاڪو شهيد شاهه عنايت شهيد جي تحريڪ جو مرڪز 'جهوڪ'.

"جڏهن جهوڪ جيئڻ جو جهنڊو کنيو
خداباد دهلي جو ڏنڊو کنيو"

جُهون جُهون: جِهرڪين جو آواز چُون چُون.

"ٻَڪِي باک بهار ٿئي،
جهرڪين جي جُهون جُهون"

جهونڪو ج جهونڪا: ذ. هوا جو جُهوٽو اصطلاحي معنيٰ: ٿوري هلچل، ٿورو تحرڪ.

"جهئونڪا طوفان بڻبا، هُو ڏس بڻجن پيا"

"خوشبوءِ توسان جهونڪو جهونڪو اُٿندو هان"

جهوئڻ: جوٽڻ، شُروع ڪرڻ،پيهَڻ.

"هاري لاب ڪري ڪئن نارِي جنڊ نہ جهوءِ"

جِهيلَ: ث. سُر جَهلائڻ،آواز ۾ آواز ملائڻ، هيٺين ڊار ۾ ڳائڻ، ڊيگهہ.

"ڪُوڪون روڪن حُڪم کي،
جَهلرايو جي جِهيلَ"

جِهيڻ: هلڪو سَنهو (تَپُ)، مَڇڏو بُخار.

"جهوراٽي جي جِهيڻ جهوريندي هوري رهي"

چ

چاتِ (چائِت): ث. خصومت، ڪينو، حسد، ساڙ، چاوت.

"چيري ڦاڙي چاهہ کي، چرچا ڪري چات"

چاتِي: ڪَنئِي، قبول ڪئي، مَڃِي.

"بخاري جڏهن جا بہ ڳائِي پلائي،

چُمِي ڏيهہ چاتِي وڏي ڳالهہ آهي"

چاڙهُو: چڙهندڙ وڻ وغيره تي چڙهي چاڙهندڙ ماهر، چاڙهو.

"سنيالي سِيتل چڙهيو چاڙهُو چوٽ تي"

چاقُون ج چاقُون: ذ. ڪَپُ، وڍيندڙ ايذائيندڙ زخم ڏيندڙ اوزار.

"چاهہ چاقُون تي پوي پو ڇا ڪجي"

چاڳُ ج چاڳَ: ذ. ناز نخرو انگل، ماڻُو لاڏ، هيج.

"چاهت ڇهہ ڀهہ چاڳ، پنيت پڙڪا تي اُتيا"

چاڳلِي ج چاڳليون: ث. نخريلِي، انگلي، لاڏلي، چلولي.

"چوڻُن مٿان چوٽ، چڪائي تي چاڳلِي"

چالِيهو، چالِيها: ذ. چاليهن ڏينهن جو مدو، سخت هاڙهہ، اونهاري جي 40 ڏينهن سخت گرمي.

"چريو چاليهو سيني ساڙ لُکون لڳيون"

چانڊُوڻو، چانڊُوڻا: ذ. چانڊوڪِيءَ جو شُعاعُ، چنڊ جو ڪرڻو سونهن جو اهڃاڻُ.

"چانڊُوڻا چيتيان تہ چا، ڪڙيا جڻ ڪِي ڪَنَ"

چاوَتَ: حسد، بغض، ساڙ عداوت، دشمني، خُصومت، گلا، چغلي.

"چاهت چانڊوڪي ڪِڙِي چاوت جڻ چُوڙِي"

چاوتبازُ: چاوت ڪندڙ بغض رکندڙ ساڙولو عداوتي.

"چاهت چِهاڙِي، چاوتباز تِڙِي پوي"

چاهارو: چاهہ وارو عشق وارو پيار وارو.

"جيون جهنگ منجهاران گذري چاهارو چارو"

چاهہ چاقُو تيڻ: اصطلاح. پيار آزار ٻڄڻ، پيار وارو.

"چاهہ چاقُو تي پوي پوءِ ڇا ڪجي"

چاءِ: ذ. چاهہُ، پيار، عشق، محبت.

"چاهت چئج نہ ڇيڇڙو چوڏول آهي چاءِ"

چترٽِي: ڏاهي، هوشيار، چُتر، چِٽَن واري، خوبصورت.

"اِنهيءَ چِترٽِي نازنين نار جون،

ڪيتريون سُهٽيون آهن گُلابي اکيون"

چِٽَ: چَٽَ چُمر.

"چُهتِي چاهيم چِٽَ، ساري سُرت ڪُلِي وَئِي"

چُٽڪِي ج چُٽڪيون: ث. ذَرِي، ٽُڪِرِي، پُرزي.

"تَنُ جون چُٽڪيون اڄ، وتان تو گڏ ڪندو"

چَپ چارڪرڻ: اصطلاح. ٻن چِٽَن جا چار چپ ملڻ، چُمي ڏيڻ، پيار ڪرڻ.

"چَپ تين جي چار مصري مينهن وسي پون"

چَپ ڪائڻ: اصطلاح. چَپ چَڪڻ، جَڪَ

ڪائڻ، سڙڻ، پچرڻ.

"بيٺا ڪائن چَپ،ساڙولاِن ساڙِ"

چَپن سان چُوندَڻ: اصطلاح. مِنِيون ڏيڻ، چُميون ڏيڻ، پيار ڪرڻ.

"چو تو روڪين لال لبن کان،
پيو تو چُونديان جاني چَپن سان"

چَپو چَپو: هنڌ هنڌ. سَنڌ سَنڌ. عُضوو عُضوو.

تنهنجي بهار ساڪي آ،
۽ تار تار ساڪي آ،
گلشن سجو گهُميو آ مون،
پيرين گهُمان تہ گُستاخي،
سِڪ سان چمان تہ پو ساقي،
چپو چپو چميو آ مون.

چَپوتو: چپڙيل، ڪپڙي ٽڪر جيڪو پوتيءَ طور اوڍجي.

"چولو ڪانچ چپوتو انگڙا گرڪي گپ"

چِچُ. ج چِچَ: ذ. ڪمزور، هيٺو عاجز تمام مسڪين، نهايت غريب.

"مُنهن تہ ڏسو منچِر جو
چچريل بلڪل چِچَ اتس"

چَرخو. ج چَرخا: ذ ائٽ (سٽ ڪتڻ جو)، وڏو نار چڪر (قسمت جو)، چڪر زماني جو.

چُريو چَرخو پيو چَلي، ڪتيون ڪي آتِيون

چَرڪو. ج چَرڪا: ذ. چرو چيرڻ جو آواز چڪ.

"چا بدن شفاف چا غُندا غليظ،
چا بُبا حساس چا چَرڪا رذيل"

چِرڪو. ج چِرڪا: اويرو ديرسان، ڪُمهلو بيوقتو چِرڪڻ، آهستي آهستي چورڻ، هوريان هوريان هلڻ.

چُرڪار: ث. چُرپُر.

"چِرڪي چِرڪي چندپُٽي ويو تارن ۾ چُرڪار"

چُڙ: سخت تڪليف، آزار، جهوري، مرڻ جيئڻ جي وچ واري ڪيفيت، لاڳيتي بيماري

"الا ايڏي چُڙ ساجن ڪاڻ سهان پيو"

چَسِي ڏيڻ: اصطلاح هٿ ڏيڻ، خوشيءَ مان هٿ ڏيڻ، محبت وارو هٿ ملائڻ، ڪيڪارڻ.

"چاهہ استاد تو ڏئي چاهہ کي چَسِي"

چَڪرُ. ج چَڪرَ: ڦيرو گهيرو دائرو ڦيري، پنواٽي.

"چَڪر ۾ ڪو ڳيرو قاز چَڪر ۾ ڪو باشو باز"

چِڪنارُ. ج چِڪنارَ: ذ. چِڪَ وارو گُلن ڦُلن وارو چڪني وارو.

"رابيل گُل رئو پهري،
چِڪنار چولڙو پهري،
بنجي گُلاب ايندي آن"!

چَڪن تي چڙهڻ: اصطلاح. ٿانو نهڻ لاءِ چَڪ (گول چڪري) تي چڙهڻ. سَنوارجڻ، تيار ٿيڻ.

"نيپيا نوڪرن، ٻيا چَڪن تي چڙهن"

چَمنُ. ج چَمنَ: ذ. باغ (اصطلاحي معنيٰ: وطن، ديس).

"ڪئين سال جنهن کي خزان اُجاڙيو آهي،
چا نغما چوي اهڙي چمن جو شاعر"

چنگيزي فرمانُ ڇَلائڻ: ظالماڻا، حڪم ڏيڻ، چنگيز خان ظالم حڪمران وارا حڪم هلائڻ.

"ماٺهو ماٺهو تي ميڇرايان،
چنگيزي فرمان ڇَلايان"

ڇَنَڻ: ذ. چندَ، چند جهڙا، خوشبودار.

"جن جا نيڻ سجڻ،جن جا چاهه ڇَنڻ،
"تون ٻه اگڻ اڇ تن جي"

چِندُ ج چِندَ: ذ. خالص،اَصُل.نِجُ.

"ڇُونديو جو چِندُ،هوشُو ناڻون سو ٿئي"

ڇَڙَ (ڇِڙَ): ث. گهاٽي پوک جنهن جا تِيلا سنها ٿين، ايرائي، گهٽ اُپت واري

"چاهي ڪوبه نه ڇَڙ هيءَ پڻ هاريءَ ڪان پُڇو"

ڇُوٽڻ: جاچ ڪرڻ، تپاسڻ، پرکڻ، لهڻ.

"چاهه سَچو ڇُوٽڻ، پاٺهي گوک پياڪ جو"

چوتڙُو ج چوتڙُو : ڇُتيندڙ نشانيبازهٽ جو سِڌو.

"تڪي مارن تِير،ڇُتِن ڏُوران چوتڙُو"

چوٽ چڪڻ: زخم سهڻ، وار سهڻ.

چوٽ ڪرڻ: وار ڪرڻ، حملو ڪرڻ، زخم ڏيڻ.

"چوٽ ڪيائين، چوٽ چڪيائين"

چوبَ: گهاٽو ڳوڙهو صفا اُجرو.

"نڪري ڪير اچي منجهان، مکڻ چوب اچو"

ڇُوجَ: سَرهائي، سک، چاهه. خوشي.

ڇُوجَ جون ڇڪيون رکڻ: خوشيءَ، سرهائيءَ جا بنياد رکڻ.

"اُميد عزم چاهه ڇُوجَ جون ڇڪيون رکيم پرين"

ڇُوڇي ج ڇُوڇيون: ث. ڇُٿانتي، آلانبي، اُماڙي.

"چاهت چاندوڪي ڪڙي چاوت جڻ ڇُوڇي"

چوڏاري چورڻ: اصطلاح. هرطرف ڇُرپر پيدا ڪرڻ.

"آسُن واسيون هِيرُون ڏِيرُون، چوڏاري چورِينَ"

چوڙڻ: اصطلاح. هنڍائڻ، پائڻ، گُذارڻ، گهارڻ، گُذرڻ.

"ڪالهه ڪهاٽي ڪيڏي ڪوڙي،
تو ڇا ماٽي تو ڇا چوڙي"

ڇُون پَڇُون: چوبول،هُل،هُوڪ.

"ڇُون پَڇُون ڳوٺن ۾ آهي، هُوشرو شهرن ۾ آ"

ڇُوڙَ ج ڇُوڙُو: ذ. پکيءَ کي هيرائڻ لاءِ چوڳو.

"هُو هُيو جڻ ڇُوڙ،هُوءَ ڇُڳندي وئي"

ڇهو ج ڇَها: سنهو تلهڙ، ڇهبڪ.

"چيلهه تنهنجي بيٺ جا ڇيڙها ڇَها"

ڇهه-ٻهه: ٻهڪار، خوشي، مُرڪ، سرهائي.

"ڇهري تي ڇهه-ٻهه مَتِي،اندر هو اُلڪو"

ڇُهنب چورڻ: اصطلاح. ڳالهائڻ، ڪُڇَڻ، ڇَوڻ.

"ڇُهنبون چورن هُو ته مان سُورن کي سوريان"

ڇَئوڏول چڙهڻ: اصطلاح. چئن پينگهن واري ڦرٽيءَ تي چڙهڻ، خوشي ڪرڻ، راند ڪرڻ.

"ڪُوپو گهاٽي گهوتجي،
چئو ڏول آءٌ چڙهان؟"

چئو ماڙ: چؤ طبقو بنگلو چار ماڙ (اصطلاحي معنيٰ: بنگلن وارا)

"اوهان جي جُھوپڙين تي،
چؤطرف چٿو ماڙ جا جھارا"

چيتو. ج چيتا: يادگيري، حافظو سمجھ.

چيتڻ: ياد ڪرڻ، يادگيري ڪري چوڻ.

"چٽج چگٽيان چيتي،ڏاھا ڏاٿون ڏي"

چيتاري چوڻ: ياد ڪري چوڻ، چيتي / حافظي سان ڳالھ بيان ڪرڻ.

چيتاري چونڊياس (شاھ)

چِيتو. ج چِيتا: ذ. جانور جو ھڪ قِسم، (شينھن جي قسمن مان) پلنگ، چِٽن وارو شينھن جو قسم.

"بگھڙ تُڪرا، چِيتا ڳترا، ڏٽڪا جن وٽ ڏڙڻ،
تون بہ اگڙ اچ تن جي"

چِيچڪو. ج چِيچڪا: ذ. ٻيُر جو ٻجُ.

چِيچڪا چٽڻ: اصطلاح. ٻير جو ٻج چٽڻ، (اصطلاحي معنيٰ: نئون نسل تيار ڪرڻ).

"چِيائين تہ ٻيلا ڪٽيندا وتون تا،
چيم: چِيچڪن کي چٽيندا وتون تا"

چِيڙھو. ج چِيڙھا: مضبوط ڏاڍو پڪو نہ ٽُٽندڙ اڻ ٽُٽڪ.

"ڏاڍا چِيڙھا،تائين جِيت جھيڙا"

چِيڪ: ج چِيڪُون: ث. ڪِيھ، ڪُوڪ، رَڙ دانھن، چِيخ.

"چڪوراٽي چِيڪ، ڪير چُپائي چنڊ کي"

چِيھاڙڻ: پرزا پرزا ڪرڻ، ذرا ذرا ڪرڻ، ٽڪرا ٽڪرا ڪرڻ، چيھاڙ رڙ دانھن، ڪيھ.

"چاھت چِيھاڙي،چاوت باز ٽِڙي پوي"

"بُلبُلون چِيھاڙ دردي دانھن ڪوئل جي پُڪار"

چِيھَ (چِينھا). ج چِيھُون: وِج، ڪنوڻ.

"شوق نپايون تا يا شعلا،
چاھ چٿون يا چِيھُون"

چِيھَ ج چِيھُون: ث. ڪنوڻ. تجلِي، چمڪ، اُڀرندڙ سج يا چنڊ جي ڪِرڻِي.

"آڳھٽئون اُڳھڻ،چُميم چِيھ اکين سانِ"

ڇ

ڇاٽ. ج ڇاٽُون: ث. ڦُوھار ڪرڻ ڪڻ.

"ڦُوڪون واءِ وِھات جون چِيتون ڇائي ڇات"

ڇاتو. ج ڇاتا: ذ. ووٽن ۾ پوڪيل (جوئر، ٻاجھري وغيره) گاھ طور پوکيل فصل، ڪمزور ڪندڙ اُسرڻ کان روڪيندڙ.

"دھشت گردي ديس ۾ جيئن ووٽن ۾ ڇاتو"

ڇاپڙ. ج ڇاپڙُون: ث. ڪاٺ جي ڏُڪي، سوٽي [ٻير ڇاٽڻ لاءِ ٻير جي وڻ کي ھٽجي].

"ڇو نہ ھن کي دوست
ڏُوٽن، ڇاپڙُون ڇوڪرھٽن"

ڇاپٽھارُ. ج ڇاپٽھارَ: ذ. نقش نگار پيدا ڪندڙ ڇاھيندڙ ڇاپ مھيا ڪندڙ.

"جنھن جو شاعر جنھن
جو ڇاپٽھار ئِي خُدا آھي"

چاچو. ج چاچا: ذ. اوڍن ڇَڇَهرو چانورو.

"پيو تہ چڏيو خود سورج ڪرٽا،
ڀوڙي ڳولن چاچو چانءُ"

چانگہ ج چانگُون: ذ. تارين جي ڪاٽ، هلڪائي.

چانگڻ: ث. تارئُون ڪپڻ، هلڪو ڪرڻ.

"جِيئن وٽن ۾ ڪو وِجهي ڀڪرار چانگ"

چانهين ڦاڪ: چانهينءَ جي ڦار، ڳاڙهن چپن ڏانهن اشارو.

"نندڙا گدرا هٿ ۾ چپ تي چانهين ڦاڪ"

چاٽي ۾ پاٽي: ٽُٽئي پاٽيءَ ۾ پاٽي وجهڻ، اجائي ڪوشش ڪرڻ.

چو ويٺو اوتين اجا، چاٽي ۾ پاٽي.

چَپ چَپان: پاڻي جهاڳڻ، ڪُڙهي وِجهڻ جو آواز جهاڳ جهاڳان.

"ٽڙڪندڙ چاڙي ڪُڙهي اڳتي وَڌي،
ڪُنب ۾ ماڻهن ڪُڙهين جي چپ چپان"

چِپِي ج چِپِيون: ث. سَٽ، جِهپِي، چِڪي، چِڪ.

"چِپِي ملي تہ اُتيئي، جُهڪي، هُشي نہ پئوا"

چِتَڙن ۾ چائي وجهڻ: اصطلاح. وارن ۾ ڌُوڙ وجهڻ، بُري مات ڏيڻ، ذليل ڪرڻ.

"ڏنگن دورن ڪي وِڌي چِتَڙن ۾ چائي"

چُتَڻ: چُهڻ، چُمڻ.

"هنن چپڙن سان مون بجلين کي چُتو هوندو"

چِٽ: ڪِڪ، بدبوءِ، ڏپ.

"چو هيءُ چِٽ چپر ۾ بادي ۾ بدبوءِ"

چِچ: اصطلاح. پاڻيءَ جي چر، ٻوڏ جي پاڻي جو ڦهلاءُ. **چِچ چرڪائڻ:** اصطلاح: ڏاڍ کي ڍهڪائڻ.

"چرڪايائون چِچ، چيڙي پالا ٻڙچيون"

چِچِي: ڪکي، بدبوءِ هاڻي ڪکاڻ، بانس واري.

"چِچِي هاڻي چَر، ٻهران ٻهڪائي اٿن"

چرڪ چِتَڻ: اصطلاح. خوف ويهاريون، ڊپ ڦهلايون.

"اُتو چرڪ چتيون، سئونڪو سوتو ساڻ ٻئي"

چَڙِهي ج چَڙِهيون. ث. ڪاٺي، تاري، لام، شاخ، ٻي معنيٰ: ڪُنوارِي، اڪيلي.

"اِنهيءَ ڏنجهہ ڏُتر ٻوڙي ڪوڙ چڙهيون چڏيون"

چَڪڙِي پوڻ: اصطلاح. آنڌ مانڌ مچڻ.

" ملين تو مَسين هئہ چِچين تو اِجهو
اچين تو تہ چاتيءَ ۾ چڪڙي پوي"

چِڪ چِڪ: وک وک، چپو چپو جڳهہ جڳهہ

"نيرو شمرو زار مدد،
چِڪ چِڪ تي ويا ظلم چِٽي"

چِڪ چُلڪي پوڻ: اصطلاح. تانگهہ وڌي وڃڻ، سِڪ سرس ٿيڻ.

"چُلڪي پيئي چِڪ، ڙي،
جيڏيون، باقي ڪهڙي لِڪ"

چَلَ ج چَلُون (چليون): ث فوج، جمع: فوجون.

"چَلُن مٿان چَلُون، لهن ڳريون ڍلُون"

چَلَ: دوکو فريب، چِند.

"ٽڙيي تاٽي ڪاڻ پرينءَ جي چِڪ چاچاٽي چَل"

چَلَ: چل ڪيٽ، تال ترڪٽ.

"چِوچي چِڏج چَل، ويلو هتڙان ويندڙو"!

چل: ث. روڳ (چلڻ: مصدر) ڪل يا چوڏا لاهڻ
"ڪيڏي ٿارين ڪاڻ تي ڪيڏي چوڻ چل"

چلچڻ: ڪل لهڻ، چلچڻ، تڪليف ۾ اچڻ.
"چلچين ڪلچين چيهچين چونپچين چاڪاڻ"

چمر: ڪڪر، بادل.
" چنڪارينَ چمر، بوندون برهه بهارجون"

چمڪ: چير جو آواز، چمڪاٽ.
"چمڪ چمڪ ڏنڊو ڪونڊو
گهر گهر گهر گهاتو گهوٽو"

چڻَ: ڪَنِ، پل، پلڪ، گهڙِي، لمحو.
"ڳنڊيا ڳوپ مُني صدي، چنان هڪڙي چڻَ"

چنڊا چنڪارڻ: آتت ڏيڻ، اُتساهه پيدا ڪرڻ، ٺارڻ.
"آڳ لڳي احساس ڪي،
آسُن جا استاد، چنڊا چنڪاريو"

چو چو. ج چوچا: ذ. بيڪار، نَلهو سڪٺو پورو ڪنو ڪميٺو سفلو هلڪو (انسان).
"چو چو تي نہ چُڳير، اوچا لفظ نہ آچ تون"
"چوچو چمُر چُهي گهٽو چاهت ڪِينَ چَڪي"

چوچي: ذ. سُست، ڪاهل، ڍِلو ڍرو ڪميٽي، سفلي، هلڪي، ڪني.
"چوچي چڏج چَل، ويلو هتڙان ويندڙو"

چوري. ج چوريُون: ث. چوري چِني، اڪيلي، نڌٽڪي، جنهن جو پيءُ/ماءُ مري ويا هجن.
"روز چِينهُون چينهُون چوري زندگي"

چوهارو. ج چوهارا: سُڪل ڪارڪ جو قسم. (اصطلاحي معنيٰ: چڙيون چوهاري جهڙيون منيون ۽ ڪيڪار ڪارڪن جهڙي منڙي آهي).
"چڙيين چوهارو ڪيڪارين تان ڪارڪون"

چوئي موئي: شرم ٻوٽي

چوئي موئي ٿيڻ: لجي ٿيڻ، شرمائجي وڃڻ، وِسامي وڃڻ.
"ڪِت ڪِت ۾ ڪيتڪِي تي،
چوئي موئي چو ٿيندي آن؟"

چُهاءَ چيرون هجڻ: اصطلاح. چهڻ چيرڻ جهڙو هئڻ، اصطلاحي معنيٰ: چُهڻ سان من ۾ خوشيون پرجي وڃڻ.
"جوش جُهمريون، چُهاءَ چيرون ها،
دل تي دهہ دهہ ڪئي دڦن وانگي".

چهہ ـ ڏسو: چهہ طرفو چهن ڏسائن وارو چهہ پاسو.
"چو ۽ چا تي چهہ ڏَسو چاپو لڳو"

چو ۽ چا: ڪُڇڻ پُڇڻ.
"چو ۽ چا تي چهہ ـ ڏسو پهرو لڳو
صور اسرافيل جو ڦوڪيو ويو"

چيٽ ج چيٽون: ث. چاٽ، ڦهنگ، بوند.
"ڦُوڪون واءَ وهات جون، چيٽون چائي چاٽ"

چيچڪ: ذ. رونشو البيلائي.
"چوريءَ دل جو چيچڪ سمجهو"

چيڏڪ: ذ: رنبڪ، روڪ، ڦڏو اٽبٽت
"پاڙن جا پاڙا، چيڏڪ لڏرائي چڏيا"

چير پڏڻ: نچڻ لاءِ تيار ڪرڻ، نچائڻ.
"هيءَ ڪير بئي پير وڍي ٿو منهنجا
هيءَ ڪير نئين چير پڏي ٿو مون کي"

چيرون چيڙڻ: خوشي ڪرڻ، نچڻ ڳائڻ.

"چو واچون تيڙين تو
تو ڪات متان ڪڙڪئي،
تہ بہ چيرون چيڙين تو"
"هي ڏاڍو آ، هي هيٺو آ،
هو پيٺو آ، هو تيٺو آ،
ڪر هيءَ ڏور ڏقيڙ او جوڳي،
جهٽ ڪر چيرون چيڙ"

چيهَجڻ: تڪجڻ، چيهون چيهون ٿيڻ.

"چلجين ڪلجين چيهجين چو نہ پُڇين چاڪاڻ"

ح

حادثو. ج حادثا: ذ. واقعو سانحو.

"قوم تي وڪامي، تاريخ تي اُجهامي،
ڪيڏو نہ حادثو آ"!

حاشيا پڙهڻ: اصطلاح. اضافي چاڙ لهڻ، وضاحتون معلوم ڪرڻ.

"سيڪو سِتون ڏسيو تو معنيٰ سِڌي سلي،
ها پر حوال دل جا حاشيا تہ ڪو پڙهي"

حَبسُ. ج حَبسَ: ذ. انڌير، ظلم، ڏاڍ، وحشت، قيد.

"هيڏو حَبس همين ڪنئي ڪچ جو سوڪ سرير"
"پر مار نيم پاڳل، تهڪن تہ گرجا دهشت،
جُهومن تہ ٻوڙي وحشت، پڪڙن تہ ٿئي حَبس،
گهر گهر جو ساهہ گهُٽجي"

حُجري جون ٽُوٽيون ڪوڙڻ: معمولي ڪوشش ڪرڻ، ننڍا ڪم ڪرڻ.

"حُجري جون تا ٽُوٽيون ڪوڙيو
هوڏان عرش عظيم بہ اُڪڙي پيو آ"

حَد. ج حَدُون: ث. دنگ، چيڙو سيما، سرحد.

"اورنگزيبي حُڪم حدن ۾،
سرمد سِندَ سڏائين ها"

حِسابُ. ج حِسابَ: ذ. جن ڀُوت، وهم، ڊپ، خوف.

"هر گهر منجهہ حساب آ، هڏ هڏ آهہ جڏو"

حَڪيمُ: ذ. طبيب، ويج، وئد.

"جنهن ڏي جنهن ڏي چِتائي
ڏنو تي حَڪيمن تہ بيمار هو"

حِڪمت. ج حِڪمتون: ث. دانائي، سياڻپ، هوشياري، ڪاريگري

"ايئن فڪر فهمن ڪي حِڪمت ڪپي،
جيئن جانبازن ڪي غيرت ڪپي"

حُور. ج حُورون: ث. بهشت/جنت ۾ رهندڙ سهڻي عورت، پري، اپڇرا، گُجر.

"هيڏان گهُوري حُور هيڏان دوڏا دوزخي"

خ

خارُ. ج خارَ: ذ. ڪندو سيلهه، رقيب، مخالف، ڪر.

"يار جي تعمير سان گڏ خار جي تخريب آ"

خاشو. ج خاشا: ذ. چڱو خاص.

"گدا، شاهه خاشا ۽ راشا هضم"

خاص ڪوڪا: خاص گهر، بنگلا يا سرڪاري بنگلا (rest house).

"خاص ڪوڪا ڇڏي لوڪ ۾ جي لِڪو"

خاڪو. خاڪا: ذ. شڪل صورت، نمونو.

"ڏني شاهدي سچ جي روشني،
تہ ڪو تنهنجي خاڪي ۾ ناهي خلل"

خام: ڪچو اڻ رتل.

منهنجو تن من لطيف سان شامل،
خام سمجهہ خيام سان هوندس.

خُداباد: ذ. دادو ضلعي جو قديم ڳوٺ، ڪلهوڙن جو پهريون تختگاهہ، ڪلهوڙاشاهي.

"جڏهن جهوڪ جيئڻ جو جهنڊو کنيو
خُداباد، دهليءَ هو ڏنڊو ڪنيو."

خِزان. خزائون: ث. پن ڇڻ رُت، بهار جو ضد.

"اُها بهار جي پهچي تہ پو خزان ناهي،
انهي بهار کان اڳ ۾ اُجاڙجي نہ وڃو"!

"ڪئين سال خزان جنهن کي اُجاڙيو آهي
ڇا نغما چوي اهڙي چمن جو شاعر"

خزان تڙائڻ: اُجاڙ موسم کي تڙائڻ، اصطلاحي معني، ڏاڍ، ظلم کي ختم ڪرائڻ.

"پڙهو گهُمايو خزان تڙايو
اسين اٿون پيا بهار بنجي"

خزان کي ڪاٽڻ: جبر کي جهورڻ، ڏکن جي موسم ختم ڪرڻ.

"ڪاٽ خزان کي پوک بهاري،
جرڪي بخاري جيئڻو آ"

خُشڪا: ذ. اوباريل چانور.

"مِلڻ ماکي کير ۾ کِلڻ خُشڪا، کنڊ"

خَلاصِي. ج خَلاصي: ذ. ناکئو اگواڻ.

"ماهيگير مڙئي مِڙو لاڙيچا لاسي سوچيو خلاصي"

خِلا ڪيڙڻ: اصطلاح. اجائي ڪوشش ڪرڻ.

"يانئڻ بولاتيون، ڪاڏيون خلا ڪيڙ ۾"

خَنجر ٽيڻ: ڪُهڻ لاءِ تياري ڪرڻ، قتل جو سعيو ڪرڻ.

"ڇپائين تہ خنجر ٽيندا وتون ٿا،
ڇيم پوءِ بہ شهپر وٽيندا وتون ٿا"

خَنزيرُ. ج خنزيرَ: ذ. سُوئر، مِرُون، خطرناڪ جانور، خنزير هوائون، خنزير جهڙيون خطرناڪ هوائون، نقصان ڪار هوائون.

"خُشڪ ٿڌين خنزير هوائن،
سُونهن سُگنڌ کي مُهلي ماريو"

خريف: ڦتي يا ساوڻيءَ جي رُت.

"رمزون سڀ ربيع ڪريان، خوبيون سڀ خريف"

خوشبُوءِ: ث. سُڳنڌ. خوشبوءِ جون کيڪارون: سڳنڌ پريون آجيائون.
"پاتالان پولار کيڪارون خوشبوءِ جون"
خوشبُوءِ پڙهڻ: اصطلاح. سُرهاڻ محسُوس ڪرڻ، واس وٺڻ.
"تنهنجي خوشبو پڙهان خطن وانگي"
خوشبو ڪيڙڻ: اصطلاح. سُرهاڻ پوکڻ، سُڳنڌ پکيڙڻ.
"بَستي بستي موسم موسم،
خوشبو ڪيڙيندو وتان"
خولُ: پردو ڍڪُ، پوش، هترادو دائرو.
ڏوک تہ ڪريون ڏوت،
کول تہ نکرون خول مان"
خيام سان هُجڻ: عُمر خيام، مشهور فارسي شاعر.
"منهنجو تن من لطيف سان شامل،
خام سمجهو خيام سان هوندس"
خيرو: گُل جو قِسم.
"کلڻ خيرو مُرڪڻ موتيو،
اندر آڪ جي تارِي"

د

دادُ ج دادَ: ذ. نياءُ، انصاف، شاباس، آفرين، بِلو تدارڪ.
"درد مگر شاعر جي دل ۾
دوست وِجهي ڏيو داد دوا ۾"
داڙُو ج داڙُو: ذ. وڪيل، سفارش ڪندڙ تياڪڙ، پُنيرائِي ڪندڙ.
"بيشڪ تون باشا داڙو دعوا دَعي مُدَعي"
داڳُ ج داڳَ: ذ. نِشانُ،زخم، داغ.
"دل ۾ رکيو داڳ،ونديندو جوتُون وتان"
"دل جا روشن دائرا، درد بنايا داڳ"
داڳِي ج داڳِي: ذ. داغي، زخمي.
"باس کٿي باهہ آهہ بخاري،
دمر دمر داڳِي،کن کن کاٽي"
دانهن ج دانهون: ث. ڪُوڪ، رڙ پڪار واڪو فرياد.
"هر دانهن کي ڍِيوار تي لکندو ٿو وڃان"
دانهن ڏکائڻ: اصطلاح. ڪُوڪ پُڄائڻ، آواز رَسائڻ، سُجاڳ ڪرڻ.
"گهر گهر گهنڊ وَڄايان مان،
در در دانهن ڏکايان مان"
دانهوڙ: ث. دانهن، رَڙ ڪوڪ، پُڪار.
"پکڙِي تي گهر گهاٽ ڪِئين دانهوڙ وجي"
دبدبو دفنائڻ: اصطلاح. دابو توڙڻ، رُعب رَئِي ڪرڻ، دهشت کي ختم ڪرڻ.
"سامراجي دبدبو دفنائبو"
دُرڙي ج دُرڙيون: ث. دُهراڙيون، سِيسرات، چِرڪ.
"اُتي آدي رات جو ديد پَري دُرڙي"
درگاهہ جو در هجڻ: وهمن ۾ ويڙهيل هجڻ، عقيدي ۾ قاٿل هجڻ.
"دربدر استاد هو پر، راهہ جو پٿر نہ هو
انقلابي راهہ هو درگاهہ ڪنهن جو در نہ هو"

ڏرياهہ ج درياهہ:ذ. ندي، ساگر، سائر، بحر.

"متان تون سُڪو واهہ سمجهين وڏيرا،
وَهي پيا تہ مظلوم درياهہ آهن"

ڏرياهہ ٿيڻ: اصطلاح. سگهہ بنجڻ، اڻ روڪ طاقت ٿيڻ.

"اسين مظلوم تي دريا هہ وهنداسين وهڻ ڏسجو"

ڏڙٻاٽ: ث. دابو،دٻدٻو ڏمڪي، ڏاڍ.

"دادو تي ڏڙٻاٽ،تاتاري يلغار جا"

ڏڙڏون: ث. نوڪرون. ڏاٻا، اهنجَ، تڪليفون، گڙديون.

"هيڏي ڏرتي، هيڏا دريا، هوندي،
ڏڙڏون ڪائي دنيا"

ڏڙڏون ڪائڻ: اصطلاح. ڏڪا ڏاٻا ڪائڻ، ڏُوما ڪائڻ، تڪليفون سهڻ.

"ڏڙڏون ڪائِي،ڪِتّان آئي،هيءُ اُداسائِي"

ڏڙ ڪرڻ: دٻائڻ،تنگ ڪرڻ، شور ڪرڻ، ڏمچر مچائڻ.

"درد ڪرين ٿو ڏڙُون ڏڙُون"

ڏسُ ج ڏسَ: ذ. واڪو، واڇو ڏوڙيو ڪڪڙ جي بانگہ

ڏسُ وجڻ: اصطلاح. واڇت ٿيڻ، ڏوڙيا ٿيڻ، واڪا ٿيڻ، دهل وجڻ، پڙهو گهمڻ.

"در تي وِڳو دس،جوڏا جنگ چِڙِي وئي"

دشنامَ: ث. (خراب نموني نالو وٺڻ) گار گند، پِٽَڻا، خراب لفظ

"پاراتا پرمار کي،دشمن کي دشنام"

ڏغلِي ج ڏغلِيون. ث. فريب، مڪر، ڏوڪو دغابازي.

"نہ ڪنهن آگر سَچَ ڪئي، نہ ڪنهن دغلي"

ڏفتر ٿيڻ: اصطلاح.وسيع ٿيڻ، ڪتاب ٿي پوڻ، گهڻ معنائون ٿيڻ، داستان ٿيڻ.

"تنهنجو هر هڪ شعر دفتر ٿيو پوي"

ڏُف: تباهہ، برباد، ختم، دفع.

"ڏرتي ڏُف ٿئي تہ چو ٿيندي توب تباهہ"

ڏُف ٿيڻ: اصطلاح. تباهہ ٿيڻ، برباد ٿيڻ.

"ڏُف تي ويندين، دنيا ڏسندي دز ٿي ويندي"

ڏَڪڏَڪو ج ڏَڪڏَڪا: ذ. پريشاني، چِنتا، اُلڪو فڪر، دهڪو ڳڻتي.

"موت جي مهل تي ڪنهن جي دل ڏيان ۾
ديس جو ڏَڪڏَڪو منهنجو نالو لکو"

ڊِڪو ج ڊِڪا: ذ. ڊِڳو ٿلهو ماڳ، جهاز مان مال لاهڻ جي جاءِ.

"ڪامون يا ڪہ ڪلون، ڏارِي ڏاڪ ڊِڪي مٿي"

ڏُڪُ ج ڏُڪَ: ذ. سُئِي جو ڏُڪ،پاهو.

"اهنجائِن جي ڏُڪ مان ٽاڳا، سهنجايون سورِيَن"

ڏَڪُ ج ڏَڪَ: ذ. وڏو ٿُلهو ٽنيرو،سگهارو. (ٻلي ڏانهن اشارو).

"پِڪ پِڪ تي ڏَڪ پِجرا لوڏي،
آکيري ڏي اُڏندو آهيان"

ڊِگران: ڳـرا، زبرا، زوراور، طاقتور، ديو قسم جا.

"ڇا جا ڀُوت پريت ۽ ڇا جا دي ڊِگران"

ڏڳ ڏڳ: رستو رستو هنڌ هنڌ، هر ماڳ.

"ٻُڌ ڏڳ ڏڳ در در ڇا ٿو چوي"

ڏلَ: گهٽا، ريل ڇيل، جهجها.

"هُو جو منهنجو هانءُ ڪٽي ويو ڊِهہ ۾ دلبر ڏلَ"

ڏَلُ ج ڏَلَ: ذ. اک جو تارو.

"مُرڪي ڏين، چمڪي پون، دلبر تارا ڏَلَ"

دِل جا دوها پڙهڻ: اصطلاح. اندر جا احساس پرکڻ، دل جي صدا سُڻڻ.

"ديدن جا بيت، دل جا دوها تہ ڪو پڙهي"

دِل جون سِٽون پڙهڻ: اصطلاح. دل جا راز سمجهڻ، اندر جا احوال پرکڻ.

"تون تہ منهن جو پنو لڪائين ٿو،

ديد دل جون سِٽون پڙهي ٿي پئي"

دل ـ دهڪو: دل جو دهڪو (مرڪب لفظ)

"دل ـ دهڪو ڏاڙيل ڪهڙي وقت بہ ڪڙڪندي"

دِل مان زلزلو لنگهڻ: اصطلاح. درد ۾ دل ڏُڏي وڃڻ، سُور ۾ اندران شدِيد سَٽ اُڀرڻ، سخت ڏک رَسڻ.

"ٻاهران جُهومندو بخاري ويو

دل منجهان زلزلو لنگهي ويو"

دِل ديگِڙي هجڻ: اصطلاح. دل درد وندي هجڻ، دل ڏُکاري هجڻ، دل جو ڪڙهڻ.

"متان مُرڪ ڏِسڻ، اندر دلڙي ديگِڙي"

دِل ڏڪجڻ: اصطلاح. دل زخمِي ٿيڻ، دل ڦَتجڻ، دل جو ڏک کائڻ.

"دل بہ ڏَڪِي ٿم پيري پيري"

دِل ۾ داگ رکڻ: اصطلاح. دل ۾ گهاءُ رکڻ، دل ۾ داغ رکڻ.

"دل ۾ رکيو داگ، وندبيندو جوتون وتان"

دِل ۾ ليٽڙڻ: اندر ۾ لُڇڻ، دل ئي دل ۾ پڇڙڻ.

"لُڇن لُڇن منجهہ لُڇان، دل ئي دل ۾ ليٽڙان"

ڏَلنگـ ڏَلنگ: ذ. وڏو ٺڳ، مڪار، فريبي، لُچ.

"دلنگ دوکيباز، وٺي ووٽ وڏو ٺڳين"

دَمن جو مهمان هجڻ: اصطلاح. مختصر حياتي هجڻ، ٿوري زندگي هجڻ، ننڍڙو عرصو رهڻ.

"دمن جو مهمان، صديون سُلجهايان پيو"

دَمُ نِبرڻ: اصطلاح. پل گذرڻ، وقت پورو ٿيڻ.

"نہ ڪم نبريو نہ غم نبريو،

جو نبرِي ويو سو دم هوندو"

دَنبها هٽڻ: اصطلاح: دڙها هٽڻ، ٽپا ڏيڻ.

"دل نہ ٽي ڏڙڪي هٽي ٽي دنبها"

ڏَنگڻ: ڪُڏڻ، ٽپڻ، نخرا ڪرڻ.

"ديد ۾ دل ٽي دنگندا، يار تہ آهن يار"

ڏَنگو ج ڏَنگا: ذ. فساد، جهڳڙو، ٻاٽيتال، مانڌاڻ.

"پاڪ ڌرتيءَ تي هي دهليءَ جا دنگا"

ڏُنُ ج ڏُنَ: ذ. عضوي جو نالو مرڪز ڳڙهہ، انبار.

"هونئن تہ هر هنڌ سُور سُجهن ٿا، دردن جا هِت ڏُنَ"

"هونئن تہ بلائون بحر ۾ پر، دئيتن جا هِت ڏُنَ"

ڏُنگـ ڏُنگ: ذ. مَدُّ پيالا، شراب جا هَٽَ.

"تون تان رينگين رُنگ ٽي، دلڙي ڏُنگ اُڃي"

"تون ڏُنگ ٽي ڏُنگ ٿو ڏين، جڻ رُنگ ٽي رُنگ ٿو ڏين"

ڏُنگ اُڃِي: مَٽن جيتري اُڃارِي

"تُون تان رِينگين رُنگ ٽي دلڙي ڏُنگ اُڃِي"

ڏُنيا اُٿڻ: اصطلاح. دنيا جو سُجاڳ ٿيڻ، دنيا جو بيدار ٿيڻ.

"تون رِلي تاڻي سُتين،دنيا اُٿي وئي"

دَوا. ج دوائون: علاج، دارُون، (محبوب ڏانهن اشارو).

"درد دوا لئہ بي چين آهي، ناهہ دوا بي چين"

ڏُوارُ. ج ڏُوارَ: ذ. لنگهہ، دروازو ڪواڙ چانئٺ، ميڙ.

"اچن ڏينهن دوار ڍِيدون ڍِيدن سان ملن"

دو۔ ڌارو. ج دو۔ ڌارا: ٻہ مُنهون، ٻہ ڌارو.

"دغا جا رنگ دو۔ ڌارا تہ آهن"

دوزخُ. ج دوزخَ: ذ. جهنم، ڏاڍ جو مرڪز.

دوزخ جون لهرُون روڪڻ: ظلم ۽ بربريت ختم ڪرڻ.

"دوزخ جون لهرون، روڪيو جُوءِ جليو وڃي"

دوزخي. ج دوزخي: جهنمي، ظالم.

"هيڏانهن گهوري حُور، هيڏانهن دوڏا دوزخي"

دوکو دسڻ: اصطلاح. فريب يا منافقي ختم ڪرڻ، ناانصافي ۽ انڌير مِٽائڻ..

"وڙهي ياڪر وڃي،دوکو دسي وڃجي"

دوڳي. ج دوڳيون: ٺُلهي ڪاني جو ٽُڪرو يا ڳِترو.

"دوست وڍيو ٿا دوڳي ناهيان"

ڏُونهون ڪيڻ: دردِيلي آهہ ڀرڻ.

"آڳ سوگهي ٿو رکان، ڏُونهون ڪيان"

دَهرُ. ج دَهرَ: ذ. زمانو جڳ،جهانُ.

"ڏيئي چاهہ چڪر،ڦيريون دور دهر جون"

دَهشتباڏُ. ج دهشتباڏَ: ذ. دهشتگردي جو ماڳ يا گهر.

"لياقت باد تہ دهشت باد،
پر ڪنهن هاشم ياڻ ڳُنو"

دَهشتڪارُ. ج دهشتڪارَ: ذ. دهشتگرد، دهشت ڦهلائيندڙ.

"هجر جي رات تي لکيو واندن،
هاڻ دهشتڪار رات تي لکجي"

دهلي: هند جي شهر جو نالو مغل حُڪمرانن جو تخت گاهہ،مُغل شاهي.

"جڏهن جهوڪ جيئڻ جو جهنڊو کنيو
خُداباد دهليءَ هو ڏنڊو کنيو"

ڏَهن۔ سَني: يارهن کان ارڙهن سالن واري عمر(Teen age).

ڏهن۔ سَني: ڇهڇتا رانديون رتيون.

"ياڻ ۾ ياريون ڪِتيون، روز شب، جنسي ڏُکون، ڊوڙيون وڙيون....."

ڏوُر ڪڪورجڻ: زماني پڪا پختا ڪيا، دورَ رنگي چڙيا.

"دوُر ڪڪوريا ڏَڏُاِرادا، اُڪريا اولاڪا"

ديءَ: ديوَ ڀُوت.

"چا جا ڀُوت ٻِريت ۽ چا جا دي دِگران"

ديتُ (دئت) ج ديتَ: ذ. دئيت، ديوَ اجگر.

"انڌيون آفتُون،ديت دشمن گهٽا"

ديد: نظر، اک، ساڃهہ.

ڏِيدُ آڇڻ: اصطلاح. ساڃهہ ڏيڻ، سمجهہ ڏيڻ، شناخت ڏيڻ.

"آڇيم اهڙي ڏِيد،ادب سان اتهاس کي"

ڏِيد ارتي: رت جي ڳوڙهن سان ڀِنل نظر،

رَتاوَن لُڙڪن واري اک، زخميل نظر.

”دِل ڪُنيءَ سان ڊِيد ارتِي،

تعزيت ڪهڙي ڪري“

ڊِيد پرجڻ: اک جو ڍِوُ ڪرڻ، نظر جو رَڇَڻ.

”استاد نہ ڊِيد پِري، دنيا مان دلبر مان“

ڊِيد ڏڪجڻ: نظر زخمي ٿيڻ، اک اٽڪڻ.

”ڊِيدون ڏڪبيون رهبيون آهن“

ڊِيد ۾ درياهہ هجڻ: اک ۾ تمام گهڻا لڙڪ هجڻ، زارو قطار ڳوڙها ڳڙڻ.

”اندر ۾ آڙاهہ ها، ڊِيد ۾ درياهہ ها“

ڊِيد منجَر ٿيڻ: اکين جا بند ڀڄڻ، بي انداز لُڙڪ لڙڻ.

”سوچ اوتر تي ٻوڙي پئي،

ڊِيد منجَر تي اٿلي پئي“

ڻ: اصطلاح. لڏو لاهڻ، کُپ کوڙي وهڻ.

”ڪاٽي ڪاٽي ديرو دمٽو عشق کي استاد آ“

ديس اُبرڻ: ملڪ پڇرڻ، عوام ۾ بغاوت اُڀرڻ، ملڪ ۾ اُٿل اچڻ.

”ديس اُبري تو ديڳڙي وانگي“

ديس - داڙُو. ج ديس - داڙُو: ذ. وطن جو وڪِيل، چوٽڪارو ڏيارينڌڙ.

”ديس - داڙو داد ووڙينڌڙ ادا“

ديوَ: ذ. ڀُوت، خطرناڪ راڪاس.

”شوق شهزادو سفر ۾، ديوَ ڪارو ڏُوِيدُو“

ديوار. ج ڊِيوارون: ث. ڪوٽ، حويليءَ، بند، قيد.

”ڊِيوارن ۾ حُسن لُڇيو ٿي“

ڊِيوار تي لکڻ: اصطلاح. ڳالهہ کي ڇِٽو ظاهر ڪرڻ، وقت جو آواز لکڻ.

”هر دانهن کي ديوار تي لکندو تو وڃان“

ڏ

ڏاتا: وِهنتا.

”ڏرتي تنهنجي ڏُوڙ ۾ ڏُولهہ

ڏاتا ها، نيهي ناتا ها“

ڏاڏَر. ج ڏاڏَر: ث. تاڏر ڏٽو دلاسو چالبازي

”ڏوڏن جي ڏاڏر سمجهي سوچ ويچي جي“

ڏاڙ ڏُڙو. ج ڏاڙ ڏُڙا: ذ. رهزن، ڏاڙيل، ڦورو.

”ٻِيڙ پگهر جي ڏپ کان وڏندڙ ڏاڙ ڏڙن جي ڏپ“

ڏاڳو. ج ڏاڳا: ذ. تند، سڳو.

”ڏاڳو ڏاڳي کان جُدا ڪمزور آ، ڏاڳو ڏاڳي سان ملي تهندي ڪُڙهِي“

ڏُڏڙ مان ڏاٽيون ڪرڻ: اصطلاح. ڏُوڙ مان آناج، خزانو ڪرڻ.

”اِهو تنهنجو وس، ڏُڏڙ مان ڏاٽيون ڪرين“

ڏرتِ: ث. ڌرتي.

”مان ميجان ٿو ڏرت سان گڏ پيو ڏُڏان“

ڏڪ پرسٽ. ج ڏڪپرسٽ: ذ. دهشت ۽ وحشت جو حامي، ڦورُو رهزن.

"ڏکپرستن راهه ويندن کي رَتيو"

ڏڳڻ: ٻرڻ، جلڻ، روشني ڪرڻ، چمڪڻ، پچڻ.

"ڏُوڏا وٺ ڏڳي، لوهيون واڳون وقت جون"

ڏِڳُ. ج ڏِڳَ: ذ. جُنگ، پهلوان، سگهارو.

"قيد ٽيل دودن ڏِڳن تي، لِڳ
چِيريندڙ عذابن جو سلسلو"

ڏمتالُ. ج ڏمتالَ: ذ. ٺلهو متارو جبرو جُنگ، هٽو ڪٽو.

"انڌ اونداهه جي انڌي ميڙ ۾
ڏُنڌ جي ڪُنڊي وڌي ڏمتال کي"

ڏُم ڏَڙي (ڏُوم ڏَڙي). ج ڏُم ڏڙيون: ث. زورشور، جوش جذبو ذوق شوق، شور، آواز.

"ڪنهن جي ڏرتي داتا داتا ڏُم ڏَڙي هُوندي"

ڏمڻ: دٻائڻ، زوري روڪي رکڻ، ڦُسڻ.

"دل ۾ درد ڏَميم، سمجهيم سمجهيم سي ميان"

ڏَنَ. ج ڏَنَ ذ. دؤلت، سگهه، قوت.

"دمن ڏيان ڪري ڏنو دؤرن کي آ ڏَنُ"

ڏَنڪَ. ج ڏَنڪُون: ث. جهالر، پانڪَ، اندلٺ.

"عشق ست رنگي ڏَنڪ سان،
عشق ڪرندڙ وِڄ سان"

ڏٽڪ. ج ڏَٽڪون: ث. خصي يا ڪريل ڪٽڪ (جنهن ۾ داڻو نه ٿئي).

"هاري پوکي هوش سان ڪيڏي ڪوڏ ڪٽڪ،
داڻا نوڙي ڏٽڪ، موسم مينهن هوا ڪيا"

ڏوڏو. ج ڏوڏا: ذ. ٻاهه جو مڄ، ڪورو آڙاهه، ٻيو مطلب: آڳڙيو جوڏو.

"ڏُوڏا وٺ ڏڳي، لوهيون واڳون وقت جون"

ڏُوڏُو: ٺا ٺا، بندُوق جا فائر.

ڏُوڏُو چرڪائڻ: اصطلاح. دهشت کي دهشت ڏيڻ، وحشت کي ٿاهه ڏيڻ.

"ڪوئل جي ڪُوڪُو
ُپر پايم پٽي پاڻ کي،
چِر ڪايم ڏُوڏُو"

ڏوڏو. ج ڏوڏا: ذ. لوڏو جهٽڪو زلزلو.

"چونه ٿو اوتر وِڄون، ڏوڏا اُتي هٽ ٿو ڪرين"

ڏُوڙ جو داڻو: خاڪ جو ذرو، تچ، معمولي قسم جو مٽيءَ جو ماڻهو.

"آئون استاد ڏوڙ جو داڻو
ماڳ جي مهر موکيو آهيان"

ڏُوڙ ڌيو (ڏُوڙ ڌويو). ج ڏُوڙ ڌيا: ذ. سونارن جي ٻنين جي رک صاف ڪري اُن مان سون جا ذرڙا هٿ ڪندڙ.

"هيءُ ڍِڳ ڏُوڙ ڌين جو ناهي،
جو جرڪي ڪو سون ذرو"

ڏُوڙيو. ج ڏُوڙيا: مٽيءَ جو طوفان، آنڌي، جَهڪ، گارين جو دَسُ.

"ٻاهه- ڦٽڪا- ٻيڙ- ڏُوڙيا، زلزلي تي زلزلو"

ڏِيان ڏُوٽڻ: اصطلاح. ذهنن کي جهنجهوڙڻ، ماڻهن کي سجاڳ ڪرڻ.

"ڏُوٽيم ڏيان هزار، اُتيس اوتر تي تِڪو"

ڏِيرَ. ج ڏِيرون: ث. ڌِيرج، صبر، بردباري، ٿامرُ، ڪانڌ، ماٺ، سانت، دلاسو آٿت، آس، دل جي پختگي، دليري، پڪو ارادو ٽيڪ.

"آسن واسيون هيرون ڏيرون چوڏاري چورينَ"

ڏ

ڏات اُتار ٿيڻ: ڏات اُتارڻ. چوڻ ڪاري جوسبب ٿيڻ. آجائي ڏيارڻ.

"وقت ڏئي واها, اوتيو ڏات اُتار ٿئي"

ڏاتجڻ: اصطلاح. قدرتي قوت ذهني سگهہ سان سرشار ٿيڻ. نواز جڻ.

"يا تہ قطرو ڏاتجي قُلزم ٿئي"

ڏاتو. ج ڏاتا: ذ. ڏندن وارو ڪتيندڙ اوزار. ڏاتتو اصطلاحي معنيٰ: پورهيو محنت.

"ڏاهپ ۽ ڏاتا, مليا ماڳ ملهي پيو"

"ڏاتي سان گڏ ڏانءُ, هاري هٿ ڪجي"

ڏات پريا ڏوڏا: قلدار ڪجور, ڪجور جا ڏوڏا, ڏاتيار اصطلاحي معنيٰ: اديب, ڏاها.

"ڏات پريا ڏوڏا خاصا تنهنجا خيرپور"

ڏات - ڏئو. ج ڏات - ڏئا: ذ. ڏات جي روشني, ڏات جي جوتِ, تخليقي جوهر.

"سُونهن جو جلوو ڏات - ڏئي تي لکجي"

ڏات شعلا ٿيڻ: اصطلاح. ڏات جو روشن ٿيڻ, تخليقي روشني پکڙڻ.

"رات پاچا ڏات شعلا تي وڃي"

ڏار ڪاٽجڻ: وڻ جو ڏار وڍجڻ, واهيرو ڪسجڻ.

"چو پکيئڙا تکا اُڏي تا وڃو,

ڪاٽبو ڏار ڪجهہ پُڏائي تو"

ڏاڪُ. ج ڏاڪَ: ڏڪ, ڪانيون, (ٻارڻ).

"ڏاگهہ زمانو ڏاڪ ٽيان يا نہ"

ڏاگهہ. ج ڏاگهون: ث. ٻاهہ, چکيا.

"ڏاگهہ زمانو ڏاڪ ٽيان يا نہ"

ڏاندُ. ج ڏاندَ: ذ. ڍڳو اصطلاحي معنيٰ: بي زبان, پروس, غلام, محڪوم. -

"ڏوٽي ٿيا ڏاند, ڏاڍن پاڃاريون وڌيون"

ڏانگهہ ج ڏانگون: ث. لٺ, ڏنڊو سگهہ, طاقت.

"ڏيهہ اُن جو آهي, جنهن جي آهي ڏانگ"

ڏاوو(ڏائو). ڏاوا: ذ. ڪاٻي ڪاٻي پاسي وارو.

"محفل ساري گهُورن گهيري

ڏهڪن ڏاوا, جهڙڪن جِيٽا"

ڏاها ڪرٽا: روشن خيال, سلجهيل سوچون.

"ڏاها ڪرٽا ڏاڪٽيون, ڏنگا اوکا انگهہ"

ڏاهپہ ج ڏاهپون: سمجهہ, شعور, عقل, سُجاڳي, تدبير.

ڏاهپ ۽ ڏاتا ملڻ: سياڻپ ۽ محنت جو ملڻ, اصطلاحي معنيٰ ساڃهہ وندن, ۽ پورهيتن جو ملڻ.

"ڏاهپ ۽ ڏاتا, مليا ماڳ ملهي ويا"

ڏانءُ ڏورڻ: اصطلاح. سمجهہ تلاش ڪرڻ, شعور ڳولڻ.

"ڏانءُ ڏورڻ ڪتي ڍِيل ڏاڙهيون گهٽيون"

ڏٺو: ڪوڙو دلاسو فريب, دوکو.

"ڪوڙن شودن جي ڏٺن, سارو ملڪ ڏٺيو"

ڏُني. ج ڏُنيون: ث. هٿ جي آڱر جي ڏوڏي, آڱر يا هٿ تي اُڀريل حصو.

"ڏکيون ويڙهون ڏاڍ جون جهڙيون هٿ ڏُنيون"

ڏپُ. ج **ڏپ:** ذ. اهڙي خاصيت، جنهنڪري ڪا شيءِ بهتر لڳي جهڙوڪ: سگهہ، صحت، سونهن، جوڀن، جواني، چمڪ. ٻي معنيٰ زور، سگهہ، سٽ، جوهر.

”پل پل پيا ڏپ ڏيندا آهيون،
موسم تہ بہ ماٽيندا آهيون“

ڏَجهڻُ: پوسرڻ، ڪجڻ، ساڙ ۾ سڙڻ، حسد ۾ سڙڻ.

”ڏجهڻ اڳئي ڏوجهرا، سجڻ تيا سيلهہ“

ڏڏُ. ج **ڏِڏَ:** ذ. ڪمزور، جڏو ڪچو.

”دور ڪڪوريا ڏِڏَ ارادا اُڪريا اولاڪا“

ڏَڏَرُ. ج **ڏَڏَرَ:** سُرٽو الرجي سبب جسم تي نڪرندڙ ڌڦڙ، چاپاڪو ٻي معنيٰ: اڏوراٽي ڪتيل ۽ پيسيل شيءِ.

”ڏڏر ڏڏر منهن ڏهر ڏهر جو“

ڏرٽي. ج **ڏرٽيون:** ث. ڊڄڻي، خوفزده، بزدل.

”ڏرٽي، ڏڪٽي ناهہ هي،
جهجهڙ آهہ جهنجهڪ“

ڏَسُ. ج **ڏَسَ:** ذ. پارپتو نشان، اهڃاڻ.

”ووڙ وِلاڙون، جنهن جي وس ۾،
ڏَسَ نہ تنهن کان ڏُور“

ڏڦو. ج **ڏڦا:** ذ. هٿيار جو نالو خاص طور مِروَنءَ کي مارڻ لاءِ ڪم ايندڙ.

”پنجوڙون سوٽا، ڏڦا، طنابون بہ تيار“

ڏَڪُ. ج **ڏَڪَ:** ذ. رڦٽي، ڊپ ۾ لرزش.

”ماندي تي نہ مارئِي، ڏِسِي ڏوٽين ڏَڪَ“

ڏُڪُ. ج **ڏُڪَ:** ذ. جوان ڇوڪرِيءَ جا ڦٽندڙ ننڊيا اُڀرهہ.

”تا چون دنيا ڪُراڙي جُهور آهي،
منهنجي نظرن ۾ ڪِڏي تي هاڻ ڏُڪ“

ڏڪٽي. ج **ڏڪٽيون:** ث. رڦٽي، لرزش، ٿڙڪٽي، ڦرڪٽي.

”ڏرٽي، ڏڪٽي ناهہ هي،
جهجهڙ آهہ جهنجهڪ“

ڏگُهہ. ج **ڏگهہ:** ذ. ڍگهو وڏو (پر بي عقل).

”ڏيک تہ آهن ڏگهہ، ڪول تہ اندر ڪوڪلو“

ڏلهو. ج **ڏلها:** ذ. توڪري جو قسم، لئيءَ جي سنهين ڪانين جو نهيل توڪرو ڪارو.

”هيءَ عُمر اڙي پيٽ ڏَلهن جي ناهي“

ڏلهڙيو. ج **ڏلهڙيا:** ذ. توڪرو کڻندڙ مزدور.

”ڏلهڙيا بہ هلن تا هاڻ ڳمندا ڳمندا“

ڏلهيلُ. ج **ڏلهيلَ:** پيٽ پريل، پيٽ ڀائو.

ڏند مُنيون پيڙڻ: اصطلاح. تيز ڪاوڙ ۾ اچڻ، خارون کائڻ.

”استاد اُتو انڌ تي، پيڙي ڏند مُنيون“

ڏندو ٽيڻ: اصطلاح. ڏاڍو ٽيڻ، ڏاڍ سان مهاڏو اٽڪائڻ.

”دُشمني ڏاڙهي تہ پو ڏندا ٽيو“

ڏَنگ: ذ. ڪارڪ جو قسم، اڏ نرم اڏ پڪل ڪارڪ.

”بهتر ڪان بهتر، ڏوڏا، ڏونڪا، ڏَنگ تيا“

ڏنگو. ج **ڏنگا:** ذ. اوکو، ڦڏو جهيڙاڪ.

”ڏاها ڪرٽا ڏاڪٽيون، ڏِنگا اوکا انگهہ“

ڏوٽ. ج. **ڏوٽُون:** ث. ٿلهو سونٽو لڪڻ،

قلابازي جُھومر جُھول (راند).

"ڏوڪ تہ ڪريون ڏوت،

ڪول تہ نڪرون خول مان"

ڏوڏر: ث. ڪِچيءَ جو قِسم.

"ڏيڏي يا ڏوڏر پچي تان پياري لڳي"

ڏوڏو. ج ڏوڏا: ذ. ڪارڪ، ڪجور.

"ڏات پريا ڏوڏا، خاصا تنهنجا خيرپور"

ڏوڙُ ج ڏوڙَ: ذ. وَڪُڙ، وَرُ. خم.

"پئجي ويو پر مار ڪي، ڏاڍو ڏنگو ڏوڙ"

ڏوڙو. ج. ڏوڙا: ذ. جُھڪيل. مُڙيل بيٺو.

"ڏولاوا ڏوڙا، قلعا ۾ لوڙها،

جھُونجھارن جھوري وڌا"

ڏوسو. ج ڏوسا: ذ. ڏوهي، پاپي، چنبو، نياڳو.

"وڪجي وئين ڏوسا،

لب لنبي ويا اٿئي.

مون ڪي ڏي بوسا"

ڏوسِي ج. ڏوسيون: ث. وڏيءَ عمر واري (عورت).

"جھوريو جند جُدائي تنهنجي،

ڏوسِي منهنجو هانءُ ڏري"

ڏوش. ج ڏوش: ذ. ڏوهہ، ڪاوڙ، قهر، ڏمرُ.

"ڏاڍو ڏسجي ڏوش، منهن ۾ تو ماحول جي"

ڏوڳهو. ج ڏوڳها: ذ. گھٽي اُڃ، پياس، تاس.

"ڏوڪيندي ڏينهن رات، ڏُور نہ ٿئي ڏوڳهو"

ڏوليلُ. ج ڏوليلَ: ذليل، ڏتڙيل، پتڪيل، رليل.

"گنل پِيئل ڪيتري ڏُڌل ڏوليل ڪاڪ،

"پوءِ بہ ڪڪوريل ڪاڪ، هرڪنهن سَن سان سُرخرُو"

ڏَونڪو. ج ڏَونڪا: ذ. ڪچي ڪارڪ، اڻ پڪل ڪارڪ.

"بهتر ڪان بهتر، ڏوڏا، ڏَونڪا، ڏَنگ تيا"

ڏُونگرُ. ج ڏُونگرَ: ذ. جبل، (بهادر جوڌا).

"وِچ ڪوڙا هٽِي، ڏيهہ ڏونگر ڏنيپا"

ڏونگهي ڪوپا: ڏونگهيءَ/ڪوپري جا اڌڙ چاتيون (اُرهن ڏي اشارو)

"ڏونگهي ڪوپا هٿ ۾، چپن تي مصرِي"

ڏهہ ڏهان: ڏهوٽا، ڏهہ x ڏهہ = هڪ سئو

"بہ تہ پارهن، ڏهہ ڏهان، پارهن سئو پانهون"

ڏَهَرُ. ج ڏَهَرَ: ذ. بن پِٽَن جي وِچ وارو پَٽُ، ميدان يا زمين.

"ڏڏر ڏڏر ٻٽ ڏهر ڏهر جو"

ڏيارِي ج ڏِيارِيون: ث. ڏيئن وارو ڏڻ، ڏيئن جي قطار لڪشمي ديويءَ جي پوڄا جو ڏينهن.

ڏيارِي ڪونڻ: اصطلاح. روشنيءَ کي سڃاڻ، سوجهرو ڪرڻ، شعور پکيڙڻ.

"لوڌ انڌاري ڪوٺ ڏيارِي"

ڏيڏِي: ث. ڪارڪ جو قِسم.

"ڏيڏِي يا ڏوڏر پچي تان پياري لڳي"

ڏيرو. ج ڏيرا: ذ. ديرو ماڳ، هنڌ، آستانو.

"جاڏي جُوهہ وِجهون، ڏسون ڏيرا وهم جا"

"جِيون جيءَ گڏيو جتي ڏنين جا ڏيرا"

ڏيکرو. ج ڏيکرا: ذ. ڏيکاءُ، پيڪو.

"دهشتگردي ڏيکري، آهي ڏيهہ ڏنيپو"

ڏِيلُ : بت، سرير، جسم، ٻاهرين بناوت.
"ڏانءُ ڏورڻ ڪتي،ڏِيل ڏاڙهيون گهٽيون"
ڏيهہ: وطن، ساٽيهہ.
"ويندو ورندو ڪو بہ نہ،ڏيهہ رهو ڏاها"

ڏينهن ڪسڻ: اصطلاح. روشني ختم ڪرڻ، آزادي کسڻ.
"اڄ جي تاريخ ۾ اُستاد جو فرياد لکو
ڏوڏ تي رات آ، پرپات مهل ڏينهن ڪسو"

ڊ

ڊاڪُو: چور، ڦورو ڌاڙيل.
ڊاڪو: چوري، ڦر، ڦرمار، ڦرلٽ.
ڊاڪو هڻڻ: اصطلاح. چوري ڪرڻ، لُٽڻ، ڦُرڻ، حملو ڪرڻ.
"ڊاڪو تا هڻن ڊاڪا،
چوڦير لکين جهاتا،
ڪِٿ سِنڌ لڪايان مان"
ڊاڳ: ڏُوڙ مِٽي، ڊُسڙ.
"ڳائي ڊسڙ ڊاڳ، ڪِيرت قطب ڪهڪشان"
ڊِڍُ. ج ڊِڍَ: ذ. وڏو پيٽ.
ڊِڍ تان ڍڪڻ لاهڻ: اصطلاح. واڻڪو تيڻ.
"ڇا لکان ڊِڍ تان ڍڪڻ لاهي ڇڏيان؟"
ڊُڊو(ڊُڊو). ج ڊُڊو:ذ. ٿلهو بي ڊولو اڻ وڻندڙ.
"ڪيڏو ڊُڊو لڳي ٿو ماحول جو مُهاندو"
ڊَرل:(Drill) پريڊ ڪندڙ ٽولي، ڊنپ، ميڙ.
"برندڙ ٻيلو ڊرل توائي،دلدل ۾ ڦاٿي"
ڊَڙڻُ: سَڙڻُ، ڪٽڻ، سڙهڻ، مارڻ.
"ڪنهن جي محنت، ڪنهن جي مُحبت،
ڊوهہ ڊڙي هوندي"
ڊسڙُ: ڊاڳ. ڏڏڙ واريءَ ۽ مٽيءَ ڳاڏڙ وارياسي زمين.

"ڳائي ڊسڙ ڊاڳ، ڪِيرت.قطب ڪهڪشان"
ڊِڳڙي. ج ڊِڳڙيون: ث. ماني
"جيئڻ لاءِ ڊِڳڙي اڳڙي سان ڳڏ جُهوپڙي گهُرجي"
ڊمڻ. ج ڊمڻيون: ث. وڏي ڳاڙهي ٻلا جو قِسم، (ٻلا جي زهر ڏانهن اشارو).
"مِلي مَتڪي ۾ چُڪو ڪو جو ڊمڻ-ڊوهہ"
ڊودو. ج ڊودا: ذ. دوڏ ڪندڙ ٽوڪي.
"ڊودا ماٺهو هٿ ۾ قُرآن ۽ ڪڇ ۾ چاقُون"
ڊَل : ڊنپ ، ميڙ.
"اندر هڪڙو جذبو جُهومي، ٻاهر اُڏمن ڊل"
ڊومبُ. ج ڊومبَ: ذ. ڏُوم (پکيءَ جو قسم)، لڪٽو پکي.
"ڪوتا لُنب ڪُنپيو پاپي ڊومب پچائيو"
ڊونڊڙو. ج ڊُونڊڙا: ڏوڙو جُهڪيل،نوڙيل.
"ڊُونڊڙو مقتل ۾ ٿيو ڳولين ٿو ڇا،
سِنڌ! تنهنجي سرڪشي ڳوليان ٿو پيو"
ڊوهہ ڳُڏڻ: دوکو يا فريب ڊڙڻ، مڪارِيءَ ڪي مات ڪرڻ.
"ڊوهہ ڳُڏٽو آ ڳڏجي تہ ڇو تا ڊِڃو"!
ڊيس: (Dec:) ڊسمبر مهينو.
"ايڪٽيهين ڊيس جي سردي بہ آ"

ڏ

ڏارا ڏارڻ: اصطلاح. ڏارن تي يقين رکڻ وهمن تي پاڙڻ، ٽوٽڻ ڦيٽڻ تي ويساهه ڪرڻ.

"ڇا تون ڄُهد جتن ڇڏي، ڏارا ڏاريندين"

ڏارَ. ج ڏارُون: ث. ريت، خصلت، آسرُ، ڏر.

"دلداريون دارُون، ڏولڻ جون ڏارُون،
سرتيون سُور سڙي ويا"

ڏانپيل: ڍڪيل، سانڍيل، لڪايل.

"ڇُنري تي ڪنول ڇاپيل چولي ۾ پيهڻ ڏانپيل"

ڏانڊُ. ج ڏانڊَ: ذ. ٻاهه جو وڏو مچُ، آڙاهه.

"ڍِڍِر سانڍي ڏانڊ ڪنول ساموهن ڪيئن ٽيان"

ڏانڊو. ج ڏانڊا: ذ. ڏاند، ڍڳو ڍور (ڏانڊا ڍور)

"وهڙا، ڏانڊا ڳاڙها تارا، واڇون جهڳ تيرا"

ڍِڍِرُ. ج ڍِڍِرَ: ذ. ڍِڍ، پيٽ نڪتل.

"ڍِڍِر سانڍي ڏانڊ، ڪنول ساموهن ڪيئن ٽيان"

ڍُومڻ: پتڪڻ، ڳولا ڪرڻ.

" سارو جڳ جُهومي، منهنجو من ڍُومي،
موتي آئي بهار هاٽي مون ڏي موڙ مهار پرين"

ڍُونگرو: ماڪ، ٽيڙ، ماٽ، وِلهه، شبنم.

"صُبح وڳو ساز سانجهي گونگو ڍُونگرو"

ڍُنيڪا : ڍُنيڪار اوچنگارون.

"ڳَل ڳَل ڳوڙها، سُڏڪا ڍُنيڪا"

ڍِيڪ: بڪواس، واهيات گفتو اجايو ويڻ.

"مان قيد آهيان مارُو ناهن،
ڍاٽِيئڙا ڇو سهندا ڍِيڪ"

ر

رات. ج راتيون: ث. ڏينهن جو ضد، اوندهه جي علامت.

"رات جا ڪُهتي ٻه آ، ڪُپتي ٻه آ،
ڪير تو ڪنهن کي سجاڻي،
ههڙي هاڃيڪار رهزن رات ۾"

رازو. ج رازا: ذ. معمار، اڏيندڙ اوستو.

"شاعرِيءَ جي رمز ۾ ٿي شاعروا
قوم جا ڪُڙمي ڪمي رازا ٿيون"

"متان هانءُ لاهين او دلگير دنيا،
اسين تنهنجا هر روز رازا ته آهيون"

راسُون: واحد: راس: چوٽيون ڪرٽا، آسمان ۾ هڪ خيالي گول چڪر، جو پورن 12 حصن ۾ ورهايل آهي، هر هڪ حصي کي راس چئبو آهي.

"سُهٽاڻپ جي ساڪ، سِٽُون راسُون سج جون"

راشو. ج راشا ذ. عام، سادو معمولي ماڻهو.

"گدا شاهه خاشا ۽ راشا هضم"

راڳ روشني ٽيڻ: اصطلاح. راڳ روشنيءَ جي علامت ٽيڻ، راڳن ذريعي شعور جو پکڙڻ.

"راڳ تي روشني بخاري ويا"

راڳو (راڳڻ). ج راڳا: ذ. شينهن جو هڪ قِسم، چيتو.

"راڳي ڪتان راڙ ڪئي، ياٽي ۾ يان يان"

رانديڪو. ج رانديڪا: ڪيڏوڻو دلچسپ خيال، لُپائيندڙ احساس.

"تو طرز وتي بي ڪا، هر شعر ۾ پوپٽڙا،
هر بند ۾ رانديڪا"

راهون رائڻ: رستا/واٽون، ڳاڙهيون ڪرڻ، راهون رستا ڪاميابيءَ سان همڪنار ڪرڻ.

واهُون ووڙين وائِن سان،
راهُون رائيئن زنده بادا

راهہ ج راهُون: ث. اَنَ جو ڍِڳ، اَنَ جي راهہ.

"داڻو داڻي سان مِلِي نهندي آهي راهہ"

راهہ ۾ رد ٿيڻ: اصطلاح. رستي ۾ ڪاپڻ، واٽ تي گُم ٿيڻ، هلندي هلندي ٿڪجي پوڻ، رستو متائڻ.

"راهن ۾ ڪو رد، منزل تي ڪو معجزو"

رَتا: رڱيا، ڪامياب ٿيا، سُرخرو ٿيا.

"گرڻ ۾ گتا ڪي، کتا ڪي رَتا"

رَتَلُ ج رَتَلَ: ذ. ڳاڙهو رت هاڻو رچيل، مَتَلُ.

"رتل ڪيڏو رنگ، جُتيل ڪيڏي جنگ"

رَتَڻُ: رڱڻ، رت ۾ ڳاڙهو ڪرڻ.

"ڏڪ پرستن راهہ ويندن کي رتيو"

رُتِي: رُنِي، هنئِي، لڳائِي.

"ينب اونده ۾ ڪنهن پڙڪندي،
جوت جي روت رڻ ۾ رُتِي"

رَجُهہ ج رَجَهہ: ذ. پَچُ، اکين جو پچي خراب ٿيڻ.

"وِينجهر پچي رَجَهہ تنهنجي اکين آ ڪيو"

رُچِي . ج رُچون (رُچيُون): ث. پسندي، وٽت، ذوق.

"ديد تنهنجون رُچون پڙهي تي پئي"

"ساجَنِ سنگت سگهو ڪري رُچيون رنگ رچن"

رڇ: مهاڻن/شڪارين جو جار.

رَڇ پوڪڻ: پاڻيءَ ۾ جار اڇلڻ، شڪار ڪرڻ.

"پوکن رڇ چرن ۾ گوڏا، اڏ پوڙها"

رَدڪَدُ. ج رَدڪَدَ: ذ. اجايا بحث، فضول تنقيد، ڳالهہ رد ڪرڻ.

"ويني ويني وات جي ردڪد مان ڇا فائدو"

رَڏُ. ج رَڏَ: ذ. رڏي، هٺ، هوڏ، ضد، انا.

"سودا تنهنجي اَڍِ ۾ ارڏائي جو رَڏُ"

رُڪ رِجائڻ: اصطلاح. لوهہ پگهارڻ، سخت جُهد ڪرڻ.

"پهريان رُڪ رِجاءِ، آڳ ڏڳائي آڳرِيا"

رڱين رُڪ بنجڻ: اصطلاح: رڱن ڪي رڪ جهڙو ڪرڻ، اڏول، نہ ٽٽندڙ مضبوط ٿيڻ.

"جي يانيو جُهونجهار ٿيون رڱين بنجو رُڪ"

رُگهہ ج رُگهون: ث. اُپ، گهُٽ بُوست.

"ڪيڏي ڪوڙهي رُگهہ چِتن چيو چيٽ وٺ"

"سرديون پارا، گرميون رُگهہ"

رَلِي تاڻڻ: اصطلاح. بي فڪر تي سمهڻ،

خاموش رهڻ، غافل ٿيڻ.

”تُون رَلِي تاڻي سُتين، دنيا اُتي وِئي“

رمزون ربيع ڪرڻ: اصطلاح. رمزون چيٽ جي فصل جهڙيون ڪرڻ، وڻندڙ رمزون، سهڻا خيال (ربيع: پوکيءَ جي مُندن مان هڪ).

”رمزون سڀ ربيع ڪريان خوبيون سڀ خريف،
تنهن بہ تعريف، پتي پُوري نہ ٿئي“

رُمُ. ج رُمَ: ذ. ڪارو ڪوجهو بدصورت، بنهہ ڪارو.

”ڪوجها رُم رقيب يا قاصد عشق عجيب“

رمضان هُجڻ: بک بدحالي هجڻ، ڪاڏي پيٽي جي ڪوٽ هئڻ.

”شيخ صاحب شهر ساري ۾ اچا رمضان آ،
تهنجي گهر ۾ عيش سان عيدُالضُحيٰ آئي تہ ڇا“

رنيڻ: پُڪارڻ، ڳوڪارڻ، ڳوڪڻ.

”ڇجي ڇجي نہ رنيو لاڙ تر، سَرا، ڪاڇا“

رِندُ. ج رِندَ: ذ. مست الست، بيباڪ، بهادر جوڌا.

”ڏرن جيڪي ڏنجهہ کي،اُتن رِند اُهي“

رَنڊڻ: روڪڻ، رنڊڪ وجهڻ.

”اڄ رَڃ رنڊيا ها تہ ڪٽي برَڃ اُتون ها“

رُنگہ ج رُنگون: تورو ذري، چُڪو سوائي، چُڪي.

”تون ڏنگ تي ڏنگ ٿو ڏين،
جڻ رُنگ تي رُنگ ٿو ڏين“

رُڃ جو ڪير: اجائي ڪوشش.

”رُڃ جو ڪير ٿي سُڃ ولوڙي“

روٽڙ. ج روٽُون: ث. رونبو بيچارو پوکڻ، سلن کي هڪ هنڌان ڪڍي ٻئي هنڌ پوکڻ، وهراڄ.

”ينيپ اوندهہ ۾ ڪنهن پڙڪندي،
جوت جي روت رڻ ۾ رُتي“

روٽي هوٽي: مانيءَ جي ڪري، روٽيءَ جي ڪري.

”راڄ رُلِي ويا روٽيءَ هوٽي“

رُوح رڳڻ: روح کي سرهو ڪرڻ، دل خوش ڪرڻ.

”بخاري پهتا پرين منهنجو رُوح رڳڻ“

روسيم: رئيس، وڏيري، سيد، پِير، مشائخ جو مُخفف.

”سُتت سڏبين روسيم تاريخ وٽ“

روشن درد: پرندڙ يا ڏکندڙ درد.

”دل ۾ روشن درد بخاري،
چُلهہ ۾ ڪانڊو تانڊو چمڪي“

روشنيءَ جا قافلا: ث. سُهائِي شعور جا ٽولا.

” هليا ڪاڪ ڏي قافلا روشنيءَ جا“

رُونجهِي. ج رُونجهيون: ث. جهانوَرِي، گهٽ ڏسندڙ چُنجهِي.

”پالو نُور نِڪور سان رُونجهِي تنهنجو جُهور“

رُونگو. ج رُونگا: ذ. هڪ قِسم جو پکِي، سندس ڳتيل ڳوڪ سبب هنج ر واسِي ان کي ڳُونگو بہ سڏِينَ.

”ڳُوڪ ڪٽي تنهنجي،
ڪچهري ۾ مون رُونگي وانگي“

روهاڪي: جابلُو پکي.

"جِيون جهاڳ اَجهاڳ، مان رولُو روهاڪي"

روهہ ج روهہ: ذ. جبل، پهاڙ.

روهي: جابلو جبل وارا.

روهي بنجڻ: اصطلاح. روهہ وارا ٿيڻ جابلو/ جبل وارا بنجڻ، مضبوط بنجڻ.

"روهہ منجهان تا روهي بنجن،
پُونءِ پريءَ جو بار ٿين تا"

روهيلو. ج روهيلا: ذ. پٺاڻن جو هڪ قبيلو، سخت ذڪيو.

"وقت هجي روهيلو رڻ پٽ،
ڏينهن ضرور تہ ٿوهر هوندا"

رَهسي: راضي ٿي، خوش ٿي.

"هي جو ميل متو رهسي رنگ رَتو ڪجي"

رُهي. ج رُهيون: ث. سخت سيءُ، تيز هوا سان سخت سيءُ.

"ڪوسو پيارُ پيارِ ساقي سِيءُ رُهي"

رَءُ. ج رَءُ: ذ. وهڪري واري مِٽي، لَٽُ، ريت.

"واهيون ڪُوڙُون ريج رَءُ، ريڙها گجي گاج"

ريتا رنگ رچائڻ: اصطلاح ڪاميابي ماڻڻ، لال گلال ٿيڻ. (ڳاڙهو رنگ انقلاب جي علامت آهي).

"لات لطيفي سُر سَرمستي، ريتا رنگ رچايا"

رِيچڪ. ج رِيچڪ: ذ. ريچڪو پور، رونشو ڇيڏڪ.

"رُوح ۾ رت جو رِيچڪ سمجهو
ڇوريءَ دل جو ڇيڏڪ سمجهو"

ريشو ريش: ذرو ذرو، ٽوٽو ٽوٽو ٿيا ڀڳا.

"نيٺ تہ نَوَ- نيشا، مرندين ريشو ريش ٿي"

ريکُ ج ريکُون: لڪير. نشان، ليڪ.

"سُرخي ريک ٽِري جي، سُڪڙي ٿي سائي"

رِينگو. ج رِينگا: ذ. روح، راڙو، درد، دانهون، رينگٽ.

"رڳ رڳ رينگا راڳ چوان ڪهڙو"

رَينَ: ث. ڪاري رات.

"رِڻ پٽ تو بِن رَينَ، مان رڻ پٽ تي پوپري"

ز

زار: روس جو ظالم حڪمران، ظالم، آمر.

"آمر جابر قاهر ڪل ئي زار هلاڪُو هٽلر سڏ"

زَبان. ج زبانون: ث. ٻولِي.

زَبان ڏيڻ: اصطلاح. ڳالهائڻ جي سگهہ ڏيڻ، ڳالهہ چوڻ جي جرئت ڏيڻ.

"جنهن زبان مون کي ڏني آهي زبان"

زَبان رکڻ: اصطلاح. چئي ڏيڻ جي سگهہ هجڻ، ڪڇڻ جي همت هجڻ.

"لُڇون چو نہ جاني، پُڇون چو نہ پيارا،
نگاهُون اٿئون ۽ زبانون رکون ٿا"

زَبان سان زهر پيارڻ: آزاريندڙ گفتگو ڪرڻ، ڏک ڏيڻ، آزارڻ.

"پياري زهر زبان سان تڪيائين ترياق"

زَباني شاعِري: لفاظيءَ تي ٻڌل شاعِري ۽ بي مقصد شعر.

"ڪجھ هوائي شاعري ۽ ڪجھ زباني شاعِري"

زَٽُ ج زَٽ: ذ. ڏاڙ ڀٽاڪ، ڪوڙ.

"ڪوڙي شڪتي ڪيئن چئون هيڏو زور نہ زَٽ"

زَٽي ج زَٽِي: ذ. ڀٽاڪي، ڏاڙي، ڪُوڙو.

"ڪيو ذهن ذليل، اهو زور زٽي چڙي"

زُرو ج زُرا: ذ. شڪاري پکيءَ (پياسين اکين واري) جو هڪ قسم، باز زوراور، طاقتور سگهارو.

"هيٺا هيڏا هنج چو. زُرا زبرا زور"

زِلَ: سخت يا شدِيد گرم، تتل.

"نہ ڪو پل ڳڳاتجي، نہ ڪو زل ڪاڙهو"

زِلزلو: ڀونچال، ڌرتيءَ جو ڌوڏو ڀونڪپ، اجاڙ ويراني.

"جڏهن تهر ڪاوڙ ڪري زلزلو
ڏڪي ڏيهہ جر ٿر اندر ترٿلو"

"ٻاهران جُهومندو بخاري ويو
دل مبنجهان زلزلو لنگهي ويو"

زمين جي شاعِري: ديس يا ڌرتيءَ جي عڪاس ۽ ترجمان شاعِري

"ڪٿ زمين جي شاعِري،
ڪٿ آسماني شاعِري"

زَنجيرُ ج زنجِيرَ: ذ. سنگهر، قيد، غُلامي محڪُومي.

"زنجِير ۽ زندان تاڪو بينا تاڪ ۾"

زِندگِي ٽيڻ: دائم قائم ٽيڻ، هميشہ رهڻ، تاحيات رهڻ.

"وات واندي هنيو واءُ نڪري ويو
قول مردن ڪيو زندگي ٽي ويو"

زهرو: هڪ گرهہ جو نالو (جو آسمان ۾ تمام گهڻو چمڪندو آهي)

زُهرو جُهڪائڻ: اصطلاح. زهره سيارو پار ڪرڻ خلا سر ڪرڻ

"مجي آڻ منگل تا زهرو جُهڪايون"

زَهِيرِي ج زهِيريون: ث. هيٺائپ، ڪمزوري، بيوسِي، ٻيو مطلب: ڳُٽي، ڳاراٽو.

"جوين کي سڏيو انڌو ٻيرِي کي زَهِيرِي"

زهي: ندا (ف) شاباس، مرحبا.

"زهي عشق ذرو جُزي کي جملي ڪري"

س

ساجو ج ساجا: ذ. سگهو سٺائو سهارو.

"اهنجيءَ ۾ استاد لئہ ساجو تنهنجو نانءُ"

ساجارو ج ساجارا: (ساجاه وارو) سُجاڻ، ساٿي، سُجاپو جاٽو.

"ڀهتا جر جايا، ساجارا ٿيا سرخرو"

ساجهر: سويرو.

'صدين کي جاڳاءِ بخاري سانجهيءَ کان ساجهر'

ساڙڻ: ختم ڪرڻ، باهہ ڏيڻ، ٻاڙ ٻترڻ،

علاج ڳولي لهڻ. (ڪينسر ڏي اشارو)
"توکي نوان تُور سازي وجهندا سمنڊ ۾"
ساز سنگيت ڏيڻ: اصطلاح: آواز ڏيڻ خاموشي ٽوڙڻ.
"هر سانجهہ کي ساز سنگيت ڏيو!"
سامُ: ذ. سواس، ساهہ، دم.
"سرهڻ سڀ فردوس جي سورهيہ هڪڙو ساس"
ساعت صديون ڪري ماڻڻ: هر گهڙي اهم ۽ قيمتي سمجهي گهارڻ، هر پل امر سمجهي گذارڻ.
"تاهِ ٿهي ٿهہ پهہ ساعت ماڻ صديون ڪري"
ساڳو. ج ساڳا: ذ. ڪاروان، قافلو. ساٿ، قطار لڙهہ.
"سهسين ساڳا روز نوان واتون ساڪي وک وک تي"
سمجهہ سچو ساڳو تشبيهان تشبيهہ جان"
سال ڪُسڻ: سال گذرڻ، سال ڪُٽڻ.
"سڪندي سڪندي نيڻ سُڪي ويا،
ڏسندي ڏسندي سال ڪُسِي ويا"
سامِري: جادُوگر جو نالو.
"پار پُهچون پر ڪنارو سامِريءَ واري رَسِي"
ساميالي. ج سامياليون: ث. جوڳيالي، درد وندي

"اديون ڙي استاد بخاري،
باهہ پنيوري ڪاهہ ڪوهياري،
اک آرياڻي سڪ ساميالي"

سانجهہ: سانجهي، شام.
"هر سانجهہ کي ساز سنگيت ڏيو"
سانجهي. ج سانجهيُون: ث. مُنهن مير، سانجهي، سنجهو.
"صدين کي جاڳاءِ بخاري سانجهي کان سانجهر"
سانوڻ: سارنگ، برسات جي موسم. (ميڙائي جي منڊ، وصل جي رُت)
"سانوڻ ايندو اوچتو جاڳائيندو جوش"
سانهہ. ج سانهہ: ذ. سانُ، مينهن چرند.
"سانهن، سيڙهن ،سُوئرن پنهنجو ڪيت پٽيو"
سانهستي. ج سانهستيون: ث. فرصت، واندڪائي، وارڪائي، نويڪلائي.
"سانهستي سينگار، سامهون سُونهين آنهري"
سانئين: سائين جو جمع (رهبرن، سُونهن)
سانئين ۾ سيڙهو وجهڻ: رهبرن، سونهن ۾ فرق ڪرڻ.
"سانئين ۾ سيڙهو وجهي فيض وٺي نہ ڪو"
ساهَ. ج ساهُون: ث. ساري بند جا ڳُهہ، زيور سڀ شعر، سارو تخليقي عمل.
"سونارا اوجار توکان ساهت ساهَ جا"
سائرُ. ج سائرُ: ذ. درياهہ، سمنڊ، ساگر، سائر
"تارا ٽُبڪا ڪِرڻا ڪِلڪون سائرُ نيري مَس"
سائي. ج سائيون: ث. زرقان ڪامڻ اصطلاحي معني.
"سائي اُلِي سيم ۾ سَمراجي آئي"
سُبتي. ج سُبتيون: ث. ابتي جو ضد، سڌي، سنئين، سڌي طريقي ۾ پوري، درست.
سُبتيون پوکڻ: سڌيون سنيون، مثبت بنائڻ.
"پوکي ڏي سُبتيون صديون اُبتيون ڏي پينهين"

سُپاڻو: سپاڻي، ايندڙ وقت، مستقبل.
"اچوڪو انبوهہ سُپاڻو سوچيو وجهي"
سَت ـ سَرو: سگهہ وارو شراب. پڪو سرو تيارمڏ
"مَتارا مَتا ، ساتي سَت ـ سَري تي"
سِٽو. ج سِٽا (سرائڪي): ذ. سَنگ، اصطلاحي معنيٰ اُرهہ
"ڪانگڙ ڪانو چيلهہ سيني سنگ سِٽا ٻِٽا"
سِٽون چَڪِيون ڪري رکڻ: سٽن کي ٻوٽن جي چڪين وانگر پوکڻ، مستقل قسم جي پناهہ ڏيڻ، دائمي سجاڳيءَ جو سنيهو ڏيڻ.
"سِٽون چَڪِيون ڪري ٿو يار،
راهن تي رکي چڏيان"
سَٺ ـ سَنو: سَٺَ سالن وارو.
"سٺ ـ سني انقلابي عزم تحريڪون تتيون"
سپنو اُٺڻ: اصطلاح مستقبل جا خواب لهڻ، آئيندي جا اُڏڪا سانڍڻ.
"موت حياتي بنجي، دوزخ جنت ٿئي،
هاڻ بخاري اهڙو سپنو اُٺندو هان"
سپنو پالڻ: اصطلاح. خواب سانڍڻ. تمنا رکڻ، آرزو سانڍڻ.
سپنو پوکڻ: اصطلاح. خواب ڏسڻ، آرزو سانڍڻ.
"پوکيم پاليم جيون سپنو اُلري موت لُٽيو"
سِج تي اُيرڻ: سج وانگر روشن ٿيڻ. هر هنڌ ميجتا ماڻڻ.
"اُيري سج تي پڪڙي ٻج تي سورج اهڙو سُر"
سِج جيان جئڻ: اصطلاح. سدائين روشن رهڻ، امرتا ماڻڻ.
"جيان سِج جيان، مرڻ مُند ڏسان نہ مان"
سَجِيهہ. ج سَجِيهہ: ذ. وڏيڪ. زياده، گهڻو.
"سِڪڻ تيئن سَجِيهہ. ماريو اهڙي مامري"
سِجُهہ. ج سِجَهہ: ذ. سج. روشني، جوت.
"ڪاڻن سورهيہ سِجهہ سوڍا ڏرتي سوجهرا"
سِجهہ اُجهڻ: سج لهڻ. روشني ختم ٿيڻ.
"ڦڙڪي ڦڙڪي مامتا مرجهي وئي،
سِجهہ اُجهي ويو گُهگهہ اوندهہ تي وئي"
سُجهندو. ج سُجهندا: ذ. سوجهرو روشني، سُجاڳي.
"اُجهندو ڪيڏو انڌ ڪري ٿہ ٻہ،
سُجهندو استاد آهي سُجاڻ"
سَجَڻُ: چُهڻ نشان ڪرڻ ٽَڪڻ ڪَشڻ سَلڻ
"نہ ڪنهن آگر سَج ڪئي نہ ڪنهن دل دغلي"
"مرڻ جيئڻ مامرو سياڻا سمجهي سَجَ"
"سيني سُورن ٿُوڙ سو تون سور نہ سَجَ"
سَرابُ: ذ. رُڃَ، ڏوڪو دولاب.
"سراب راهہ ۾ آهي تہ ساڙجي نہ وڃو"
سِرائِي: سِري جو رهاڪو سرائڪي ٻولي ڳالهائيندڙ.
"سِرائي تنهنجا سجڻ، تنهنجا ميت ٿِري"
سُرتِ. ج سُرتُون: ث. ساڃهہ. سمجهہ. عقل، سُجاڳي.
"ناهي سُرت سُتي، ڦتڪي باک ڦُتي پئي"
سَرچي. ج سَرچيون: ث. سائو آباد، خوشحال، سرسبز.
"اسڪندر آوا ٻاريا سرچي سِنڌ تي"

سُرڙي: ث. ڇڪي ٻاهر ڪڍڻ.
”ڍِلڙِي ڪِينَ ڍِڪا، سُيون سُرڙيون سوچ رِي“
سِرسِلو. ج سِرسِلا: ذ. سلسلو معاملو.
”منزل تي منزل، سڪڻ سانده سرسلا“
سُقراط : طوفان جو فلسفي، مفڪر.
”زهر ڍُڪ ڍُڪ ڪري پيان تو پيو
ساڻ سُقراط سان ڏيان تو پيو“
سُر نہ ڏيڻ: سنوت نہ ڏيڻ.
”جنهن سِر تہ ڏنو پر سُر نہ ڏنو“
سَرِلو: واءُ، هير، ٿڌي هوا، پاڻي، مينهن.
”الايوس الله، سَرلي سُٽيو سِير ۾“
سَرمستي اُٿڻ: جوش، جذبو پيدا ڪرڻ.
”ساڃهہ سان سرمستي وينو اُٿندو هان“
سَرو. ج سَرا: ذ. شراب، مڌ.
”سَرو سُر ۽ سِرُ، واءُ سري ۾ وترو“
سرو: تکو، تيز.
سَرِي: پاڻ ۽ پٽي، وٽي.
”سَرِي وئي سنسار کي هيڪاندي هُبڪار“
سُرهاڻ: سڳنڌ، خوشبوءِ.
”سونهن کي تو رڳو سرهاڻ ئي پاتي هوندي“
سَرها واءُ ورڻ: سٺائو وقت اچڻ، آجائيءَ
جو وقت اچڻ.
”ورندا سَرها واءُ، ايندي مُند بسنت جي“
سُرهڻ: ث. سُڳنڌ، خوشبُوءِ.
”داٽي پاٽي ڪاڻ، سُرهڻ، سونهن ڳيا ڳيا“
سُرهي: ث. خوشبودار ٻوٽي جو قِسم.
”پَتر قِڪا گُل، سُرهي سَرهي،
ڪوتڪ ڪانديري بہ نہ ارهي“

سَڙهيو: قابو ڪيو وڪوڙيو ڪٺيو
سَٽيو.
”تنهنجا ڏچا ڏول سمڪ سگهہ سَڙهي سگهي“
”سَڙهيو جو ساٿيهہ سولو سهنجو ڪيئن ٿئي“
سعيو. ج سعيا: ذ. ڪوشش، اُدم، جتن،
تدبير.
”جيسين اٿم جند، تيسين سعيو سِنڌ جو“
سعيو سِراڻ چاڙهڻ: اصطلاح. تدبير تيز
ڪرڻ، جود جتن ڪرڻ. تڪڙي
ڪوشش ڪرڻ.
”جرڪي جان جهان جي، سعيو چاڙهہ سِراڻ“
سَقو. ج سَقا: ذ. پکالي، بهشتي، پاڻي
پيئاريندڙ نوڪر
”ساقي پلي سجڻ ٿئي مان ساڻ جو سقو ئي“
سَڪُر. ج سَڪَرون: ث. ستائيون.
”سُرڪيون ۽ سَڪرون، مئخانو مهڪي پيو“
سِڪ سُرندو ڪرڻ: سڪ کي پرسوز
بنائڻ.
”سِڪ ڪري سُرندو ڳايم گيت ڪلياڻڪا“
سِگِرِي ج سِگِرِيون: ث. ڪوئلن ٻارڻ لاءِ
لوهہ جو چلهو ۽ ڳُل، انگيٺي، منگل.
”منهنجي رڳ رڳ تاندن سِگري،
تنهنجي چڳ چڳ پاٽي ڪِنگرِي“
سَمُر: ج سَمَر: ذ. گونچ، گل ٻاٽي، زور بار،
واڌارو.
”ساڳيا ناهن سَمَر مندون متبيون ٿيون رهن“
سَمراجي: سامراجي.
”سائِي اُلِي سِم ۾ سمراجي آئِي“

سُمرڻي (سُمرڻ). ج سُمرڻيون: ث. ننڍي مالها، تسبيح، جپ مالها.

"تارو تارو نيڻ نظارو،
ساري رات سُمرڻي سوريان"

سمندر: ذ. ڪُوئي جهڙو جانور آتشڪدن.

"سمندر آڳ ۾ سنجرِي، جئي ٿو"

سمنڊ ٿمائڻ: سمنڊ حوالي ڪرڻ، سمنڊ ڏئي ڇڏڻ، آباد/خوشحال ڪرڻ.

ڪير جُهڙ جو ڳري ڪيترو انتظار،
سمنڊ ٿر جي هٿن ۾ ٿمائي ڇڏيون"

سَميلن: جلسو ميڙاڪو اجلاس.

"ساهت جي سميلن ۾ نئين دور جي ميلن ۾"

سنترِي: ذ. سپاهي، رکوالو۔ سنڌو درياهه جو رکوالو.

"سِنڌُوءَ سنترِي، ڪونيان توکي ڪوٽ ٿو"

سندرو ٻُڌڻ: اصطلاح. سندرو ٻڌائڻ، مقابلي لاءِ تياري ونرائڻ.

"وڏڻ عنايت تنهنجي ڪُڙمين جا چُونڊيءِ
جهونجهارن جا سُورهيه سندرا اُٽندو هان"

سنديس. ج سَديس: ذ. نياپو پيغام، سَنيهو.

"ساوڻ ڏينس سَنديس برسِي منهنجي برهه جا"

سَنڌُ. ج سَنڌَ: ذ. عُضوي جو جوڙ هنڌ، ماڳ.

"رات جيڪي شاهه ڏوراپا ڏنا،
سِنڌ جي هر سَنڌ ۾ پهچائڻا ٿم"

سَنڌ ٽيڙ: ٽُڪر ٽيڙ، وَڍجڻ، ڀُڳيا ڀُڳيا ٽيڙ.

"سَنڌَ نه ٽٽي سِنڌُ، پنهنجا سَنڌ وڍيا ته ڇا"

سَنڌِڻُ: ث. هڪ هنڌ موجود هجڻ.

"سورهيه جي سَنڌِڻ سامائي سنگهرون ڏٺيون"

سِنڌڙي انبُ: سنڌي انبُ جو هڪ قِسم، (اُرهن ڏي اشارو).

"سِنڌڙي انب هٿن ۾ چپ تي سُگڌاسِي"

سِنڌُ لِڪائڻ: اصطلاح. سِنڌ بچائڻ، سِنڌ کي بري نظر کان بچائڻ.

"ڏاڪو تا هٿن ڏاڪا، چوڦير لکين
جهاتا، ڪِٿ سِنڌ لڪايان مان"

سُنسان اُمنگ: اُجڙيل احساس، نراس جذبا.

"راڪاس گهمن تا پيا، گهر گهاٽ،
ڳهن تا پيا، سُنسان اُمنگ آهن"

سنسو. ج سنسا: ذ. وهم، وِسوسا.

"سوڌا تنهنجي سوچ کي ڀُلايو سنسن"

سَنگت سوياري ڪرڻ: سات کي ڪامياب ڪرڻ، دوستي ملهائڻ، سات نڀائڻ.

"محنت ڪندي ميندرا، سنگت سوياري"

سَنگُه. ج سَنگ: ذ. پوک جو سنگ، (اُرهن يا ٻُبن ڏي اشارو) اُرهه، ٻُبو.

"تنهنجو سينو سنگ ٻِتا"

سَنگ: مصريءَ جي ٽَڙِ.

"سوچون سُوٽا سامهون سمجهان مصري سَنگ"

سَنگڻ: دهلجڻ، هيسجڻ، ڊڄڻ.

"موت تنهنجو پئو پيانڪ موت کان،
سَنگندا سڀ، ڏنگندو دودو ويو"

سنگيتاٽي. ج سنگيتاٽيون: ث. راڳ رنگ واريون، ڳائڻ وڄائڻ واريون. (محفلون)

"ڪويتاٽيون، سنگيتاٽيون،
ڪچهريون ڪئين سجايون تا"

سنگِينُون ساڙڻ: اصطلاح. ڌاڍ جا هٿيار ساڙڻ، ظلم (هٿيارن سوڊو) ختم ڪرڻ.
"ڦاهيون ڦٽڪائي،سنگينون ساڙي ڇڏي"
سُوتا پُوتا: پُورا سارا، پُوراپُنا، زوري پُورا ڪرڻ.
"سُوتا پُوتا چونرڙا،سوڙهہ سنگهوڙا در"
سونُو. ج سونا: ذ. ذمو ذميداري، جوابداري، ضمانت وعدو قول، پرن.
"تڏهن ڪاَن سُونهن جو سونو مِنو ٽيو"
سُوڊو. ج سُوڊا. ذ. صحيح، سالم، سچو درست، اُجرو سهڻو.
"جو بہ بخاري سپنو سوچيو سُوڊو هوندو"
سوجهرا اُيارڻ: اصطلاح. روشنيون ڦهلائڻ، سُجاڳي پکيڙڻ، شعُور جاڳائڻ.
"غرُور ہاٿ جو ٽُٽي ئي نہ ٿو هزار سوجهرا اُياريا سين"
سوچ اوٿر ٿيڻ: سوچ طوفان ٿيڻ، سوچ ۾ جوش اپرڻ.
"سوچ اوٿر ٿي ڊوڙي پئي،
ديد مَنڇَر ٿي اٿلي پئي"
سُورج سڌڻ: روشني ڪي سڌڻ، روشني آڻڻ، انقلاب/آزاديءَ ڪي سڌڻ.
"اسان تي هي بہ الزام آ تہ،
سورج ڪي سڌيون ڇو ٿا"
سُوريون ڏري وجڻ: ڦاهيون ڦٽڪِي وجڻ، ظلم جو ڏڪي وجڻ.
"ٽڙڪا پيا ٽياس ۾، سُوريون ڏري ويون"
سوڙها رشتا: تنگ رشتا، ڏور رشتا.
"تنهنجي ڳل تي ڳوڙها، منهنجي دل ۾ لوڙها،
تنهنجا منهنجا رشتا سوڙها"
سُوسٽ. ج سُوسٽ: ذ. شوڪارو ٽڏو ساهہ.
"سُوسٽ پرن صديون،پگهري پون پل"
سوسو. ج سوسا: ذ. گهتتائي، سوسو ٿورائي، اوڻائي، بخيلي.
"آئون سوسو سَهِي،فڪر منهنجا ڦڪڙ"
سولَ(شولَ): جوهي تعلقي ۾ ڪاڇي جي هڪ باراني ندي يا نئين جو نالو.
"گاج تہ آهي گاج، صدقي توتان سول مان"
سُولُ. ج سُولَ: ذ. ميل، جوڙ ساٿ، راس.
"سوپ تني جي سُول ۾، جن جي سوچ سُجاڳ"
سومهڻي. ج سومهڻيون: ث. سنجهو سانجهي، رات جو سمهڻ وارو ٽائيو عشا، سُتي لوڪ آوير.
"سومهڻي جي سُج ۾،ڪير نہ ڪنهن جو سيڻ"
سُونجَهہ ج سُونجُهون: ث تلاش، ڳولا، کوج.
"سارڻ سوجهرو پرين سُونجهہ پسي سگهي"
"شهر سُونجهيو تہ شام سان هوندو"
سونارو. ج سونارا: ذ. سون وارو شاعر، اديب، تخليقڪار.
"سونارا اوجار توڪان ساهت ساهہ جا"
سُونبو. ج سُونبا: ذ سُنبو ڇُهنبدار لوهو اوزار.
"هٽي سُوٺا سُونبا، اوهان جِنس جاچيو"
سَونڪو. ج سَونڪا: ذ. ڪُتڪو خوف، ڊپ، هِراس.
"اُتو ڇرڪ ڇتيو سَونڪو سوتو ساڻ پئي"

سُونهين. ج سُونهيون: ث. شاخ، ڪَسِي، نَنڍڙو واٽر
"درياهہ کي سونهين تي وهڻ ڪونہ آيو"
سَهم. سَهمُون: ث. مهڻو طعنو ڏوراپو جهڪهڻڪ.
"هڪ جا سَهم سَڙهي گهڙي ٻي جا ٻاجهہ ٻَکي"
سَهو. ج سَها: ذ. سَيَهڙُ، ڪمزور، هيڻو.
"هي فيصلو هرڻ ڳڌ، ڦاڙها سَها ڪندا"
سِهو. سِها: ذ. وجهہ، آسانگو موقعو اميد، سجاڳ.
"سُڪهڙي جو سنهڙو سِهو ڪونہ هو"
سُهڻي جوڙ جوڙڻ: خوبصورت تعلق ڳنڍڻ، مضبوط ناتو جوڙڻ.
"هٿ ۾ پرين هٿ ڏئي، جوڙيون سُهڻي جوڙ"
سُهڻي ۽ ميهار: ہ رومانوي ڪردار، نيم تاريخي داستان جا ٻہ اهم ڪردار.
"سهڻي ۽ ميهار ميلا ٻيلي جهول ۾"
سُهڻي: رومانوي ڪردار محبوبہ.
"آڳ جي درياهہ ۾ ٻوڙي ڪُڏان،
هُن ڪناري تي اگر سُهڻي هُجي"
سويرو ٿيڻ: روشني ٿيڻ، سوجهرو ٿيڻ.
"دل چوي ٿي اڄ سويرو ٿي پوي"
سِيارو ڪرڻ: نارڻ، سُڪون ڏيڻ، سياري، سردي واري موسم بنجڻ.
"مُند تنهنجي مرڪ ۾ ۽ ڪُرڪ ۾،
چاهي سيارو چاهي اونهارو ڪرين"
سيرِي ج سيرِيُون: ث. ڪاڇي ۾ سَئو جريبن کان متي ايراضي کي آيل بند واري زمين سيرِي سڏبي آهي، ڳلي.
"ڏال نشاني ڏاڍ جي، سِتم جي سيرِي"
سيسَرُ. ج سيسَرَ: ذ. واگهہ، ظالم، وحشي، دشمن.
سيسَرُ کي ساٿي ڪرڻ: ظالم کي سنگتي ڪرڻ، دشمن کي دوست بنائڻ.
"مانگر ٿي مارِيَوَ سيسر کي ساٿي ڪري"
سِير. ج سِيرُون: ث. سِيسَرات ڏار.
"واءُ اُتر جو ٻُت ۾ ٿو سِيرُون وِجهي"
سيڙهو. ج سيڙها: ذ. وِٿي، وِيرِي، سَنڌو اختلاف.
"سَنڌا ۽ سيڙها محبت نيٺ مِٽي ڇڏيا"
سِيڙ. ج سِيڙُون: ث. ايذاءُ، تڪليف.
"سِڪڻ ڳَڙ جي سِيڙ، ملڻ سان مانار ٿئي"
سيڪُ. ج سيڪَ: ذ. تَوَ گرمي، ظلم، دهشت.
"شهر شهر کي نگر نگر کي سيڪ پيو سيڪي"
سِيلَ. ج سِيلون: ث. سُٺي رَوش، سُٺو تعلق يا لاڳاپو.
"جو توسان رکي سِيل، پلي پيل هجي ڪو"
سيلُهہ. ج سيلَهہ: ذ. ٻاٻِري ڪنڊو، درد، سور.
سيلهہ ٿيڻ: آزار بنجڻ، ايذائيندڙ ٿيڻ، عذاب بنجڻ.
"ڏُجهڻ اڳِئي ڏوجهرا، سجڻ ٿيا سيلهہ"
سيلهو. ج سيلها: ذ. ٻٻُر جو ڪنڊو، زخم، مرض.
"جيون ڳُل سان جيجل، شامل سيلهو آ"

سيمابُ. ج سيمابَ: ذ.پارو. چمڪندڙ تجليدار دل لُڀائيندڙ.

"سون جو جَهرڪو سدا سيماب هو"

سِيم: ث.سيمون ڳوٺ جي پسگردائيءَ وارو علائقو علائقي سان موسوم جهنگ، سنڌو دنگ.

"وندبخاري ورچي ڏيو پيئي جيئي ساري سِيم"

سينڌو. ج سينڌا: ذ. دوست، يار، ساٿي.

"سويرو سينڌو هوندو لڪ لنگهي ويو"

سينڌِي ج سينڌيُون: ث. سَهيلِي.

"مکجي پٽي مينڌِي،
مهڪي لال ڳنوار ۾،
پڄري پٽي سينڌي"

سينگو. ج سينگا:ذ. ساٿي، سرتو سڄڻ.

"ڇاجو ڍهڪو ڊاءِ، جي تو سينگو سوجهرو"

سَيهڙ: هڪ قسم جو جانور خرگوش سنهيءَ کل وارو جانور(سهو)

"ڪانئر سَيهڙ کل، شينهن سان سامهون نـ ٿي"

شاعري: شعر. شاعر جي تخليق، (محبوبہ ڏي اشارو)

شاعري چُمڻ:اصطلاح. محبوبہ کي چُمڻ، مِنيون ڏيڻ.

"هڪ شاعري چُمين تو پيو
بي شاعري ڪرين تو پيو"

شاهہ : سيد. (شاعر جو پاڻ ڏانهن اشارو).

"وتي عقل، مَتِ، شرم ٿَئِي نِهوڙيو،
انهي شاهہ کي شهر سارو سُڃاڻي"

شَبو: هڪ گُل جو قِسم (Tuberose)

"موکي تنهنجي مُک ۾، شمع، شبو ٿئي"

شدادُ: خدائيءَ جي دعويٰ ڪندڙ هڪ مشهور حڪمران (جنهن بهشت ٺهرايو هو).

"شداد جي بهشت جا رازا مزور آهيون"

شرنايون سونپڻ: اصطلاح. خوشيون ڏيڻ.

"شادين کي شرنايون سونپي،
پيڙن کي پُو ڪارون ڏي"

شُشُڪارڻ: ٻچڻ، ٻَچ ڪرڻ.

"شُشُڪاري شيطان، ڪارا ڪُتا موڪليا"

شعاع شل ٿيڻ: ڪِرڻن جو پگهرجڻ.

"ارتو روئن اوندهون، شعاع ٿين شل"

شعاعي: ليزر شعاعن واري، بارودي.

"جهنم کان شعاعي جنگ بدتر آ"

شُعبو. ج شُعبا: ذ. (اداري جو) حصو ڀاڱو. تعليم گاه ۾ هر علم لاءِ جدا انتظامي کاتو.

"مون جو ٿونٿُو گهُريو تو چيو هل هلون،
شوق شعبو گهُريو تو ادارو ڏنو"

شعر ۾ شرناءِ هجڻ: شعر ۾ واڇو هجڻ، شاعريءَ جي ناموس.

"هيم تہ شعر ۾ شرناءِ، پر نـ ٿي ڇيڙيم"

شُعلا ٻچڻ: تانڊا ڏيڻ، اشتعال ڏيارڻ، ڇيڙائڻ.

"ڳارائــــيــــن تـــو راڳ،
شعلا ٻچيئي شهر کي، ڳوناٽن ڏي آڳ"

"بانگ جي لائوڊ تي شعلا ٻچيا"

شُعلا تيز ڪرڻ: ڀڙڪائڻ، جوش وڌائڻ.

"تون آيو آن منهنجا شعلا تيز ڪرڻ"

شعلو شام (هجڻ): تڏو. جذبو هلڪو احساس.

"منهنجو شعلو شام، تنهنجو پڙڪو باڪ جو"

شعور پارڻ: اصطلاح. سُڄاڳي ڏيکارڻ، سُڄاڳي آڻڻ، فڪر ڏيکارڻ.

"ڏسو ڪو ترورو اُٿيو يا نہ،

شعور شوق ٻول پارياسين"

شفق اوڙهڻي: خوبصورت ٿي اچڻ، شام جي شفق جهڙي ٿي اچڻ.

"هر شام شفق اوڙهي آ ايندي مون ڏي"

شقِي: بدنصيب، نياڳو ڪمبخت، بدبخت.

"ظلم سان شمري شقي جي دوستي"

شِڪاري: ج شِڪاري: ذ. شڪار ڪندڙ وحشي، ظالم.

"شڪاري تاڙين ٿا آميون ۾ ڦاپيون"

شمع. ج شمعُون: ث. ميڻ بتي، موم بتي.

"شمع پچري وئي، پتنگا ويا پچي"

"موکي تنهنجي مُک ۾ شمع شبو بئي"

شوشو. ج شوشا: ذ. افواهہ.

"اِهو شوشو شور آ تہ ڪوٺن آهہ ڪٽيو"

شوق پارڻ: اشتياق ڏيکارڻ يا وڌائڻ.

"ڏسو ڪو ترورو اُٿيو يا نہ،

شعر شوق ٻول پارياسين"

شوق کي شباب اچڻ: شوق جو عُروج تي پُڄڻ، شوق اڻ جهل ٿيڻ.

"جتي بہ شوق کي شباب ايندو آ

اُتي وڏو انقلاب ايندو آ"

شُوڪڻ: شُوڪارو پرڻ، ڌک پريا ٿڏا ساهہ ڪڍڻ.

"نرم نرم بسترو جنهن رات چُپائي ڪندا،

شُوڪندي شعر جا گجرا ٺاهيون مرڪندي"

شهپر وٺڻ: پرواهہ نہ ڪرڻ، خوف نہ کائڻ.

"چپائين تہ خنجر نپيندا وتون ٿا،

چيم پو بہ شهپر وٺيندا وتون ٿا"

شِيڪو. ج شِيڪا: ذ. موشو حجاب، ماٺو ڪاوڙ.

"شڪي شِيڪو ڏُور ٿيو

بچيو شوق شباب"

شِينهون. ج شِينهان: ذ. ڪُتي جو هڪ قِسم.

"شوق برابر شينهن بخاري،

شهر بچايا شينهان"

ص - ض

صديون پيارڻ : صدين تائين جيارڻ امر تا، بخشڻ.

"اج رات باک ڏاري،
صديون چڏيون تو پياري"

صديون جاڳائڻ: صدين/سون سالن جي سجاڳي پيدا ڪرڻ.

"صدين کي جاڳاءِ بخاري،
سانجهيءَ کان سانجهي"

صدين جو سوداءُ: صدين جو فِڪر، صدين جي سوچ.

"پَدَ پَدَ ۾ پڙلاو
اج ڪلهه تنهنجي نظر ۾،
صديُن جو سوداءُ

صديون سجايون ٿيڻ: زمانا ڪارائتا ٿيڻ، وقت شعلا ٿيڻ.

"صديون سجايون ٿيون،پلئه پيو هي پَل"

صدين سان سرگوشي ڪرڻ: زمانن سان ڳجهيون ڳالهيون ڪرڻ.

"صدين سان سر گوشيون منهنجون، ٻاٻاڻا ٻول"

صديون سلجهائڻ: صدين تائين شعور ورڇڻ.

"دمن جو مهمان صديون سلجهايان پيو"

صديون ڳرڻ: صديون گذرڻ.

"سورج هٿان رجهي رجهي صديون ڳري ويون"

[ض]

ضَو: روشني، انصاف.

"ظل الاهي،ضَو نہ پر ظلمت تہ هو"

ضِياءَ . ج ضِيائون: ث. چمڪ، تجلِي، رونق.

"آسمان تنهنجي ستارن ۾ ضِيا آئِي تہ ڇا"

ط

طالعُ. ج طالعَ: ڀاڳ، سڀاڳ، اُڀرندڙ ستارو.

"اهڙو طالع تو،رصدين ۾ ساماڻجي"

طائفو.ج طائفا: ذ. گروهہ، ٽولو ڳائڻ وڄائڻ وارن جو ٽولو فنڪارن جو ٽولو.

"يا تو ۾ ڪو طائفو يا طرحدار ٿُمنُ"

طَرحدارُ. ج طرحدارَ: ذ. وضعدار، سليقي وارو، سهڻو خوبصورت.

"يا تو ۾ ڪو طائفو يا طرحدار ٿُمنُ"

طَريقا: نمونا، اٽڪلون

"حبيبو طبيبو طريقا ڪيو
لڳا تم ڪليجي ۾ ڪوڪا ڪيو"

طَناب. ج طَنابُون: ث. تنبوءَ جي رسيءَ، زمين ماپڻ جي رسي، نوڙي، ڏوري

"پنجوڙون، سوٽا، ڏڦا طنابون بہ تيار"

طوطي واري ٻولي هجڻ: ٻئي جي ٻولي ڳالهائڻ، درٻاري هجڻ.

"تنهنجي ٻولي طوطي واري،
تنهنجي روزي چُوري واري"

طوعَاً ڪرهَاً: خوشي ناخوشي،دلئون يا بي دلئون، هر حال ۾.

"طوعَاً ڪرهَاً مچ، وو جا وات وجُود جي"

طورُ. ج اَطوار: ذ. انداز نمونو چال چلت.

"هن دور نرالي جا،سيئي طور نرالا"

طُوفان ُ[1]. ج طُوفانَ: ذ. اوتر، خطرو نقصان، مصيبت، آزار.

طُوفانُ [2]. ج طُوفانَ: ذ. اوتر، زوردار هوا.

"طُوفان ئي طوفان ساڃي سنبران زندگي"

"جَهونڪا طوفان بنبا،هُو ڏس بنجن پيا"

طوفان ڇيڙڻ: هلچل مچائڻ، تحرڪ آڻڻ.

"هِير ڇيڙيم هَونس تي طوفان ڇيڙيندو وتان"

طوفانن ۾ ٻرڻ: مصيبتن ۾ روشني ڪرڻ، ڏاڍاين ۾ مقابلو ڪرڻ.

"طوفانن ۾ ٻرندا آهيون ڏاڍا اوکا ويڙها آهيون"

ظ

ظرف زمان: زماني جو مالڪ هجڻ، وقت تي وس پائڻ، حالتن تي قابو پائڻ.

ظرف مڪان: جو وارث هجڻ.

"ظرف زمان ۽ ظرف مڪان جو وارث ماڻهو هوندو
جان ۽ مان جو امن امان جو جو حافظ ماڻهو هوندو"

ظِل: پاڇو ڇانءُ.

ظُلمت: اونداهي،ناانصافي،جبر.

"بادشاهي پويان پاڇا تي لڳي،
ظل الاهي ضُو نہ پر ظلمت هُئي"

ظُلمت ۾ زلزلو آڻڻ: ظلم ۾ ترٿلو مچائڻ، ڏاڍ خلاف هلچل تيز ڪرڻ.

ظُلم ڇتي: ڏاڍ جي ڇتي، (ظلم جو سهارو بنجڻ وارا)

"نيرو، شمرو، زار، مدد،
ڇَڪ ڇَڪ تي ويا ظلم ڇَتي"

ضو: روشني.

ظل الاهي ضو نہ ظلمت هئي.

ع

عجابي: عجائبي، عجب جهڙو اچرج جهڙو.

"رت گلابي رنگ، مارگ کي ملجي ويو
عجابي استاد تيو آئيندو انگ انگ"

عَدل: انصاف، مساوات، برابري

"عشق عمل جا، عيش عدَل جا،
توڙي ڏينهن بہ چار، هينئڙي هيج هزار"

عَدُل اُپائڻ: انصاف قائم ڪرڻ، انصاف

پيدا ڪرڻ.

"جهانُ امن جو جڳ مڳائي تہ پيو
نئون عَدُل آدم اُپائي تہ پيو"

عَدم بَحَر: نيستيءَ يا نابوديءَ جو ساگر.

"اوندهہ عدم بحر ۾ توسان تار تران"

عَرض: ہِي شئي تي مدار رکندڙ عارضي خاصيت.

"آئون ئي عرض آهيان، جانب تون جوهر"

عزم صالح: نيڪ ارادو، روشن سوچ، صالح ارادو.

"نئون دور اوندهہ ۾ رنگجي تہ چو؟
اٿيو عزم صالح اُجالو پري"

عشق – آڳ: (مرڪب لفظ) عشق جي آڳ، محبت جو مچ.

"محبت جو معجزو يا ڪرامت شباب جي،
استاد عشق–آڳ ۾ گهمندو ڏٺو اٿم"

عشق پوڳڻ: عشق جا آزار سهڻ، عشق جون تڪليفون برداشت ڪرڻ.

"عشق پوڳيندو وتان ٿو
حُسن ماڻيندو وتان ٿو"

عشق سلامت هجڻ: عشق زندهہ هجڻ، عشق قائم هجڻ.

"ڪئي ڪاڪ محل خاڪ خزانا ٿي ويا،
هڪ حُسن پيو عشق سلامت آهي"

عصا: لٺ، سهارو.

"نابين کي تہ ڪا نہ ڪا آڌر عصا کپي"

عقل: ساڃهہ، شعور، سوچ

"جُهور عقيدو اُڏري پيو آ،
عقل جوانو اُگهڙي پيو آ"

عقل ڏڪجڻ: هوش خطا ٿيڻ، سوچ موڳي ٿيڻ.

"عقل مت شرم ٿئي ڏڪجي پيا"

عِلاءالدين: بادشاهي لقب، هندستان جو حُڪمران علاؤالدين، ظالم حاڪم.

"علاءالدين انڌو اجل ٿيو اچي"

عَقيدن ۾ لِڪڻ: وهمن، وسوسن/ اجاين خيالن ۾ ويڙهجڻ، عقيدن جو لباس پائڻ.

"ڪي مسِيتن، ڪي عقيدن ۾ لِڪا"

عُهدن ۾ اٽڪڻ: عهدن جي لالچن ۾ ڦاسڻ، وڪامجڻ.

"آزادي اعلان، عهدن ۾ اٽڪيو رهيو"

عيدُون ۽ ماتم: ڏک سُک، غم خوشي.

"عيدُون ۽ ماتم، بخاري جي روبرو"

عيشن ۾ اُلڪو هجڻ: خوشي ۾ کُٽڪو هجڻ.

"الا ڙي استاد کي عيشن ۾ الڪو"

عُنقا: هڪ خيالِي پکي جو نالو حقيقت کان پري تصورن جي دنيا ۾ رهندڙ (شاعر).

"پنهنجا شاعر پيا گُهرن سِنڌُوءَ جو پاڻي ميرڙو
هُو هميشہ ٿا رهن عُنقا، هُما جي تاڙ ۾"

عيلي عيلي: علي علي، نعرو هٽِي ڪاهي پوڻ، جوان مردي حق، مڙسي ۽ همت جو نعرو.

"عشق چيو استاد اُٿي پئو
عيلي عيلي ماشاءَالله"!

غ

غارڪرڻ: گم يا غارت ڪرڻ.

"غيرت ڪج نہ غار بوتو پيندا پُريو تہ ڇا"

غاليچو ٽيڻ: وڇاڻو ٽيڻ.

غاصبن لئہ تُوهہ تي ڪوڙو بہ تي،

گاهہ جو ڪِن لاءِ غاليچو بہ تي"

غَب غَب: ڪاڏيءَ جو ڇُگهہ (خوبصورتيءَ جي نشاني)

"ڪي ڪريا غَب غَب جي گهَري کُوهہ ۾،

ڪي لڪا زلفن جي گهاٽي جهنگ ۾"

غَرِيبڙو: مسڪِين، سادو عام.

"وينجهر تنهنجو فَنُ، غَنِي ٿُوءِ غَريبڙو"

غزل چيڙڻ: سونهن جو ذڪر ڪرڻ، حُسن بابت گفتگو ڪرڻ.

"زندگي قيدن ۾ آزادي جو ناد،

ديد سان گونگا غزل چيڙينَ پيا"

غَشِي. ج غَشيُون: ث. بي هوشي، بي خبري، مدهوشي.

"موت ناهيس پر غَشِي آهي"

غمتار: ڏک تارينداڙ.

"سوڳ سينگار، غم بہ غمتار تو محسوس ٿئي"

غَنِي: سَخِي، مالا مال، تونگر، دولتمند.

"وينجهر تنهنجو فن، غني ٿُوءِ غريبڙو"

غَنِيمُ: لُٽيندڙ حملو ڪري ڦُريندڙ حملي آور.

"گولا هيليڪاپٽر، توبون بم غَنِيم"

غلِيظُ ج غليظَ: ذ. ناپاڪ، پليت، گندا.

"ڇا بدن شفاف ڇا غندا غليظ

ڇا ٻُبا حساس ڇا چَرڪا رزيل"

غيظ: سخت ڪاوڙ، ڏمر، غصو غضب، ڪوپ، قهر.

"غرق پنهنجي غيظ ۾ غفلت تہ هُئي"

ف

فرزانو. ج فرزانا: ذ. عقلمند، ڏاهو سمجُهو.

"فرزانا فڪري پئن، مِرگهي مستانا"

فرعون: مصر جي قديم بادشاه جو لقب، مغرور ايماني، سرڪش، هٺيلو.

"دنيا ۾ فرعونن آهن ڪافي موجون ماٽيون"

فسانو. ج فسانا: ذ. هٿ جو گهڙيل قصو، ناهيل ڪهاڻي، داستان.

"ڪسانن فسانا، مزورن ڪهاڻيون

بنين تي مِلُن ۾ ڪنيون تنهنجون منهنجون"

فرهاد: شيرين فرهاد رومانوي داستان جو ڪردار، مشهور عاشق (شيرين جو عاشق) جنهن جبل ٽاڪيو هو.

"لکين تيشن، لکين فرهاد،

پارن جي ضرورت آ"

ڦَق ٿيڻ: هيڊو ٿي وڃڻ، بي رونق ٿي وڃڻ، حيران ٿيڻ.
"ڏئمر نئين سنڌ کي ڦَق ٿي ويس في الحال"

ڦيئر ڪرڻ: سنوارڻ، سُڌارڻ، درست ڪرڻ.
"پنيان پاڻهي نقاد فيئر ڪندا پيا،
تون رف جهڙو تهڙو لکي وٺ،لکي وٺ"

ڦ

ڦاڙهو، ج ڦاڙها: ذ. هرڻ جهڙو وڏن ۽ شاندار سڱن وارو جانور.
"هي فيصلو هرڻ،گڊ، ڦاڙها، سَها ڪندا"

ڦاڪَ، ج ڦاڪون: ث. ڦار ذرو ڏرتيءَ جي ڦاڪ. (سِنڌ ڏيِ اِشارو)
"وقت ڦورُو سا ڦباٿڻ جي ڪري تو
جا مقدر ڪان مِلِي هڪ ڦاڪ آ"

ڦاهي ڦَتڪائڻ: ڦاهين کي ڦتڪائڻ، ظلم جي نشانن کي متائڻ، ڏاڍ جي علامتن کي ختم ڪرڻ.
"اتي ڪو استاد جو ڦاهي ڦتڪائي"

ڦَتڪا ڦُٽڻ: ڦتڪن/ڪوڙن جهڙو درد پيدا ٿيڻ.

ڦٽيل: زخمي
"تهڪين تہ ٽڙن موتيا، سُڏڪين تہ ڦُٽن ڦتڪا"

ڦَٽيل فڪر: زخمي
"ڦَٽيل فڪر ڏايل،ڏُڏل ڙِيل ۾"

ڦَريرو، ج ڦريرا: ذ. عَلمِ،جَهنڊو.
"انگاس ارادن ۾ شعرن جي ڦريرن ۾
اعلان اجهل ڦَڙڪي"

ڦِڦڙيل ڦَٽ: ڦڦڙن جي ڦٽ ۾ گهيريل، زخمي ڏتڙيل، بدحال.

"ٻهران صاف پلستر ٻڌجن،
منجَهر اندر ڦڦڙيل ڦٽ"

ڦِڪٽ، ج ڦِڪٽون: ث. دوستيءَ ۾ ڦيناڙو اٿبٽ، ناسازي، ونجوڳ، جهيڙو ڪتپٽ، ڪلڪل.
"عشق فرمايو تہ فطرت
سان ڦِڪٽ کهڙي ڪري"

ڦَڪڙُ، ج ڦَڪڙ: ذ. هٿ ڦاڙ نہ پهہ چئي ڏيندڙ سرويچ.
"آئون سوسو سَهِي، فِڪر منهنجا ڦَڪڙ"

ڦِڪوٽيڻ: لڄي ٿيڻ، ڊڄڻ.
"ٻاٽ کي ٻاٽ چئي ٻيو ٿئي ڪو ڦِڪو"

ڦندو اُٿڻ: سُرڪڻ جوڙڻ، مصيبت ڪڙي ڪرڻ.
"پنهنجي هٿ سان پنهنجو ڦندو اٿندو ها"

ڦَلوٽو، ج ڦَلوٽا: ذ. ڦُلڪڻو لِڦ، ڦڦوندو
"هٿ ۾ تيشو وات ۾ مُرلي ڦلوٽا پير ۾"

ڦِنڊَڪ، ج ڦِنڊڪون: ث. هلڪو ڏڪ، نونگو معمولي ڏڪ
"درد جا دوڏا ڦِنڊَڪ سان ڦاٿي پيا"

ڦوٽ: لوڏ، ڦتڪار لعنت، نفرت جو آواز.
"ڦوٽ ڦُٽي ٿي ڦوٽ مان جيءَ جو جيءُ جواب"

ڦورڙو. ج ڦورڙا: ذ. ڳَڙُ ڦَٽُ، زخم.
"ڇُڙي پوندا ڇيھہ تي، ڦِسن جيئن ڦورڙا"
ڦُونڊو. ج ڦُونڊا: ذ. ذرا ذرا، ليڙو ننڍڙو ٽڪر، ريڙ.
"هِت چِت ڦُونڊا، هُت آنند.
ڦيڦو فڪر تہ ڦورُو ڦند"
ڦُول مالها: هار، گلن جا هار.
"گلدستا ڦول مالها پريات جي تقاضا"
ڦُوڪڻ: بلا، نانگ، ظالم، جابر.
"ڦُوڪڻ ڦُوهہ ڪري ڦُندي، سانگين پئي ساهہ"
ڦوهہ: اوج، بلندي، جوڀن.
ڦِيٿو. ج ڦيٿا: گول چڪرو (جنهن تي گاڏي هلي).
ڦِيٿا ڦٽڪائڻ: گاڏين (وارن) کي جنجهوڙڻ.
"ڦيٿا ڦٽڪائين، پاڇاريون پياريون ڪري"

ڦيرڦارُ: تبديلي، انقلاب.
"نہ ڦي جي ٿئي ڪا وڏي ڦيرڦار،
تہ موسم ڦرڻ تي لکي وٺ لکي وٺ"
ڦيڙهو. ج ڦيڙها: ذ. ڪٽڪ يا سارين جي ول جو ڍڳ، دن.
"ڏوڪي چنئريون، ڏوڪهي - ماريا،
ڦيڙهي ڏِين ڦيرا"
ڦيڦو: سڇيل، سُوٽيل، ڦوڪيل، آڦريل.
ڦيڦو فڪر: اجايو نظريو، ڪمزور فڪر.
"ڦيڦو فڪر تہ ڦورُو ڦند"
ڦيهہ. ج ڦيهُون: ث. مار ڪُٽ.
"ڪوگهر ڦِتو ڦُوهہ تي ڪنهن کي ڦيهہ ڦِتو"
ڦينٽِي. ج ڦينٽيُون: ث. پَٽڪِي، پڳڙي، عزت.
"هر ڦورُو دِي ڦينٽِي لهسِين"

ق

قاعدو. ج قاعدا: ذ. اُصول، دستور، رِيت.
"فرد توڙي قوم لئہ هي قاعدو
جُهد جيڏو جو ڪندو جيئندو پيو"
قاهِرُ. ج قاهِرَ: ذ. قهار، قهر ڪندڙ، ظالم.
"آمر جابر قاهر ڪُل ٿِيءِ زار هلاڪو هٽلر سڌ"
قِتالُ. ج قِتالَ: ذ. جنگ جدل، خونريزي، قتلام، لڙائي، ويڙهہ، يدّ، جُدّ.
"ناٿا تنهنجي نانءِ ڪيڏا ڪِيس قِتال ٿيا"
قَصابُ. ج قَصابَ: ذ. ڪاسائي، وِڍيندڙ.

"ڪامل عشق قصاب چو ڪامل عشق ڪباب"
قطرو: ڦڙو، ذرو.
"معجزو قطري کي ٿو ڏارو ڪرين"
قلات: بلوچستان جي اڳوڻي رياست جو نالو (جتان جي موسم خوشگوار آهي).
"ڪاڇي قلات وانگر مون زندگي گذاري،
بعضي جَهڪون ۾ جهولا بعضي مزا بهاري"
قُلزمُ. ج قُلزمَ: ذ. سمنڊ، ساگر، بحر.
"قُلزم ۾ ڪُرڙي، جڳ ۾ منهنجي جندڙي"

"قطرا قلزم ٿيو پون، پاڻي ڪا پستي"

قُلزَم ڪرڻ: گهڻو ڪرڻ، جَجهو ڪرڻ، سمنڊ بنائڻ، بحر بنائڻ.

"قلزم مان ڪولاب، قطري مان قلزم ڪريون"

قِلعو. ج قِلعا: ذ. ڪوٽ، لکڻ وارو قلم قيد ويند.

"قلعا ۾ لوڙها جُهونجهارن جهوري وڌا"

قَلم. ج قَلمُ: ذ. ڪلڪ، لکڻ وارو قلم، (اشارو قلمڪار ڏانهن)

"هر، قلم، پانا، اُٿو وتون هٿ ڪيو"

قلمُ تي ڪتار لڙڪڻ: لکڻ تي بندش هجڻ، تخليق تي پابندي هجڻ.

"قدم قدم تي ڪمند ڪڙڪي،
قلم قلم تي ڪتار لڙڪي"

قُم بِإذنِي: اُٿي منهنجي حُڪم سان (قرآن).

"ڪِرڻو ڪِرڻو قول تنهنجو
قُم بإذِني حُڪم تنهنجو"

قول ڪِرڻو: روشن گفتگو اُجري ڳالهه.

"ڪِرڻو ڪِرڻو قول تنهنجو
قُم بہ اذني حُڪم تنهنجو"

قومي انگ: قومي رنگ، قوم جو ذڪر.

"راڳ هجي يا رنگ هجي ان ۾ قومي انگ هجي"

قئي ڪرڻ: اُلٽي ڪرڻ، اڻ وڻندڙ ۾ فضول بيان نشر ڪرڻ (T.V ڏانهن اشارو)

"روز ٽي وي رات جو قئي پئي ڪري،
خلق سا التيون ڇتي لئي پئي ڪري"

ڪ

ڪاتي. ج ڪاتيون: ث. وڍڻ جو تکو لوهي اوزار (وڍيندڙ ڪاسائي)، ڏاڍو.

"تاڪيدان تاتيون، گابا گابيون شوق سان،
ڪونائي ڪاتيون هٿن سان هڪلي ڏيون"

"ڪاتي ڪير ڪُهي ڪاتيءَ ڪُنا ڪيترا"

ڪاٿ. ج ڪاٿون: ث. وڍ ٽُڪ.

"ڪيڏي تارين ڪاٿ تي ڪيڏي چوڻ چل"

ڪاٺُ. ج ڪاٺَ: ذ. قيد، سزا، جيل.

"مارُن ماٺ مُٺي، اديون ناهيان ڪاٺَ مُٺي"

ڪاپُ ج ڪاپ: ڪپ، چاقو خنجر.

"پيار آ يا پاپ، قرب آ يا ڪاپ"

ڪاپڙي ميڙڻ: ڪاپڙي ڪوسو بهادر شخص/ جنگجو گڏ ڪرڻ، ويڙهاڪ تيار ڪرڻ.

"تون بہ تنبُن جا پلي در هيٺ ڪر،
مان بہ ڪوسا ڪاپڙي ميڙيان پيو"

ڪاڄُ. ج ڪاڄَ: ذ. وِهانءُ، خوشي، ڪاميابي.

ڪاڄ ڪرڻ: پاڻ ملهائڻ، ڪامياب ٿيڻ.

"حُسين ۾ حلاج ڪُسي ڪاڄ ڪري ويا"

ڪاچو. ج ڪاچا: ذ ماپ، ڪاٺو تڪ تور.

"ڪاٽان ٿي ۾ ٽيٽيون ڪيتر،
ڪير ڪري ڪاچا"

ڪاڇو: دادو ضلعي جو جبل جي ڪڇ وارو علائقو اُجاڙو ويران، سنسان، بيابان، ڏک ڏولائو.

"ڪاڇي قلات وانگر مون زندگي گذاري
بعضي جَهڪون ۾ جهولا بعضي مزا بهاري"

ڪارا صاحب لوڪ: انگريزن ڪان پوءِ جا حُڪمران (پاڪستاني آمر)

"ڀِچي ويا ڀُورا صاحب لوڪ،
اچي ويا ڪارا صاحب لوڪ"

ڪار ڇِيا: ڪاري زبان وارا، نياڳا، وائي اَٽائي ڪندڙ.

"ڪار ڇين ڪالينگن ڪي هَڻ،
ڪاريهر ڪوراڙن ڪي هَڻ.

ڪارو، ج ڪارا: ذ. ڪارو رنگ، رات وارو رنگ.

"روح منهنجي ڪي گُهربو نئون رنگ هو،
ڪنهن تي ڳاڙهو ڏنو ڪنهن تي ڪارو ڏنو"

ڪارُون : پڪارون، سڏ، آواز احتجاج.

"تيستئين ناڪام ڪارُون ڪامياب آئي ڇڏيان"

ڪارِي: ڪٽاري، زيري ڪٽار، موت مار تکو اوزار.

"ڪئين ڪلڪ ڪاري ڪٽاري ڪٽي"

ڪارِي ڪِينَ: نانهن، ڪاري اونده.

"ايڏهن ڪاري ڪِينَ،
ايڏنهن ڪنڌي ڪانه ڪا"

ڪاڪ: رومانوي ڪردار مومل جو ماڳ، عشق ۽ حُسن جي دنيا. ڪاڪ ندي

"گنل پيئل ڪيتري ڏُڌل ڏوليل ڪاڪ،
پوءِ ڪڪوريل ڪاڪ هرڪنهن سن ۾ سُرخرو"

ڪالينگ ج ڪالينگ: ذ.ڪار منهون، بدڪار، لچ، بدمعاش

"ڪارچين ڪالينگن ڪي هڻ،
ڪاريهر ڪوراڙن ڪي هڻ"

ڪامُ: ذ. نفسياني خواهش، شهوت

"جذبن تي ڪام جو قبضو"

ڪامهَ: ڏکڻ اولهه جي ڪنڊ ڪان لڳندڙ زور هوا.

"ڪامهه ۾ ڪهرام، موسم ۾ پٽڪو پيو"

ڪانا وِجهڻ: مچائڻ، وڌائڻ، پڙڪائڻ.

"خارن جون خبرون ڏئي دل جا اڳي برئي تي پئي
چوٽي وِجهين منجهس ڪانا"

ڪانڊو: ڪنڊيءَ جو.

"دل ۾ روشن درد بخاري،
چُلهه ۾ ڪانڊو تانڊو چمڪي"

ڪانڊو، ج ڪانڊا: ذ. گهٽ، لانئون، ڪنڊو.

"ڪيئن برابر تُرندو ڪانڊو لائي ساڻ"

ڪانڊيرا وچڙڻ: ڪنڊا وچڙڻ، ڏک وڪوڙڻ، آزار ملڻ.

"گهُريم گل دستا، اچي وچڙيم ڪانڊيرا"

ڪانگڙ: ڦڪي جُوئر جو قِسم، جنهن جو ڪانو ڊگهو ٿئي، سنهو قد (عورت جو).

"ڪانگڙ ڪانو چيلهه سيني سنگ سِنا ٻِتا"

"تنهنجي هاٺي ڪانگڙ ڪانو
تنهنجي ڇاتي سنگ ٻِتا"

ڪاوا ڇيڙ: وڍ پوڻ، چير پوڻ.

"چا سونهن جي ڪيم دعويٰ،
سوچيو تہ چُپيم ڪاوا"

ڪاوڙجا لوڙها: ڪاوڙ جا اورت يا اورهٽ.
"ڪاوڙ جا لوڙها هر هر هانءُ چڙهيا اچن"

ڪائين ڪرڻ: موشو ڪرڻ، تارو ڪرڻ، ڪسي ڪرڻ، ڪمزوري ڏيکارڻ.
"سونهن سڪڻ جو مان متي تئي،
ڪيس نہ جيسين ڪيندو ڪائين"

ڪايو: ڪائو شيشو تتندڙ تاڪئون.
"عزم پنهنجي قوم جو ڪايو آ چو"

ڪَبَتُ ج ڪَبَتَ: ذ. بيت، نظم، ڪهٽ، ڏکمو قصو سارا هہ.

ڪبت ڪهڻ: وڏو بيانُ ڪٽڻ، قصو ڪٽڻ.
"جاني جوت جهان جا ڪهڙا ڪبت ڪهان"

ڪبيون ڪائڻ: درد ۾ وتجڻ، ڏک ۾ بيٺو تيٺو تيڻ.
"تہ بنگلا شهر باغ ڪائن ڪبيون"

ڪِتابُ ج ڪِتابَ: ذ. ڪتاب، لکيل پنن جو جلد، ڪاپي.
"ڪتاب تي نہ اچو چو تہ ڦاڙجي نہ وڃو"

ڪتي: نکٽ، خريف جو فصل

ڪيتڪي: گل جو هڪ قسم.

ڪِتي - ڪيتڪِي: آسمان زمين، (اصطلاحي معنيٰ)
"محفل چا مِتِي جُهولي ڪِتِي - ڪيتڪِي".

ڪتِيءَ مان ڪهڪشان ڪٽڻ: آسمان ۾ تارن جو ميڙ ڏسي، ڪهڪشائن جو اندازو لڳائڻ.

"ڪتيءَ کي ڏسي ڪهڪشائون ڪتيون ٿا"

ڪَتَڪُ ج ڪَتَڪَ: ذ. لشڪر، فوج.
"ميرجي مڙسن ڪيون ڪتڪ تي ڪاهون"

ڪٺ: ميڙ، ميلاپ.

ڪٺ ڪرڻ: گڏجڻ، محفل ڪرڻ.
"تڏا ساهُ پري هتئين، ڪانہ ڪيئي ڪا ڪٺ"

ڪُپتيو، ج ڪُپتي: ذ. خراب ساک وارو مڪار، نڳ، نالائق
"ڪُڏن، ڪُپتين ڪانئرن، وڏو چار وتيو"

ڪُپتِي، ج ڪُپتِيون: ث. دولاب وارو دغاباز ڏوڪيباز.
"رات جا ڪُهتي بہ آ، ڪُپتي بہ آ، ڪُپتي بہ آ"

ڪَجُ، ج ڪَجَ: ذ. ڪاچ، رڄ، ڍءُ، ڍَڪُ.
"اداڙي استاد جو ڪلاڪاري ڪَجَ"
"ڪوٽن ۾ نہ تہ گهونگهٽ ڪَجَ ۾"

ڪَجُ ڪُٽڻ: ڪوڙيا دوکو ختم ڪرڻ.
"لوڪو ڪج ڪُٽيو اُتو سچ سگهو ڪيون"

ڪُڇڻ کي ڪوڪا لڳڻ: ڳالهائڻ تي بندش هجڻ.
"ڪُڇڻ کي ڪوڪا لڳا، پڇڻ کي تاڪا"

ڪدوج: مئڪدو، شراب جو دڪان.
"موکي مَد ڪدو ڪيڏي سُونهن سُڳنڌ اوا"

ڪُڏڪار: ٽَپ، ڪوڏ، خوشي.
"ڪُٽن جا ڇهڪارءِ خفتين جا ڪُڏڪار"

ڪڏو، ج ڪڏا: ذ. هٺ، غرور، جهيڙو فساد، ڪاوڙ غصو چِڙ.
"جهيڙو ويڙهہ جتي ڪتي ڪوٺن هوڏ ڪڏو"

ڪَرپُ، ج ڪرپَ: ذ. تِکو رنبو وڏو

ڪَندو سيلهه.

"ڦنجي ڦڙڪياسين،
پوپٽ ها، يا ڪَرپ ها،
ٻَل پئي پڪڙياسين"

ڪَرٽ. ج ڪَرٽ: ذ. آرو، ڪارائي.

"ڪَرٽ خوشبوءِ مٿان هي ڪٿان جُون رِتان"

ڪَرسو: ناراض، ڪاوڙيل ، ارهو.

"ڇئو تون چانبڪا، ڪَرسو رهندين ڪيستئين"

ڪِرِ: چُلهه جي رَک، ڦُلهيار ڪيرِي.

"موت ڪيي ڪوري، ڳاري ڪاريءَ ڪِرِ ۾"

ڪُرُ. ج ڪُرَ: ڳل، نسل، خاندان، بڻياد.

"ڪوجهو ڪج نہ ڪُر، يلي اُچ پرم جي"

ڪُرڙي ج ڪُرڙيون: ث. مني پاٽيءَ جي مڃي جو قِسم، (پُر امن ماڻهو ڏي اشارو).

"ڪُرڙيون پڪڙائين، واڳون سيسر وِچ ۾"

ڪِرمچي. ج ڪِرمچي: ذ. هڪ پسارڪو وکر، قرمچي رنگ، گلابي ڳاڙهاڻ مائل) قرمزي

"شرم پِيلو تہ شوق ڳاڙهو آ،
ڪرمچي رنگ ۾ رچان تو پيو"

ڪُرو: ڌرتي، دنيا، (ڪره ارض).

"ڪُري ۾ ڪِيهات، تيليويزن ٺهڪڙا"

ڪَرو: جبل جو نالو.

"ڪيم ڪوڪ ڪَرو چڙهي لوڪ چيو لبيڪ"

ڪُرو: ڇو؟

"ڪوئيون ڪُرو ڪج، ڪهون ڪُنڌو ڪيترو"

ڪُرومُرو. ڪوماڻيل، مُرجهايل.

"بارِي ڦُولهاري ڪا ڪا تار ڪُرو مُرو"

ڪُريتو. ج ڪُريتا: ذ. اڏنگو خراب، بي ريت.

"ڪُوڦتو ڪُريتو نہ ٿو موت گُهرجي"

ڪڙا: ڪسارا، ڪوڙا، ڪارا.

"درد دل مان ڪڙا ٿو ڪيان،
چو تہ منهنجو مِنو تو اچي"

ڪڙپ. ج ڪڙپون: ث. جوئر يا ٻاجهر جا وڏيل شڪل ڪانا.

"ڪڏهن ڏهر ۾ ڪڙپ ڪانا ڪٽي،
ڪڏهن شهر ۾ ڪارخانا ڳٽي"

ڪڙپاٽ. ج ڪڙپاٽ : ڪڙڪاٽ، آواز گهوڙي جي سُنبن جو آواز.

"ڦهر ڪن ڪڙپاٽ، ڏُڏَڙ اُٿي دوڏ جي"

ڪڙمي ج ڪڙمي: ذ. هاري، پورهيت.

"شاعري جي رمز ۾ شاعرو
قوم جا ڪڙمي، ڪمي، رازا ٿيو"

ڪڙهڻ: درد رکڻ.

جو ڪاچي ٿر جي ڪاڻ ڪڙهي ......،
سو خان تہ چا خانان جئي"

ڪُڙهِي. ج ڪُڙهيون: ث. مڃي ڦاسائڻ واري ڍبي يا چار، طاقت، سگهه.

"ڏاڳو ڏاڳي سان ملي نهندي آهه ڪُڙهي"

ڪُسڻ: قتل ٿيڻ.

"حُسين ۽ حلاج ڪُسِي ڪاج ڪري ويا"

ڪشا ڪش: تڙ پيڙ، زور.

"زير، زبرن جي ڪشاڪش، شد مد جي
ڪشمڪش ئي آهي پنهنجي زندگي"

ڪَڪڙي ج ڪَڪڙيون: ذ. ڳاڙهسري،

سونهري.

"سونهري لون لال لڳن تي،
ڪڪڙي سنهڙي بُوند ڳلن تي"

ڪڪوھ: شرابُ، منڌُ.

"پُوري ڪاڪ ڪڪوھ جي،
ڪنهن کي ناهي ڪل"

ڪڪڻ: ڏنگڻ، چَڪڻ.

"ڪٽي ڪر ڪڍي ڦڻ ۾ بگڙي پيا هِن،
ڪڪڻ لاءِ ڪن جي سنبري پيا هِن"

ڪلالي [ڪلال]: شراب ناهيندڙ ۽ وڪڻندڙ جي.

"ڪاڪ ڪلالي ڪُوءِ ڪاف بُنهي ۾ ڪوڏ جو"

ڪلا۔ ڪوھ: ڪلا جو جبل، ذات جو پهاڙ.

"پُرندي پون ۽ بدن جي ڪرندو ڪلا۔ ڪوھ"

ڪلتارُ: ناهيندڙ جوڙيندڙ تخليقڪار، شاعر.

"عشق ڪيئي ڪلتار بخاري،
تو ۾ آ نہ تہ طاقت ڪهڙي"

ڪلرُ، ج ڪلَرَ: ذ. لوڻياڻي زمين، زمين جو مٿيون ڪارو تهہ، ڪاري مٽي.

"وٺون ڪِٽ وڪوڙيون ڪاري زهر ڪلر"

ڪِلجڻ: ڪِلڪائڻ، صاف ڪرڻ.

"اَنَ ڪِلجي پيو حق ناحق کي الڳ ڪري پيو"

ڪِلڪِل: ڪِر ڪِر، گهَپي، ٻائيتال.

"ڪُچين چو نہ تي دل، چِلن وار اوچا،
نہ ڪيهون نہ ڪِلڪِل"

ڪلاڌاري: ڪلا واري فنڪاره، ڪمادي ۽ ڪنواري، حسين عورت.

"ڪلاڌاري ڪُماري، نرتڪي يا ناتڪي،
اڄ اتائي ڳائڻي، ڪلھ بڪاري"

ڪلا قطارڻ: فن يا ڏاهپ ساڻ ڪٽڻ.

"وِڃا کي وَڃائي، ڪلا کي قطاري"

ڪلياڻڪو، ج ڪلياڻڪا: ذ. وڻندڙ لُياڻيندڙ امن پريو شانتي وارو.

"سِڪ ڪيم سُرندو ڳايم گيت ڪلياڻڪا"

ڪليجي ۾ ڪاتي هجڻ: اندر ۾ آزار هجڻ، هنئين ۾ وڍ پوڻ.

"ڇا پتو ٿئي تہ ڪليجي ۾ ڪا ڪاتي هوندي"

ڪمرو، ج ڪمرا: ذ. مختلف رنگن وارو چتڪبرو.

"هن جو پيلو هن جو نيلو
ڪنهن جو ڪارو ڪنهن جو ڪمرو"

ڪم نِبرڻ: ڪم اُڪلجڻ، ڪم پورو ٿيڻ.

"نہ ڪم نِبريو نہ غم نِبريو
جو نِبرِي ويو سو دم هُوندو"

ڪمندُ، ج ڪمندَ: ذ. واڙ، رسو، قيد، بندش.

"قدم قدم تي ڪمند ڪڙڪي،
قلم قلم تي ڪٽار ڪڙڪي"

ڪمِي: مزور، پورهيت شاعر.

"شاعري جي رمز ۾ ٿي شاعرو
قوم جا ڪڙمي ڪمي رازا ٿيو"

ڪِنارو، ج ڪنارا: ذ. ساحل، سهارو، آٿت.

"آهي ڪو جو اُلري ڪنارو ڏئي"

ڪنارو سُڃاڻڻ: آنت لهڻ، ماهيت معلوم ڪرڻ.

"ڦُڙو مينهن جو آهي اهڙو بخاري،
نـ ٿو ڪير ان جو ڪنارو سُڃاڻي"

ڪنا ڪَن: ڪناتار، ٽُبتار.

"ڪُپو ڪنا ڪَن آڇيو اُٿلين ايترو"

ڪنتري: شراب.

"ڪشتو جوڙيون ڪنتري، ناهيون نيڪ نرو"

ڪنتار: ڪنار ڪنارو ساحل، (ڪلفتن ڪنتار: ڪلفتن جو ڪنارو).

"ڪلفتن ڪنتار هيرون ويرون روشنيون"

ڪِنجَهڪر: ڪنجهه، ڪنجهڪار، درديلي آهـ.

"پونگن ۾ برزات پچن جا،
پوڙهن ۾ ڪِنجَهڪر"

ڪِنجهڻ ڪُڪڻُ: آهستي ڪنجهڪار ڪرڻ.

"سگها ناهيو جي اگها، ڪِنجهوءِ ڪُڪو"

ڪَن چِنيون: سونيون، سونهَري.

"چانديءَ وانگي چمڪن ڦُٽيون،
ڪَن چِنيون ڪڪون"

ڪُندَ: لوهه جو ڇُهنبدار اوزار قنداق (ڪنداق)

"ڪهڙي موسم مند،
جڏهن دشمن سامهان،
ڪنيَم قاتِل ڪُندَ"

ڪَنَ ڏيڻ: ڌيان ڏيڻ.

"گاڏي پُهتِي سَن،
ڪُوڪ ڪئي ڪُهسارڪا،
ڪاچي ٿنا ڪَنَ"

ڪَندا چِٽڻ: اڏيتون ڪڙيون ڪرڻ، مصيبت ڦهلائڻ.

"ڪندا نـ چِتيو مڪڙيون تـ ڏسو"!

ڪنڊِي ج ڪنڊِيُون: ث. هار.

"انڌ، اونداهي جي انڌي ميڙ ۾،
ڏُنڌ جي ڪنڊِي وڏي ڏمتال ڪي"

ڪَن ڦاڙ جوڳي: ڪنن ۾ وڏا والا پائيندڙ جوڳي اهڙا جوڳي جن جا والا پائڻ سان ڪن ڦاٽل هجن، باشعور فرد.

"سوچيو ڪن ڦاڙ جوڳي سوچيو
مَرِ ڳِهي سوگهي ڪئي واسينگ نانگ"

ڪِنگرِي ج ڪِنگريون: ث. پاٽيءَ لاءِ نِڪر جي لوڻي.

"منهنجي رڳ رڳ تاندن سگري،
تنهنجي چِڳ چِڳ، پاٽيءَ ڪِنگرِي"

ڪٺهار: ڪڙ ڪڙ، بونداباري، ڦوهار.

"ڪٺهار جي ترِ ترِ ۾، وڻ واءُ جي چم چم ۾"

ڪوازو ج ڪوازا: ذ. جاءِ جي ڇت جي اوساري ڪٺڻ وقت ڏاڪڻ وانگي اڏيل تختو جنهن تي رازو چڙهي ڪم ڪندو آهي، ڦاسيءَ جو تختو.

"ڪرنگهو ڪوازو هو ڪوڪوت ڪلور ۾"

ڪُوبڪُو: گڏو گڏ.

"ڪُوڪندو وتجان پتائي سان بخاري ڪُوبڪُو"

ڪوٽ ج ڪويُون: ث. اونداهي ڪُنڊ، چُرِ، غار.

"سامهون ويجهي سوپ،
اڳتي تاٽيو ڪونڊرو
پوپان ڪارِي ڪوٽ."

ڪوتڪ: ٻوٽيءَ جو قِسم.

"ٻِيَر ڦِڪا گُل، سُرهي سَرهي،

ڪوتڪ ڪانڌيرِي ٻہ نہ ارهِي"

ڪوٽ ڪٽڻ: پناهہ ڊاهڻ، حملو ڪرڻ.

"ياٺر پينر پيڙا ٿيو ڪوٽو بينو ڪوٽ ڪٽي"

ڪوجها رُمَر: ڪارا ڪِٺ، ڪارا ڏونهَن.

"ڪوجها رُمر رقِيب يا قاصِد عشق عجِيب"

ڪوڇو. ج ڪوڇا: ذ. نوهہ، ڪوجهو خراب.

"ڪاري ڪوڇي لوٽ ۾، ڪارو سُور لِڪو"

ڪوڏ. ج ڪوڏ: ذ. سرهائي، چاهہ، محبت، خوشي.

"ڪاڪ ڪلالي ڪُوءِ ڪاف ٻنهي ۾ ڪوڏ جو"

ڪور: انڌو، نابين، سُوداس.

"اکين وارا سپ اکر، ڪِتي ڪوبہ نہ ڪور"

ڪور۔ ڪسور: ٻچيل سچيل، گهٽ ماپ، توري.

"ڪن ٿي ڪور ڪسور، ڪن ٿي تور آتور چوءِ"

ڪُور. ج ڪُورُون: ث. ڪڙيو نياڻ، ننڍو واهہ. (ڪُورُون الهندي ناري ڪان نڪري ڪاڇي ڏانهن وهنديون هُيون، جن تي ماڻهو پوکي راهي ڪندا هُئا).

"واهيون ڪُورون ريج رَءِ، ريڙها گجي گاج"

ڪُور۔ ڪُور: ڪُتي کي ٽُڪر ڏيڻ لاءِ سڏڻ جو آواز لالچ ڏيڻ.

"اِمير ڪُور ڪُور ڪئي فقِير جاڳي پيا"

ڪوڙو. ج ڪوڙا: ذ. سِينو چاتي، پکيءَ وغيره جو ڪوڙو.

"لِڱ اڙايئہ لَڪَ، ڪوڙو ڦاٿو ڪوڙڪي"

ڪوشش جي قطار لڳائڻ: ڪوشش پويان ڪوشش ڪرڻ.

"اسان ڪوششن جون قطارُون لڳايُون"

ڪُوَقتو: آويلو بي وقتو بي مهلو.

"ڪُوَقتو ڪُريتو نہ ٿو موت گهُرجي"

ڪُوڪ ڪٽڻ: آواز ڏبائڻ، دانهن دبائڻ، رڙ روڪڻ.

"ڪوڪ ڪٽي تم پيري پيري"

ڪوڪا ڪيڻ: درد مِٽائڻ، سور ختم ڪرڻ، آزار ڇڏائڻ.

"حبيبو طبيبو طريقا ڪيو

لڳا تم ڪليجي ۾ ڪوڪا ڪيو"

ڪولابُ. ج ڪولاب: ذ. وڏو تلاءُ، وڏو ڪُنب.

"قلزم مان ڪولاب، قطري مان قلزم ڪريون"

ڪُوءِ: گِهٽِي، ڳلي، جاءِ.

"ڪاڪ ڪلالِي ڪُوءِ،

ڪاف ٻنهيءَ ۾ ڪوڏ جو"

ڪويتاٽي ج. ڪويتاٽيون: ث. شاعراڻيون، شاعريءَ جون

"ڪويتاٽيون، سنگيتاٽيون

ڪچهريون ڪئي سجايون تا"

ڪَهہ. ج ڪَهُون: ث. وڏو ڪشالو ڏکو سفر، مسافري.

"ڪامڻ ڪهہ ۾ ڪُوڪي

سهڪي، ڪيچي ڪوهستان"

ڪَهہ. ج ڪَهُون: ث. چوڻ يا چوٽي،

ڪهاوت، ڪهاڻي، ڪٿا.

"پهه ڪي روڪ نہ پئيند جي،
ڪهه ڪي ڪهڙي ڪٿ"

ڪُهَرَ. ج ڪُهَرَ: ذ. ڪوهيڙو ڌُنڌ، غُبار.

"اک نہ ٿي اک کي ڏسي، چا ڪُهر آ"

ڪُهٽي. ج ڪُهٽيون: ث. خوفناڪ، خطرناڪ، ڀيانڪ، ڀوت جنات واري.

"رات جا ڪُهٽي بہ، ڪُپٽي بہ آ، ڪُپٽي بہ آ"

ڪيتڪي. گل جو هڪ قسم، ٻوٽي جو قِسم.

"ڪتڪتايون ڪڏي آس جي
ڪيتڪيءَ کي سدوري صبا"

ڪِيتو. ج ڪِيتا: ذ. نتيجو ڪيل عمل جي سزا.

"ڪانئرتا ڪِيتا، لومبڙ تي لوڙيو متان"

ڪيڏارا ڪيڪانُ: جنگِي گهوڙا.

ڪاهي پيا ڪلياڻ محل ۾، ڪيڏارا ڪيڪان"

ڪِيرت. ج ڪِيرتون: ث. وارتا، حڪايت، ڪهاڻي، روايت، ڪٿا، ساراهہ واکاڻ.

"ڳائي بسڙ ڏاگ، ڪِيرت، قُطب ڪهڪشان"

ڪيرو. ج ڪيرا: ذ. آنَ ڪِلڪائڻ کان پوءِ نڪتل، آنَ ڳاڙهڙ ڪچرو، چانورن جا ننڍا ذرا، جيڪي ڪٽيءَ ۾ رهجي ويندا آهن.

"هي ڏيگ ڏير ڪٽيءَ جو ناهي،
جو نڪري پئي ڪيرو"

ڪيري. ج ڪيريون: ث. چارِ ڦُلهير، رڪ

"هر ويري ڪيري ڏيري آ"

ڪِيسُ ڪاتا ڪرڻ: ظلم ناس ڪرڻ.

"ڪِيس ڪندا ڪاتا، جوڏا پنهنجي جُوءِ جا"

ڪيسُ لڙڻ: وڪالت ڪرڻ، پئيرائي ڪرڻ، حق لاءِ آواز اُٿارڻ.

"ايوانن ۾ انڌير مگر، ڪيس لڙان ٿو پيو"

ڪيڪڙو. ج ڪيڪڙا: ذ. سرطانُ، ڪينسر، (سمنڊ جو جانور).

"ڪُنيس تو ڪان ڪيڪڙا،
ٿُون ڪيئن ٿنُ طبيبُ"

ڪِيل: ٻوٽي يا گاهہ جو قِسم.

"ڪِيل قالِينَ گهرا گلابي وڇايا پٽن تي"

ڪِينرو. ج ڪِينرا: ذ. ڳهپي، ڪِر ڪِر.

"ڪڪڙا ڪِر ڪِر ڪِينرا، باقي قُرب ڪپاهہ"

ڪينرو: ساز جو نالو.

ڪ

ڪاتو: ڪاپيو هارايو.
"ڪنهن ڪاپايو ڪو ڪاتو"
ڪاتي: ڪاپيل، هارايل.
"تي ڏور ھڏيسين تہ اجا ڪيڏي بہ نہ آ،
نزديڪ ڏٺيسين تہ هُو ڪاتي نڪتي"
ڪاجا - ڪدر: پِير خُواجہ خضر.
"تنهنجي منهنجي وچ ۾ ڪاجا - ڪدر پِير"
ڪاڏ ڪائڻ: خارش ڪرڻ، کُجلي ٿيڻ.
"ڪاڏ ڪائن، ڇُهندڀون پائن هنڌ وهاڻا ڇو؟"
ڪاڏو: ڪاڏِيءَ، ڄاڙي، ڪڏ، ڪُوبو
ڪاڏو ڪوڙڻ: ضعيفيءَ سبب منهن پر ڪِرڻ.
"وڇوڙو سوگهو ونگي، ڪوڙائيندءِ ڪاڏو"
ڪار: ڪارل، ٻن نسلن جو ميلاپ يا ڪار.
ٻسر، گڏ، گاڏڙ [خاص طور ڪُتو]. رقيب.
"عاشق ۽ معشوق مٿان تا، پونڪن ڪھُرا ڪار"
ڪار: ث. خار، ساڙ حسد، ڪاوڙ.
ڪار ڪائڻ: سڙڻ، حسد ڪرڻ، ڪاوڙجڻ.
"عاشق ۽ معشوق مٿان تا، ڪَهرا ڪائن ڪار"
ڪارڪ. ج ڪارڪون: ث. ڪجيءَ يا ڪجور
جو شڪل ڦَلُ، ڇُنهارو (خيرپورميرس
جي اديبن ڏي اشارو).
"ڪِيڪاريم ڪارڪ، سَگ سچاٽي سنڌ جو"
ڪارُو ج ڪارُو: ذ. ساڙ سڙيو خارباز
بدخواه، ويري
"ڪارُو خار کسيندو ساڻ زوري پيار وندبيندو ساڻ
پيچوڪين ڇڏيندو ساڻ آئون انسان آئون اُنسان"

ڪاڪڙ: گرا گنجا، للوپنجو خسيس، يا
گهٽ.
"پيڙ تي پڙڪي اٿيا، ڪاڪڙ ٿي نہ ڪتا"
ڪامڻ: پچڻ، سڙڻ، جلڻ.
"ڪام نہ جانان، سونهن ۾ سڪ جي،
راند رتيءَ ۾ مان ٿو ڪامان"
ڪانياٽي. ج ڪانياٽيون: ث. جهار هڪلڻ
جو اوزار، سُٽ جي نهيل گُليل، جنهن ۾
مِٽيءَ جو ڳوڙهو يا پٿر وجهي جهار
هڪلبي آهي، تاهيندڙ اُڏاريندڙ.
"ڳوٺ سڄو تي پيو آ، جهار،
اڪ سندس ڪانياٽي آ"
ڪٿوري هٽڻ: خوشبوءِ لڳائڻ، سُرهو بنائڻ،
پيار ڪرڻ.
"آءَ هڪبئي کي خوش ٿي ڪٿوري هٽون"
ڪَجُور. ج ڪَجُورُون: ث. ڪَجِيءَ جو ڦَلُ،
ڏوڏو.
"ڪيڪاريم ڪجور، مرڪي ماکي ميٺ سين"
ڪدڙو ج ڪدڙا: ذ. هيجڙو، نامرد، ٽين جنس بي
ثمر، بي لايہ
"ڪِن ڪيو پر سو بہ کهڙو احتجاج،
جهڙو تهڙو جڻ تہ ڪدڙو احتجاج"
ڪَڙو: ذ. بيٺو بيٺل
"گهڙي پهر ڪڙو رڳُون روح رڏيو وڃين"
ڪِسر پُسر[ڪِسر ڦُسر]: سُر پُر، ڇُٽپُڻ، ڪَڙ
ڪَڙ، ڇُرپُر.

"سَنڌ سُڪل پڻ پيرن هيٺان ڪِسر پُسر ڪڙڪن"

ڪِلڪڙو. ج ڪِلڪڙا: ذ. ٺهڪڙا.

"مالوارن جون تنوارون واهوا، ساڳ ڪانبن ۾ خوشين جا ڪلڪڙا"

ڪلڪو ڪنڌ: ڪنڌ جهڙا، منا ٺهڪڙا.

"هيڏي ڪلڪو ڪنڌ، هيڏي سڏڪا سنڪيو"

ڪلول: نموناءَ، شور، هل، گهمسان، ڏمچر.

"اڪيون بنجن چار ڪلول بادل ڪنوٽيون"

ڪَلِي. ج ڪَليون: ث. ڪنهن ننڍي حلال ٻڪر يا هرڻ جي کَل مان پاٽي لاءِ ٺاهيل سانداري، مَشڪ، اوئي

"اُج صحرا سُج ۾ آتو ڪري، "شوق تنهنجو جڻ ڪليون ٺم شربتي"

ڪنگهڻ ڪُرڪڻ: ڪنگهي سجاڳ ڪرڻ، وِجود جو احساس ڏيارڻ، زنده هجڻ جو تاثر ڏيڻ.

"ڪنگهوءِ ڪُرڪو جيئرا آهيو يا مئو؟"

ڪَنهجَڻ: ڪانجاٽو ٿيڻ، خراب ٿي پوڻ.

"دل جي ڪَنهجي ٿي تہ درستي ٿي ٿئي، مِير صاحب جي ، نہ ڪنهن مزدور جي"

ڪَهرو. ج ڪَهرا: ذ. سخت، ٿٻيندڙ يا ڪائيندڙ.

"چا بدن نازڪ ۽ چا ڪَهرو ڪَتو"

ڪَهرو. ج ڪَهرا: ذ. تيز پاڻيانو ڏنگو چيڙاڪ. [ڪُتو].

"عاشق ۽ معشوق مٿان ٿا، ٻونڪن ڪَهرا ڪار"

ڪُهجَڻ: ورچڻ، تڪجي پوڻ.

"ڪُهجن ڪي ڪونٽيون او جيڏيون ڪُهَجن ڪي ڪونٽيون"

ڪِنياتو. ج ڪِنياتا: ذ. ڪينءَ (خير) جي خبر ڏيندڙ ڪانگ، نياپو نيندڙ.

"ڪٽِي وج هي خير جي خبر ڪِنياتا"

ڪولانڊرَ. ج ڪولانڊرَ: ذ. ضامِن، ذميدار، جوابدار.

"بهادُر بيباڪ، ڪولاندر تر ۔ ڪيچ جا"

ڪوهاڏو. ج ڪوهاڏا: ذ. نار يا هُرلي لاءِ ڪوٺيل ڪڏ/ڪڏو

"ڪوهاڏي تي نار هي دنيا ڪوهاڏي تي نار"

ڪوهَيَل: ڪُتَل، بُج بُج ٿيل.

"بيلا بارڻ باريا، پکي ڪوهيل پَرَ"

"اُڏرن ڪوهيل ڪنپ، اوٿر اٿيو اوچتو"

ڪُوهہ ڪاروڪرڻ: مزو وِڃائڻ، محبت بدران نفرت وڌائڻ.

"تون بہ منهنجي چاهہ ڪي ڪوتو چٽي، لوڻ ٻُرڪي ڪُوهہ تو ڪارو ڪرين"

ڪيجُ. ج ڪيجَ : ذ. خوشي ، مزو، فرحت

ڪيج ڪيرا ٿيڻ: خوشيون ساٽيون ٿيڻ، مزو ختم ٿيڻ.

"ڪيج ٿيا ڪيرا، هيج سيئي هج ۾"

ڪير ٿر: دادو ضلعي جو مشهور جبل

ڪير ٿر نہ ڪپڻ: اڏول ۽ بهادر شخصن جو نہ وڪجڻ، جونجهارن جو نہ جهڪڻ.

"تي تو سگهي پٿر ڪي ترازي ۾ تورجن، بازر ۾ ڪير ٿر تہ بخاري ڪَتو نہ هو"

ڪِير جان ڪِلڻ: ڪِير جهڙو اجرو مُرڪڻ، وٽندڙ انداز ۾ ڪِلڻ.

"ڪِن جي چنگهن ۾ گهڙيون زنجير جان، ڪي ڪُچن ڪندبون ڪِلن ٿيون ڪِير جان"

ڪِيڻءَ: خير خوشي خير سلامتي سک آنند.
"ڪونيو رنج ڪُسين،
ڪوهيو ڪِيڻءَ جهڃين ميان"

ڪِيئو ج ڪِيئا: ذ مخمور متوالو خُمار يل.
"سک ڏک جو سامان ڪيئا نيڻ ڪنيو وتن"
"خيرن ساڻ ڪِيا، موڪِي موک متارا"

گ

گاج: دادو ضلعي جي هڪ اهم "نئن" جو نالو.
"نئين گاج ٿِي، ڪاڇي تي لهين ٿِي پياري"

گاج. ج گاجُون:ث. ڪڇ ۾ پيدا ٿيندڙ هڪ قسم جي ڪڪڪ، تيلي ٻج جو قسم.
"گاجون گُل ڦُل گاهه. هُڳاءُ هُل هُئڻ جا"

گتِي ج گتِيون: ث محتاجي ڪاڻ حاجت، مطلبُ.
"ڪنهن ۾ شايد آهه گتِي،
تڙپي تي پئي روح رتِي"

گجگاهُه ج گجگاهَه: ذ. گهاتو ٻيلو جهنگ.
"درياهه ويو گجگاهه ڪي لوڙهي اهڙو،
جو ڏار تہ ڇا ڏار جو ڇوڏو نہ مليو"

گُجَ ڪرڻ:گُجِي پرڻ، ڌَو ڪرڻ، پيٽ پرڻ.
"سرٽين، ڳجهن گُج ڪيا،
ڪاج ڪيا ڪانگن"

گِدرو ٿيڻ: نرم ٿيڻ، لذيذ ٿيڻ، قربان ٿيڻ.
"قوم اڳيان گدرو بہ تي، مِنڙو بہ تي،
غاصبن لئہ نُوهه تي، ڪوڙو بہ تي"

گَدُ ج گَدَ: ذ. هڪ جهنگلي ٻڪريءَ جو قسم، جنهن جا سڱ مضبوط ٿيندا آهن،
جن مان ڪرناءِ ٺهندي آهي.
"هي فيصلو هرڻ گد، قاڙها، سها ڪندا"

گرِي ج گرِيون: ث.ميري، بدشڪل.
"ڪنهن گري گرهڻ ۾ قاتا،
منهنجي تر جا ماهرو؟"

گُڙائڻ: وڄائڻ، ٻُرائڻ، اطلاع ڏيڻ.
"گهر گهر گهنڊ گُڙايان،
ڪلف ڪڙا ڪڙڪايان"

گشو ج گشا: ذ.ڏتو ڪوڙو آسرو.
"تلها سڪٽا نڳ، ڏينهون ڏينهن گشا نوان"

گفتگو پئڻ: وٽندڙ يا منيون ڳالهيون ڪرڻ، خمار جهڙي گفتگو ڪرڻ.
"گفتگو دل تي سچي رات ٻنهي پئي پيتي"

گُلگَشتُ ج گُلگشتَ: ذ. باغ جو سير، باغيچو گُهمڻ.
"ءِ هُو بہ ڏِسِي چڏ نہ وِسوڙيل ويڳا،
گُلگشت گُهمايا تي وجن تہ بہ ارها"

گلو ج گلا: ذ. (اُنن جو) قافلو.
"نہ ڳوڙها تا ڳاڙيون نہ لالون تا لاڙيون،
وهن پيا گسن تان غمن جا گلا ڙي"

گلگُون: گُل جي رنگ جهڙو ڳاڙهن ڳلن وارو ڳاڙهه ڳلو گلرنگ، گلفام.

"اڇين ويسين عينڪين، گلگُون گلابي"
گُلابي جذبو هجڻ: رنگين احساس.
"رنگ آس جو سونهري، جذبي جو گلابي آ"
گُلابي گُفتار هجڻ: رنگين گفتگو هجڻ، وڻندڙ ڳالهه ٻولهه.
"گُلابي گفتار بخاري جي ياڳ ۾"
گُلاب لفظ ڪيڻ: سُهڻي گفتگو ڪرڻ، سَچي يا کَري ڳالهه چوڻ.
"گلاب لفظ ڪيان، تي پون رڳو تاندا"
گُلدستو ج گُلدستا: ذ. گلن جي مُٺ، گلن جو ڇڳو.
"گُلدستا، قول مالها، پريات جي تقاضا"
گُلدستا گُهرڻ: گُل گُهرڻ، گلن جهڙيون ڳالهيون/پيار گهرڻ.
"گُهريم گلدستا، اچي وچڙيم ڪانديرا"
گُلچينُ ج گُلچينَ: ذ. گُل پٽيندڙ يا چنيندڙ مالهي، باغبان.
"سنيال گلچين، نهار مالهي،
ڪلي ڪلي تي نہ پئي ڪتاري"
گَنگهر گهوٽڻ: دُک ڏرڻ، ظلم مِتائڻ.
"گهوٽ گنگهر جا گهوٽن گهوتا،
دنگن منگن ڏندا موتا"
گُڻُ ج گُڻَ: ذ. گُڻ، ڳُڻ، خصلت، خوبي.
"قرب ـ ڪشش ۾ اُپ ۽ پُون،
گردش ۾ ئي آهي گُن"
گورُ ج گورَ: ذ. ڇُڙواڳ، ٻي لغام، تاهڙ (ڊور).
"گهر گهر چري گور ٿيو جُوءِ سچي جمدُوت"
گوڪُ ج گوڪَ: ذ. خيال، پُور پهه، ويچار.
"تارن جي جهرمر ۾ منهنجا، جُهومڻ وارا گوڪ"
گولُ ج گولَ: ذ. ڪوه، ڌرتي، جهانُ.
"عشق عقل جي اور، سُرپُر ساري گول ۾"
گُونجائڻ: ٻرائڻ.
گُونجڻ: ٻرڻ، پڙاڏو ڪرڻ.
"گونجڻ ناهه گُناهه، اڃا عاشق آسرو"
گُونگا غزل چيڙڻ: اشاري ۾ راز نياز جون ڳالهيُون ڪرڻ، ميڄُن ۾ عشق محبت جون ڳالهيون ڪرڻ.
"دِيد سان گُونگا غزل چيڙِينَ پيا"
گُونگي ج گُونگيون: ث. ٻي زبان، خاموش، غافل، سُتل، غلام.
"گونگيون قومون ڪيتريون،
ٺهري ڏاڍ ڪُنيون"
گؤشالو ج گؤشالا: ذ. ڳئُن/ گاين جي رکڻ ۽ پالڻ جي جاءِ، ٻي زبانن جو هنڌ
"گهنگهر گهيريو گائون گائون،
گُونگن جو گؤ شالو"
گيت جي جيت ٿيڻ: گيت جي فتح ٿيڻ، گيت جو ڪٽي وڃڻ، شاعريءَ جي سوڀ ٿيڻ.
"رات ٿيو استاد ذات جو جهيڙو، جيت آخر گيت جي ٿي ڪامياب آئون آهيان"
گِيتن کي گرمي ڏيڻ: شعرن ۾ جوش پِرڻ، شاعري ۾ ولولو سمائڻ.
"گيتن کي گرمي ڏيان، رڳ رڳ ٻاري آڳ"
گِيت گَجي وڄڻ: گيت گونجڻ، شاعري

مشهور ٿيڻ.
"او پيارا شاعر، تنهنجا گِيت گَجي ويا"
گيت گلزار ڪرڻ: گيتن کي باغ بنائڻ، شاعريءَ کي وڻندڙ ۽ دلچسپ بنائڻ.
"گِيت ڪيم گلزار، بربٽ باغ بهار ٿيا"
گِيت ۾ جُوڻ وٺڻ: شعر جي روپ ۾ جيئڻ.
"جسم ۾ جُوڻ گيت ۾ ورتي،
شعر ٿي شهر ۾ گُهمان ٿو پيو"
گِيربُ، ج گِيرب: ذ. هٺ، غُرور، تڪبُر، مغرو، ۽، گهمنڊ، غرور، ايمان.
"غريبي پنهنجي گيرب ۾ ائين هلي ٿي پئي
جيئن ديري ٿي هلندو آ نواب آهستي آهستي"
گيس: گيسي توبهه بان.
گِيس چاپڻ: گِيسي ڪرڻ، اُٺ پير بنائڻ.
"چاپي ويا ڪئي ڪاڪ جي گسن مٿان گِيس"
گيندائڻ: ڏونڊاڙڻ، ڏانڊولڻ، لوٺڻ، جهڳوڙڻ.
"وڻ وڻ وارن ڪان جهلي گينداڙيا گهمسان"
گيندار: غفلت، ڪاهلي.
گينوارجڻ: غافل ٿيڻ، ڪاهل ٿيڻ، ڳهرجڻ، ننڊاکو ٿيڻ.
"گينواري گيسر، ناري ننڊ نياڳ جي"

ڳ

ڳاڏي، ج ڳاڏيون: ث. نار يا حُرلي جو هڪ انگ، وهٽ کي هڪلڻ لاءِ ويهڻ جي جاءِ، نار جي وڏي چڪر مٿان پرچل ۾ لڳل سادا ڇهه هٿ ڊگهو تختو.
"آڏي آواندا لُڙهيا، ڳاڏي ڳائي ڳَم"
ڳاڙهاڻ پڙهڻ: لالاڻ پرکڻ، ڪاوڙ پرکڻ، جوش جو اندازو لڳائڻ.
"جو پن پن جي پيلاڻ پڙهي،
جو ڳل ڳل جي ڳاڙهاڻ پڙهي، سو منهنجو ادو"
ڳاڙهو، ج ڳاڙها: ذ. رتائون، سرخ، لال.
"روح منهنجي کي گُهربو نئون رنگ هو
ڪنهن ٿي ڳاڙهو ڏنو ڪنهن ٿي ڪارو ڏنو"
انقلاب يا **ڳاڙهو ڳيچ:** روشني جو گيت، سُڄاڳي جو شعر.
لاک لاهيو سج جي ابتو ٽنگيوس،
باک، ڳاڙهو ڳيچ هن ڳايو آ ڇو؟"
ڳاڙهي ڇُڪي: شراب، خمار ڏيندڙ شيءِ.
"هوا ۾ هبڪار، چانڊوڪي ڳاڙهي ڇُڪي"
ڳاڳون: ڏٿ جو هڪ قسم، پير جهڙو ڳاڙهو ميوو.
"تنهنجا جلوا ڳاڙهيون ڳاڳون،
منهنجا جذبا جهول"
"ڳاڙهيون ڳاڳون چپڙا، ڳلڙا"
ڳاله ڳٽائڻ: ساک بحال رکڻ، ڳاله بيهارڻ.
"منگين مٿان منگتا، ڏيئي ڳاله ڳٽاءِ"
ڳالهيون ڳاڙها گل هجڻ: ڳالهيون وڻندڙ

هجڻ، دلپزير گفتگو هجڻ.

”ڳالهيون ڳاڙها گل سوچون سرهيون هيرڙون“

ڳاهُو. ج ڳاهُو: ذ. ڳاهہ ڳاهڻ وارو هاري.

”خان کٽ تي تاس جي رس ۾ رتو

ڳاهہ ڳاهو باهہ ۾ ڳاهي پيو“

ڳاهَہ ج ڳاهُون: ث. ڳجهارت، ڪنهن قصي يا ڳالهہ ۾ ڪو موقعي جو بيت

”منهنجا ڳوڙها ڳُوڙهيون ڳاهُون“

ڳيڙو جذبو: جوان جذبو تازو توانو احساس.

”استاد جو جذبو ڳيڙو آ“

ڳِتو ج ڳِتا: ذ. ڪارتوسن جو پٽو مُڇو.

”جو اوهين چاهيو ونو سون چاندي جو سڳو

سلڪ ڪاڏي جو وڳو ڪارتوسن جو ڳِتو“

ڳِچَلُ ج ڳِچَلَ: ذ. وڏو حصو ٽڪر، گهڻو

ججهو وڏيڪ.

”جيئان جيئن تنهنجا لکان ڳڻ ڳچل“

ڳِگُ: نرِيل.

”ڳگ ڪيتين جون چوتيون نري ننيپ تيون“

ڳگانجڻ: نرڻ، تڏو تي وجڻ، مخمور تيڻ.

”نہ ڪوپل ڳگانجي نہ ڪو زَل ڪاڙهو“

ڳگيل سوچون: تڏيون سوچون، نريل سوچون، مانار جو شڪار تي ويل سوچون.

”يلي سيکيو اوهان پنهنجون ڳگيل سوچون“

ڳلو: آڙهہ در

ڳلا جاڳائڻ: در در سُجاڳ ڪرڻ، گهر گهر شعور ڦهلائڻ.

”موت جي ننڊ آهي منهنجي شهر کي،

ڳوٺ جون ڳليون، ڳلا جاڳائتا تمر“

ڳِمُرُ ج ڳِمَرَ: ذ سست، ڪاهل، غافل، بي اُلڪو.

”آڏي آوانڏا لُڙهيا، ڳاڏي ڳائي ڳِمر“

ڳمڻ: ڍرو تيڻ، سست تيڻ، ڳِهَڻُ.

”ڏلهڙيا بہ هلن تا ڳمندا ڳمندا“

ڳنيڏڻ ڳائڻ: ڳانڍاپي جا گيت ڳائڻ، ناتا نيائڻ، ڳنيڏڻ جون ڳالهيون ڪرڻ.

”ادڙن سان استاد ڳنيڏڻ ڳاتا ها“

ڳنيڍ ڪُلڻ: ڳالهہ ڪلڻ، راز پڌرا تيڻ.

”ڳالهاءِ ڪُلن ڳنيڍون،اک لاءِ ڦِتن ننڍون“

ڳُٽن جو ڳُتڪو هجڻ: ڀهڳُٽيو گهڻين خصلتن وارو.

”تنهنجو گل بہ لڳي گلدستو

ڳُڻ بہ ڳُٽن جو ڳُتڪو آهي“

ڳُٽوانُ ج ڳُٽوانَ: ذ. ڳُٽن وارو خصلتن وارو

”شهريچن سينن سان سانڍي،

ڳوناٽن ڳُٽوانن ڳولي“

ڳوپ: چڪي پڌل، مضبوط تيل.

”ڇُڙنديون ڇجنديون ڪين ڪي، ڳوپ ڳنڍيون ڳُوڙهيون“

ڳوپ: سادا، معصوم، گگدام.

”جي ڳاهہ ڳهن پيا ڳونن ۾،

تن ڳوپن، ڳوڏن جي آهي.

هي سنڌ سپوتن جي آهي“

ڳوتِي ج ڳوتيُون: ث. ڳوڙهيُون، ڍيريون.

”پيبت انشاالله ڳوهيِنديس ڳوتيُون“ •

ڳوڏو ج ڳوڏا: ذ. جوڌو پلوان، سورمو.

”استاد اتاهان تيا ڳوڏن جا ڳاتا“

"ڳاڙهو ماس ڏئي جنهن ڳوڙي،
مٿي تنهنجو رنگ مٽايو"

ڳوڙها ڪڙهڻ: لڙڪ پڇڻ، لڙڪ رجهڻ.

ڳوڙها ڳيتڻ: لُڙڪ پيئڻ.

"ڳوڙها ڪڙهن اکين ۾، ڳيتي وڃون يا ڳاڙيون"

ڳُوڙهي ڳالهه ڳنڍي وڃڻ: فڪر يا گهري سوچ ويچار سان سلهاڙجڻ.

"اديون عشق انڌي، مون کي نُور نئون ڏنو
هئڻ حال ونڊي، ڳُوڙهي ڳالهه ڳنڍي وڌي"

ڳُوڙهيون ڳنڍيون: سُڪ/مضبوط ڳنڍيون.

"ڇُڙنديون ڇڇنديون ڪين ڪي،
ڳوپ ڳنڍيون ڳُوڙهيون"

ڳُوٽين ڪان ڳورو{هجڻ}: وڏو بار بي انت آزار.

"ڳُوٽين ڪان ڳورو سر تي سور ڪنيو وتان"

ڳِئي هٽڻ: يَخِي هٽڻ، جاڙي هٽڻ، بڪ ڪرڻ، وات هٽڻ.

"ٿڪي جڏهن ٿاتريو هٽِي ڳچ ڳِئي"

ڳيرو ج ڳيرا: پکيءَ جو نالو امن جي علامت ڳيرو.

"گولي ڪڙڪي ڳيرو ٿُورو
موڳي ٿاري جُهومي تي پئي"

ڳيڙهه (ڳيڙا): سست، ڏبرو ايرو ڪمزور، ضعيف، هيٺو.

"اٿي جهد جهاد ڪر، ڳِري تي نہ ڳيڙهه"

گهه

گهاتڪ . ج گهاتڪ: ذ. گهائيندڙ گهاتي، فنا ڪندڙ، ماريندڙ نابود ڪندڙ قاتل

"گهايل ڳولن گهٽگهُرا، گهاتڪ ڳولن گهٽَ"

گهاٽو. ج گهاٽو: ذ. گهات لڳائيندڙ شڪاري، تربو مڇي ماريندڙ ميربحر، سمنڊ جو واقف.

"گهاتو نڪرن گُهتِ مان،
ڏانون نڪرن ڪُک مان تون مان ملنداسين"

گهاگهائڻ: ڪلڻ، مشڪڻ، نچڻ، ڪُڏڻ، ڏوڪڻ، همت ڪرڻ، وک وڌائڻ، سرسهائڻ.

"گهاگهائيندو پيو گُهمي، ويچارن وَڳَ"

گهاڻو ج گهاڻا: ذ. تيل پيڙڻ جي ڪل، چيچرو.

گهاڻو گهائڻ: ڏاڍ جي آزار کي ختم ڪرڻ، ظلم جي علامت کي ختم ڪرڻ.

"سوڍا سِنڌ سُجاڳ جا، گهائيندا گهاڻو"

گهاڻو گُهمڻ: ظلم ثيڻ، ڏاڍ ثيڻ.

"گُهمي پيو گهاڻو پيڙي ساري سنڌڙي"

گهائُو: گهاءُ ڪندڙ گهائيندڙ زخم ڪندڙ تيز تکو.

"هر جنين جي هٿ ۾، گهائُو جن گهوبا"

گهپِيون: ث. ڪُتيون، ٿُنبيون.

"پرتي موڙ نہ پاڻ، گهوڙون گهپيون رهن"

گهٽِ ج گهٽون: ث. پاڻيءَ ۾ ٽٻي، گوهي.

"گهاتو نڪرن گهٽ مان،

ڏانون نڪرن ڪک مان"

گهپ: گهاٽي اوندهہ، ڪاري اونداهہ.

"گوري ڊوڙي ڪاري جهنگ ۾

بجلي چمڪي گهپ ڪکر ۾"

گهچلي: ث. ميري، گندي، ڪني.

"گهچلي واچ کنديڙيو گهنٽين، گهاتين گند"

گهر گهر جاڳڻ: هر گهر جو سُجاڳ ٿيڻ، ماڻهو ماڻهوءَ جو جاڳڻ

"مان دردر گيت چوان نہ چوان

سُڻ پڙڪو گهر گهر جاڳي ٿو."

گهڙيون گهڙڻ: پَلَ سنوارڻ، وقت سجايو ڪرڻ، وقت ڪي تبديليءَ لاءِ ڪم آڻڻ.

"گهڙين جي گهڙڻ سان صديون ٿيون سنورجن"

گهمنُ ج گهمن: ذ. بهادر پهلوان، جوڌو جُنگ

"ڪانئر جي تون ڪوپري؟،

يا تون گهوٽ گهمن؟"

گهنگهر. گهوٽ: ڏُک ڏرينڌڙ ظُلم مِٽائيندڙ گهنگر (مصيبت) کي گهوٽيندڙ/ناس ڪندڙ.

"گهنگهر. گهوٽ اسان جو نالو

پِيڙون پٽا پِيڙيندا آهيون"

گهنگهڻ: جيت جو قِسم، سُرو.

"گهنگهڻ لاٽڻ کي پيو کائي،

چار ڪري چمڪار"

گهٽاڻ: گهٽاٽِي، ججهائي.

"هي گهڻ وٽي تہ تي پر گهڻ جي گهٽاڻ ۾،

ڪِيلي تہ ناهي ڦاٽي، ماکي مِناڻ ۾"

گهوبو ج گهوبا: ذ. زمين کيڙڻ لاءِ هر ۾ ڪم ايندڙ لوهہ جو اوزار، ڦار.

"هر جنين جي هٿ ۾، گهائُو جن گهوبا"

گهوٽو ج گهوٽا: گهوٽيل شيون [پِنگ، ٽاڏل يا پسارڪيون شيون]. ڏڏريل ڏک يا ظُلم.

"گهوٽ گنگهر جا گهوٽن گهوٽا"

گهور گُليلي هجڻ: گهائيندڙ گهُور، گُليل جهڙي تيز نظر.

"تاڙي پٽي تي ڪنهن ماريءَ جي،

گهُور گُليلي ماشاءَ الله"

گهور ٽُپائڻ: ڏِيد پرڻ، ڏِوَ تي ڏسڻ.

"صورت جو تون ساگر،

تو ۾ گهُور ٽُپايم گهاگهر وانگر"

گهور ۾ گهمڻ: اکين ۾ رهڻ، سامهون هجڻ.

"مان جو تنهنجي گهُور ۾ گهمندو وتان"

گهوڙاٺُون: گهوڙن جي اچڻ جو آواز، گهوڙا گهوڙا، دانهن ڪُوڪ.

"گهوڙاٺُون گهوگهٽ، وو وو وايُون واءَ ۾"

ل

لابارولاهڻ: سڀ ڪجهہ لٽي وڃڻ, گهاٽڻ.

"لاباري تي ويندي ويندي لاهيندي وئي لابارو"

لات: قدِيم عرب جي ٽِن بُتن [لات, منات ۽ عزا] منجهان هڪ بُت.

"اجان پيو لات, مناتن جو احترام ٿئي"

لات تي لکڻ: روشني تي لکڻ, جوت تي لکڻ, جوهر تي لکڻ.

"سونهن جو جلوو ٿات- ٿئي جي لات تي لکجي"

لات ڪرڻ: روشن ڪرڻ, سُجاڳ ڪرڻ, سُجاڳي ڦهلائڻ.

"گهر گهر ڪري لات, مچُون ها تہ بچُون ها"

لاٽڻ ج لاٽڻُون: ث. گهر / ڇپر جي وچين ڪام, شهتير, ڪاچڻ.

"گُهنگهڻ لاٽِڻ کي پيو ڪاٽي,
چار ڪري چمڪار"

لاٽِي ج لاٽِيُون: ث. اُٺ جي نڪ ۾ مهار ٻڌڻ لاءِ پيل ڪاٺ يا لوهہ جي ناڪيلِي, پابندي, تسلط.

"زبري زور جَتن هَنئِين, لوءِ لوءِ کي لاٽِي"

لالانگهرو. ج لالانگهرا: ذ. آسرو سهارو.

"لاڪِيٽا لانگاهہ لکين تو لالانگهري"

لال صُبح: ڳاڙهو صبح, روشن صُبح, (انقلاب ڏانهن اشارو)

"تيڙُو تيتر تاٽ,
جيتر پُهچي جُوءِ ۾,
لال صُبح جي لاٽ"

لامارو: جهپ, جهٽ, والارو ڦيرو.

"هٽ ۾ ڏاتو ڪيچ ۾ ڪارو
وِڪ وِڪ لک جو لامارو"

لامَ. ج لامُون: ث. وڻ جي سنهي ٽاري, شاخ, ڏار (سچ جي لام: سچ جو لاڙو).

"سانجهي ڏاري سچ جون لامون ڏيندیون لَم"

لانڊَ. ج لانڊُون: ث. قطار اينگهہ, سنگهر, ديگهہ, طوالت.

"ڇنتائُن آ ٽاهِي ڇِت ۾, ڪِيلِيُن وارِي لانڊَ"

لاوا: Lava, ٻرندڙ جبل مان نڪرندڙ پِٽر جو گرم رس, باهہ.

لاوا ڦڪڻ: باهہ ڳِهڙُ, آگ اندر ۾ اوتڻ.

"ڇا سونهن ڪيم سرتي,
سمجهو تہ ڦڪيم لاوا"

لاهارِي: لهوارِي, هيٺ, هيٺانهينءَ ڏانهن.

"حيرت جي اونهي دريا ۾, لُڙهندي لاهارِي"

لاهُوت: صوفي درجي جي چوٿين منزل, ڪراچيءَ کان 36 ڪوهن جي مفاصلي تي هڪ زيارت گاهہ. هڪ مڪان جو نالو جوڳي فقيرن جو قسم, سنياسي, سيلاني, لوڪ تياڳي (هتي اشارو: انقلابي).

"مهاڄڙن ميڙا, لارايا لاهُوت تي"

لاهُوتي: لاهُوت پيٽِيندڙ.

"لئي تار وڃائي لاهوتي,
هر رات کي گُهربل گيت ڏيو"

لاهيارو ج لاهيارا: ذ.اُجرت تي لاباروڪندڙ.
"هَٿ ۾ ڏاتا، هوڪارا، لاهيُون لائِيُون لابارا،
لاءِ ڪَنِي جي لاهيارا"

لائو ج لائا: ذ. ڳسو صفا ننڍو ڳهٽ، هيٺ.
"ڪيئن برابر ٽُرندو آخر لائو ڪاندي سان"

لايو سجايو ٿيڻ: اُميد پوري ٿيڻ، محنت ثاب پوڻ.
"لايو سجايو نيٺ ته ٿيندو نينهن جو"

لايِي [لائِي] . ج لايُون: لاباري عيوض اُجرت وارو حصو يا ڳو.
"لاهيُون لايُون لابارا"

لَتا پَٽ: ڏُڪ ۾ ڪپڙا ڦاڙڻ، ڪپڙا پَٽڻ.
"پيار پتوڙي پاڻ کي، پندو لتا۔پَٽ"

لُجهڻ: ڪڙهڻ، سَڙڻ، جَلَڻ، تانگهڻ.
"پاهڻ پندو اڄلي چڏجي،
لالڻ جي لئه جي نه لُجهي ها"

لُڇ. ج لُڇُون: ث. تڙڦ، تڙپ، تانگهه.
"تون ته پنهنجون لُڇون لڪائين ٿو"

لُڇڻ لَپ: ٿوري لُڇ پُڇ، تڙپڻ جو ذرو.
"لوڪو لڇڻ لَپ،ڏيان جي هن ڏيهه کي"

لُڏو: هڪ روشن تاري، نکٽ جو نالو (لُڏا لالڻ اُيرين) ڪُڏو: ڪنو خراب، نيچ، بي مهابو.
"جيترو شوق لُڏو ايترو ڪردار ڪُڏو"

لُرِي ج لُرِيُون: ث. سخت سردي، شديدُ ٿَڌ جي لهر.
"باهر لُريون يوربي،بدن ۾ باهُون"

لَطيفي رابطو: لطيف جو تعلق، لطيفي فڪرِ جو رابطو.
سِنڌ ڌرتيءَ سان ۽ سرتيءَ سان بخاريءَ جو ڪجهه بِلالي، ڪجهه لطيفي رابطو آهي

لَفظن چا لاش جيارڻ: لفظ سَنوارڻ، متروڪ لفظ مُروج ڪرڻ، لفظن کي نَئِين معنا ڏيڻ.
"تو لاش جياريان لفظن جا،
مان جان وِجهان تو جُملن ۾"

لَفظ تاندا هجڻ: چِڙ ۽ ڪاوڙ واري ڳالهه ڪرڻ، باهه جهڙي ڳالهه ڪرڻ.
"هر شخص جهڙو شعلو هر لفظ جهڙو تاندو"

لَفظ ڳولڻ: سوچي ڳالهائڻ، ڏارياٻ ۽ موشي سان گُفتگُو ڪرڻ، لفظ چُوندي ڳالهائڻ.
"لفظ چا لاءِ يار ڳولين ٿو
مون سان ڳالهاءِ دوستن وانگي"

لَفظن مان ڳالهائڻ: بيباڪ اظهار ڪرڻ، لفظن ۾ بيباڪي پرڻ، سگهارو اظهار ڪرڻ.
"چرڪين تو چالاءِ،
پَدَ پَدَ اندر چِپ رکي،
لفظن مان ڳالهاءِ"

لَک اکرو: لکن ڳڻن وارو،وڏي وِچا وارو لکن لڇڻن وارو لک لکڻو.
"اُمي لک اکرو صاحب عِلم عمل"

لَلهنگَ ج لَلهنگَ: ذ. پهلوان، سگهارو.
"لَهَر آهي هارَ للهنگ،هانءُ نه هاريو"

لَمُ ج لَمُ: ذ. لمڪارو ٿيڙ، ٽپو.

"سانجهي ڏاري سج جون لامون ڏينديون لَمُ"

لَمُ ڏيڻ: لمائڻ، لوڏو دوکو.

"دوست تہ ڏئي ويندا ٿي آهن،

دل بہ ڏئي وئي ٿم لَم سمجهو"

لَمو: هيٺاهون، (سِنڌُ جو ڏاکڻيون حصو) لاڙ.

"ڪچي ڪان پڪي تائين اُيي ڪان لمي تائين"

لُنبُ ج لُنبَ: ذ. رولاڪ، پٽڪندڙ رولُو لفنگ، پينانگ

"ڪوتا لُنب ڪنييو پاپي ٻومب پچائيو"

لُنڊِي ج لُنڊِيُون: ث. زهريلي بلا، بي پُڇي.

"ڳوهُون، لُنڊِيُون، ڳوريَٽ، سُوئر ناهِر سَوُ"

لَنگهہ ج لَنگهہ: ذ. رستو،ڏڳُ،چارو،واٽ.

"لاڙيچا لانگاهہ، لينن تُنهنجي لنگهہ تي"

لنگهڻ: فاقو ٻُڪَ.

"ڪِنجَهن مَنجَهہ لنگهڻ،

سامهون ٿر جون سُورميون"

لَنگَهڻو ج لَنگَهڻا: ذ. ٻُکيو.

"پاڳل لنگهڻي چَنڊ ٽڪيو پٽي"

لوٽ پوٽ: اُٿل پُٿل،تبدِيلي.

"رات ۽ ڏينهن جي لوٽ پوٽ آ وڏي"

لوڇ لائڻ: درد ڏيڻ،تڙپ ڏيڻ،تانگهہ بچڻ.

"تِر تانگهہ نہ ترسائين تي، لوڇَ لُچي لائِين تي"

لوڙ [لوڙهہ]. ج لوڙُون: ث. گهرج، ضرورت، طلب گُتي.

جلد ڪر ٽڪڙو بخاري ٻوڙ ٻوڙ

سِنڌُ کي هِن وقت آهي سخت لوڙ

لوڙُون هڻڻ: ڏاڙو هڻڻ، ڦُرڻ، ظُلم.

"لَتاڙِيو لوڙهو جوڙن تي لوڙون هڻي"

لوڙهو [1]. ج لوڙها: ذ. خاردار لوڙهو ڍنگهرن جو لوڙهو قيد، جيل.

"ڏولاوا ڏوڙا، قلعا ۽ لوڙها،

جهونجهارن جهوري وِڌا"

"ڪروڙ ظلم جي لُوڙهي ۾ واڙجي نہ وجو"

لوڙهو [2]. ج لوڙها: ذ. ڪنبا، رَهڙُون (درد، ڏُک)

"تنهنجي ڳَل تي ڳوڙها، منهنجي دل ۾ لوڙها"

لوڙهو[3]. ج لوڙها: ذ. پناهہ لاءِ ڍنگهرن جي واڙ پَناهہ، حفاظت، مُحافظ

"هِتي هاڻ لوڙها تا پوکن کي ڪائن"

لوڙهَہ ج لوڙهُون: ث. لنيُون، سوزِيُون.

"حق کي لوڙهون، لَتُون، ڦاهيون لڳيون"

لُولهٺُ ج لُولهٺَ: ذ. ڪُتي جو مالڪ آڏو خوشامدي آواز خوشامد، چاپلُوسِي، مِنٿ ڪرڻ.

"ڪُتجن ڪوڪٽ،

لُتجن لُولهٺ، داد ڏٺي ڏاڙيل"

لوگهو ج لوگها: ذ. ڳِڙکڙا، سوراخ، وِٿي.

"چَوطرف گهيرو هو لوگهو نہ هو"

"لاٽ ڪيو لوگهو ترڪيو اڇي تيج سان"

لوها پيِ: مضبُوط ۽ مُستحڪم قَدم.

"لوهن پيِن ڪُڙين سان لوڪو هلو لتاڙي"

لُوهَہ ج لُوهُون: ث. سَٽ،جِهبِي.

"ٿانءِ پريو ٿوڙيو هڪڙي لُوهَہ لهرجي"

لوءِ لَڄائِڻ: ديسُ جو مانُ وِڃائڻ، تڙ کي شرمسار ڪرڻ، وطن لڄائڻ.

"جو شخص وڃي لوءِ لَڄائي نـ وڃي"

لوئِيارو. ج لوئِيارا: ذ. لوءِ وارو ديس واسِي، ڌرتي وارو، مارُو لوڪ.

"لوئيارن کي لائڻ ليڪ،

ويڙهيچن ۾ آهي وِيڪ"

لوئِي لُٽجڻ: عزت لهڻ، مانُ کسجڻ.

"لُٽجن لويون، کنڊڙن پَٽڪا"

لئي تار وڃائڻ: سُر سان ساز ڇيڙڻ، ترتيب ۽ تنظيم سان ساز وڄائڻ

"هر سانجهـ کي گِيت سنگيت ڏيو

لـــئي تــــار وڃـــائي لاهُـــوتـــي"

لِير. ج لِيرُون: ث. اڱڙي، ڪپڙو.

"ماني، لِير، مڪان، ڪارڻ حيلا ڪيترا"

لِيڪ لائڻ: لِينگهو لڳائڻ، داغ ڏيڻ، بي مانو ڪرڻ، ٽڪو لائڻ.

"لوئيارن کي لائڻ لِيڪ،

ويڙهيچن ۾ آهي وِيڪ"

ليکو. ج ليکا : ذ. حِسابُ، ڪتاب.

"ليکن مَنجهـ لِکِين، سو تُون ڪِيئَن نـ سِڪِين"

ليلَهرُ. ليلَهرَ: ذ. ڦيڦو ڊِرو ڍِلو موچُو.

"لفظ کي مجبُور ليلهر فلسفا"

لِينگهو. ج لِينگها: ذ. ڪارنهَن، عيب، داغ.

"مٿخاني کي مُهتَمِر لينگها لاتا ها"

لِيو. ج لِيا: ذ. ليڪو گيهو (پيڙي هلڻ سان پاٽيءَ تي ٿهيل ليڪو)

"لهرن وِچ لِيو هينئر هوت وڃي پيو"

م

ماتابُ: مهتاب، چند، روشني، آتشبازي

"محلاتين ماتاب، ڏوڏُو ڏمر نعرا ناچ"

ماتم ڏيڻ: ڏک ڏيڻ، روڄ راڙو ڏيڻ.

"يا پهچي چيرون چم چم ڏيو

يا وچڙي واڪا ماتم ڏيو"

ماتمِي. ج ماتمِي: ذ. ماتم يا سوڳ وارو ڪارو (لباس)

"ماتمي لٽا متان ڪرين منا،

ڏيهـ جي نظر ۾ تي نـ پئون ڏٺا"

ماتو: مون اُتو مون چيو.

"هڪ پيچرو پيو پر بـ ڪتياسين،

هاٽي مري وياسين ماتو"

ماٽو. ج ماٽا: ذ. مَٽ، متڪو.

"ميخانو مرگهٽ بنيو ماٽا گهيريا موت"

ماٽ. ج ماٽُون: ث. ماڪ، شبنم.

"پاند پکيڙيو مُکڙيون گُلڙا، ماٽ تي لکجي"

ماٽ وسڻ: خاموشي ڇانئجڻ.

"گهٽن جي گهرن ۾ وسيو گوڙهو

اسان جي اڱڻ تي وُٺي ماٽ هُئي"

ماٽورو. ج ماٽورا: ذ. مَٽڪو متڪو.

"آڇي ماتورو موکي مرڪ نہ ايترو"

ماڃِي. ج ماڃِي: ذ. ڪنواريتا، ڪنوار جي طرف جا آيل دعوتي، ڄاڃيءَ جو ضد.

"مِڙيئي ماڃِي، موکي، مئخانو مَتِي"

مار: ذ. نانگ

"ڪڏهن هار قطار ۾، ڪڏهن مالها مار"

مارڪا: معرڪو، محفل، ڪچهري

"ڪُچڻ مان ڪلياڻ ماڻين سگهندين مارڪا!"

ماڙو. ج ماڙا: ذ. مضبوط، پهلوان، بهادر، سگهارا.

"مڇ وڏيون واڇون،ماڙا مڙس ڳهيو وڃي"

"ماڙا ماڙا مڙس مري ويا،
ڳاڙها ڳاڙها ماس ڳري ويا"

ماڙَ: ث. واهُر، سهائِتا، مدد، رهنمائِي.

"تاهم عشق عقل جي ماڙ مدد مجبي"

ماڪ ڪي مينهن ميڄڻ: هڪ کي ٻيو ميڄڻ.

"ڇاڪاڻ ماڪ مينهن ميڄون؟ ڪجهہ ٻڌائجو"

ماڪ وسائڻ: روئڻ، لُڙڪ لاڙڻ.

"پيو تو يار وسائيان، ماڪ ڇئو يا مينهن"

ماڳُ. ج ماڳَ: ذ. ٺاڪ، علائقو، ڌرتي، وطن.

"آ ئون استاد ڏوڙ جو داٿو.
ماڳ جي مِهر موکيو آهيان"

مالٺهورُ. ج مالٺهورَ: ذ. منيءَ ۾ اسلام ڪوٽ جي وچ ۾ هڪ ڳوٺ جو نالو ماڳ، مڪان.

"ميلو نانگن جو متو ماڳين مالٺهور"

ماموري: ج ماموريُون: ث. وچڙندڙ بيماري، مهلڪ بيماري

"مِڙي ماموريون،پکڙيون پائُر پَٽ تي"

مانجڻ: مانجڻ، ڌوئي صاف ڪرڻ، ملڻ، چمڪائڻ.

"اُوءِ اڇي استاد جي، ميريون مانجيا هُو"

مانڊوو. ج مانڊوا: ذ. مانڊو سائبانُ، شاميانو وڏو تنبو.

"پانيُون مُنڊي مانڊوو سوچون سُورج رَڇُ"

مانگہ ج مانگُون: ث. سِينڌ، نَٽِ کي جَهلڻ لاءِ وارن ۾ اڻڪايل ڳُهُ.

"جڻ ڏُهاڳڻ جا ڪِري پيا هار مانگ"

مانگر. ج مانگرَ: ذ. پاڻيءَ جو جانور، وڏو مڇ، مانگر مڇ، ظالم.

"مانگر تي ماڙيوَ سيسر کي ساٿي ڪري"

ماوو[مائو]. ج ماوا: ذ. نيرو سُرمائِي.

"چمر: چڊڙا ڪارڙا، ميرانجها ماوا"

ماهو. ج ماها: ذ. قتل، جنگ، خون، مصيبت، ڪوس، موت پوڻ، ماهي مال جي بيماري

"مايا جا ماها، ڪايا ٿهر ڪلُور ۾"

"وِڪوڙي وادِي،ماموري ماها ڪري"

مَتِ ڏڪجڻ: عقل خطا ٿيڻ، مَتِ منجهڻ.

"عقل مت شرم ٿئي ڏڪجي پيا،
پاڻ تي استاد وار ايڏو نہ ڪر"

مَتِ ڏيڻ: مشورو ڏيڻ، راءِ ڏيڻ.

"موکي تو ماري وڏا،مت ڏئي متارا"

محرم ٿيڻ، هجڻ: ماتم مچڻ.

"مظلُومن جي گهر ۾ تر ۾،
سال سَجوئي محرم ٿئي تو"

مُحرقو. ج مُحرقا: ذ. وڏو بُخار سخت تپُ.
”موسم وتو محرقو وِڦلي پيو وايو“
مَحشر کٽڻ: وڏو هُل ڪرڻ.زور شور سان وڙهڻ.
”گوڙ ڏاڍو آهه آڏو مان چوان
تو پاڻ سان محشر کٽو“
مَحلُ. ج مَحلَ : ذ. ماڙي، وڏي عِمارت. (امِيرن ڏانهن اشارو).
”مان راڳ ڪٿي ويس مَنهن ڏي،
ماتام مچي ويو محلن ۾“
مچن تي مستان ٿيڻ: اندر ۾ آتش ٻرڻ.
”من ۾ ٻارج مچ، يا مچن تي مستان ٿي“
مچُ. ج مَچَ: ذ. مانگر، واڳون.
”مچ موت بچي تنهن کان اڳي ڪيس مُڇون ها“
مچ مُچڻ: مانگرُ مارڻ.ظالم کي ناسُ ڪرڻ.
مُچڻ: مُنڍڻ، مارڻ.ختم ڪرڻ.
”سيڻي مَچ مُچان.ڪلاچيءَ کان ڪونڙي“
مَدو سوچڻ: خراب سوچڻ، برو سوچڻ، منفي سوچڻ.
”مدو سوچڻ مار.سُوڙو هار سُڏار جو“
مُرادون مهمان هجڻ: اُميدون عارضي هجڻ.
”مُرادون مهمان، لُڇي ڇيڄ وِجهي ويون“
مرجاتِ: ث. عزت، لحاظ. عزت وارو ورتاءُ، مريادا.
”ماڻهو جي مرجات نه مرڻي، ماڻهو موڪيندو“
مرجانُ. ج مرجانَ: ذ. قِيمتِي ڳاڙهو پٿر. (اصطلاحي معنيٰ: اُتم سوچُون، معيارِي شعر).
”مون آڇيا مرجان، ادب سان اتهاس کي“
مَرگُ. ج مَرگَ: ذ. مرگ، موت. ڪال، اجل، شهادت.
”وهه وٺيو وينگس مرڪي پنهنجي مرگ تي“
مَرگهَٽ: موت گهاٽ،مُقام، مساڻ شمشان
”ميخانو مرگهٽ بنيو،ماتا گهيريا موت“
”ماٺ مُنجي مَرگهٽ، متان موت مري وڃون“
مِسلول: سِلهه ورتل.
”ماستر مِسلول ڪو اسڪول ۾ سهڪي به ڇو؟“
مُرڪ ڏِڪڻ:[1]بظاهر خوش نظر اچڻ، مرڪي درد لڪائڻ.
”ٻاهر مُرڪ ڏِڪڻ، اندر دلڙي ديگڙي“
مُرڪ ڏِڪڻ:[2] مُرڪ اوڙهڻ. مُرڪ کي اوٽ بنائڻ.
”مُرڪ ڏِڪي پيو وار ڪيائين،
حُسن پرست به سڏجين ٿو“
مُرلِي. ج مُرلِيون: ث. وات سان وڄائجندڙ/ ڦوڪ وارو. ڪنگور مان ٺهيل ساز. هڪ سان جاڳرتا جي صدا.
”موڳيون مُرليون جوڳي جت،
ڳلي ڳلي کي سوگها ڳت“
مرڻ مُند نه ڏسڻ: ڪنهن به وقت مرڻ، مرڻ لاءِ موسم نه ڏسڻ.
”جِيان سِج جِيان،مرڻ مند نه ڏسان مان“
مِرون: سُوئر، خنزِير، گهائيندڙ.
”مِرُون کي مُهلت ملي،وانا ونرائين“

مزا نسرڻ: لُطف وٺڻ،لذتون اچڻ،خوشي ملڻ.

"مزا پيا استاد جي نس نس ۾ نِسرِي"

مسهري: پلنگ

"مهڪي مسهري هتي، مون پانيو مون وٽ"

مُسڻ: مُرجهڻ، مرجهائڻ، ڪومائجڻ.

"ٻوٽن دل ۾ ڊاءَ،متان مهڪ مُسِي وڃي"

مَسهُو: نـ سهندڙ ساڙولو.

"ساٿ پرپور ڏي حياتي تون،
موت مشهور آ تـ مَسهُو آ"

مشالُ ج مشالَ: ذ. مشعل، روشني، سُجاڳي.

"نوان مشال، نيون روشنيون، نوان شعلا"

مڪتبُ ج مڪتبَ: ذ. لکڻ پڙهڻ جي جاءِ، عِلم جو ادارو ابتدائي اسڪول، ڪتاب

"مئخانا مڪتب، ٽُوٽيُون تنب اُتِي پيا"

مکڻ چاٽو: مکڻ جو تيرو (چاتين ڏانهن اشارو)

"مکڻ چاٽا هٿ ۾، چپ تي ماڪي لار"

مگر: پر، ليڪن، چوندو تـ سڀ ڪو آ ليڪن اها ڳالهہ مڃائڻ لاءِ مگر ڪپي ٿو.

"چئي هرڪو ڏيندو آ، مڃائڻ لئہ مگر گُهرجي"

مگُر ج مگَر: ذ. چارا، رستا، واٽون.

"گهر تڙ تاسارا،ماڻهو مگر اُڃ ۾"

مگُ ج مگَ: ذ. دالين (اناج) جو هڪ قسم مگ جي وزن جيتري رَتِيءَ جو چوٿون حصو.

"منهنجو حصو مُگُ، ڦصو مختصر"

مَلُورُ ج مَلُورَ: ذ. مَلُول، مغموم، غمگين، اُداس.

"جي تو ڪوليان سِنڌ جا سڀ بخاري سُور،
ساگر پڙڪن ديڳڙا، ٺَڪر چڪنا چُور،
ملائڪ مَلُور، قادر تو هي چا ڪيو"

مَلِي ج مَلِيون: ث. گلي جي بيماريءَ جو هڪ قسم.

"ڳِري پوَندَو ڳلفڙا،موذي مرض مَلِي"

مُلڪ مسِيت ٽيڻ: ملڪ مسجد وانگر پاڪ هجڻ، نيڪ ڪمُ لاءِ پُڪارڻ وارو هنڌُ.

"مون لئہ ملڪ مسِيت ٽيو وانگي بانگ وڃان"

مَنات:قديم عرب جي ٽن بُتن [لات،منات ۽ عزا] مان هڪ بُت جو نالو (اصطلاحي معنيٰ:آمِير ماڻهو).

"اڄان پيو لات، مناتن جو احترام ٿئي"

منجهہ: رازُ ڳُجهہ، ڀيد

"ڏُجڻ مَنجهہ نـ ڏيج، ڪو سجڻ سَل عذاب"

مندر: جيڪڏهن بہ پٽون ڪنهن ڪنڌ تي پاڻ ۾ گڏيل هونديون تـ انهيءَ گڏيل هنڌ جي ويجهو هيناهينءَ زمين جي ڀاڱي کي 'مندر' چئبو آهي. اهڙي طرح جيڪڏهن ٻن پٽن جي وچ ۾ گهٽو مفاصلو نـ آهي ۽ زمين بـ ڪجهہ وارياسي آهي تـ اهڙي ٿوري وارياسي سوڙهي زمين واري ٽڪر کي "مڙهو" چئبو آهي (تاريخ ريگستان ص

24 ياڳوبيو)

"مڙهو مندر تر، تلي آفاتن تاڙيو"

مُند جو ميوو ڪائڻ: جوين جو واس ونڻ.

"توڙي جِيون جُهور، ميوا ڪاڏمر مُند جا"

مندا دلِيل ڏيڻ: ڪمزور دليل ڏيڻ، اجايو رد ڪد ڏيڻ، جڏا دليل ڏيڻ، فُضول بحث ڪرڻ.

"ڏيو نہ هڪبٽي سان لڙڻ جي واسطي، محترم ايڊيٽرو مندا دلِيل"

منصُور: حسين بن منصُور حلاج. جوڌو جُنگ جوان.

"منصُور سپ جُلُوس ۾ حملو ڪري هليا"

منگهٽو. ج منگهٽا: ذ. ماکي لاهڻ لاءِ لوٽو يا ڪِنگري، جنهن ۾ دُونهون ڪڄي.

"چنگ، ڪهاڙي، منگهٽو

سيٺهہ سپ ڪنهن ساڻ"

مَنهن. ج مَنهَن: ذ. چِپرُ. (چپر وارا. عام عوام).

"مان راڳ ڪٽي ويس مَنهَن ڏي،

ماتام مچي ويو محلن ۾"

مُنَ لاهڻ: بيعزتي ڪرڻ، گهتتائي ڪرڻ، زور گهتائڻ، مانُ لاهڻ.

"مس مس مارا تنهنجا لاٿا، منهنجي مارُن مُن"

مُهائين: ذ. مٿيرن، بهادرن.

"مُهائين ۾ مچ، ڪاسائين ۾ چيلڙا"

مَنهن مَڏ اُٿڻ: عام خاص جو جاڳڻ يا سُجاڳ ٿيڻ.

"اٿيا مَنهن مَڏ، چارا چۃ نڪ ڊُڪي پيا"

مَڻ. ج مٽيون: ث. نانگ جو مُهرُ، ڏيا، هشمت، جوت، مٽيو موتي، مٽڪو.

"سوچيو ڪن ڦاڙ جوڳي سچيو مڻ ڳهي سوگهي ڪئِي واسينگ نانگ"

مٽهيارُ. ج مٽهيارَ: ذ. مَڻ وارا، ڏيا وارا، همت وارا.

"جي پانيون جوڳي ٿيون مڻ وارا مٽهيار"

مٽهيارو. ج مٽهيارا: ذ. مٽهيارِي وارو، سينگارُ يا زَري وغيره جو سامان وڪڻندڙ.

"ڪوڏيون مٽڪا ماڻڪ لال،

پيش پرين جي ههڙا جال،

مارونڙن جو مٽهيارو"

مٽيا: ث. ڏيا، هشمتَ، جوت، همت.

"ماها ڪير مکڻ، مُنهن ۾ پو بہ مٽيا گهٽي"

موت حياتي بنجڻ: موت ڪان پوءِ زنده رهڻ، نالو رهڻ، امر بنجڻ.

"موت حياتي بنجي، دوزخ جنت ٿئي، هاڻ بخاري اهڙو سپنو اُٿندو هان"

موتي: خوبصورت خيال، فڪر انگيز شعر.

"وينجهر تنهنجي وس، برسيا موتي ماڳ تي"

موڏو: متي ڪوريل، بِنا سِڱن جي.

موڏن: ذ. پڙڪ نہ ڪُچندڙن، جوڌن، دليرن.

"جن بانا ڪاڏا بوتا تي،

تن توڏن موڏن جي آهي"

مورُ. ج موڙ: ذ. پکيءَ جو نالو سهٽو (اصطلاحي معنيٰ: مورڙي جا بهادر

پائر, جوڙا).

"مانگر پنھنجا مور ڳھي پيو
ڪنڌيءَ جي ڪوڪار"

مور: مورڙو (مورڙو مانگر مڇ داستان جو آڏول ڪردار).

"مور وانگر مانگرن جو پيٽ ڦاڙي ٿا وجھن"

مُورُ ج مُورَ: ذ. اصل رقم, موڙي پونجي بنيادي

"سوئي مُور مَدار, بخاري جي پُونءِ جو"

موريا:[1] مورجڻ: گونج ڪيڻ, گونچ ڳڍيا, ڦُٽا, ساوا ٿيا.

"مِينھن وَسِي پيا وڻ موريا"

موريا:[2] ٻھاريا, خوش ٿيا, موھيا.

"اڃان ماڪ تي پاڻ, موريا وتون ٿا"

مور نچائڻ: اصطلاح. (مور ماڻھن کي خوشِي ڏيڻ, خوش ڪرڻ.

"پرچي مور نچايئہ,ٻرُ تي باز بچايئہ"

موسِيقي ماڪي لڳڻ: سنگِيت مدُر لڳڻ, آواز مِنو لڳڻ.

"چپ ٿين جي چار موسيقي ماڪي لڳي"

موشو ج موشا: ذ. ڪِنارو گوشو حجاب.

"غُصا گُٽن گاڏٿان, موشا ماکي ميٺ"

موڪ ج موڳون: ث. پاڻيءَ هيٺ آيل, جالارو يا جام پاڻي, ٻنيءَ کي واھن رستي ڏنل پاڻيءَ هيٺاهين زمين, جنھن تي پاڻي وهي, ڪڙيي, ڪسيءَ مان ٻنيءَ کي ڪليو پاڻي ڏيڻ.

"هيڏو سِنڌو دريا ڇڇندو
ڇڇندو تي ويو موڪ"

موڪي: شراب چڪائيندڙ مَد وڪڻندڙ آزادي ڏياريندڙ نجات ڏيندڙ

"نِيٺ ناڪامي,مِڙي موڪي ڪِينَ ٿيا"

مولِمَ ج مولِمَ: ذ. اوير جي هوا.

"مولم ۾ ماتام, "ووو" واهوندن ڪيو"

مُومل ماڻڻ: اصطلاح. مقصد ماڻڻ, ڪامياب ٿيڻ.

"ڪاتي ڪنڌي ڪاڪ جي تتھن ٿي تاڻي ڪو مومل ماڻي سو مومل, مومل ڪن گھٽا"

موھہ ۾ وھنجڻ: پيار ۾ وھنجڻ, مُحبت ۾ پجَڻُ.

"وھنجان تنھنجي موھہ ۾ ھڻ ڪو مينھن مٿان"

موئڻ[موھڻ]:گيھہ,شربت يا پاڻي ۾ ڪا شئي مَلڻ يا ٻوڙڻ.

موئيل: مِٺي پاڻي يا پاڻي ۾ ٻوڙيل, مُحبت ۾ پڳلُ.

"ڪيتري موھي مِٺي اٿسين ڪٿي"

"بينون, باجا, پينون پانا, محبت ۾ موئيل"

مھا چَڙو ج مھاچَڙا: ذ. مٿل ٻار جي مٿان چاول, روٺھار ڪو ٻڇٽو ڪمزور دل.

"اُڪو عقل مھاچَڙو اُڪو عقل آنانُ"

"مھاچڙن ميڙا,لارايا لاھُوت تي"

مُھارو ج مُھارو: ذ. گھوٽ ڪُنوار جي پھريُن ٻہ ٽي راتين گڏ گھارڻ جي جاءِ.

"چنڊ ملھائن مرد مُھارو پيارو پِنڌ: ھوا پولار"

مھا ساتو ج مھا ساتا: ذ. وڏي وبائي بيماري

"ماھو ھو يا ڪو مھا ساتو. مري جو جنازو نڪتو گھر گھر منجھان"

مها ڪوِي: وڏو شاعر. (شاهه لطيف ڏانهن اِشارو).

"گهيري ويا گوڏا، مها ڪويءَ ڪنڌ ڪي"

مُهاڳ. ج **مُهاڳ:** ذ. آڳ، اڳيون پاسو شُروعات، اڳياڙي.

"پيا ملاڻن سُر پنيان هڪ چڪي اڳ ۾ مهاڳ"

مهانگَ ج **مهانگ:** ذ. ڳرو آگهه، ڏُڪار ڪوٽ.

"ماريو آ غَيور مردن جي مهانگ"

مُهتَ ج **مُهتَ:** ذ. عزت، مانُ.

"هر عزم اُچي ڪي مُهت مِلي"

مُهتَمِمَ. ج **مُهتَمِمَ:** ذ. مُنتَظِم، بندوبست ڪندڙ.

"مئخاني ڪي مُهتَمِم، لينگها لاتا ها"

مِهرِي ج **مِهرِيُون:** ث. مِهَر ڪندڙ مهربانُ، محبُوبه معشُوقه عورت.

"مِهرِيءِ ماڪِي بعضي آرُ انڌو ڪري"

مُهلَڻ: سُوئر جو زمين کي گُٻڻ، کوٽڻ، فصل خراب ڪرڻ. (تنهن سبب سونهن جو بِگڙڻ يا خراب ٿيڻ).

"خُشڪ تنهن خنزير هوائن،
سونهن سُگنڌ کي مُهلي ماريو"

مهل ملهائڻ: موقعي موجب نِباهڻ، وقت تي بهادري ڏيکارڻ.

"پَل پَل جي پُوڪار لوءِ لوءِ جي للڪار
ڪير ڪنائي، مهل ملهائي"

مُهم. ج **مُهمُون:** ث. مشڪل ڪم ڪارنامي جهڙو وڏو ڪم.

"ماڻهو مُهم مهان تي، هتڪيو ناهه هڏهن"

مهمائون ڳائڻ: ساراهون ڪرڻ، وڏايون بيان ڪرڻ.

"ڳائڻ ڳوٺ ڳليون، مهمائون هن ماڳ جون"

مهوڙ: ڦوٽ جو جواب، ڦوٽ، ڦِٽڪار نفرت، ڪِروڌ.

"چُنڊري چور پچور،
ڪوٺيون جنهن کي قُرب مان.
مِلي موٽ مهوڙ"

مهوڙُ ج **مهوڙ:** ذ. زور، جوپ، زياده.

"چياٽين شين جون بهائون مهوڙ"

مِهمانُ ج **مهمانَ:** ذ. پَل ڪَن لاءِ ترسندڙ ٻاهران آيل، ڏاريو.

"مهمانن جي گوڙ ۾ تڏ تي،
گهر جا پاتي جاڳي پياهِن"

مهونگڙا[مُنهن گڙا]: ذ. چُنڊرن جا در.

"نِوڙي مٿن مهونگڙا، ناريون توڙي نر"

مئخانو [1]. ج **مئخانا:** ذ. شراب خانو مُقابلي جي جاءِ.

"مئخانو ماٽي، هاٽي جوان جَرِي هليا"

مئخانو[2]. ج **مئخانا:** ذ. شراب خانو.

"مئخانا، مڪتب، ٹُوٽيُون تنبُ اُتي پيا"

مئو، مئو: ذ. نشو، خُمار، موج، مستي.

"محفل مد مئو مستي تَنبُ تنبُور"

مُئل بيت: غير معياري، بي مقصد يا آڪارج شعر، زنده نه رهندڙ شاعري.

"هڪ زندهه گيت پلو سئو مئلن بيتن کان"

ميا: ماپيا، اندازا ڪيا.

"ماري مُنڍ ڳڻيو ڏرين،مارُو تو نہ مَيا"

ميد: قبيلو جنهن سڪندر مقدونيءَ تي لڪن وٽ حملو ڪيو.

"ڪاتي سڪندر ڪاتي ميد، لڙيا مگر"

ميس ج ميسُون: ث. خواهش، تمنا، سِڪ، اُڪير، سگهہ موهہ نفساني خواهش.

"مُئِي پوبہ نہ ميس، ماهر سي مرٹا ڪتي"

ميل: ساريال علائقو [خاص طور ميهڙ، نصير آباد وارو علائقو].

"پورهيت مايون ميل جون، ولوڙن واهڻ"

مينهن مَيَڻ: لُڙڪن جو ليکو ڪرڻ، روئڻ جو اندازو لڳائڻ، وسڪارَ ماپڻ.

مَيَڻ: ماپڻ،اندازو ڪرڻ.

"مُحبت سهٹا مَيان تہ چا،مِينهن نہ تا مئجن"

ن

ناٽڪ ج ناٽڪَ: ذ. ڊرامو.

"دنيا هيڏي سُهٹي پياري،
عُقبا ڪيڏي نالي واري،
هي هڪ ناٽڪ، هُو آکاڻي"

نارَ وَهائڻ: روئڻ، لُڙڪ لاڙڻ.

"نار وَهائڻ مان ڇا ورندو، پيو ٿو پُور پچايان"

ناس: نہ آسُ، نِراسُ، نااُميدِي نِراسائِي.

"ناس نهوڙِي وو، نِيندي آهي ناهہ ۾"

ناسُوري: بيحد شوقين، خفتِي، نہ ڇڏڻ وارو. سخت گهايل ناسُور وارو

"ناسُوري استاد جي، لوري ڪنهن نہ لَڪِي"

ناسجَڻ: چنبُ جي اُيرڻ جو وقت، چنبُ اُيرڻ ڪني ڪيڏڻ

"ناسجَڻ ٿئي نِيندي، سنبري سجڻ ويهجان"

ناطق چيتو: ڳالهائيندڙ چيتو يا گهائيندڙ وحشي ماڻهو.

"ناطق چِيتن چِچريو چِيريو
هيءَ جي هرڻيون، مگيون نہ پرڻيون"

نافت ج نافتُون: ث. مصيبت، تڪليف، عذاب.

"توڙي جو اِنهيءَ نينهن ۾ نافت آهي"

نانهَن: عَدم، نيستِي، نابُودِي.

"ناهيان نانهَن نِسِي ويجان، آهيان آنهَن اڏول"

نانهَن جي نِنڊ ڏيڻ: عدم ۾ اُجلڻ، نيستِي ۾ گُم ڪرڻ، نالو نشان نہ رهڻ.

"سُمهاري سامِي ،نِنڊون ڏيندين نانهن جون"

نانهَن سان لِکڻ: ڪُجهہ بہ نہ هُجڻ واري احساس تحت لکڻ، نيستِي مان گُذري لَکڻ.

"لکبو تہ نانهَن سان لکبو"

ناهرُ ج ناهرَ: ذ. بگهڙُ، گهائِيندڙ.

"گوهُون،لُنڊِيُون ڳوريت،سُوئر ناهر سَؤ"

ناهيرو ج ناهيرا: ذ. نِهرو ڪير ولوڙڻ لاءِ زمين ۾ کوڙيل ڪاٺي،جنهن ۾ چاڏِي ۽ مانڌاڻي سوکِهي ڪجي.

"سورج جو ناهيرو کوڙِي،
رُج جو کِير ٿي سُج وِلوڙِي"

ناءِ: نہ آءِ، نہ آئُون.
"ننڊ اگھوڙي ناءِ، جاني مُنهنجي جھول ۾"
نائُو: نائُون مل، ڪُڏو تاريخي ڪردار، جنهن سنڌ سان غداري ڪئي، ڌوڪيباز غدار.
"چُونڊيو جو چنڊُ، هوشُو نائُو اُهو تئي تو"
نايڻ[نائڻ]: اوتڻ، لاهڻ، سمائڻ.
"سمنڊ کي گھاگھر ۾ نايان تہ چوءِ؟"
نايو: نہ آيو.
"جڳ ۾ تہ نظر نايو آ، جڳپال مون کي سانجھہ نايو صبح ايندو صبح نايو شام من پُهچي"
نِيارُ ج نِيارَ: ڏ. نِڄُ، اصلي، صاف، سچو کَرو.
"تقدير ۽ تدبير، ٻانهيُون، نينهن نِيار جون"
نَبيسَر: ٿر واري علائقي [عُمر ڪوٽ ضلعي] ۾ هڪ ڍنڍ ۽ ڳوٺ جو نالو.
"سِيني تي پٿُون سهٽيُون،
چولي تي وليُون سهٽيُون، نظرن ۾ نبيسر آن"
نَتيجو نَتائِڻ: نتيجي ڪان لَنوائڻ، اَوس ٿيڻ کان مُنهن موڙڻ.
"نتِيجو نَتائي، ڪٽي لک لَنوائي"
نپُٽو ج نپُٽا: ڏ. بي اولاد، جنهن کي پُٽ اولاد نہ هجي. نياڳو بدبخت.
"سِٽ ڏاران تہ ـ سِتا،
ٻئي جي گھر بي گھر جِئين ـ
نَر ـ ناري نپُٽا"
نپڻ: ڳنڍڻ، ملائڻ، جوڙڻ.

"سهڪُون يا سُس پُس ڪريُون،
يا چَپ ٽپي چُھٽُون"
نَجِيھہ: ڏ. گھٽ، تورو.
"جِيئڻ جِيئڻ نَجِيھہ، ڏينهون ڏينهن ٿئي"
نَحسُ ج نَحسَ: ڏ. نياڳو.
"لُونءِ لُونءِ جي لَڇ پڇ کي آچين نحس نَشا"
نِڏَڪُ ج نِڏَڪَ: ڏ. پڪو ڏڪڙول، بي خوف، نرڄو بي چيو بي وسيلو.
"نِڏَڪُ نَنگو نينهن، وَڏَڪ ووڙيندو وَتي"
نِرَنگو ج نِرَنگَ: ڏ. بي رَنگ، بِنا رنگ، نِرالو.
"نينهن نِرنگو رنگہ پرکڻ سان پکڙيون وڃي"
نِرواڻُ ج نِرواڻَ: ڏ. ڇوٽڪارو نِجات.
"نِرهہ وَٽان نِرواڻ پرايم، گرڻ مَنجھاران گسُ"
نرجو[نرلجو] ج نرجا: ڏ. بي حَيا، نَڪ جو ڏاڍو اڻ پَليو.
"نرجا نِگھبانُ، سمجھين پو بہ مُڙين نہ تو"
نِرھُہ ج نِرھَہ: ڏ. نِراس، اُداس، مايُوس.
"ڪِري نِرھہ نِڪُونجھ ۾، گھورن مانجھي گھيرَ"
نُسخا ڪيڻ: عِلاج ڳولڻ، حَلُ تلاش ڪرڻ، ڇوٽڪارو جاچڻ.
"هي ڌرتي لڳاتار بيمار آهي،
ڪي ڪايا پلٽ يار نُسخا ڪيو"
نِسنگُ ج نِسنگ: ڏ. بي ڊپو نِڌَرُ بيباڪ، بهادُر.
"چارئي پار چمڪ، نِکري نينهن نِسنگ جي"
نِسرڻ: پچڻ، پچي وڃڻ، سُسڻ، گھٽ ٿيڻ، ختم ٿيڻ.

"ناهيان نانهَن نِسِي وچان، آهيان آنهَن اڏول"

نِشانُ ڇُٽڻ: مُقابلو ڪرڻ، مُنهَن ڏيڻ.

"وات ڦاڙي حادثا بيشڪ اچن،

سچ پُڇو نيشان ڇُٽڻ ۾ ا مزو"

نَشئِي ناڪٺا: غافل، ناسمجهہ يا بي شعُور اڳواڻ.

"ٻُڏن پيا ٻيڙا،نَچن نَشئِي ناڪٺا"

نَقشا جوڙڻ: تعمير لاءِ رٿابندي ڪرڻ.

"تہ جنت جا جوڙيندا نقشا تہ اهيون"

نِڪُونجهہ[نِڪُونج]: ڪُنُ، ڀنوَرُ، اُونهو پاڻي.

"ڪِري نِرهہ نِڪُونجهہ ۾

گهورِن مانجهي گهيرَ"

نِگار: معشوق، محبُوب، تصوير، چِٽ.

"ڪچين چيلهہ ڪتار نَچين پيلهہ نِگار سان"

نُگرو [نِگرو=نِہ + گُرو]. ج نُگرا: ذ. بي گُرو نِدورا، نِياڳا، خطرناڪ، ضِدِي، نہ ڇڏيندڙ.

"ڪانئر هرڻ ڪيترا، ناهِر نُگرا سُورَ"

نِڳِي: ث. نِڪتِي، ٻاهر آئِي.

"ٻُوءِ گُل مان نِڳِي تہ نَنگِي هُئي"

نِمرو. ج نِمرا: ذ. چڱو ڀلو تندرست، تازو توانو.

"نَئون نِمرو نُور،وَهلو سُور وَڍي سگهي"

نِناٺو [نِناٺون] ج نِناوان: ذ. بي نانءُ، بُڇڙو ڪراهت ڏيندڙ

"ڏِيري ڏِيري تي ويا،نِناوان ناسُور"

نِنڊ. ج نِنڊُون: ث. سمهڻ واري حالت، گهيرٽ، ناسمجهي، بي شعُورِي.

"نِنڊ آ ڏاڍي نِدورِي،نِنڊ ۾ ڏاڍو نِياڳ"

نِنڊ جا ڦِيٽا وجهڻ: غافل بنائڻ.

"شاعري آهي سُجاڳِيءَ جو پيامُ

نِنڊ جا ڦِيٽا مٿس پڙهبا تہ ڇا؟"

نِنڊ جون تيلهيُون لڳائڻ: غافل ڪرڻ، بي شعُورِي ۾ مبتلا ڪرڻ.

"نِنڊ جون تيلهيُون لڳايُون تيون وچن"

نَنڍڙا گِدرا: گدريون (اُرهَن ڏيِ اِشارو)

"ننڍڙا گِدرا هٿ ۾،ڇَپ تي ڇاهِين ڦاڪ"

نَوان ٽُور: نَوان نَسُلَ، پويان، پوچ.

"توکي نَوان ٽُور، ساڙي وِجهندا سمنڊ ۾"

نَوازش. ج نَوازِشون: ث. مهرباني،اِحسانُ. [طنز طور ڇَيل ۽ اشارو ظُلم ڏانهن آهي].

"تاتارين جي سِنڌ تي نِت نِت نَوازِش"

نَوان گِيت ڦُٽڻ: نَئين ۽ معيارِي شاعريءَ جو جنم وٺڻ.[بُخاري جي دوَر ڪان پوءِ جي شاعِري ڏي اشارو].

"ڪي نَوان گِيت،نَوان چيٽ ڦُٽا هوندا"

نَو۔ نيشا: نَوَ ڏَندا، خطرناڪ، ظالم.

"نيٺ تہ نَوَ۔ نيشا،مرندين ريشو ريش تي"

نوتو. ج نوتا: ذ. پيغام،خط،نياپو.

"ناز مُڪو نوتوآيو گُهرجي اوچتو"

"نِت نِت پئِي نوتا، پِرهہ مون پاران ڏجان"

نُوتَڻ: ٻُوتَڻ، بند ڪرڻ.

"نہ تہ نُوتي نيٹن کي،اونداهو اولو ڪبو"

نوحا ڳارائڻ: ڏُکن جو ذڪر کولرائڻ، سُورن جي ٻچار ڪرڻ.

"خاموشي جي مُهر لڳي چو محفل ڪي،
نغما ناهن نوحا ٿي ڳارايو"

نُورُ نِڪور: چٽي يا تيز نظر، نئون تيز فهم (روشني)، روشن شعور.

"پالو نُور نِڪور سان، رُونجِهي تنهنجو جُهور"

نوڙُ ج نوڙَ: ذ. نوڙ ٻَين ڪي ڪُتي نرم ڪري ٿُلهو رَسو ناهڻ، جيڪو جهار هڪلڻ جي ڪم اچي، پاهہ.

"هڙي ڳُهت ۾ پُوست ۾ تيا ننڍڙا وڏڙا نوڙ"

نوڙ چنڻ: ڳاروتوڙڻ، ڦاهو اُڇلڻ، غلامي غار ڪرڻ، بغاوت ڪرڻ.

"ڪا ڳالهہ وڏي ناهہ چڪي نوڙ چنان ٿو"

نوڪ نَڪِير: قبرُ ۾ پڇيا ڳاڃا ڪندڙ (منڪر نڪير) ملائڪن جي پالن جي نوڪ.

"هِن هُن جا طعنا تِڪا نوڪ نَڪِير ڪان"

نُوڪو ج نُوڪا: ذ. هلڪو آواز.

"دردن جو ننڍڙو نُوڪو نودن جي در ناد"

نُونَ: نُون اڪر، نيستي، عدم وجُود، نابُودي

" نُونَ منجهان هي [هہ] نڪتي نِسرِي"

نئون نادُ: نئين صَدا، نئون فِڪر، پٺهنجي دَور جي صدا.

"شاگرد پِتائي جو هُونئن اُستاد آهيان،
هِن دَور جو آواز نئون ناد آهيان"

نئون نُور: نئين دِيد، نئون شعُور، نئين ساڃاهہ.

"نئون نُور نِڪارِيم اندَن ۾"

نئِين چِيز چوَڻ: مُنفرد اظهار ڪرڻ، نِرالو شعر چوَڻ.

"ساڳيا راڳ نہ ڳاءِ، چئو ڪا چيز نئين"

نِيتَ ج نِيتُون: ث. رَوِش، رِيت، هَلَت.

"وِڪ وِڪ تي هي بم جي پِيڪِي، پائو ناهي نِيت"

نيزارِي ج نيزاريُون: ث. التجا، آزي، ڪمترِي.

"رَڳُن مان روڙي ڪڍون، نِپَل نيزارِي"

نيش.[1] ج نيش: ذ.اُث. بگهڙُ يا ڪُتي جا گهائيندڙ ڏند، ڪاٽينا.

"گهيٽن کي گهايو وِجهن، نيش هَٽي ناهِر"

نيش.[2] ج نيش: ذ. زَخمُ، گهاءُ.

"عيشن ڪان عاشُورن تائين،
نيشن ڪان ناسُورن تائين"

نِياپا چُمڻ: پيغام دل سان قبُول ڪرڻ.

"تنهنجا نياپا چُمان چپن وانگي"

نياريون: نراليون، نِياريُون مُرليُون ڪٽڻ: مُنفرد سُر ساز ڇيڙڻ، جاڳرتا جا نرالا انداز اختيار ڪرڻ.

"مُرليون ڪٽي نِياريُون، جوڳي جَوان ايندا"

نِيارُڻ ج نِيارُڻ: ذ. چشمو ٿلاءُ.

"هِڪڙي نيڻ نِهار ۾، سوين نينهن نِيارُڻ"

نينهن نَبِي ٿيڻ: نينهن جو نبيءَ وانگر اعليٰ درجو ماڻڻ، عشق جو وڏو درجو ماڻڻ، عشق بُلنديءَ تي پهچڻ.

"نينهن منهنجو بہ ٿي نَبِي ويو آ"

نيڻ چار ٿيڻ: دِيدُون ملڻ، نظرن جو نظرن سان ملڻ، مُلاقات ٿيڻ.

"نيڻ تِين جي چار، نَچَن بادل ڪِنهوٽيُون"

نيڻ لاهيارا هُجڻ: نيڻن جو قاتل هجڻ، گهائيندڙ نيڻ هجڻ.

"نيڻ لاهيارا پرون ڏاتا تِکا"

نيهي ج نيهي: ذ. ڳاهه ڳاهڻ لاءِ ٻار جي وچ تي کوڙيل سَگهي ڪاٺي 'نيهه' سڏبي

آهي ۽ نيهه سان ڳنڍ ٻڌل ڏِگو نيهي سڏبو آهي، جيڪو ٻين سيني ڏگن کي ترتيب ۽ تنظيم ۾ وهڻ تي مجبور ڪندو آهي.

مطلب: مضبُوط پڪو پُختو.

"نيهي ناتا ها منهنجا توسان ماٺيا"

و

وات تي اُڪرڻ: ماڻهن جي زبان ڳالهيون رهجي وڃڻ. ماڻهن ۾ تذڪرو پيدا ڪرڻ، نالو بيهارڻ، مچتا ماڻڻ.

"هر وات تي اُڪري تو
هر گهاٽ تي گُونجي تو
ڪُجه تو بہ ٻڌو هُوندو"

وات تي بات بيهارڻ: ڳالهه تي پڪو بيهڻ، پاڻ مچائڻ.

"وات تي بات بيهارڻ سولي نہ آ"

وات لُغت: گُفتگُو لاءِ لفظن جو ذخيرو ڳالهه ٻولهه وارا.

"لوڪو اُن جي وات لُغت ۾ چو ناهي چاڪاڻ"

واتوڙو يا واتُوڙيو: وات هٽندڙ.

"واتُوريو وهمِي، مَولا مَهرِي موڪلِي"

واتُون ڪرڻ: رستا ڪيڻ، حل ڳولڻ.

"ترتيب ۽ تنظيم سان واتُون ڪريون"

وات واسِينگ هُجڻ: خطرناڪ راهه هُجڻ، مُشڪل پيچرا هجڻ.

"واسِينگ آهي وات، ڪوئي دوڙي ڪيترو"

واٽو ج واٽا: ذ. مِرُون مارِيندڙ شُوئر جو شڪاري ڏاڍي سان لڙندڙ وٽ ڪندڙ

واٽا وٽرائڻ: مِرُون پڪڙيندڙ کي پڪڙائڻ، ڏاڍي سان لڙندڙ کي قيد ڪرائڻ.

"مِرُن کي مُهلت مِلي، واٽا وٽرائِين"

واجهہ ج واجُهون: ٿلهو رسو نوڙ وجهہ (واجهائڻ مان واجهہ).

"وهمن وارِي واجَهہ ڪيئن تي ٻُوجهہ ٻَجهي"

واڊ ج واڊون: ث. رَسِي، نوڙي، ورت، ڳارو.

"ڪُهنا ٿهر ڪَڙيندو نيٺ،
وقت نِڪوري واڊ وَٽِي"

واڊا ڪيڻ: وِڍيندڙ هڪالي ڪيڻ ظالم کي تڙڻ، ظُلم ختم ڪرڻ.

"بخاري وجي پهريان واڊا ڪيو"

واسُ ترڻ: خوشبوءِ رهڻ، نالو رهڻ، نيڪي بچڻ، ڪردار ڪم رهجي وڃڻ.

"ميهر جو ٻُڏي ماس ويو واسُ تريو آ"

واڪا ڳيتائڻ: آواز ڳهائڻ، آواز گهُٽڻ

"نيٺ واڪا ڳوٺ ڪان ڳيتائبا پر ڪيتري تائين"

وامڻ: طُوفان وقت ٻيڙيءَ کي ٻُڏڻ کان بچائڻ لاءِ اُن ۾ پريل مال، سامان لاهي

پاڻيءَ ۾ اُڇلڻ، بار گهٽائڻ.

"واچ ڀنا وامڻ،ڪندو ڪهڙو ناڪئو"

واند: ث. واندڪائي، فُرصت.

"واند ناهي، وقت آهي ڪِٿ مگر"

وانئِڻِي. ج وانئِڻِيُون: ث. جَهنڊِي بانئِڻِي

"واڪا واڇا وانئِڻِيون،ڏُوڏُو ڏُم ڏَڙي"

واهڻ وِلوڙڻ: ڳوٺ ڳوٺ ووڙڻ، ڳوٺن ۾ ولوڙ ڪرڻ، سخت محنت ڪرڻ.

"پورهيت مائِيُون ميل جون،وِلوڙن واهڻ"

واهو. ج واها: ذ. هڪ قسم جو پسارڪو وکر، زهريلي ٻوٽي، ڪوڙو زهرُ، ڏنجهه

"وقت ڏِئي واها، اوتيو ڏات اُتار تَئي"

واهُون ووڙڻ: رستا ڳولڻ، حل تلاش ڪرڻ.

"آهي ڪوجو آهُن عيوض، واهُون ڪي ووڙي"

واءَ تي ڇٽ ڇٽڻ: اجائي ڪوشش ڪرڻ، ناڪام ڪوشش ڪرڻ.

"ڇيو لڪ: واءَ تي ڇٽ تو ڇِٽين پاڳل، ڪو بادل آسمان تي ڪيترو ٻيهي؟"

واءُ لونيو هُجڻ: اڻ پليو واءُ هجڻ، لوڏيندڙ ۾ خراب ماحول هجڻ، ناسازگار حالتون هجڻ.

"چاپڙون ڳوٺ جون واءُ لونيو ذليل برساتون"

وائري: جهاز ۾ خلاصي جي ويهڻ واري جاءِ.

"ويهي اندر وائِري، سوچيو خلاصِي"

وِٽُ. ج وِٽَ: ذ. سَٽُ، زور، سگهه.

"عُمر اڻ ڳٽ وقت ۾، ويرم جيڏو وِٽُ"

وِٽَ: ذ. ساهي، فرق، وِٿي.

"وِڏو وِٽ وِجود ۾،ويڏن وِلوڙو"

وَٽُ. ج وَٽَ: ذ. وَڪُڙ،وَرُ.

"واٽون ڪاريهر جا وَٽَ"

وَجائڻ: ڏُک ڏيڻ، درد رَسائڻ.

"وَجايُون نہ تا پر وَڃِي تا وَجون"

وِڄا وَڃائڻ: عقل ڪم آڻڻ، سوچ سمجهہ هلائڻ، دانائِي ڪم آڻڻ.

"وِڄا ڪي وَڃائي،ڪلا ڪي قطاري"

وِڄا وَڏڻ: سوچ يا ساڃهہ ڪَٽڻ، شعُور يا سمجهہ ڪَپڻ، دانائي ڪسڻ.

"وِڄا وِويڪ وَڍائي ڇڏيو اگر وڍجي"

وَجڻ:هاڪاري لڙڻ، هوڪاري مُقابلو ڪرڻ.

"ويرين وٽ وَجان،ڳوڙِهُون مِينهن ڳَڙا ڪري"

وَڃِي وَڃڻ: سَتائجڻ، درد ۾ گهيرجي وڃڻ، ڏُک ملڻ، اهنج ملڻ.

"وَجايون نہ تا پر وَڃِي تا وَڃُون"

وِڄُ. ج وِڄُون: ث. کنوڻ، ٻِجلِي

"وِڄَ ڪي جيتر ونگيو ناهي وِڄا"

وِڄِري وَڃڻ: سَڙڻ، ٻجرڻ، جَلَڻ، ٻگهرڻ.

"وِڄِري وِيندُس مان، مَري ويندُس مان"

وِڄهليا: سَڙيا، جَليا، ٻَريا.

"وِڄهليا ڪَليُون ڪاڪَڙا، ڪَکَ ڪَڙا ڪائي"

وڏڙيو: چريو چريٽ، سودائي

وڏڙئي: ث. ناپاڪ،آپويتر،ميري

"مانگهہ اڳيئِي مينگهہ گهُرائي،

وڏڙئي وڻ وڻ ڪي وهنجاريو"

وَڏڪُ. ج وَڏڪَ: ذ. گهڻو،زياده، وڌيڪ

"نِڏَڪُ نَنگو نينهن،وَڏڪ ووڙيندو وَتي"

وَڏتڻ: وڏپڻو،بالغ عُمر.

"ٻچپن، جوپن، وڏتڻ ٻِي وئي تاهم تاساري"

ورتارو. ج ورتارا: ذ. ڍنگ،برتاءُ، سُلوڪ.

"ڌرتي توکي ويڙهي ويندا ويرَ ڀريا ورتارا"

وَرسيو: پَليو پَتڪيو گُمراهه ٿيو.

"وَرسيو ڪيچ وَڃين ڪيچي ڪيچ هتي اَئي"

وَرهين ۾ واسجڻ: سالن تائين سُرهاڻ ڦهلجڻ، وڏي عرصي تائين ياد رهڻ.

"ڪنهن جو هڪڙو ٻهر ويندو واسجي وَرهين ۾ آ"

وِروهَڻ: وِندرائڻ،دل لُڀائڻ.

"وِروهي ٿي وير، آليندي آلڙ نه ٿي"

وِرهه. ج وِرهَه: ذ. وِڇوڙو، فراق.

"وِرهه ڪي وهواهه، جنهن اُجاريو اُستاد ڪي"

وِرَءُ. ج وِروئُون: ث. ويلو ويلي جي پُورت.

"گهر ڏٺي ووڙي وِرَءُ وئي تن ڪُٺي"

وِڙول: تلاش،ڳولا، پُڇا ڳاڇا.

"ترِپڻ لُڇڻ، تمنائُون، تنهنجي وِڙول ۾ جاني"

وَستو. ج وَستا: ذ. وَٿ، شئي، چيز.

"وسيل هر وَستو چُنڊرا ڇهرا چاهتُون"

وِسرامُ: ذ. آرام، قرار، ويساهين، دم.

"وِلولي تي ولولو وسرام ڇا"

وقت وِٺاڻ: وقت جو ماڳ، وقت جو معرڪو انجام ڏيڻ.

"ماڻ وقت وَٺاڻ ڪي،ڄاڻ ڪٽي ڄُل"

وقت وَڃائڻ: وقت خراب ڪرڻ، وقت هڙپ ڪرڻ.

"سِنڌين جو سڄو وقت وَڃائي نه وَڃي"

وَقار وَڃڻ: عزت ڪيرائڻ،مانُ گهٽائڻ.

"خسيس خُواري وقار منهنجو وَڃيو پئي"

وَقت جو پَنو: موجوده حالتون، حال جون معروضِي حالتون، ٻيو مطلب (ويجهي تاريخ).

"سوچ سان ۽ شوق سان سِٽ سِٽ پڙهو وقت جو تازو پَنو ڇا تو لِکي"

وِڪَ: ذ. زهَرُ، وِهُ.

"وِڪَ ڇا ڇَڪندا ڪوڪا ڪلٺا، سچ پچ سڪٺا سارا"

وِلاڙَ. ج وِلاڙُون: ث. ڳولا. تلاش.

"ووڙ وِلاڙُون جنهن جي وس ۾
ڏَسُ نه تنهن کان ڏُور"

وِنڌَ. ج وِنڌُون: ث. ونڌڻ جي حالت، گهٽي محنت، سخت محنت.

"وِينجَهر ايڏي وِنڌَ،ڇَپَر هٿ پڇي پيئه"

وَنَ. ج وَنَ: ذ. وَرَنُ،رَنگ.

"سَيئِي وَنَ وَسنت جا،ويسن ۾ ويتر"

وَنگه. ج وَنگ: ذ. وَڪَڙا تڪلون، رِٿُون، تَلون.

"ووڙيو وَنگ اُهي،ڏائن جيڪي ڏاڍ ڪي"

وَهُه. ج وَهَه: ذ. وهڪرو،رواني.

"واهڙ وَهَه ۾ ڪاچي ڪَهَه ۾"

وَهَه. ج وَهُون: ث. چربِي، سٽيه.

"وَهَه جو واس وِڪوڙي ويو جا،
مڪجي پئِي هِن جال"

وِهاڻ. ج وِهاڻ: ذ. زهر وارو زهرِيلو.

"ڦُوڪُون واءُ وِهاٽ جون چيٺُون ڇائِي ڇاٽ"

وِهَرو. ج وِهَرا: ذ. زهرِيلو ڪوڙو.

"وِهَرا واءُ هُڳاءُ ڪي،پيارِن واها"

وِهڪيلُ: ڪِير ڏيڻ ڪان ٻيهي ويل.
"گهر ٻَئَل وِهڪيل ٿِگي،ڪمزور ڏاند"
وَهَوَل: ث. دهل جي وڄت جو نمونو شاديءَ جي ناچ، خوشيءَ لاءِ دهل جي وڄت.
"پهنوارن پِتڪو پرمارن وَهَوَلَ وَڏي"
وَهُون: زالُون، گهر واريون.
"ڪُوندر ڪنڌ ڪٽِي وڏون، واهر ٿين وَهُون"
وَهِي هارڻ: جوين گارڻ، حياتي وِڃائڻ، زندگي ضايع ڪرڻ.
"جو پچِري پاڻ پگهارِين ٿو
جو ٿُوهہ وهِي هِيئن هارين ٿو"
وَئِرتُ. ج **وَئِرتَ:** ذ. اجايو فُضول،بي سُود.
"چاهت ۾ اُستاد چئي، وَئِرت وقت پچار"
وِيجَهِجَڻ: وَڌڻ، زياده ٿيڻ.
"داٽو داٽو وِيجَهِجي،ڏرتي ساماٽي"
وِيجِهي ڇَڪَ: اوسي پاسي، ويجهو نزديڪ.
"ڏاران شوق پري پوان هُوتان ويجِهي ڇَڪَ"
ويچاروڪرڻ: مجبُور يا لاچار بنائڻ.
"عشق ارڏو چو ٿو ويچارو ڪرين"
ويچڻ: ڪَپائڻ، وِڪرو ڪرڻ.
"يا شهر جي بنگلي تي،
انگ انگ اُمنگن جو
بي سوچ ڇڏئين ويچي"
وِيرُ[وَئير]. ج **وِيرَ:** ذ. وَٽِ،ڏاڻقو.
"رات ڪرايو وَير،اُلفت جا اُستاد کي"
وِيرُوتار: (ويرن وانگر تار) سدائين، هميشہ، ساندهہ.
"ويروتار وَگِي،منهنجو ماڳ جَهانُ ۾"
"ويرو تار وَهان، آهڙو آرُ اچي ڪو"
وِيرِي پَچَڻ: وِٿي ختم ڪرڻ، اختلاف ڇڏڻ،اِتحاد ڪرڻ، ويري (ديوار) ڍاهڻ.
"ويرَ واريُون وِچ منجهان وِيرِي پَچُون"
ويرِيُن وَٽ وَڃَڻُ: دُشمنن آڏو بهادريءَ سان لڙڻ، دشمنن جو هاڪاري مُقابلو ڪرڻ، دشمن وٽ ڳالهيون هلڻ
"ويرين وٽ وَڃان،گوڙون مينهن ڳڙا ڪري"
وِيڳُ. ج **وِيڳَ:** ذ. درد، سُور، اهنج، مرض.
"ڏيهاٽا ڏاها،ويڳن ويگاٽا ڪيا"
وِينجَهرُ [1]. ج **وِينجَهرَ:** ذ. موتي پوئيندڙ وينجهار ڳهن تي نگ/ٽڪون مڙهيندڙ پارکُو (تخليقڪار شاعر).
"وِينجَهر تنهنجو فَنُ، غَني ٿُوءِ غرِيبڙو"
"وِينجَهر ايڏي وِنڌَ،ڇَپَر هٿ پَڇي پِيئہ"
وِينجَهر[2]. ج **وِينجَهرَ:** ذ. جوهرِي، وينجهار جَواهرات جي پرک رکندڙ (نقاد، ٻوليءَ جو ماهر).
"آڪر آڪر پُڪراج، وِينجَهر پُر جهي جي ڏسو"
وِيڪَ. ج **وِيڪُون:** ث. عيب، نُقص.
"لوئِيارن کي لائڻ لِيڪ،ويڙهيچن ۾ آهي وِيڪ"
وِيلڙو. ج **وِيلڙا:** ذ. مڇيءَ جو هڪ قسم جيڪا خطرناڪ ٿيندي آهي، ان کي وڏي مڇي کائيندي آهي تہ ان کي بہ پيٽ ۾ تنگ ڪري ماري وجهندي آهي. ڏُکوئيندڙ خطرناڪ.
"زندگي ڪِٿ وِيلڙو ڪِٿ جل- پري"

هـ

هابو. ج هابا: ذ. شور،هُل،هنگامو.
”هابا هُل هزار،سُورهيہ غازي سِندّ جا“
هانِي. ج هانِيُون: ث. قدبُت،جِسامت.
”هن جي هانِي ڪانگڙ ڪانو
هن جو سينو سنگ ٻِتا“
هاڙهو. ج هاڙها: ذ. جبل جو نالو ڏنگو اڙڏو.
”هاڻوءِ هاڙهو هِنيون هِيسيو تو وِجهي“
هاڙهيالُ. ج هاڙهيالَ: ذ. ڏنگو اڙڏو رولو جانور. پوک پيليندڙ.
”هار پارايا ويا هاڙهيال ڪي“
هاڙهِي. ج هاڙهِيون: ث. ييچ. ڏنگِي، ضِدِي، خطرناڪ.
”ڪير تو ڪنهن کي سُڃاڻي،
مهڙي هاچيڪار هاڙهِي رات ۾“
هانءُ اُديڙڻ: دِل اُکيڙڻ. دل صاف ڪرڻ. ذهن کولڻ. اندر منجهان ڪينو ڪڍڻ.
”جن جي دل ۾ ڪِينو آهي،
جن جو سوڙهو سِينو آهي، تَن جا هانءُ اُديڙ“
هاڻو. ج هاڻا: ذ. ڏاڙيل. ڦورُو. ظالم. مال هڻڻ وارو.
”هر صدمو هاڻو.لُوهيو چين لُٽيو ويجي“
هاواڻو. ج هاواڻا: ذ. افواهہ. ڏس.
”هاواڻا هر پار. عشق اِجهو تو جوت جِياري“
هائُو هائُو: ڏپ. خَوف. ڊاءُ.
”واءُ وڏائِي هائُو هائُو“
هايهارِي. ج هايهارِيُون: ث. [هايهارو:ذ]. چوپائي مال جي چوري پوک چَرڻ جي عادت. هيراڪ.
”چوري زوري چاهہ چَري پئي هاڙهي هايهارِي“
هَتارُ. ج هَتارَ: ذ. بگهڙُ. ظالم.
”چِيتا.واگهہ هَتار.اُڏري ڪڙڪيا انڌ تي“
هَتڪ: بي عزتي،تذلِيل.
”اڳيرو استاد تي.هتڻ آهہ هَتڪ“
هَٽ جَس: شفا. سُبي يا سوبِ.
”هڪڙن وٽ هٽ جَس هڪڙن وٽ هٽ ڪَس“
هَٽ ڪَس: ڦُرلُٽ.
”هڪڙن وٽ هٽ جَس هڪڙن وٽ هٽ ڪَس“
هَتيو: خزان.پن ڇڻ.
”ڪا بہ ڪامهہ نہ سامهون لڳي،
هيءُ موسم هتيو ڇو هجي“
هَتِي. ج هَتِيُون: ث. رُعب.دٻاءُ.تسلط. هِيس هڻڻ.
”جڳ ۾ جت ڪٿ جاري جنگ.
هيڏي ساري هِيس هَتِي“
هَپي: هَتي. گهتجي.دٻجي.
”جوڏو هوش اُيار.گِيڊِي هوش هَپي پِلي“
هَذَهَن: هرگز.ڪڏهن.
”ماٺهو مُهر مهان تي.هتڪيو ناهہ هذهن“
هُرتڙي: خودمُختيار. پنهنجي راءِ تي هلندڙ پاڻ زوري هوڏي.
”موکي مُنهن مُومل. هئہ تون اهڙي هرتڙي“
هڙبڙ: تکڙ. اُتاولائي. ابهرائپ.

واٽڙپ،ناسمجهي.
"او هيڏي هڙٻڙ جيڏيءَ کي جيڏو چوين"
هَڙهُه ج هَڙهَه: ذ. مينهن جوپاڻي، ڏاڍو مينهن.
"هي هَڙهُه هاسا، چڙهه چوماسا،
مستي موج ملهايا"
هَسوار: سُوار. گهوڙي سوار چڙهڻ.
"جهنگل منگل سير اسانجا، هوش هوا، هسوار"
"اسين توٽي هسوار آهيون سو آهيون"
هَشامُ ج هَشامَ: ذ. انبوهه، خلق، عوام.
"هوش هن جو هَشام سان هُوندو"
هِڳدو ج هِڳدا: ذ. گوڙ فساد، ڏوهه، ٽڳي، دوکو.
"سازش تي سازش، هِڳدي تي هِڳدو"
هُڳساڻ ج هُڳساڻون: ث. سرهاڻ، خوشبو سُڳنڌ
"واهوندا، هُڳساڻون هِيرُون، تيز تِکا طُوفان"
هَمُون: هميشه، گهڻو ڪري،اڪثر.
"مينهن حق جا هَمُون پيا وسن"
هِمت ميڙ ونڻي وڃڻ: همت کان ڪم وٺڻ، حوصلي سان وڙڻ.
"پرچي پوندي ويندين جي تون همت ميڙ ونڻي"
هِندورو ج هِندورا: ذ. پينگهو (سُک، چين).
"هُونئن نہ تہ هِندورو هڙا بيت ڪِتي لِکي"
هُنڌَ ج هُنڌُون: ث. چونگ، چوڪ، لُگهڻُون.
"سجڻ سُور، هُنڌُون، هٽن منهنجي هانءَ ۾"
هَوَ: ث. ذري اڻ لَکي، رَتي
"هُو جي ڏِينَم هَوَ پرين پنهنجي پريت مان"
هويو ج هويا: ذ. گوڙ،شور،هنگامو.

"اُتي هُل هويا،جِت بتايُون بي ڍنگيُون"
هَوَرُ ج هَوَرَ: ذ. افواهه، ڪُوڙي خبر.
"محشر هُئو شروع،هوائي هَوَرُ نہ هو"
هورُ ج هورَ: ذ. هُرڪُر، کُٽڪو.
هور پورڻ: هُرڪُر ختم ڪرڻ، ڳڻتي مِٽائڻ.
"پور تہ پوريون هور بخاري جهوريون جهوراٽا"
هُوڙهه ڪرڻ: جلد بازي ڪرڻ، تڪڙ ڪرڻ، هوڙهيائي ڪرڻ.
"مُون ڦهر چيو هُوڙهه ڪري ڦُرب نہ ڪوريو"
هُوڙهيائِي: تڙتڪڙ، جلدي، اُبهرائي.
"هينئر هليو آءُ، هڪدم هُوڙهيائِي ڪري"
هوش روشن ٿيڻ: ذهن کُلڻ، سمجهه وڌڻ، عقل اُجاگر ٿيڻ.
"هوش روشن ٿيا، جوش جرڪِي پيا"
هُوشرو ج هُوشرا: ذ. افواهه، هُبڙ دبڙ، هوڪرو.
"ڇَون پَڇَئون ڳوٺن ۾ آ، هُوشرو شهرن ۾ آ"
هولَ ج هولَ: ذ. خوف،ڊپ. انديشو ڳڻتي
"اسين هول ڪري دل لائِيُون نہ ٿا"
"هانءُ ڦاٽا ڪيترن جا هول ۾"
هُوندو: دولت يا ملڪيت.
"هُوندو ڏجي حال کي، آئيندو آڻت"
هَونس[هُونسِ] ج هَونسُون: ث. شوق، خيال، ٻُوءِ.
"هِير چيڙيم هَونس تي طُوفان چيڙيندو وتان"
هَونڪ: ث. (جانورن جي سهڪ) بدبُوءِ، ڌَپ.
"هوائُن ۾ هَونڪ، ڪاتان ڪوس گهرن ۾"

ھُونگ ج ھُونگُون: ث. ھونگارو، ھَڪل، آواز صدا.

"ھيئان ھُونگ حيات جي، مٿان موت گجي"

ھُوءِ: ھُوڪ، ھُل، غوغاءِ، ساراھ.

"ھُئڻ تنھنجي ھُوءِ، ھميشہ ھوندي ھُئِي"

ھَئو مَئو ٿرڻ: ماڻھن جي موجودگي نہ ھئڻ، خاموشي ٿيڻ، ماڻھن جي سس پس بند ٿيڻ، اڪيلائي ٿيڻ.

"ماڻھن جي ھَئو مَئو ٿري، ماڻُيون محبت مَئو"

ھيج ھَجڻ: شوق ماندو ٿيڻ، پيار پڇرڻ، خوشي ختم ٿيڻ.

"ڪيج ٿيا ڪيرا، ھيج سيئي ھَج ۾"

ھِيرا: ھيروئني (ھِيروئنين ڪي طنز منجھان چيل)

"ھر جاءِ ھِيروئن، ھر جاڳھہ ھِيرا"

ھِير ٿيڻ: تڏي ھوا ٿيڻ.

"اوھين خوشبُوءِ پکيڙيندَو

تہ تڏڙي ھِير ٿيندا سين"

ھِيرچيڙڻ: سُنائيءَ جو ذڪر چيڙڻ، ڦھلائڻ.

"ھِير چيڙيم ھَونس تي طوفان چيڙيندو وتان"

ھِيسُ ج ھِيسُون: دٻاءُ، دھمان، دٻ، خوف

"ھِيس ڏاڍي وڏي، رِيس ناھي رَسِي"

ھِيس ھَتِي: خوف جي ھڪ ھَتِي، دٻدٻو دٻاءُ.

"جڳ ۾ جِت ڪِت جاري جنگ،

ھيڏي ساري ھِيس ھَتِي"

ي

يَخِي ڏيڻ: چڙڻ، تَڙي پَٽڻ، بڪواس ڪرڻ، بڪ بڪ ڪرڻ.

يَڙشِي ڏِيڻ: ٻيچارڻ، وڙھڻ لاءِ ھُڏِي ڏيڻ، ڪتن جو گرڻ، ڏند ڏيڻ، يشي ڏيڻ.

مُرليون ڪٺي نياريون،
جوڳي جوان ايندا،
"لوڏون جي ڏوڏ ڏاريون،
يَڙشِيون يَخيُون بہ ڏيندا،
سازي تہ پيا سڏيندا"

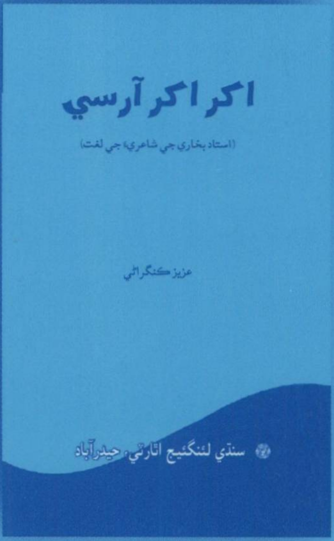

ISBN: 978-969-8194-94-9

Rs. 100 /=